विषय सूची

खण्ड १ : नगरपालिकाको परिचय **१**

१.१ नगरपालिकाको परिचय १

१.१.१ नामाकरण १

१.१.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि २

१.२ नदी तथा ताल तलैयाहरू ३

१.३ पार्क, पिकनिक स्थल तथा मनोरञ्जनस्थल सम्बन्धी विवरण ४

१.४ मुख्य वस्तीसम्बन्धी विवरण ५

१.५. सार्वजनिक पाटी पौवा र चौतारासम्बन्धी विवरण ६

१.६ खेल मैदानसम्बन्धी विवरण ७

१.७ प्राकृतिक श्रोत (खानी/खनिज आदि) ९

१.८ पर्यटन ९

१.८.१ पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलहरूको विवरण ९

१.८.२ होटेल, रिसोर्ट, होमस्टेसम्बन्धी विवरण १२

१.९ स्थानीय चाडपर्व, जात्रा तथा मेलाहरूको विवरण १४

खण्ड २ : जनसाङ्ख्यिक विवरण **१५**

२.१ वडागत परिवार संख्या तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्याको विवरण १५

२.२ उमेर र लिङ्गअनुसार वडागत जनसंख्याको विवरण १८

२.३ परिवारको आकारको आधारमा परिवारको विवरण २२

२.४ जातजातिको आधारमा वडागत जनसंख्याको विवरण २३

२.५ नगरपालिकामा बोलिने भाषाको आधारमा जनसंख्याको विवरण २५

२.६ धर्मअनुसार जनसंख्याको वडागत विवरण २६

२.७ घरको प्रयोगको आधारमा परिवारको विवरण २७

२.८ घरको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण ३०

२.९ परिवार बसोबास गर्ने घरको तल्लाको आधारमा परिवारको विवरण ३२

२.१० परिवारले प्रयोग गरेको घर बनेको अवधीको आधारमा परिवारको विवरण ३३

२.११ परिवारले प्रयोग गरेको घरको कोठा संख्याको आधारमा परिवारको विवरण ३४

२.१२ सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण ३६

२.१३ अनुपस्थित जनसंख्या भएका परिवार संख्याको विवरण ३७

२.१४ उमेर र लिङ्गका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ३८

२.१५ शैक्षिक स्तरको आधारमा नगरपालिकामा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ३९

२.१६	लिङ्ग तथा अनुपस्थित हुँदा उर्त्तीण गरेको कक्षा/तहको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण	४१
२.१७	अनुपस्थित रहेको अवधिको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण	४१
२.१८	अनुपस्थित रहने कारणका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण	४२
२.१८.१	अनुपस्थित हुने कारण र गन्तव्यस्थलका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण	४३
२.१९	पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जन्मदर्ताको आधारमा वडागत विवरण	४५
२.२०	घर तथा जमिनमा महिलाको स्वामित्व हुने परिवारको विवरण	४६
२.२१	विगत १२ महिनामा मृत्यु भएका परिवारका सदस्यहरूको संख्याको आधारमा परिवारको विवरण	४८
२.२२	उमेर र लिङ्गअनुसार मृत्यु संख्याको विवरण	४८
खण्ड ३ : भू-उपयोग		**५०**
३.१	नगरपालिकाको वर्तमान भू-उपयोग	५०
३.२	घर बनेको जमिनको लालपुर्जाको आधारमा घरपरिवारहरूको विवरण	५३
३.३	घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्रको आधारमा परिवारको विवरण	५४
३.४	कोठा वा फ्ल्याट भाडामा दिएका परिवारहरूको वडागत विवरण	५६
खण्ड ४ : आर्थिक क्षेत्र तथा रोजगार स्थिति		**५८**
४.१	नगरपालिकाको वित्तिय स्थिति	५८
४.१.१	स्थानीय करहरूको विवरण	५८
४.१.२	वडागत रुपमा करदाताहरूको विवरण	६०
४.१.३	घर तथा जग्गा बहाल सम्वन्धी	६०
४.१.४	व्यापार तथा व्यवसायसम्बन्धी विवरण (किराना, मासु, तरकारी, फलफुल आदि)	६१
४.१.५	व्यवसायीक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति	६४
४.१.६	पुँजी लगानीको आधारमा व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको विवरण	६६
४.१.७	जडिबुटी र कवाडी संकलन केन्द्र	६७
४.१.८	स्थानीय पूर्वाधार सेवाको विवरण	६७
४.१.९	सार्वजनिक पोखरी	६८
४.१.१०	नगरपालिकाको वित्तीय विश्लेषण (आन्तरिक आय र चालु खर्चको आधारमा)	६९
४.१.११	घट्ट, मिल तथा संकलन तथा प्रसोधनसम्बन्धी विवरण	७०
४.२	नगरपालिकाको रोजगारी र आम्दानीको अवस्था	७०
४.२.१	वडागतरुपमा रोजगारीको अवस्था	७०
४.२.२	वार्षिक आम्दानीको आधारमा वडागत परिवारको विवरण	७१

४.२.३ वार्षिक औषत खर्चका आधारमा परिवारको विवरण (खर्च रकम रुपैयाँमा) ८०
४.२.४ आम्दानीको पहिलो प्रमुख श्रोतका आधारमा परिवारको विवरण ८३
४.२.५ परिवार धान्न आवश्यक पर्ने मासिक खर्चको आधारमा परिवारको विवरण ८३
४.२.६ आफ्नै वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न पुग्ने महिनाको आधारमा परिवारको विवरण ८४
४.२.७ कूल वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न नपुग्ने परिवारले नपुग अवधिको लागि घर धान्न गरेको अन्य व्यवस्थाको आधारमा परिवारको विवरण (बहुउत्तरमा आधारित) ८५
४.२.८ परिवारका सदस्यका लागि सामान्य बिरामी खर्च, न्यानो कपडा र झुलको व्यवस्था गर्ने क्षमताको आधारमा परिवारको विवरण ८६
४.२.९ ऋणका आधारमा परिवारको विवरण ८८
४.२.१० परिवारले लिएको ऋण रकमका आधारमा परिवारको विवरण ८९
४.२.११ ऋण लिनुको कारणका आधारमा परिवारको विवरण (बहुउत्तरमा आधारित) ९०
४.२.१२ ऋण लिएको श्रोतको आधारमा परिवारको विवरण ९१
४.३ उद्योग, बैंक तथा सहकारी ९१
४.३.१ उद्योगसम्बन्धी विवरण ९१
४.३.२ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको विवरण ९३
४.३.३ सहकारी संस्थाको विवरण ९४
४.३.४ बैंकमा खाता भए/नभएको आधारमा परिवार संख्याको विवरण ९६
४.३.५ संचालकको लिङ्गअनुसार उद्योग तथा व्यवसायिक फर्मको विवरण ९८
४.३.६ संचालकको उमेरसमुह अनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण ९९
४.३.७ संचालकको नागरिकताका आधारमा उद्योग व्यवसायिक फर्मको विवरण १००
४.३.८ दर्ता भएका उद्योगहरूको वर्गीकरण (बहुउत्तरमा आधारित) १०१
४.३.९ उद्योग व्यवसाय र व्यापारिक फर्महरू संचालन भैरहेका घरहरूको स्वामित्वको प्रकार १०२
४.३.१० सञ्चालित उद्योग/व्यवसायिक फर्ममार्फत मासिकरुपमा घर भाडा प्राप्त गर्ने परिवारहरूको विवरण १०३
४.३.११ उद्योग तथा व्यवसायिक क्रियाकलपामा संलग्न व्यक्तिहरूको विवरण १०४
४.३.१२ व्यापारिक केन्द्रहरूको विवरण १०५
खण्ड ५: कृषि तथा पशुपालन **१०६**
५.१ कृषि १०६
५.१.१ कृषिजन्य बालीसम्बन्धी विवरण १०६

५.१.२ कृषि बालीमा लाग्ने रोग १०८
५.१.३ कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र तथा उपकेन्द्रहरूको विवरण १०८
५.१.४ बाली पात्रो १०९
५.१.५ कृषि बजारीकरण १०९
५.१.६ कृषि पकेट क्षेत्रको बिवरण ११०
५.१.७ जग्गाको उर्वराशक्ति १११
५.१.८ कृषक उद्यमी तथा बचत समूहहरूको विवरण १११
५.१.९ कृषि तथा पशुपालनसँग सम्बन्धित सामुदायिक, सहकारी फार्म वा संस्थाको विवरण १११
५.१.१० कृषि, उद्यमी तथा बचत समूहको विवरण ११३
५.१.११ कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा/जमिन भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण ११४
५.१.१२ कृषि उत्पादनमा आवद्ध परिवारको विवरण ११५
५.१.१३ कृषि बाली उत्पादनको आधारमा परिवारको विवरण ११६
५.१.१४ कृषिजन्य बाली बिक्रीका आधारमा परिवारको विवरण ११८
५.१.१५ कृषि बजार तथा कृषि हाट बजारसम्बन्धी विवरण १२०
५.२ पशुपालन १२१
५.२.१ पशु नश्ल १२१
५.२.२ पशुधन तथा सोबाट हुने उत्पादनको विवरण १२२
५.२.३ पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरू १२२
५.२.४ पशु वधशालाको विवरण १२४
५.२.५ पशुपंक्षी फार्महरूको विवरण १२४
५.२.६ नगरपालिकामा दुग्ध बजारीकरण १२७
५.२.७ कृषि प्रयोजनका लागि घरपालुवा पशुपंक्षी पालनका आधारमा परिवारको विवरण १२७
५.२.८ पशुपंक्षीहरूको उत्पादन आधारमा परिवारको विवरण १२८
५.२.९ पशुपंक्षी बिक्रीका आधारमा परिवारको विवरण १२९
खण्ड ६ : भौतिक तथा सार्वजनिक पूर्वाधार **१३२**
६.१ सडक, सवारी तथा यातायात १३२
६.१.१ बिद्यमान सडक सञ्जाल १३३
६.१.२ सडक सञ्जालले छुने क्षेत्रको आधारमा परिवारहरूको विवरण १३५
६.१.३ परिवारले प्रयोग गरेको सडकको चौडाइको आधारमा वडागत विवरण १३६
६.१.४ पैदल मार्गसम्बन्धी विवरण १३७
६.१.५ यातायात सेवा १३८

	६.१.६	पुल तथा पुलेसासम्बन्धी विवरण	१४०
	६.१.७	टाढाको वस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय	१४०
	६.१.८	वडा केन्द्रबाट नगरपालिका केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय	१४१
	६.१.९	नगरपालिकाका हालका भवनहरू	१४३
	६.१.१०	वडा कार्यालयको भवनहरूसम्बन्धी विवरण	१४४
	६.१.११	सामुदायिक तथा सार्वजनिक भवनहरूको विवरण	१४४
६.२	सञ्चार		१४५
	६.२.१	टेलिफोन/मोबाइल	१४६
	६.२.२	रेडियो तथा एफ.एमसम्बन्धी विवरण	१४६
	६.२.३	हूलाक सेवा	१४७
	६.२.४	पत्रपत्रिका	१४७
६.३	परिवारमा भएको साधन तथा सुविधाको आधारमा घरपरिवारको विवरण		१४७
६.४	विद्युत तथा सौर्य उर्जा		१४९
	६.४.१	नगरपालिका क्षेत्रमा विद्युत वा सौर्य उर्जा आयोजनाहरूको विवरण	१४९
	६.४.२	ग्राहक वर्गीकरणका आधारमा उर्जा खपत विवरण	१४९
	६.४.३	बिजुलीको मिटर जडान भएका परिवारको विवरण	१५०
	६.४.४	दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण	१५१
	६.४.५	खाना पकाउन प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको आधारमा परिवारको विवर	१५२
खण्ड ७ : सामाजिक पूर्वाधार तथा सेवा			**१५५**
७.१	शिक्षा (पृष्ठभूमि)		१५५
	७.१.१	शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण	१५७
	७.१.२	बालविकास केन्द्रको विवरण	१५८
	७.१.३	विश्वविद्यालय तथा क्याम्पसहरू	१५९
	७.१.४	शिक्षक विवरण	१५९
	७.१.५	विशेष शिक्षातर्फ स्रोत कक्षामा अध्ययनरत छात्र/छात्राको विवरण	१६१
	७.१.६	विद्यालयमा भएका पुस्तकालय, कम्प्यूटर तथा विज्ञान प्रयोगशालासम्बन्धी विवरण	१६२
	७.१.७	विद्यालयको भौतिक विवरण	१६३
	७.१.८	शिक्षक तथा कक्षा कोठाको पर्याप्तता	१६५
	७.१.९	विद्यालयहरूमा शौचालयको विवरण	१६६
	७.१.१०	शैक्षिक सत्र २०७३ देखि २०७५ सम्ममा भर्ना भएका विद्यार्थीहरूको विवरण	१६८
	७.१.११	शैक्षिक सत्र २०७३ र २०७४ मा अन्तिम परिक्षामा भाग लिएका विद्यार्थीहरूको विवरण	१६९

७.१.१२ विद्यालयको गुणस्तर सुधारसम्बन्धी विवरण १७१
७.१.१३ विद्ययालय गुणस्तर व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण १७२
७.१.१४ विद्यालयको संरचनागत विवरण १७३
७.१.१५ सूचनाको हकसम्बन्धी विवरण १७५
७.१.१६ जातजातिअनुसार पाँच वर्षभन्दा माथिल्लो उमेर समूहका जनसंख्याको साक्षरता स्थिति १७७
७.१.१७ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका जनसंख्या हाल स्कूल/कलेज गइरहेका र छाडेका उमेरसमूह अनुसार विवरण १७८
७.१.१८ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका जनसंख्या हाल स्कूल/कलेज गइरहेका र छाडेका उमेरसमूह अनुसार वडागत विवरण १७८
७.१.१९ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज छाडेका जनसंख्याको विवरण १८२
७.१.२० ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज छाडेका जनसंख्याको वडागत विवरण १८२
७.१.२१ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कूल/कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको विवरण १८४
७.१.२२ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कूल/कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको वडागत विवरण १८४
७.१.२३ ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेर समुहका जनसंख्याको तहगत शैक्षिक स्तरको विवरण १८६
७.१.२४ उमेरसमुह अनुसार तहगत शैक्षिक स्तरसम्बन्धी विवरण १८७
७.१.२५ लैङ्गिक आधारमा ५ देखि ३५ वर्षको उमेरका हाल विद्यालय वा कलेज गैरहेको र छाडेको वडागत जनसंख्याको विवरण १९०
७.१.२६ लैङ्गिक आधारमा ५ वर्षदेखि २४ वर्षको उमेर समुहका जनसंख्यामध्ये हालसम्म विद्यालय वा कलेज गएका वा छाडेका जनसंख्याको विवरण १९१
७.१.२७ ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समुहको हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याले विद्यालयमा बुझाउने मासिक शुल्कको विवरण १९१
७.१.२८ परिवारमा रहेका विद्यार्थी संख्या र शिक्षामा वार्षिक खर्चको विवरण १९२
७.१.२९ ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समुहका जनसंख्या हाल विद्यालय/कलेज छाड्नुका कारण तथा लिङ्गको आधारमा वडागत विवरण १९३
७.१.३० विशेष सीप वा दक्षता भएको जनसंख्याको वडागत विवरण १९७
७.२ स्वास्थ्य १९९

७.२.१ नगरपालिकामा देखा परेका १० प्रमुख रोगहरूको विवरण २०२
७.२.२ परिवार नियोजनसम्बन्धी विवरण २०२
७.२.३ महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू २०३
७.२.४ गाउँघर क्लिनीक र नियमित खोप २०३
७.२.५ सुरक्षित मातृत्वको अवस्थाको विवरण २०४
७.२.६ १५ देखि ४९ वर्षसम्मका विभिन्न उमेर समूहका विवाहित महिलाहरूले जीवित जन्मभएका सन्तानहरूको वडागत विवरण २०५
७.२.७ शिशुहरूको जन्मदाको तौलका आधारमा शिशुहरूको विवरण २०८
७.२.८ १५-४९ उमेरसमूहका विवाहित महिलाहरूको पहिलो बच्चा जन्मिदाको उमेरसम्बन्धी विवरण २०९
७.२.९ नियमित खोपको विवरण २१०
७.२.१० २ वर्षभन्दा मुनिका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण २११
७.२.११ ५ वर्षभन्दा कम उमेरका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण २१२
५.२.१२ पोषण सम्वन्धी विवरण २१३
७.२.१३ दीर्घ रोगको प्रकार अनुसार दीर्घ रोगीहरूको जनसंख्या विवरण २१४
७.३ महिला तथा बालबालिका २१६
७.३.१ महिलासम्बन्धी विवरण २१६
७.३.२ बालबालिकासम्बन्धी विवरण २१८
७.३.३ बालश्रमको अवस्था २१९
७.३.४ बालक्लब २२०
७.४ खानेपानी, सरसफाई तथा ढल निकास २२१
७.४.१ खानेपानी २२१
७.४.२ खानेपानीको स्रोतको आधारमा परिवारहरूको विवरण २२१
७.४.३ परिवारले प्रयोग गरेको पानीको श्रोतको स्वामित्वको आधारमा परिवारको विवरण २२२
७.४.४ खानेपानीको मुख्य श्रोत भएको ठाउँसम्म पुग्न लाग्ने समयको आधारमा परिवारको विवरण २२५
७.४.५ खानेपानी आयोजनासम्बन्धी विवरण २२६
७.४.६ खानेपानी आयोजना माग, आपूर्ति र महसुलसम्बन्धी विवरण २२६
७.४.७ खानेपानी आयोजनाबाट उपलब्ध हुने पानीको गुणस्तरसम्बन्धी विवरण २२६
७.४.८ खानेपानी आयोजना संभावित क्षेत्रहरूसम्बन्धी विवरण २२७
७.४.९ शौचालय प्रयोगको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण २२८
७.४.१० सार्वजनिक शौचालयसम्बन्धी विवरण २२९
७.४.११ खुला दिशा मुक्त क्षेत्र २२९

७.४.१२ पक्कि तथा कच्ची ढलसम्बन्धी विवरण २३०
७.४.१३ ढल निकास भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण २३०
७.५ फोहोरमैला व्यवस्थापन २३१
७.५.१ स्वास्थ्य संस्थाको फोहोरमैला व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण २३१
७.५.२ घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने स्थानको आधारमा परिवारको विवरण २३२
७.६ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त व्यक्तिहरूको विवरण २३३
७.७ अपांगताका आधारमा जनसंख्या २३४
७.८ व्यक्तिगत घटना दर्ताको वार्षिक विवरण २३५
खण्ड ८ : वन तथा वातावरण **२३७**
८.१ प्राकृतिक वन तथा वनस्पति २३७
८.२ जैविक विविधता सम्वन्धी विवरण २३७
८.३ सामुदायिक वनसम्बन्धी विवरण २३८
८.४ धार्मिक वन २४२
८.५ कबुलियती वन २४२
८.६ निजी वन २४४
८.७ वन पैदावारको माग र आपूर्ति २४४
८.८ जडिबुटीसम्बन्धी विवरण २४५
८.९ वन संरक्षणका लागि चाल्नु पर्ने कदम २४५
८.१० हावापानीसम्बन्धी विवरण २४६
८.११ मुख्य वातावरणीय समस्याका प्रकारका कारण पीडित परिवारको विवरण २४७
८.१३ विपद् व्यवस्थापन २४८
८.१३.१ नगरपालिकामा हुनसक्ने प्रकोप र क्षतिसम्बन्धी विवरण २४८
८.१३.२ प्राकृतिक प्रकोप पात्रोको विवरण २५०
८.१३.३ संस्थागत विश्लेषण २५०
८.१३.४ प्राकृतिक विपद् वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण २५३
खण्ड ९ : विकास सूचकाङ्क र गरिवीको स्थिति **२५५**
९.१ प्रति परिवार वार्षिक आय तथा औषत प्रतिव्यक्ति आय २५५
९.२ परिवारमुलीको लिङ्गको आधारमा प्रति परिवार वार्षिक आयसम्बन्धी विवरण २५६
९.३ सम्पन्नता सुचकाङ्क २५७
९.३.१ सम्पन्नता सूचकाङ्क के हो ? २५७

९.३.२ सम्पन्नता सुचकाङ्कको आधारमा वडाअनुसार परिवारको विवरण २५८
९.३.३ सम्पन्नता सूचकको आधारमा परिवारमूलीको लिङ्गअनुसार परिवारको विवरण २५९
९.४ नगरपालिका/सरकारी कार्यालय तथा निकायहरू २६०
९.५ नागरिक सचेतना केन्द्र र टोल विकास संस्थाको विवरण २६२
९.६ गैर सरकारी संस्थासम्बन्धी विवरण २६४
खण्ड १० : विविध **२६६**
१०.१ नगरपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा २६६
१०.२ नगरपालिकासँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरू २६७
१०.३ नगरपालिका आफैले बनाएका नियम/विनियमहरूको विवरण २६७
१०.४ नगरपालिकाले सञ्चालन गरेका प्रमुख कार्यक्रम तथा योजनाहरूको विवरण २६८
१०.५ नगरपालिका क्षेत्रका सरकारी कार्यालयहरूको नाम, टेलिफोन विवरण २६८
१०.६ शवदाह विवरण २६९
१०.७ नगरपालिकाको स्थापना कालदेखि हालसम्मका प्रमुखहरूको विवरण २७०
१०.८ नगरपालिकाको कार्यालयमा हाल कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण २७०
१०.९ कार्यपालिकाको विवरण २७१
१०.१० जननिर्वाचित प्रतिनिधिको विवरण २७२

तालिका सूची

तालिका नं. १ : नगरपालिकामा रहेका नदिहरूको विवरण ३
तालिका नं. २ : नगरपालिकामा रहेका पार्क तथा उद्यानसम्बन्धी विवरण ५
तालिका नं. ३ : बस्ती विवरण ६
तालिका नं. ४ : सार्वजनिक पाटीपौवा तथा चौताराहरूको विवरण ७
तालिका नं. ५ : खेल मैदानसम्बन्धी विवरण ८
तालिका नं. ६ : धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरूको विवरण ९
तालिका नं. ७ : होटेल, रिसोर्ट, रेष्टुरेण्ट तथा होमस्टेसम्बन्धी विवरण १२
तालिका नं. ८ : चाडपर्व जात्रा तथा मेलासम्बन्धी विवरण १४
तालिका नं. ९ : वडागत परिवार संख्या तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्याको विवरण १५
तालिका नं. १० : उमेर समूहअनुसार जनसंख्याको विवरण २०
तालिका नं. ११ : परिवारमा रहेको सदस्य संख्याको परिवारको विवरण २२
तालिका नं. १२ : वडाअनुसार जातजाततिको विवरण २३
तालिका नं. १३ : नगरपालिकामा बोलिने भाषाको आधारमा जनसंख्याको विवरण २५
तालिका नं. १४ : धर्मअनुसार जनसंख्याको वडागत विवरण २६
तालिका नं. १५ : घरको प्रयोगको आधारमा परिवारको विवरण २८
तालिका नं. १६ : घरको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण ३०
तालिका नं. १७ : परिवारले प्रयोग गरेको घरको तल्लाको आधारमा परिवारको विवरण ३२
तालिका नं. १८ : परिवारले प्रयोग गरेको घर बनेको अवधीको आधारमा परिवारको विवरण ३३
तालिका नं. १९ : परिवारले प्रयोग गरेको घरको कोठा संख्याको आधारमा परिवारको विवरण ३४
तालिका नं. २० : सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण ३६
तालिका नं. २१ : अनुपस्थित भएका सदस्य तथा परिवारको विवरण ३७
तालिका नं. २२ : उमेर र लिङ्गका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ३८
तालिका नं. २३ : शैक्षिक स्तरको आधारमा नगरपालिकामा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ३९
तालिका नं. २४ : लिङ्ग तथा अनुपस्थित हुँदा उर्त्तीण गरेको कक्षा/तहको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ४१
तालिका नं. २५ : अनुपस्थित रहेको अवधिको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ४१
तालिका नं. २६ : अनुपस्थित रहने कारणका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ४२
तालिका नं. २७ : अनुपस्थित हुने कारण र गन्तव्यस्थलका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण ४४
तालिका नं. २८ : पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जन्मदर्ताको आधारमा वडागत विवरण ४५
तालिका नं. २९ : घर तथा जमिनमा महिलाको स्वामित्व हुने परिवारको विवरण ४६
तालिका नं. ३० : विगत १२ महिनामा मृत्यु भएका परिवारका सदस्यहरूको संख्याको आधारमा परिवारको विवरण ४८
तालिका नं. ३१ : उमेर र लिङ्गअनुसार मृत्यु संख्याको विवरण ४९
तालिका नं. ३२ : भू-उपयोग विश्लेषण ५०
तालिका नं. ३३ : घर बनेको जमिनको लालपुर्जाको आधारमा घरपरिवारहरूको विवरण ५४

तालिका नं. ३४ : घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्रको आधारमा परिवारको विवरण ५५
तालिका नं. ३५ : कोठा वा फ्ल्याट भाडामा दिएका परिवारहरूको वडागत विवरण ५६
तालिका नं. ३६ : स्थानीय तथा प्रदेश तहले संकलन गर्ने करका लागि करदाताहरूको विवरण ५९
तालिका नं. ३७ : वडागत रुपमा करदाताहरूको विवरण ६०
*नोटः निजी घरसंख्या मात्र (सार्वजनिक तथा गुठी वाहेक) ६०
तालिका नं. ३८ : मासिकरुपमा घर भाडा प्राप्त गर्ने घर संख्या (पारिवार र व्यापारिक प्रयोजन तथा जग्गा भाडामा लिइ बसेको आधारमा) ६१
तालिका नं. ३९ : व्यापार तथा व्यवसायसम्बन्धी विवरण ६२
तालिका नं. ४० : व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति ६५
तालिका नं. ४१ : पुँजी लगानीको आधारमा व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको विवरण ६६
तालिका नं. ४२ : जडिबुटी र कवाडी संकलन केन्द्र ६७
तालिका नं. ४३ : स्थानीय भौतिक पूर्वाधार विवरण ६७
तालिका नं. ४४ : सार्वजनिक पोखरीसम्बन्धी विवरण ६८
तालिका नं. ४५ : अमरगढी नगरपालिकाको आय विवरण (रु. हजारमा) ६९
तालिका नं. ४६ : घट्ट, मिल तथा संकलन तथा प्रसोधनसम्बन्धी विवरण ७०
तालिका नं. ४७ : वडागतरुपमा रोजगारीको अवस्था ७१
तालिका नं. ४८ : वार्षिक आम्दानीको आधारमा वडागत परिवारको विवरण ७३
*माथि उल्लेखित आम्दानिको श्रोतबाहेक अन्य आम्दानी जस्तै दलाल, परामर्श, कलाकारीता, निजी फर्म आदिबाट हुने आम्दानी । ७९
तालिका नं. ४९ : वार्षिक औषत खर्चका आधारमा परिवारको विवरण ८०
*माथि उल्लेखित खर्च शिर्षकबाहेक अन्य खर्च जस्तै मनोरञ्जन, भ्रमण, परामर्श, मुद्दामामिला आदि । ८२
तालिका नं. ५० : आम्दानीको पहिलो प्रमुख श्रोतका आधारमा परिवारको विवरण ८३
*माथि उल्लेखित आम्दानिको श्रोतबाहेक अन्य आम्दानी जस्तै दलाल, परामर्श, कलाकारीता, निजी फर्म आदिबाट हुने आम्दानी । ८३
तालिका नं. ५१ : परिवार धान्न आवश्यक पर्ने मासिक खर्चको आधारमा परिवारको विवरण ८४
तालिका नं. ५२ : आफ्नै वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न पुग्ने महिनाको आधारमा परिवारको विवरण ८५
तालिका नं. ५३ : नपुग अवधिको लागि घर धान्न गरेको अन्य व्यवस्थाको आधारमा परिवारको विवरण ८६
तालिका नं. ५४ : परिवारका सदस्य सामान्य बिरामी पर्दा खर्च गर्न सक्ने आर्थिक क्षमताअनुसार परिवारको विवरण ८७
तालिका नं. ५५ : जाडो महिनामा न्यानो लुगा व्यवस्था गर्न सक्ने क्षमताको आधारमा परिवारको विवरण ८७
तालिका नं. ५६ : आवश्यकताअनुसार लामखुट्टेको झुलको व्यवस्था गर्न सक्ने क्षमताको आधारमा परिवारको विवरण ८८
तालिका नं. ५७ : ऋण लिने र नलिने परिवारको विवरण ८८
तालिका नं. ५८ : परिवारले लिएको ऋण रकमका आधारमा परिवारको विवरण ८९
तालिका नं. ५९ : ऋण लिनुको कारणका आधारमा परिवारको विवरण ९०

तालिका नं. ६० : ऋण लिनुको कारणका आधारमा परिवारको विवरण ९१
*माथि उल्लेखित श्रोतबाहेक अन्य श्रोत जस्तै सामुदायीक समूह, कार्यरत कार्यालय, विविध प्रकारका कोष आदि । ९१
तालिका नं. ६१ : व्यापारिक उद्योगहरू सम्बन्धी विवरण ९२
तालिका नं. ६२ : बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरूको विवरण ९३
तालिका नं. ६३ : सहकारी संस्थाको नामावली ९५
तालिका नं. ६४ : बैंकमा खाता भए/नभएको आधारमा परिवार संख्याको विवरण ९७
तालिका नं. ६५ : उद्योग व्यवसाय सञ्चालकको लिंगअनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण ९८
तालिका नं. ६६ : संचालकको उमेरसमुह अनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण ९९
तालिका नं. ६७ : संचालकको नागरिकताका आधारमा उद्योग व्यवसायिक फर्मको विवरण १०१
तालिका नं. ६८ : दर्ता भएका उद्योग/व्यवसायिक फर्मको वर्गीकरण (वहुउत्तरमा आधारित) १०२
*माथि उल्लेखित दर्ता भएका उद्योगबाहेक समिति तथा संगठन, समुदाय आदि । १०२
तालिका नं. ६९ : उद्योग/व्यवसायिक फर्म सञ्चालन भइरहेका घरको स्वामित्व १०३
*माथि उल्लेखित घरको स्वामित्वबाहेक सरकारी जमिन, गुठी, अतिक्रमण आदि । १०३
तालिका नं. ७० : सञ्चालित उद्योग/व्यवसायिक फर्मद्वारा मासिकरुपमा घर भाडा प्राप्त गर्ने परिवारको विवरण १०४
तालिका नं. ७१ : उद्योग तथा व्यवसायिक क्रियाकलापमा संलग्न व्यक्तिहरूको विवरण १०५
तालिका नं. ७२ : व्यापारिक केन्द्रहरूको विवरण १०५
तालिका नं. ७३ : कृषिजन्य बालीसम्बन्धी विवरण १०७
तालिका नं. ७४ : बालीमा लाग्ने रोग विवरण १०८
तालिका नं. ७५ : कृषि सेवा केन्द्रको विवरण १०८
तालिका नं. ७६ : बाली पात्रो १०९
तालिका नं. ७७ : बजारको नाम र प्रकृति (थोक, संकलन केन्द्र) ११०
तालिका नं. ७८ : कृषि पकेट क्षेत्रको विवरण ११०
तालिका नं. ७९ : कृषक उद्यमी तथा बचत समूहहरूको विवरण १११
तालिका नं. ८० : कृषि तथा पशुसँग सम्बन्धित फार्म वा संस्थाको विवरण ११२
तालिका नं. ८१ : कृषि, उद्यमी तथा बचत समूहको विवरण ११३
तालिका नं. ८२ : कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा/जमिन भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण ११४
तालिका नं. ८३ : कृषि प्रयोजनमा भोगचलन भएको जमिनमा सिँचाइ सुविधासम्बन्धी विवरण ११५
तालिका नं. ८४ : कृषि उत्पादनमा आवद्ध परिवारको विवरण ११६
तालिका नं. ८५ : कृषि बाली उत्पादनको आधारमा परिवारको विवरण ११६
तालिका नं. ८६ : कृषिजन्य बाली बिक्रीका आधारमा परिवारको विवरण ११९
तालिका नं. ८७ : कृषि बजार तथा कृषि हाट बजारसम्बन्धी विवरण १२१
तालिका नं. ८८ : पशुधन तथा सोबाट हुने उत्पादनको अवस्थासम्बन्धी विवरण १२२
तालिका नं. ८९ : पशुमा देखिएको रोगहरूको विवरण १२३
तालिका नं. ९० : पशु वधशालाको विवरण १२४
तालिका नं. ९१ : पशुपन्छी पालन कृषक समितीहरूको विवरण १२४

तालिका नं. ९२ : कृषि प्रयोजनका लागि घरपालुवा पशुपंक्षी पालनका आधारमा परिवारको विवरण १२८
तालिका नं. ९३ : पशुपंक्षीहरूको उत्पादन परिवारको विवरण १२८
तालिका नं. ९४ : पशुपंक्षी बिक्रीका आधारमा परिवारको विवरण १३०
तालिका नं. ९५ : सडक सञ्जालको वर्तमान अवस्था १३३
तालिका नं. ९६ : सडक मार्गको विवरण १३४
तालिका नं. ९७ : सडक सञ्जालले छुने क्षेत्रको आधारमा वडागत परिवारहरूको विवरण १३५
तालिका नं. ९८ : सडकको चौडाइको आधारमा वडागत परिवारको विवरण १३६
तालिका नं. ९९ : पैदल मार्गको विवरण १३७
तालिका नं. १०० : रुट परमिट लिएर सञ्चालन भएका सवारी साधनहरू १३८
तालिका नं. १०१ : बसपार्क तथा सवारी पार्किङ्गसम्बन्धी विवरण १३९
तालिका नं. १०२ : पुल सम्बनधी विवरण १४०
तालिका नं. १०३ : टाढाको वस्ती देखि वडा केन्द्रसम्मको दुरीसम्बन्धी विवरण १४१
तालिका नं. १०४ : वडा केन्द्रदेखि नगरपालिका केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने समयसम्बन्धी विवरण १४१
तालिका नं. १०५ : नगरपालिकाकाको भवनको विवरण १४४
तालिका नं. १०६ : नगरपालिकामा वडा कार्यालयको स्वामित्व वा भाडामा लिएका भवनहरूसम्बन्धी विवरण १४४
तालिका नं. १०७ : सामुदायिक भवनहरूको विवरण १४५
तालिका नं. १०८ : दूरसञ्चारसम्बन्धी विवरण १४६
तालिका नं. १०९ : एफ.एम. रेडियो १४६
तालिका नं. ११० : पत्रपत्रिकासम्बन्धी विवरण १४७
तालिका नं. १११ : परिवारमा भएको साधन तथा सुविधाको आधारमा घरपरिवारको विवरण १४७
तालिका नं. ११२ : नगरपालिका क्षेत्रमा विद्युत वा सौर्य उर्जा आयोजनाहरूको विवरण १४९
तालिका नं. ११३ : नगरपालिकामा विद्युत प्रयोगसम्बन्धी विवरण १४९
तालिका नं. ११४ : बिजुलीको मिटर जडान भएका परिवारको विवरण १५०
तालिका नं. ११५ : दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण १५१
तालिका नं. ११६ : खाना पकाउन प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण १५२
तालिका नं. ११७ : नगरपालिकामा रहेका शिक्षण संस्थाहरूको विवरण १५७
तालिका नं. ११८ : बाल विकास केन्द्रसम्बन्धी विवरण १५८
तालिका नं. ११९ : नगरपालिकामा रहेका क्याम्पस तथा विश्वविद्यालयहरूको विवरण १५९
तालिका नं. १२० : तहगत शिक्षक विवरण १५९
तालिका नं. १२१ : विशेष शिक्षातर्फ स्रोत कक्षामा अध्ययनरत छात्र/छात्रको विवरण १६१
तालिका नं. १२२ : विद्यालयमा भएका पुस्तकालय, कम्प्यूटर तथा विज्ञान प्रयोगशालासम्बन्धी विवरण १६२
तालिका नं. १२३ : विद्यालयको भौतिक विवरण १६३
तालिका नं. १२४ : शिक्षक तथा कक्षा कोठाको पर्याप्तता १६५
तालिका नं. १२५ : विद्यालयहरूमा शौचालयको विवरण १६६
तालिका नं. १२६ : शैक्षिक सत्र २०७४ देखि २०७५ सम्ममा भर्ना भएका विद्यार्थीहरूको विवरण १६८

तालिका नं. १२७ : शैक्षिक सत्र २०७३ र २०७४ मा अन्तिम परिक्षामा भाग लिएका विद्यार्थीहरूको विवरण १६९
तालिका नं. १२८ : विद्यालयको गुणस्तर सुधारसम्बन्धी विवरण १७१
तालिका नं. १२९ : विद्ययालय गुणस्तर व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण १७२
तालिका नं. १३० : विद्यालयको संरचनागत विवरण १७३
तालिका नं. १३१ : सूचनाको हकसम्बन्धी विवरण १७५
तालिका नं. १३२ : जातजातिअनुसार ५ वर्षभन्दा माथिल्लो उमेर समुहका जनसंख्यको साक्षरता स्थिति १७७
तालिका नं. १३३ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका जनसंख्या हाल स्कूल/कलेज गइरहेका र छाडेका उमेरसमूह अनुसार विवरण १७८
तालिका नं. १३४ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका जनसंख्या हाल स्कूल/कलेज गइरहेका र छाडेका उमेरसमूह अनुसार वडागत विवरण १७८
तालिका नं. १३५ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज नगएका/छाडेका जनसंख्याको विवरण १८२
तालिका नं. १३६ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज छाडेका जनसंख्याको वडागत विवरण १८२
तालिका नं. १३७ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कूल/कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको विवरण १८४
तालिका नं. १३८ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कूल/कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको वडागत विवरण १८४
तालिका नं. १३९ : ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेर समुहका जनसंख्याको तहगत शैक्षिक स्तरको विवरण १८६
तालिका नं. १४० : उमेरसमूह अनुसार तहगत शिक्षा, लिङ्ग र उमेर समूहसम्बन्धी विवरण १८८
तालिका नं. १४१ : लैङ्गिक आधारमा ५ देखि ३५ वर्षको उमेरका हाल विद्यालय वा कलेज गैरहेको र छाडेको वडागत जनसंख्याको विवरण १९०
तालिका नं. १४२ : ५ वर्षदेखि २४ वर्षको उमेर समुहका जनसंख्यामध्ये हालसम्म विद्यालय वा कलेज गएका वा नगएका जनसंख्याको विवरण १९१
तालिका नं. १४३ : ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समुहको हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याले विद्यालयमा बुझाउने मासिक शुल्कको विवरण १९२
तालिका नं. १४४ : शिक्षामा भएको वार्षिक खर्चको विवरण १९३
तालिका नं. १४५ : ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समहूका जनसंख्या हाल विद्यालय/कलेज छाड्नुका कारणहरूकको आधारमा जनसंख्याको विरण १९५
तालिका नं. १४६ : वडागतरुपमा विशेष सीप वा दक्षता भएको जनसंख्याको विवरण १९७
तालिका नं. १४७ : स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण २०१
तालिका नं. १४८ : रोगहरूको विवरण २०२
तालिका नं. १४९ : परिवार नियोजनसम्बन्धी विवरण २०३
तालिका नं. १५० : सुरक्षित मातृत्वको विवरण २०४
तालिका नं. १५१ : १५ देखि ४९ वर्षसम्मका विभिन्न उमेर समूहका विवाहित महिलाहरूले जीवित जन्मभएका सन्तानहरूको वडागत विवरण २०५

तालिका नं. १५२ : शिशुहरूको जन्मदाको तौलका आधारमा शिशुहरूको विवरण २०८
तालिका नं. १५३ : १५-४९ उमेरसमूहका विवाहित महिलाहरूको पहिलो बच्चा जन्मिदाको उमेरसम्बन्धी विवरण २०९
तालिका नं. १५४ : खोपसम्बन्धी विवरण २११
तालिका नं. १५५ : खोप छोड्नेसम्बन्धी विवरण २११
तालिका नं. १५६ : २ वर्षभन्दा मुनिका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण २११
तालिका नं. १५७ : ५ वर्षभन्दा कम उमेरका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण २१२
तालिका नं. १५८ : विगत ३ वर्षमा पोषणको अवस्था २१३
तालिका नं. १५९ : दीर्घरोग रोगको प्रकार अनुसार जनसंख्याको विवरण २१४
तालिका नं. १६० : आमा समूहको विवरण २१७
तालिका नं. १६१ : बालक्लबको विवरण २२०
तालिका नं. १६२ : खानेपानीको स्रोतको आधारमा परिवारको विवरण २२१
तालिका नं. १६३ : परिवारले प्रयोग गरेको पानीको श्रोतको स्वामित्वको आधारमा परिवारको विवरण २२२
तालिका नं. १६४ : खानेपानीको मुख्य श्रोत भएको ठाउँसम्म पुग्न लाग्ने समयको आधारमा परिवारको विवरण २२५
तालिका नं. १६५ : खानेपानी आयोजनासम्बन्धी विवरण २२६
तालिका नं. १६६ : खानेपानीको माग, आपूर्ति र महसुलसम्बन्धी विवरण २२६
तालिका नं. १६७ : खानेपानी आयोजना संभावित क्षेत्रहरूसम्बन्धी विवरण २२७
तालिका नं. १६८ : शौचालय प्रयोगको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण २२८
तालिका नं. १६९ : सार्वजनिक शौचालयको विवरण २२९
तालिका नं. १७० : ढल निकास भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण २३०
तालिका नं. १७१ : फोहोर मैला व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण २३१
तालिका नं. १७२ : स्वास्थ्य संस्थाको फोहोरमैला व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण २३१
तालिका नं. १७३ : घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने स्थानको आधारमा परिवारको विवरण २३२
तालिका नं. १७४ : नगरपालिकामा सामाजिक सूरक्षा भत्ता पाएका व्यक्तिहरूको विवरण २३३
तालिका नं. १७५ : अपाङ्गताको आधारमा जनसंख्या विवरण २३४
तालिका नं. १७६ : व्यक्तिगत घटना दर्ताको बार्षिक विवरण २३६
तालिका नं. १७७ : सामुदायिक वन व्यवस्थापनको विवरण २४०
तालिका नं. १७८ : धार्मिक वनसम्बन्धी विवरण २४२
तालिका नं. १७९ : कबुलियती वनसम्बन्धी विवरण २४३
तालिका नं. १८० : निजी वनसम्बन्धी विवरण २४४
तालिका नं. १८१ : वन पैदावरको माग र आपूर्तिसम्बन्धी विवरण २४४
तालिका नं. १८२ : जडिबुटीसम्बन्धी विवरण २४५
तालिका नं. १८३ : डडेल्धुरा जिल्लाको मौसमको विवरण २४६
तालिका नं. १८४ : मुख्य वातावरणिय समस्याको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण २४७
तालिका नं. १८५ : प्राकृतिक प्रकोप पात्रोको विवरण २५०
तालिका नं. १८६ : संस्थागत विश्लेषण २५१

तालिका नं. १८७ : प्राकृतिक विपद वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण २५३
तालिका नं. १८८ : वडाअनुसार प्रति परिवार वार्षिक आय तथा औषत प्रतिव्यक्ति आय २५५
तालिका नं. १८९ : परिवारमूलीको लिङ्गको आधारमा प्रति परिवार वार्षिक आयसम्बन्धी विवरण २५६
तालिका नं. १९० : सम्पन्नता सुचकाङ्कको आधारमा वडाअनुसार परिवारको विवरण २५८
तालिका नं. १९१ : सम्पन्नता सूचकांकको आधारमा परिवारमूलीको लिङ्गअनुसार परिवारको विवरण २६०
तालिका नं. १९२ : नगरपालिका/सरकारी कार्यालय तथा निकायहरू २६०
तालिका नं. १९३ : नागरिक सचेतना केन्द्र तथा नागरिक मञ्चसम्बन्धी विवरण २६२
तालिका नं. १९४ : नगरपालिकाका रहेका गैर-सरकारी संस्थाहरूको विवरण २६४
तालिका नं. १९५ : नगरपालिका सँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरूको विवरण २६७
तालिका नं. १९६ : नगरपालिका आफैले बनाएका नियम/विनियमहरूको विवरण २६७
तालिका नं. १९७ : नगरपालिका सँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरूको विवरण २६८
तालिका नं. १९८ : नगरपालिकामा रहेका सरकारी कार्यालयहरूको नाम र टेलिफोन २६८
तालिका नं. १९९ : शवदाह तथा पशु वधशालाको विवरण २६९
तालिका नं. २०० : नगरपालिकाको स्थापना कालदेखि हालसम्मका प्रमुखहरूको विवरण २७०
तालिका नं. २०१ : नगरपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण २७०
तालिका नं. २०२ : नगर कार्यपालिकाका सदस्यहरूको विवरण २७१
तालिका नं. २०३ : जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरूको विवरण २७२

खण्ड १ : नगरपालिकाको परिचय

१.१ नगरपालिकाको परिचय

१.१.१ नामाकरण

अमरगढी नगरपालिका नेपालको पुरानो प्रशासनिक विभाजनअनुसार सुदुर-पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तर्गत डडेल्धुरा जिल्लामा र हाल सुदुरपश्चिम प्रदेशमा पर्दछ। वि.सं.२०५३ साल माघ ११ गते देशभरका नयाँ घोषणा भएका १५ नगरपालिकाहरू सँगै घोषणा भएको नगरपालिकामध्ये अमरगढी नगरपालिका पनि एक हो । यस नगरपालिकामा साविकका डोटी, घटाल, सहस्त्रिलिङ्ग, खलङ्गा, उग्रतारा र भूमिराज गा.वि.स.को समायोजन गरिएको छ । १३८.९५ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल रहेको यस अमरगढी नगरपालिकाको उत्तर पश्चिममा अजयमेरु, नवदुर्गा गाउँपालिका र बैतडी, पश्चिमतिर भागेश्वर गाउँपालिका, दक्षिणमा आलिताल गाउँपालिका र पूर्वमा गन्यापधुरा गाउँपालिका रहेका छन्। अमरगढी नगरपालिकाको अधिकतम औषत तापक्रम २९ डिग्री सेल्सियस र न्यूनतम औषत तापक्रम ०.३ डिग्री सेल्सियससम्म रहने गरेको छ।

प्राकृतिक श्रोतको दृष्टिकोणले संभावनायुक्त, मानविय श्रोतको दृष्टिकोणबाट नेतृत्व क्षमतायुक्त, राजनैतिक दल र सचेत एवं उत्प्रेरित नगरबासी यस नगरपालिकाको दिगो विकासका आधारस्तम्भका रूपमा रहेका छन्। यस नगरपालिकामा विभिन्न जातजाति तथा धर्म संस्कृतिका व्यक्तिहरूको बसोबास रहेको छ। नगरपालिकाको केही भाग ऐतिहासिक तथा बजार क्षेत्रको रूपमा रहेको नगरपालिकामा साना व्यापार, तथा साना उद्योगहरू प्राकृतिक श्रोत तथा सामाजिक महत्वका क्षेत्रहरू रहेका छन्। औषत पारिवारिक आम्दानीमा कृषि व्यवसायको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा रहेको छ र स्थानीय बासिन्दाको आम्दानीको वैकल्पिक श्रोतको रूपमा वैदेशिक रोजगारी पनि रहेको छ। परम्परागत प्रणालीको कृषि व्यवसायको विकल्प खोजिरहेका यहाँका बासिन्दा आधुनिक कृषि प्रणालीको विकल्पमा समेत लागिरहेका छन् । स्थानीय जनशक्ति मजदुरी तथा अध्ययनका लागि विदेशिने क्रम पनि रहेको छ । अधिकांश घरमा विद्युतीकरण भएको भएतापनि केही सीमान्तकृत तथा भौगोलिक विकटता रहेका क्षेत्रमा भने विद्युतीय उपभोगको पहुँचमा पुग्न सकिरहेका छैनन्। योजनाबद्ध विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा कठिनाई तथा आवश्यक आर्थिक व्यवस्थापनमा कठिनाई हुनुले यस नगरपालिका क्षेत्रको अपेक्षित विकास हुन सकिरहेको देखिँदैन । विभिन्न समुदाय, जातजातिका मानिसको बसोबास रहेको यस क्षेत्रमा विभिन्न चाडपर्व मनाउने गरिन्छ । नयाँ बर्ष (विशु) कृष्णजन्माष्टमी, गौरा, तीज दशैं, तिहार, ठूलो एकादशी, मकर संक्रान्ती, होली, महाशिवरात्री, चैते दशै, रामनवमी, बुद्धजयन्ती आदि यहाँका प्रमुख चाडपर्वको रूपमा रहेको पाईन्छ ।

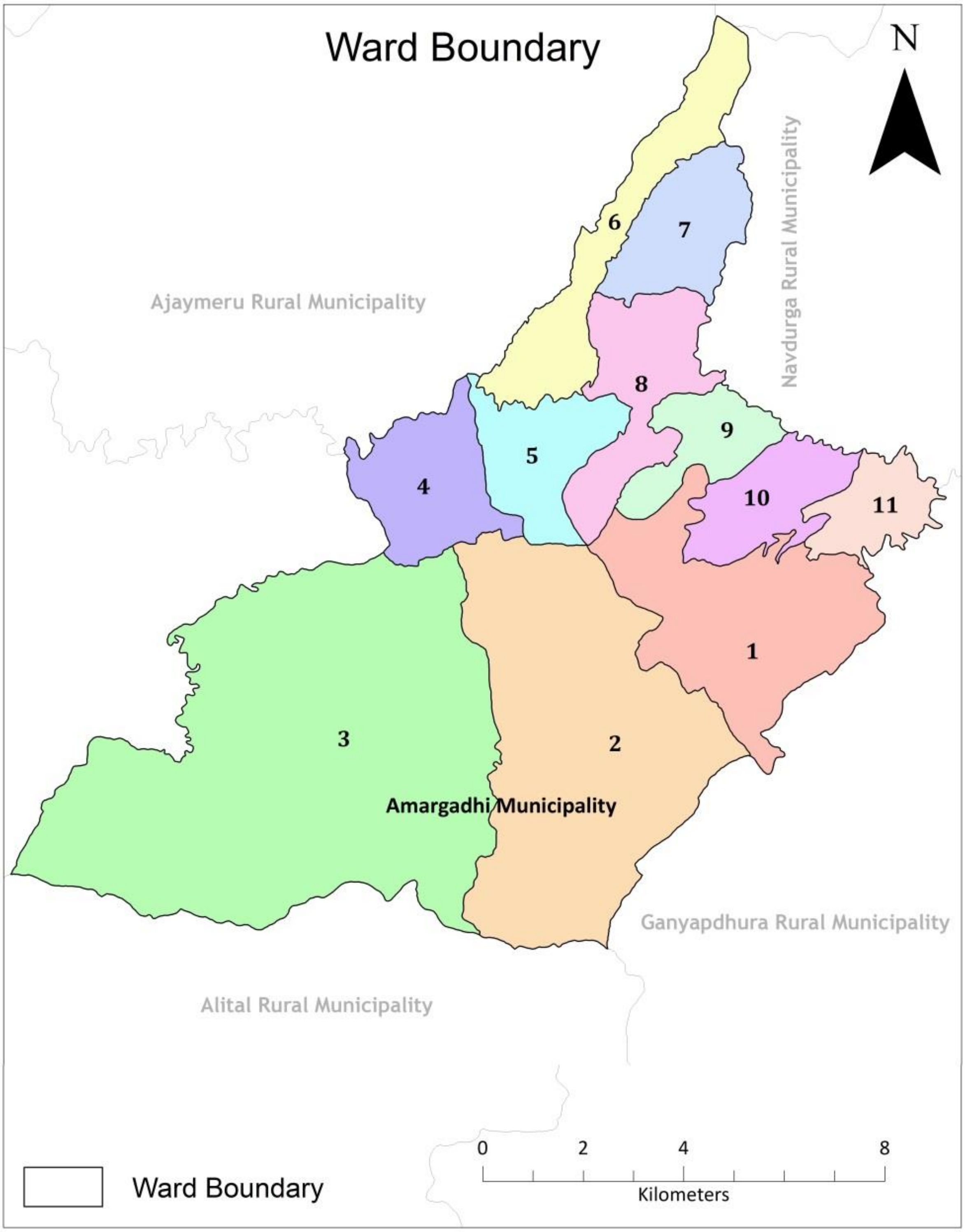

स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग

१.१.२ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

डडेल्धुरा जिल्लाको सदरमुकामसमेत रहेको अमरगढी नगरपालिका समुद्र सतह देखि १८६० मिटर (६२०० फिट) को उचाइमा रहेको छ । नेपाल एकीकरणमा हस्ती मानिने राष्ट्रिय विभूती अमरसिंह थापाले पश्चिम क्षेत्रमा वीरतापूर्वक लडाई गरी सफलता हासिल गरेका थिए । यसै शिलसिलामा थापाले डोटेली फौजलाई पराजित गरेर डोटी राज्यलाई पनि विशाल नेपाल अधिराज्यमा गाभे पछि यस भू-भागको सुशासनलाई

अझ थप सुदृढ र विस्तार गर्नको लागि अमरसिंह थापा यस क्षेत्रका प्रमुख प्रशासक भएर आएका थिए । उनले यसक्षेत्रको संरक्षण तथा महाकाली पारी काँगडासम्म पनि विजय अभियानलाई सफलता प्राप्त गर्नका लागि यस जिल्लाको सदरमुकाममा अमरगढी किल्लाको निर्माण गर्न लगाएका हुन । यस किल्लालाई आधार मानी वरपरका क्षेत्रहरू पनि विजय हाँसिल गरेका हुन भन्ने इतिहास छ ।

यस किल्लाको निर्माण बिशाल बुट्टा कुँदिएका ढुङ्गाद्वारा कलात्मक तरिकाले गरिएको छ । शत्रुलाइ छल्ने तथा युद्धमा सफलता प्राप्त गर्नका लागि बाहिरबाट हेर्दा गोलो आकारमा र भित्रबाट तीनकुने आकारमा बनेको छ । किल्लाको बिचभागमा प्राचिन उग्रभैरव मन्दिर रहेकोले यस किल्लाको ऐतिहासिक, धार्मिक र सामाजिक महत्व रहेको छ । यसरी ऐतिहासिक र धार्मिक महत्व बोकेको अमरगढी किल्ला पर्यटकीय दृष्टिकोणले यस क्षेत्रकै बिशिष्ट महत्व बोकेको क्षेत्र हो । यसै किल्लाको नामबाट अमरगढी नगरपालिकाको नामाकरण गरिएको हो ।

१.२ नदी तथा ताल तलैयाहरू

जल सम्पदाको दृष्टिले नेपाल ब्राजिलपछि विश्वको दोस्रो सबैभन्दा समृद्ध राष्ट्र र एसियामा पहिलो राष्ट्र मानिन्छ । नेपालमा ६ हजारभन्दा बढी नदिनालाहरू रहेका छन् । यी नदीनालाहरूबाट सिँचाइ सुविधा, खानेपानीको आपूर्ति, जल यातायात, पर्यटन र मत्स्य पालनको क्षेत्रमा बहुआयामिक रूपले प्रयोग गर्न सकिने देखिन्छ । तर समग्रमा समुचित र व्यापक ढंगले जल उपयोग ज्यादै न्यून भई इन्धनका विविध साधनको प्रयोग गरिरहनु परेको कुरालाई नकार्न सकिन्न । यस नगरपालिका भएर बग्ने खोला तथा नदिहरू यसप्रकार छन् ।

तालिका नं. १ : नगरपालिकामा रहेका नदिहरूको विवरण

क.सं.	नदी तथा खोलाको नाम	नदिले छोएका वस्तीहरू	वडा नं.
१	डोटीघटाल खोला	दुधखण्ड, मौरडा, कुस्माली,भेल,जुगीना, कारिगाउ, सोल्परी, खल्लेमुणा, मुणुवा, सेरा, चौडेलिकोट, मतरगाऊ, मड, चमसाल, जोसिना, आईत, काँडे, चम्साल, साउनगाउँ, तल्लो पिड, पथरोडा र रजोडा	१, २ र ३
२	पोखरा गाड	दुमडा, पोखरा, छचोडा, जिलोडा,सेलागाउँ झुर्काली, हरडी, भलिया र सुनेडा	७, ६, ५ र ४
३	शैलेश्वर गाड	सल्लागाउ र ढाँटगाँउ	७,८ र ९
४	कोटेली रुपाली गाड	सल्लागाउँ, खनमडा, निदालगाउ, रोखलगाउँ, पनौली भण्डारगाउँ, विजोडा, रुपालीगाउँ, वरडा र रडुवावजार	७, ८, ९, १० र ११
५	ठुलीगाड	फिन्नेकोट, डोला र मनाना	१ र ११

स्रोत : जिल्ला समन्वय समिती, डडेल्धुरा २०७४

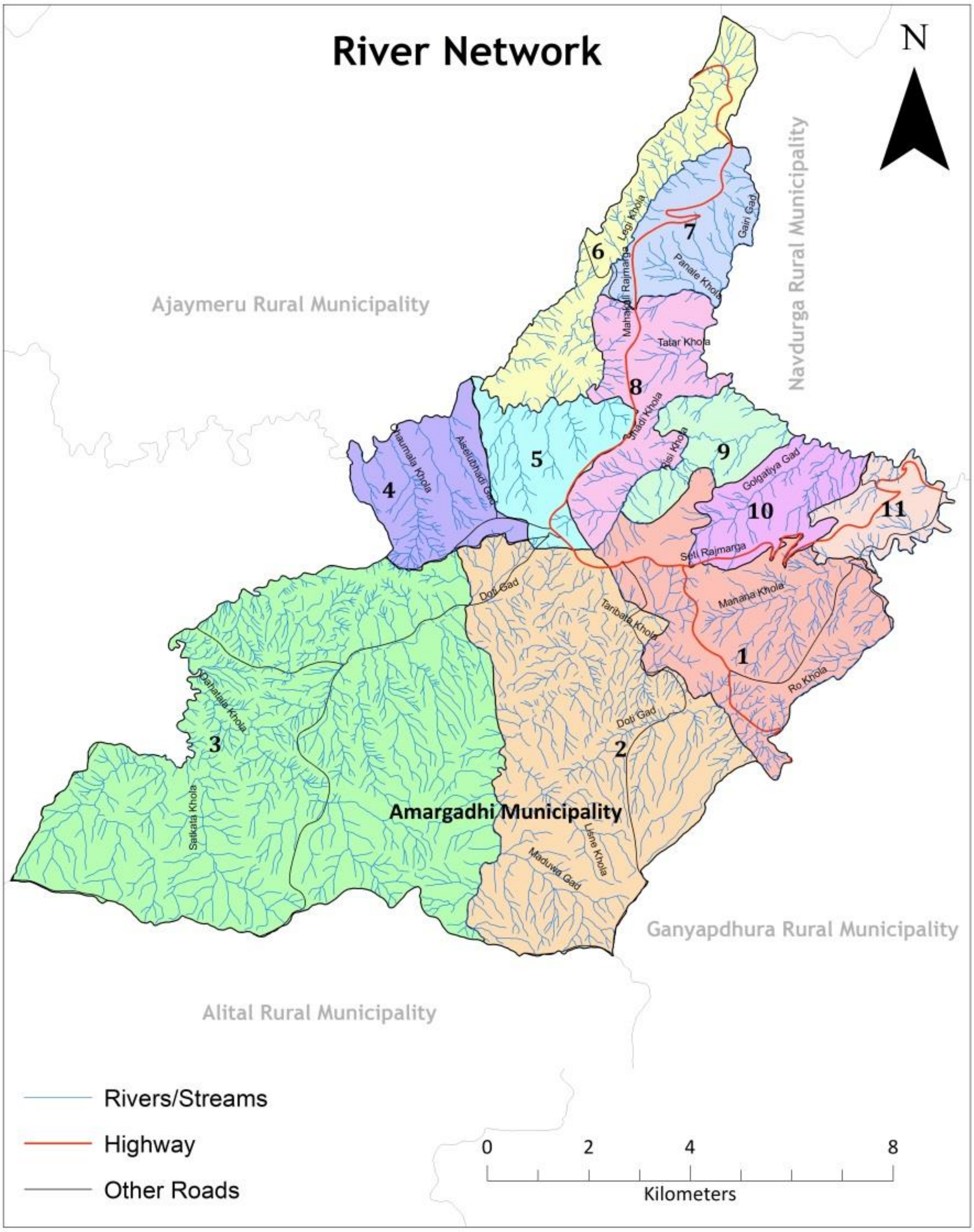

स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग

१.३ पार्क, पिकनिक स्थल तथा मनोरञ्जनस्थल सम्बन्धी विवरण

सार्वजनिक सम्पदाको रुपमा रहेका उद्यान, पार्क तथा खेलमैदानहरूको दिगो रुपमा संरक्षण विकास र विस्तार गर्न सके नगरपालिकाको विकास र विस्तार हुँदै जाँदा यी क्षेत्रहरू पर्यावरणीय महत्वका हिसाबले अत्यन्त आवस्यक र महत्वपूर्ण हुन्छन् । यी क्षेत्रहरूलाई हरित क्षेत्रको रुपमा विश्राम स्थल तथा

नगरपालिकाको प्राकृतिक सुन्दरता कायम गर्न सहयोग गर्दछन् । यस नगरपालिकामा रहेका पार्क तथा उद्यानहरू सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २ : नगरपालिकामा रहेका पार्क तथा उद्यानसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	पार्क तथा वाल उद्यानको विवरण	वडा नं.	स्थान	क्षेत्रफल	सञ्चालक
१	अमरगढी पार्क	२	मालम दोवाटो	१० रोपनी	अमरगढी नपा
२	मालम दोवाटो	१ र २			सामुदायिक वन
३	घटाल धार्मिक क्षेत्र	३			क्षेत्र विकास समाज
४	टुँडिखेल	४			नेपाली सेना
५	पासा देवता पार्क	६			वडा तथा स्थानीय
७	रावलतोली गुफा	७			नगरपालिका
८	देउखोला पार्क	७	सल्लागाऊ	२ रोपनी	वडा तथा स्थानीय
९	उग्रतारा धार्मिक क्षेत्र	८			क्षेत्र विकास समाज
१०	त्रिपुरा सुन्दरी धार्मिकक्षेत्र वुढी घटाल	२	वुढीघटाल	४ रोपनी	समिति

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

तनावरहित जीवन, मानसिक स्फूर्ति र स्वच्छताका लागि मनोरञ्जनको आवश्यकता पर्दछ । मनोरञ्जनका विभिन्न उपायहरूमध्ये स्वच्छ तथा प्राकृतिक वातावरणमा रमाउने तथा वनभोज गर्ने चलन सर्वव्यापी र प्राचिन चलन हो । यस नगरपालिकामा विभिन्न वडाहरूमा गरेर ६ वटा मनोरञ्जन तथा वनभोज स्थलहरूको पहिचान गरिएको छ । यस प्रकारका अन्य स्थलको खोजी तथा विद्यमान स्थलहरूको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्नु जरुरी छ ।

१.४ मुख्य वस्तीसम्बन्धी विवरण

अमरगढी नगरपालिकामा क्रमश वस्तीहरूको विकास भै रहेको छ । नगरपालिकाको केन्द्रतिर बाटो, बजार तथा स-साना घरेलु उद्योग देखिएता पनि समग्रमा नगरपालिकाको सबै वडाहरूमा खानेपानी, विद्युत र यातायातजस्ता सेवा तथा सुविधाहरू पुगिसकेको छैन । नगरपालिकामा विकासका धेरै आयामहरूमा अभ्यास गर्न बाँकी देखिन्छ । अमरगढी नगरपालिकाको सबै वडाहरूमा सडक सञ्जालको राम्रो विकास भएको देखिँदैन । सहज स्वास्थ्य सुविधा, संचारजस्ता सुविधाहरूको पहुँच पुगेको देखिँदैन। कृषि एवं वनजन्य औद्योगिक कच्चा पदार्थको उपलब्धता, भएको हुँदा साना घरेलु उद्योगधन्दाको साथै जडीबुटी प्रशोधनसम्बन्धी उद्योग विकास र विस्तारको सम्भावना रहेको छ । अन्य क्षेत्रहरूमा व्यवस्थित बस्ती विकासको संरचना नदेखिएकोले ती स्थानमा व्यवस्थित नगरपालिका योजना बनाएर बाटो, खानेपानी र अन्य सामाजिक र भौतिक पूर्वाधारको समयमै विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ। नगरपालिकाबासीहरूलाई घरदैलोमा सेवा प्रवाह गर्ने ध्येयका साथ वडा कार्यालयहरू, सम्बन्धित वडा मै स्थापना गरी सेवा प्रवाह भैरहेका छन् । यसका अतिरिक्त अमरगढी नगरपालिकाले नगरपालिका विकासका लागि योजना तयार गर्ने

दौरानमा वडा भेला, लगायत वडा कार्यालय, सरकारी निकायहरू, राजनैतिक पार्टीहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू, सामुदायिक संस्थाहरू, टोल विकास संस्थाहरू, बुद्धिजिवीहरू, समाजका प्रतिष्ठित व्यक्तित्वहरू, व्यवसायिक संस्थाहरू, संचारकर्मीहरू तथा योजना तर्जुमा टोली (Planning) आदिलाई समावेश गरी बढीभन्दा बढी छलफल गरी प्रत्येक टोलका मुख्य तथा सहायक सडकहरूमा सोलार बत्ति जडान, टोल टोलमा सार्वजनिक खानेपानी र खानेपानीको परियोजना तथा पूर्वाधार आदि विकास निर्माणका योजनाहरू तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस नगरपालिकामा रहेको मुख्य वस्तीसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३ : बस्ती विवरण

वडा नं.	मुख्य वस्ती/गाउँ/टोलको नाम
१	डोला, मनाना, मालम, दुधखण्ड, भेटा, मौरडा, दुधकाँणे, वण्ड, तडिवाटा, कुण, डकलखेत, धमलेक
२	मौरडा, कुस्माली, भेल, मतरगाउँ,जुगिना, कारिगाउँ, जोईसिना, आईत , काँडे, मुणुवा, सेरा, चौडेलीकोट, डवरवाटा, विरखम
३	काँडे, हटगाउ, चम्साल, साउदगाउँ, तल्लो पीड, पथरोडा, रोडङ्गा, ढोलपोखरा, चिरकिट्टे, रजोडा, कोटेउडा, मड, मरकट्टे, गुजर्लेक, लरडा, दुधपोखरा
४	भलिया, हरडी, सुनेडा, मल्लो खलंगा, तल्लो खलंगा
५	भ्रुरकाली, सेलागाउँ, जिलोडा, वागबजार, सिलिङधारा, तुफानडाँडा, किर्तिपुर
६	दुमडा, छचोडा, भालुमारे, कोटकाँणे, तोली
७	पोखरा वजार, भाटसिरोला, रौतगाउँ सल्लागाऊ, भटगाउँ, जोशीगाऊ कैनीटोल, ऐरीगाउँ, ओखरमुनि, बन्दनागाऊ
८	लटाउली, खनमडा, टाँटर, खुल्लेक, वकन्डे, कीर्तिपुर, गैरालगाउँ
९	हतर्क, पनौली, ढकाउली, निदालगाउँ, साउदगाउँ, लट्सेरा, रोखलगाउँ, चमाल्लेक, ढाँटगाउ
१०	राई, विजोडा, वुडाली, तल्लो वुडाली, भण्डारीगाउँ, भडार
११	लिटिरीगाउँ, फिन्नेकोट, पालीगाउँ, बरडा, रुपालीगाउँ, ढाँटगाउँ

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

१.५. सार्वजनिक पाटी पौवा र चौतारासम्बन्धी विवरण

नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहि परापूर्वदेखि नै सार्वजनिक रुपमा प्रयोग हुँदै आएको बाटो, वस्तुभाउ निकाल्ने निकास, वस्तुभाउ चराउनेचौर, कूलो, नहर, पोखरी, पाटी, पौवा, अन्त्येष्टि स्थल, धार्मिक स्थल वा अन्य कुनै सार्वजनिक प्रयोगको स्थल वा सम्पत्ति नै सार्वजनिक सम्पत्तिहरू हुन । विगतमा सडक यातायातको विस्तार र विकास नहुँदा यी पाटी, पौवा तथा चौताराहरू बटुवाहरूका विश्रामस्थल वा थकान मेटाउने महत्वपूर्ण स्थलको रुपमा विकसित भएको र हाल यी स्थलहरू सार्वजनिक बहस र सामुदायिक अन्तरकृया हुने अनौपचारिक स्थलको रुपमा रहेका छन् भने सडक सञ्चालको समुचित विकास नभएको

स्थानहरूमा यी विश्राम स्थलकै रुपमा प्रयोग हुँदै आइरहेका छन् । यस्ता क्षेत्रहरूको विकास र संरक्षण गर्ने दायीत्व हामी सबैको हो । अमरगढी नगरपालिकामा रहेका विभिन्न सार्वजनिक पाटी पौवा तथा चौताराहरूको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ४ : सार्वजनिक पाटीपौवा तथा चौताराहरूको विवरण

क्र.सं.	पाटीपौवा र चौतारा	वडा नं.	स्थान	स्वामित्व
१	मालम चौतारा	०१	मालम	सार्वजनिक
२	दुधकाँडे पिपल चौतारा	०१	दुधकाँडे	सार्वजनिक
३	मौरडा पिपल चौतारो	०२	मौरडा	सार्वजनिक
४	आईत पिपल चौतारा	०२	आईत	सार्वजनिक
५	बागवजार पिपल चौतारो	०२	बागवजार	सार्वजनिक
६	वाठीनौला पिपल चौतरो	०२	वाठीनौला	सार्वजनिक
७	घटाल स्थान सार्वजनिक पौवा	०३	घटालथान	घटाल क्षेत्र विकास समाज
८	सल्ली चौतारा	०४	सिस्याथान	सार्वजनिक
९	भलिया सल्ली चौतारो	०४	भलिया	सार्वजनिक
१०	टुँडिखेल चौतारो	०४	टुडिखेल	सार्वजनिक
११	छचोडा पिपल चौतारा	०६	छचोडा	सार्वजनिक
१२	भजनेउटा पिपल चौतारो	०६	भजनेउटा	सार्वजनिक
१३	कालापत्थर चौतरा	०६	दुमडा	
१४	चामा पिपल चौतारा / धर्मशाला	०७	चामा	सार्वजनिक
१५	सुर्काल पिपल चौतरा	०७	सुर्काल	सार्वजनिक
१६	सुनपोखरी चौतारो	०७	सुनपोखरी	सार्वजनिक
१७	टाँटर पिपल चौतारो	०८	टाँटर	सार्वजनिक
१८	भूमिराज माण्डौ पिपल चौतारा	०९	भूमिराज	सार्वजनिक
१९	चमाल्लेक पिपल चौतारा	०९	चमाल्लेक	सार्वजनिक
२०	राई चौतारा	१०	राई	सार्वजनिक
२१	लिटिरिगाउँ चौतारा	११	लिटिरिगाउँ	सार्वजनिक
२२	सल्लाघारी चौतारा	११	सल्लाघारी	सार्वजनिक

स्रोत : अमरगढी नगरपालिका कार्यालय, २०७४

१.६ खेल मैदानसम्बन्धी विवरण

राज्यको सामाजिक न्याय र समावेशीकिरणको नीति अन्तर्गत स्वस्थ्य, सक्षम र अनुशासित नागरिक तयार गर्न खेलकुद तथा खेलाडीमा योजनाबद्ध लगानी गर्ने नीति रहेको छ । खेलकुद क्षेत्रमा स्वस्थ, प्रतिस्पर्धी

जनशक्ति उत्पादन गरी नगरपालिकाको चौतर्फी विकासलाई बल पुऱ्याउन सकिन्छ भन्ने मान्यताअनुसार यस नगरपालिका खेलकुदको विकास लागि प्रयासरत रहेको छ। यसको लागि नगरपालिकाले विभिन्न खुला स्थानहरू छोडेको छ। ती स्थानहरूमा खेलकुदको लागि सीमित पूर्वाधार भइरहेको देखिन्छ।

खेलकुदलाई राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्ने एवं अन्तराष्ट्रिय क्षेत्रमा पहिचान अभिवृद्धि गर्ने माध्यमको रूपमा विकास गर्ने देशको नीतिअनुसार विभिन्न तहमा विभिन्न प्रतिस्पर्धाहरूको आयोजना गरी खेलकुदको विकासमा योगदान पुऱ्याइरहेका छन्। यसका अतिरिक्त विगतमा नेपाल सरकारद्वारा गठन हुने जिल्ला खेलकुद विकास समितिबाट पनि कतिपय राष्ट्रिय दिवसहरूमा कतिपय खेलहरूको आयोजना गर्ने गरिएको छ। समग्रमा भन्नुपर्दा बालबालिका एवं युवा जनशक्तिको स्वास्थ्य शारीरिक विकासको लागि नभई नहुने खेलकुदको क्षेत्रमा अत्यन्त न्यून लगानी हुने गरेको देखिन्छ। विगतमा निर्मित खेलकुदसम्बन्धी पूर्वाधारहरूको मर्मत गर्न पनि निकै ठूलो लगानी गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ। हालका दिनहरूमा आएर निजी क्षेत्रहरूबाट पनि क्रिकेट, व्याडमिन्टनजस्ता केही खेलहरूमा लगानी गर्ने र प्रोत्साहित गर्ने क्रम सुरु भएको छ। यस क्रमलाई केन्द्रीय र स्थानीय सरकारले सहकार्य र साझेदारी गरी विकसित गर्दै लैजानुपर्ने देखिन्छ ।

नगरपालिकाको खेलकुद तथा मनोरञ्जनलाई विकास गरी बालबालिका तथा युवापुस्तालाई खेलकुदमा आकर्षण गर्नका लागि विभिन्न योजनाहरू तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ । नगरपालिकामा स्थानीय युवा क्लवको स्तरोन्नतिको लागि विभिन्न खेलकुद सामाग्रीको व्यवस्था गर्नुपर्ने, सामुदायिक रूपमा समन्वय गरी चिल्ड्रेनपार्कको व्यवस्था हुनपर्ने, खेलकुद प्याराफिट सहित खेलमैदान, वडा स्तरिय खेल मैदानमा आवश्यक चारैतिर पक्की नाली सहित माटो भरान, वडाका सबै क्लवहरूलाई खेलकुद सामाग्री उपलब्ध गराउने आदि जस्ता कार्यहरू खेलकुद विकासको लागि गर्नुपर्ने देखिन्छ। नगरपालिकामा रहेका बालबालिका तथा युवाहरूमा रहेको खेलकुदप्रतिको रुचि मध्यनजर गर्दै नगरपालिकामा रहेका संभावना पहिचान गरेको खण्डमा राष्ट्रिय खेलकुदमा टेवा पुग्ने देखिन्छ।

यस नगरपालिकामा व्यवस्थित रुपमा कुनै पनि खेल मैदानको स्थापना भएको नभएता पनि व्यवस्थित खेलमैदान निर्माण कार्य भइरहेको देखिन्छ । तर नगरपालिकामा रहेका विभिन्न विद्यालयहरूले प्रयोग गर्ने खेल मैदानहरू रहेका छन् । नगरपालिकामा रहेका खेल मैदानहरू सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ५ : खेल मैदानसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	खेल मैदानको किसिम	वडा नं.	स्थान	स्वामित्व/अवस्था
१	दह भेटा खेलमैदान	०१	दहभेटा	स्थानीय
२	टुडिखेल खेलमैदान	०४	खलंगा	न·पा/नेपाली सेना
३	उग्रतारा रंगशाला	०४	धोबिशाला	निर्माणाधिन
४	भजनपुर खेलमैदान	०६	भजनपुर	निर्माणाधिन
५	रामलिला खेलमैदान	०३	डोटीघटाल	सुधार गर्नुपर्ने

अमरगढी नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, २०७५

१.७ प्राकृतिक श्रोत (खानी/खनिज आदि)

यस नगरपालिकाको चुरे पर्वतमालामा ठूलो मात्रामा चुनढुंगा उपलब्ध हुन सक्ने सम्भावना देखिएको छ। त्यसैले यस्ता प्राकृतिक स्रोतहरूको सम्भाव्यता अध्ययन गरी वातावरणीय र पर्यावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गरेर उक्त क्षेत्रमा उत्खनन्सम्बन्धी काम हुन सक्ने सम्भावना देखिन्छ। यस नगरपालिकामा प्राकृतिक रुपमा प्रदत्त खानी तथा खनिजको श्रोत रहेको पाइएता पनि सम्भाभ्यता अध्ययन र त्यसको व्यावसायिक सञ्चालन हुन सकेको छैन।

१.८ पर्यटन

१.८.१ पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलहरूको विवरण

एउटा विशिष्ट भौगोलिक संरचनाले श्रृजना गरेको हावापानी, जनजीवन, वन वनस्पति र वन्यजन्तु तथा साँस्कृतिक विविधताको कारण नेपाल विश्वमा नै एउटा पर्यटकीय गन्तब्य स्थलकोरुपमा परिचित छ। पर्यटन हाम्रो लागि प्रकृतिले प्रदान गरेको बरदान हो। अत्यन्त रमणीय विश्वकै उच्च हिमश्रृंखलाहरू, अनवरत बग्ने कञ्चन हिम नदीहरू, झर्ना, तालतलैया, प्राकृतिक गुफा, विविधतायुक्त वन जंगल यहाँको प्राकृतिक निधिहरू हुने यहाँको संस्कृति, जाति तथा रहनसहन समेत पर्यटनका आकर्षक पक्षहरू हुन्। यी सम्पूर्ण पर्यटकीय सम्पतिको पूर्ण सदुपयोग गरेमा देशको आर्थिक सम्वृद्धिमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याई देशको अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन सकिने निश्चित छ। तसर्थ पर्यटन नीति २०६५ ले मुलभूतरुपमा पर्यटन मार्फत स्वरोजगार श्रृजना, गरिबी निवारण, मूर्त तथा अमूर्त सम्पदाको खोज अनुसन्धान, हवाई तथा स्थलमार्गको थप विकास र विस्तार गर्ने र पर्यटन पूर्वाधारलाई दिगो विकासको अवधारणा अनुरुप अगाडि बढाउने उद्देश्य लिएको छ।

अमरगढी नगरपालिकाको प्राकृतिक सौन्दर्यता, नदीहरू र हरियाली, अत्यन्तै नजिकबाट अवलोकन गर्न सकिने हिमश्रृंखलाहरूको रमणीयतामा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूको आकर्षण हुने गर्दछ। अमरगढी नगरपालिकामा रहेको साँस्कृतिक विविधता र प्राकृतिक सौन्दर्यताले यहाँको पर्यटक आकर्षण हो। यस नगरपालिकामा रहेका प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरूको विवरण निम्नानुसार रहेका छन्।

तालिका नं. ६ : धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थलको नाम	वडा नं.	भौतिक पूर्वाधार		विशेषता
			सडकको अवस्था	नजिकको बजार केन्द्रसम्मको दुरी (कि.मि.)	
१	सह्रश्रलिङ मन्दिर	०१	नपुगेको	१ किमी	धार्मिक, साँस्कृतिक, पर्यटकीय
२	वैजनाथ मन्दिर	०१	पुगेको	१ किमी	धार्मिक,
३	महेश्वरी मन्दिर	०१	पुगेको	३ किमी	धार्मिक
४	लाटानगरी मन्दिर	०१	पुगेको	७ किमी	धार्मिक संस्कृतिक

क्र.सं.	स्थलको नाम	वडा नं.	भौतिक पूर्वाधार		विशेषता
			सडकको अवस्था	नजिकको बजार केन्द्रसम्मको दुरी (कि.मि.)	
५	भूमिराज मन्दिर	०१	पुगेको	६ किमी	धार्मिक संस्कृतिक
६	मणिलेक मन्दिर	०२	नपुगेको	५०० मी	धार्मिक
७	घटाल मन्दिर	०२	पुगेको	१ कि.मी	धार्मिक
८	नगरकोटी मन्दिर	०२	नपुगेको	५०० मी	धार्मिक, एतिहासिक
९	भवानी मन्दिर	०२	पुगेको		धार्मिक, संस्कृतिक
१०	मणैराज मन्दिर	०२	पुगेको	५०० मी	धार्मिक संस्कृतिक
११	असिग्राम मन्दिर	०२	नपुगेको	५०० मी	धार्मिक
१२	कैलपाल मन्दिर	०२	पुगेको		धार्मिक संस्कृतिक
१३	सिउपाल मन्दिर	०२	नपुगेको	१ किमी	धार्मिक
१४	वुडीघटाल मन्दिर	०२	नपुगेको	५ किमी	धार्मिक, पर्यटकीय
१५	घटाल स्थान	०३	पुगेको	६.५ किमी	धार्मिक, साँस्कृतिक
१६	असिग्राम मन्दिर	०३	नपुगेको	७ कि.मी	धार्मिक, संस्कृतिक
१७	काँडेकोट	०३	पुगेको	५ कि.मी	एतिहासिक
१८	वैजनाथ मन्दिर	०३	पुगेको	८ किमी	धार्मिक, संस्कृतिक
१९	कैलपाल मन्दिर	०३	पुगेको	८ कि.मी	धार्मिक, संस्कृतिक
२०	शिव मन्दिर	४	पुगेको	० कि.मी	धार्मिक, संस्कृतिक
२१	समैजी मन्दिर कोट	४	नपुगेको	७ कि.मी	धार्मिक, एतिहाँसिक
२२	बैजनाथ मन्दिर भलिया	४	पुगेको	२ कि.मी	धार्मिक
२३	देउकुडी मन्दिर हरडी	४	पुगेको	४ कि.मी	धार्मिक संस्कृतिक
२४	असिग्राम मन्दिर	०५	पुगेको	२ किमी	धार्मिक, साँस्कृतिक
२५	गडिया मन्दिर	०५	नपुगेको	७ किमी	धार्मिक
२६	कालिका मन्दिर	०५	पुगेको		धार्मिक
२७	राधाकृष्ण मन्दिर	०५	पुगेको		धार्मिक
२८	अमरगढी किल्ला	०५	पुगेको	१ किमी	ऐतिहासिक पर्यटकीय
२९	समैजी मन्दिर	०५ र ६	नपुगेको	७ किमी	धार्मिक, साँस्कृतिक

क्र.सं.	स्थलको नाम	वडा नं.	भौतिक पूर्वाधार		विशेषता
			सडकको अवस्था	नजिकको बजार केन्द्रसम्मको दुरी (कि.मि.)	
३०	कालापत्थर मन्दिर	०६	पुगेको	५ किमी	धार्मिक, संस्कृतिक
३१	भूमिराज मन्दिर	०६	पुगेको	१० किमी	धार्मिक, संस्कृतिक
३२	वजाडी समैजी मन्दिर	०६	पुगेको	५ किमी	धार्मिक, संस्कृतिक
३३	रावलतोली गुफा	०७	पुगेको	५०० मि	धार्मिक, संस्कृतिक
३४	कसेभ्युटावर	०७	नपुगेको		एतिहाँसिक स्थल
३५	रगडाभूमिराज मन्दिर	०७	नपुगेको		धार्मिक, संस्कृतिक
३६	लेगी समैजी मन्दिर	०७	नपुगेको		एतिहासिक, धार्मिक
३७	मसानी मन्दिर	०७	पुगेको	५०० मी	एतिहासिंक धार्मिक
३८	शैलेश्वर महादेव मन्दीर	०७र ०८	नपुगेको	७ किमी	धार्मिक, साँस्कृतिक,
३८	उग्रतारा भगवती मन्दिर	०८	पुगेको	२ किमी	धार्मिक, साँस्कृतिक, पर्यटकीय
३९	जलदेवी मन्दिर	०८	पुगेको	५ कि.मी	धार्मिक,
४०	निरपाल मन्दिर	०९	नपुगेको	१२ कि.मी	धार्मिक
४१	भगवती मन्दिर	०९	नपुगेको	१० कि.मी	धार्मिक
४२	असिग्राम भूमिराज मन्दिर	०९	पुगेको	१० कि.मी	धार्मिक
४३	समैजी मन्दिर	०९	नपुगेको	१० कि.मी	धार्मिक
४४	पञ्चदेव मन्दिर	०९	नपुगेको	७ कि.मी	धार्मिक
४५	मणिलेक मन्दिर	०९	पुगेको	५ कि.मी	धार्मिक
४६	देवल मन्दिर	१०	नपुगेको	५ कि.मी	धार्मिक संस्कृतिक
४७	सैपाल मन्दिर	१०	पुगेको	२ कि.मी	धार्मिक
४८	भूमिराज मन्दिर	१०	पुगेको	५ कि.मी	धार्मिक
४९	समैजी मन्दीर	११	पुगेको	५ कि.मी	धार्मिक
५०	असिग्राम मन्दीर	११	नपुगेको	५ कि.मी	धार्मिक
५१	भूमिराज मन्दीर	११	नपुगेको	३ कि.मी	धार्मिक
५२	कैलपाल मन्दीर	११	नपुगेको	२ कि.मी	धार्मिक
५३	भैरव मन्दीर	११	नपुगेको	६ कि.मी	धार्मिक

क्र.सं.	स्थलको नाम	वडा नं.	भौतिक पूर्वाधार		विशेषता
			सडकको अवस्था	नजिकको बजार केन्द्रसम्मको दुरी (कि.मि.)	
५४	पासा मन्दीर	११	नपुगेको	५ कि.मी	धार्मिक
५५	गंगेरी मन्दीर	११	नपुगेको	५ कि.मी	धार्मिक
५६	गौडिबाघ मन्दीर	११	पुगेको	७ कि.मी	धार्मिक
५७	जोगेनी मन्दीर	११	नपुगेको	५ कि.मी	धार्मिक

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, जनप्रतिनिधि २०७४

१.८.२ होटेल, रिसोर्ट, होमस्टेसम्बन्धी विवरण

नगरपालिकाको आन्तरिक आर्थिक कृयाकलाप वृद्धि गरी पर्यटकको बन्दोबस्ती र व्यवस्थापन गर्न स्थानीय होटल तथा रिसोर्टहरूको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । होटल व्यवसायलाई पूर्ण रुपमा व्यवसायीक बनाउन स्थानीय स्तरमा नै संचालकहरूलाई अतिथि सत्कार (Hospitality), परिकार तथा अन्य सेवासम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्न सके पर्यटन तथा आर्थिक विकासमा टेवा पुग्दछ । अमरगढी नगरपालिकामा संचालित होटलहरूको विवरण निम्नानुसार छ ।

तालिका नं. ७ : होटेल, रिसोर्ट, रेष्टुरेण्ट तथा होमस्टेसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	होटलको नाम	वडा नं.	स्थान	क्षमता		होटेलको प्रकार	होटेलको स्तर	बार्षिक पर्यटक (संख्या)	
				कोठा संख्या	वेड संख्या			आन्तरिक	विदेशी
१	ओसिस होटल एण्ड लज	०१	तडिवाटा	१०	२५	आवासीय	ननस्टार	२५००	५५
२	होटल महेश्वरी एण्ड लज	०५	तुफानडाँडा	०८	२०	आवासीय	ननस्टार	३०००	३५
३	सनलाईट होटल	०५		१२	२४	आवासीय	ननस्टार	१२००	१२०
४	होटल माउन्टेन	०५		९	२२	आवासीय	ननस्टार	१४००	७
५	क्लासिक होटल एण्ड लज	०५		१२	२८	आवासीय	ननस्टार	११५०	५
६	होटल हिमालयन एण्ड लज	०५		१२	२०	आवासीय	ननस्टार	११००	१०
७	गायत्री होटल एण्ड लज	०५		०८	११	आवासीय	ननस्टार	१२००	१००

क्र.सं.	होटलको नाम	वडा नं.	स्थान	क्षमता		होटेलको प्रकार	होटेलको स्तर	बार्षिक पर्यटक (संख्या)	
				कोठा संख्या	वेड संख्या			आन्तरिक	विदेशी
८	अमरगढी होटल एण्ड लज	०५		०६	१०	आवासीय	ननस्टार	७००	५
९	शारदा होटल एण्ड लज	०५		०८	१६	आवासीय	ननस्टार	२१६०	१४
१०	सैपाल होटल एण्ड लज	०६		४	८	आवासीय	ननस्टार	१०८०	१०
११	रोज होटल	०५	वसपार्क	१६	३२	आवासीय रेष्टुरेण्ट	ननस्टार	३०००	६००
१२	न्यू आकासदिप होटल एण्ड लज	०५	वसपार्क	१६	३०	आवासीय रेष्टुरेन्ट	ननस्टार	२५००	५००
१३	रोयल होटल एण्ड लज	०५	वागबजार	१९	४०	आवासीय रेष्टुरेन्ट	ननस्टार	४०००	४००
१४	राईनो होटल	०५	वागबजार			आवासीय रेष्टुरेन्ट	ननस्टार		
१५	माउण्टेन होटल	०५	तुफानडाँडा			आवासीय रेष्टुरेन्ट	ननस्टार		
१६	स्याउबारी भ्यूटावर	०५	स्याउवारी खलंगा			आवासीय रेष्टुरेन्ट	ननस्टार		
१७	क्लासिक होटल	०५	तुफानडाँडा			आवासीय रेष्टुरेन्ट	ननस्टार		
१८	सगुन गेष्ट हाउस	०५	वागवजार			आवासीय रेष्टुरेन्ट	ननस्टार		
१९	आरती प्लाजा	०५	वागवजार			आवासीय रेष्टुरेन्ट	ननस्टार		
२०	उपकार होटल	०५	वगरकोट रोड			आवासीय रेष्टुरेन्ट	ननस्टार		
२१	सगुन गेष्टहाउस	०५	वागवजार			आवासीय	ननस्टार	२५००	१४
२२	रातो गुराँस रिसोर्ट	०८	कुकूलेक	२३	३६	रिसोर्ट	ननस्टार	२१००	१८०

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, अमरगढी २०७४

१.९ स्थानीय चाडपर्व, जात्रा तथा मेलाहरूको विवरण

यस अमरगढी नगरपालिकामा विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन्। यहाँ अधिकांश हिन्दू धर्म मान्ने पहाडी मूलका मानिसहरू रहेका छन् भने बौद्ध, इस्लाम र क्रिस्चियन धर्म मान्ने मानिसहरू पनि छन्। सबै जातजाति र सम्प्रदायका आ-आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन्। जसमा नयाँबर्ष (विशु), बडादशैं, तिहार, रामनवमी, महाशिवरात्री, हरितालिका, श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, गौरा, विवाह पञ्चमी, होली, चैते दशैं, साउने-माघे संक्रान्ति, मातातीर्थ औंसी, अक्षय तृतीया, हरिशयनी-हरिबोधनी एकादशी, नागपञ्चमी, रक्षाबन्धन (जनैपूर्णिमा), कुशे औंसी, बालाचतुर्दशी, कोजाग्रत पूर्णीमा, श्री स्वस्थानी पूर्णिमा, अंग्रेजी नयाँ वर्ष, कर्कट संक्रान्ति, बुद्धजयन्ती, क्रिशमस डे, अंग्रेजी नयाँ वर्ष, असारे १५ आदि चाडपर्वहरू रहेका छन्। यस नगरपालिकामा मनाईने स्थानीय चाडपर्व, जात्रा तथा मेलासम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ८ : चाडपर्व जात्रा तथा मेलासम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	नाम	स्थान	महिना	तिथि	मनाउने जातजाति
१	उग्रतारा भगवती मेला	०८ मन्दिरमा	चैत्र र कार्तिक	अष्टमी शुक्ल पूर्णिमा	सवै
२	घटाल धार्मिक मेला	०३	बैशाख, असोज र कार्तिक	नयाँ वर्ष र दशमी कार्तिक शुक्ल पुर्णिमा	सवै
३	नयाँ वर्ष (विशुपर्व)	सवै वडामा	बैखाख सक्रान्ती	-	सवै
४	गौरा पर्व	सवै वडामा	भाद्र	कृष्णअष्टमी	सवै
५	तिज	सवै वडामा	भाद्र	तृतिया	सवै
६	वन्धुनी पर्व	सवै वडामा	असोज सक्रान्ति	-	सवै
७	दशै	सवै वडामा	असोज	दशमी	सवै
८	तिहार	सवै वडामा	असोज कार्तिक	द्वितिया	सवै
९	माघी पर्व	सवै वडामा	माघ	सक्रान्ति	सवै
१०	होली	सवै वडामा	फागुन	शुक्ल पूर्णिमा	सवै
११	शिवरात्री	सवै वडामा	फागुन	त्रयोदशी	सवै
१२	चैते दशमी	सवै वडामा	चैत्र	अष्टमी	सवै
१३	देवल जाँत	वडा न २	-	-	सवै

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

खण्ड २ : जनसाङ्ख्यिक विवरण

२.१ वडागत परिवार संख्या तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्याको विवरण

२०७५ सालमा अमरगढी नगरपालिकामा सम्पन्न गरिएको परिवार तथ्याङ्क संकलन बाट प्राप्त तथ्याङ्कअनुसार एघार वटा वडाको कूल १३९.३३ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको यस नगरपालिकामा ४,८६७ परिवारमा कूल २२,४४२ जनसंख्या रहेको छ । तथ्याङ्कलाई हेर्दा लैङ्गिक अनुपात प्रति १०० जना महिलाहरूमा पुरुषको जनसंख्या भने कम अर्थात् ९६.३३ देखिन्छ । यद्यपि यो अन्तर त्यति ठूलो भने होइन । अर्कोतर्फ प्रति वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा १६१ जनाको दरमा जनघनत्व रहेको देखिन्छ । अर्थात् नगरपालिकाको कूल क्षेत्रफलले कूल जनसंख्यालाई भाग गर्दा प्रति वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा १६१ जनसंख्या पर्न आउँछ । परिवार संख्या, जनसंख्या, जनघनत्व हिसाबले वडा नं. ५ सबैभन्दा ठूलो वडा भएतापनि क्षेत्रफलको हिसाबमा सबैभन्दा ठूलो वडाको रुपमा वडा नं. ३ रहेको छ । यसैगरी जनसंख्या र परिवारका हिसाबले वडा नं. ४ मा सबैभन्दा कम जनसंख्या र परिवार देखिन्छ भने क्षेत्रफलको हिसाबले वडा नं. ११ सबैभन्दा सानो वडा रहेको छ जनघनत्वको हिसाबले वडा नं. ५ सबैभन्दा बढी जनघनत्व भएको वडा हुनुका पछाडि अन्य वडाहरूको तुलनामा वडा नं. ५ मा रहेका विभिन्न मानवीय सुविधाहरू जस्तै :- यातायातको सुगमता, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार, आवास, सुरक्षा, व्यापार आदिको सघनता हो । तसर्थ योजना निर्माणमा जनघनत्व र त्यसलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने तत्वहरूको अध्ययन गर्नु अर्थात् जनसंख्या वितरणलाई सन्तुलनमा राख्न मानवीय सुविधाहरूलाई सन्तुलितरुपमा वितरण गर्ने विषयमा केन्द्रित हुनुपर्दछ । अर्कोतर्फ पुरुषको तुलनामा महिलाको जनसंख्या बढी हुनु समेत जनसांख्यिक विश्लेषणको महत्वपूर्ण पाटो हो । सामान्यतया नेपाली सामाजिक संरचना र परम्परालाई हेर्दा पितृसत्तात्मक स्वरुपको समाजमा छोराको चाहना पुरा गर्ने मनोविज्ञानका कारण छोरीहरूको संख्या अप्रत्यक्ष ढङ्गले बढेको देखिन्छ । अर्कोतर्फ महिलाहरूको संख्या बढ्दा उनीहरूका विशिष्ट आवश्यकताहरूलाई सम्बोधन गर्ने योजनाहरू राज्यद्वारा निर्माण हुनु आवस्यक देखिन्छ । साथै लैङ्गिक अनुपातमा रहेको अन्तर वृद्धि हुँदै जाँदा त्यसले सामाजिक स्वरुपमा नै लैङ्गिक हिसाबले परिवर्तित गरिदिन्छ । यसतर्फ समग्र समाजको ध्यान जानु आवस्यक छ । थप वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ९ : वडागत परिवार संख्या तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	परिवार संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा जनसंख्या	लैंगिक अनुपात	क्षेत्रफल	जनघनत्व
१	५१९	१,३४४	१,३२४	२,६६८	१०१.५१	१५.२८	**१७५**
२	३९८	९०३	९६७	१,८७०	९३.३८	२८.९६	**६५**
३	३३५	७३६	७१०	१,४४६	१०३.६६	४७.८८	**३०**
४	२८०	६२७	६२१	१,२४८	१००.९७	६.८५	**१८२**
५	१,०६१	२,२०१	२,१७९	४,३८०	१०१.०१	५.८६	**७४७**
६	३१९	९२६	८८७	१,८१३	१०४.४०	८.३६	**२१७**
७	४७९	१,१०१	१,१७४	२,२७५	९३.७८	५.८९	**३८६**
८	२९१	७६५	७९०	१,५५५	९६.८४	७.३८	**२११**
९	३४७	८५२	९३५	१,७८७	९१.१२	४.१	**४३६**
१०	३६३	६८१	७७९	१,४६०	८७.४२	५.११	**२८६**
११	४७५	८७५	१,०६५	१,९४०	८२.१६	३.६६	**५३०**
जम्मा	**४,८६७**	**११,०११**	**११,४३१**	**२२,४४२**	**९६.३३**	**१३९.३३**	**१६१**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

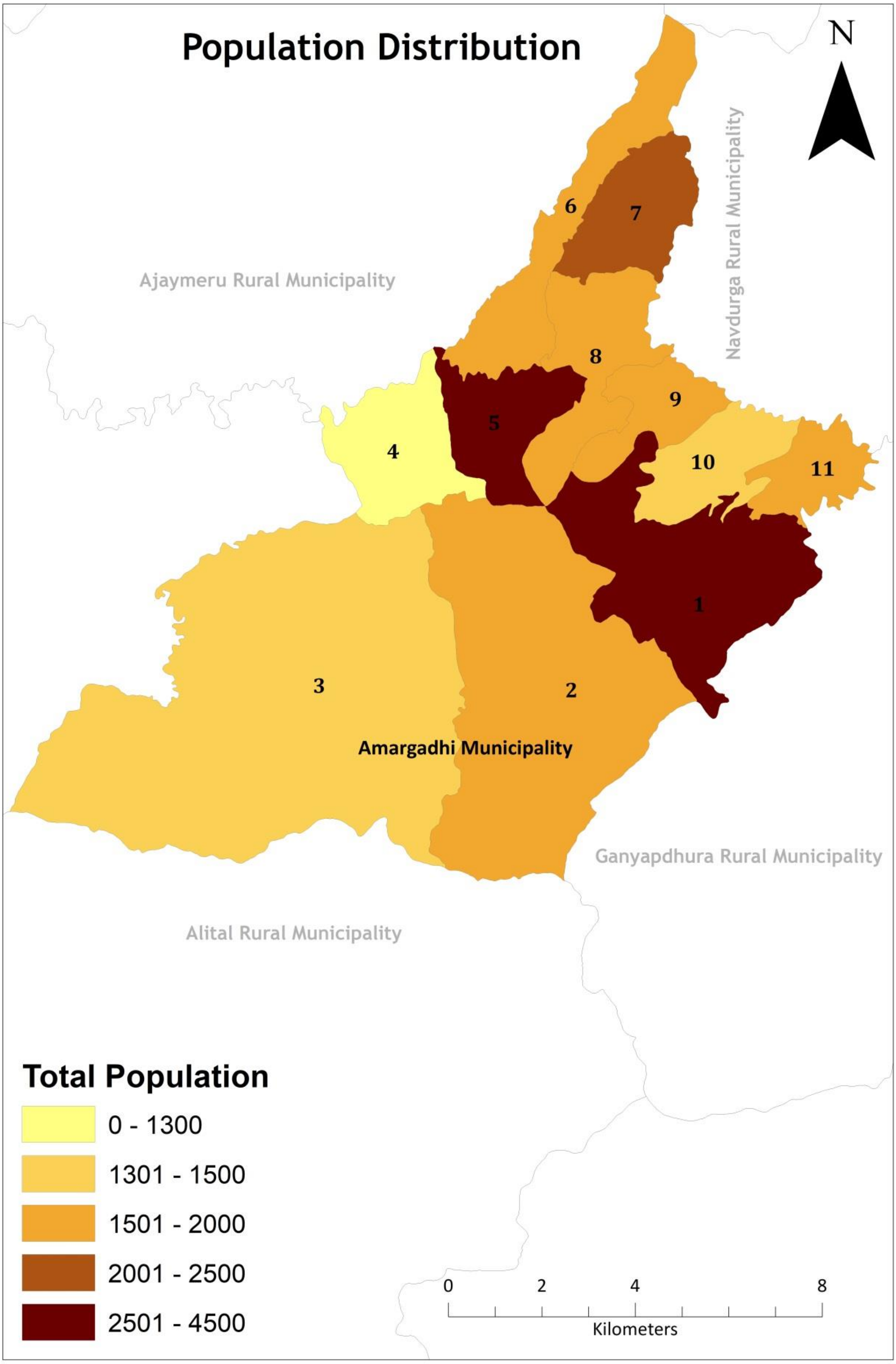

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ परिवारहरूमा ११,०११ पुरुष र ११,४३१ महिलाहरू गरी कूल २२,४४२ जनसंख्या रहेको छ । वडागत विवरणअनुसार सबैभन्दा धेरै परिवारहरू वडा नं. ५ जहाँ १,०६१ परिवारहरू र सबैभन्दा कम वडा नं. ४ जहाँ २८० परिवारहरू रहेका छन् । वडागत जनसंख्याको महिला/पुरुषको अनुपात विवरण असमान किसिमको देखिन्छ । वडा नं. १,२,३,४,५ र ६ मा पुरुषको जनसंख्या धेरै र बाँकी वडाहरूमा महिलाको जनसंख्या बढी रहेको छ । सग्रतामा भने महिलाको जनसंख्या धैरै रहेको छ ।

लैङ्गिक अनुपातलाई हेर्दा प्रति १०० जना महिलामा ९६.३३ पुरुषको संख्या देखिन्छ । अर्थात्

$$\text{लैङ्गिक अनुपात} = \times १०० = \frac{११०११}{११४३१} \times १०० = ९६.३३ \text{ जना पुरुष}$$

लैङ्गिक अनुपात **९६ : १००**

यसको अर्थ प्रति १०० जना महिलाको जनसंख्यामा पुरुषको जनसंख्याको आँकडा मिलाउँदा जम्मा ९६ जना मात्र पुरुषहरू पर्दछन् । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

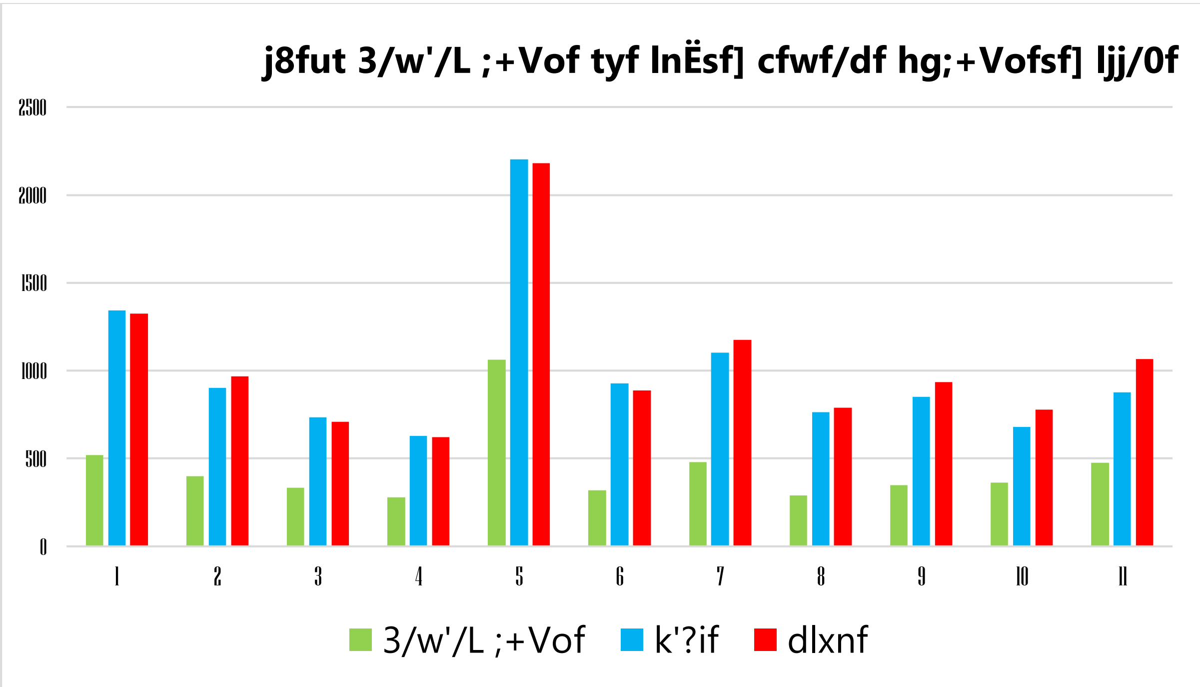

वडा नं.	परिवार संख्या	अक्सर बसोबास गर्ने जनसंख्या			अनुपस्थित जनसंख्या			जम्मा जनसंख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
१	५१९	१,३४४	१,३२४	२,६६८	१४२	४	१४६	१,४८६	१,३२८	२८१४
२	३९८	९०३	९६७	१,८७०	१६१	१७	१७८	१,०६४	९८४	२०४८
३	३३५	७३६	७१०	१,४४६	५७	७	६४	७९३	७१७	१५१०
४	२८०	६२७	६२१	१,२४८	८१	८	८९	७०८	६२९	१३३७
५	१,०६१	२,२०१	२,१७९	४,३८०	३९७	१६०	५५७	२,५९८	२,३३९	४९३७

वडा नं.	परिवार संख्या	अक्सर बसोबास गर्ने जनसंख्या			अनुपस्थित जनसंख्या			जम्मा जनसंख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
६	३१९	९२६	८८७	१,८१३	१३७	५८	१९५	१,०६३	९४५	२००८
७	४७९	१,१०१	१,१७४	२,२७५	१७६	२८	२०४	१,२७७	१,२०२	२४७९
८	२९१	७६५	७९०	१,५५५	९१	३०	१२१	८५६	८२०	१६७६
९	३४७	८५२	९३५	१,७८७	२५७	४४	३०१	१,१०९	९७९	२०८८
१०	३६३	६८१	७७९	१,४६०	२४३	३२	२७५	९२४	८११	१७३५
११	४७५	८७५	१,०६५	१,९४०	१३९	२४	१६३	१,०१४	१,०८९	२१०३
जम्मा	**४,८६७**	**११,०११**	**११,४३१**	**२२,४४२**	**१,८८१**	**४१२**	**२,२९३**	**१२,८९२**	**११,८४३**	**२४,७३५**
प्रतिशत		**४९.०६**	**५०.९४**	**१००.००**	**८२.०३**	**१७.९७**	**१००.००**	**५२.१२**	**४७.८८**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

२.२ उमेर र लिङ्गअनुसार वडागत जनसंख्याको विवरण

अमरगढी नगरपालिकामा १०-१४ वर्षका बालबालिकाको संख्यालाई हेर्दा सबैभन्दा उच्च अर्थात् २,७१३ (१२.०९ प्रतिशत) देखिन्छ । कूल जनसंख्याको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा अर्थात् ५० प्रतिशतभन्दा बढी ४ वर्षदेखि २४ वर्षसम्मको उमेर समूहको जनसंख्या रहेको छ । यस समूहको जनसंख्या तुलनात्मकरुपमा बढी भएकाले बालबालिका, किशोर किशोरी र युवा लक्षित कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकतासाथ जोड दिनु जरुरी हुन्छ । अर्कोतर्फ यो उमेर समुहको जनसंख्या आत्मनिर्भर भैनसकेको र अध्ययन वा वृतिविकासमा केन्द्रित हुनुपर्ने उमेर समुह भएकाले राज्यले व्यापक लगानी गरी शिक्षा, स्वास्थ्य तथा बाल किशोर किशोरी र युवा मनोविज्ञानमा आधारित योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ । युवा उमेरको जनसंख्या बढी हुनु राम्रो भएतापनि उनीहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य तथा मानव संसाधन विकासमा व्यापक लगानी गर्नुपर्ने हुन्छ। अर्कोतर्फ युवाहरूलाई सहि दिशातर्फ उन्मूख बनाउन र रोजगारीका अवसरहरू श्रृजनागरी राष्ट्र निर्माणमा सरिक बनाउनु समाज र राज्यको दायित्व हुन आउँछ। बालबालिका तथा शिशुहरूको संख्या कमहुनुले क्रमश प्रजनन दर घट्दै गएको संकेत गर्दछ भने बृद्धहरूको तथा प्रौढहरूको संख्या कम हुनुले औषत आयू अन्य देशहरूको तुलनामा कम हुनु र प्रौढाअवस्थामा लाग्ने रोगका कारण पाका उमेरको जनसंख्याको मृत्यूदर बढी हुनु भन्ने जनाउँछ। यद्यपि बढ्दो उमेरको संख्या कमहुनु स्वाभाविक हो। उमेरअनुसारको जनसंख्याको विश्लेषण गर्दा प्रत्येक उमेर समूहका आवश्यकताहरू सम्बोधन गरी उनीहरूको उचित व्यवस्थापन गर्नु नै चुनौतीपूर्ण हुन्छ। बालबालिकाको पोषण र स्याहार तथा शिक्षा, युवालाई उचित रोजगारी र बृद्धहरूलाई आवश्यक सामाजिक सूरक्षा तथा स्वास्थ्य सेवा र स्याहार राज्यले निर्वाह गर्नुपर्ने दायित्वहरू भित्र आउँछन्। नगरपालिकाले यसतर्फ ध्यान पुऱ्याउन आवश्यक छ। वडागत उमेर समूहअनुसारको विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

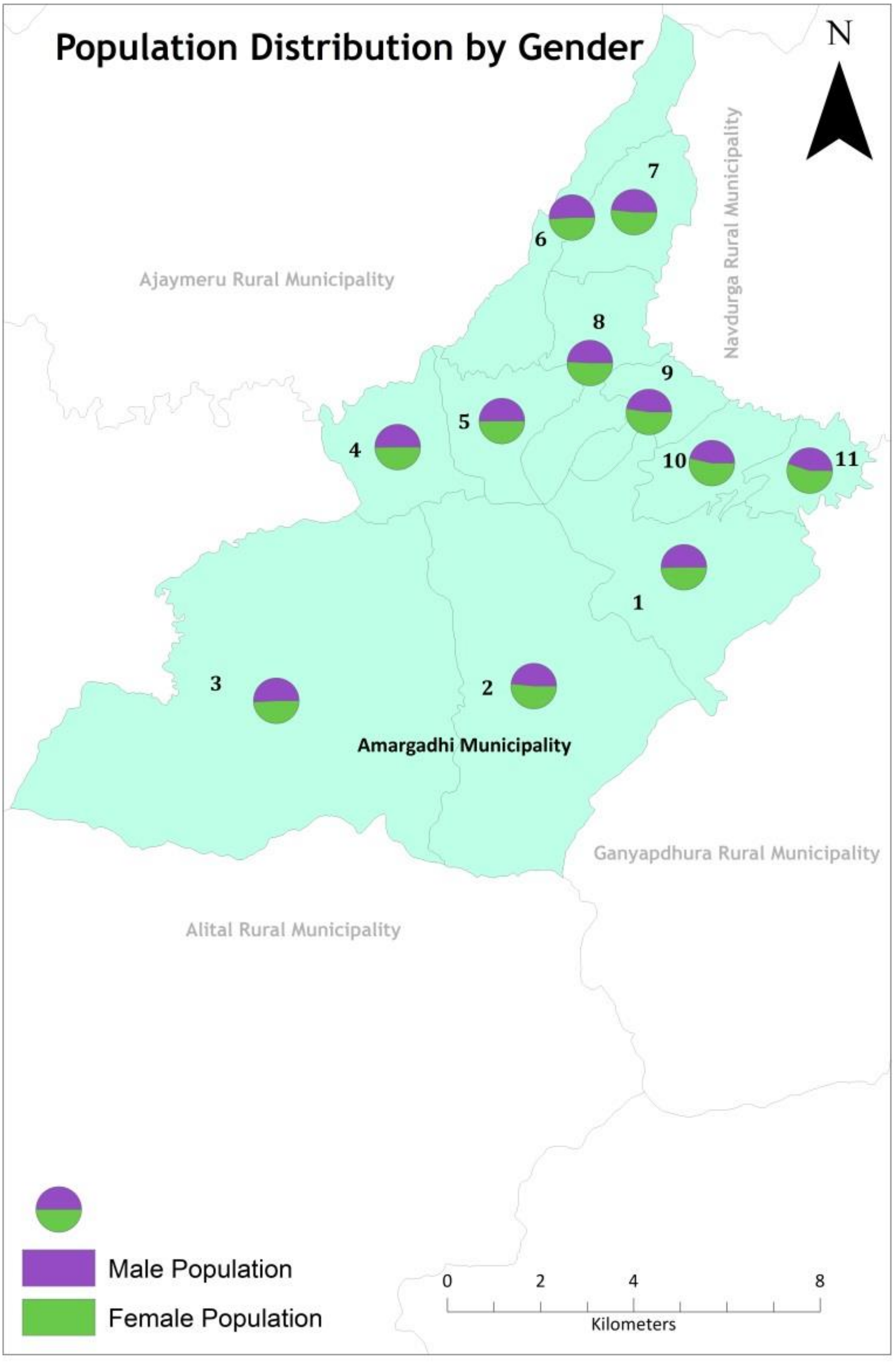

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

तालिका नं. १० : उमेर समूहअनुसार जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	लिङ्ग	उमेर समुह																	जम्मा
		०-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-१४ वर्ष	१५-१९ वर्ष	२०-२४ वर्ष	२५-२९ वर्ष	३०-३४ वर्ष	३५-३९ वर्ष	४०-४४ वर्ष	४४-४९ वर्ष	५०-५४ वर्ष	५४-५९ वर्ष	६०-६४ वर्ष	६४-६९ वर्ष	७०-७४ वर्ष	७५ वर्ष माथि	उल्लेख नभएको	
१	पुरुष	११३	१२१	१४९	१४१	१७५	१२०	११५	९१	८३	५८	४७	३३	२७	२७	२७	१७		१,३४४
	महिला	१०४	१३२	१३३	१३७	१४६	१३५	९७	९८	८१	४५	४५	३३	४७	२९	३४	२८		१,३२४
	जम्मा	२१७	२५३	२८२	२७८	३२१	२५५	२१२	१८९	१६४	१०३	९२	६६	७४	५६	६१	४५		२,६६८
२	पुरुष	६८	८२	१२१	८८	८९	८१	६९	७०	४९	३७	३७	२७	२४	२८	१२	२१		९०३
	महिला	५४	९१	१११	९८	९८	९४	८०	७४	५२	४१	३४	३१	३९	२४	२२	२४		९६७
	जम्मा	१२२	१७३	२३२	१८६	१८७	१७५	१४९	१४४	१०१	७८	७१	५८	६३	५२	३४	४५		१,८७०
३	पुरुष	४०	९४	११६	७१	५५	५५	५८	६८	४५	३१	३४	१५	१५	१४	१४	११		७३६
	महिला	२४	६१	९३	८८	७७	६९	७१	५२	३३	३८	२२	२२	१४	१३	१६	१७		७१०
	जम्मा	६४	१५५	२०९	१५९	१३२	१२४	१२९	१२०	७८	६९	५६	३७	२९	२७	३०	२८		१,४४६
४	पुरुष	३४	७१	९०	८३	५३	४३	३६	४३	३८	३७	३३	१९	१७	१०	११	९		६२७
	महिला	२५	४५	७३	६०	७७	७४	४१	४६	४२	२४	४०	९	२०	२०	१५	१०		६२१
	जम्मा	५९	११६	१६३	१४३	१३०	११७	७७	८९	८०	६१	७३	२८	३७	३०	२६	१९		१,२४८
५	पुरुष	२१०	२६७	२७६	१९५	१७९	१९२	२०४	१९०	१४१	१०८	८२	४५	४५	१८	२४	२५		२,२०१
	महिला	१३८	१८७	२४३	२२४	२५७	२४८	२४८	१५१	१२५	९२	७०	५१	४३	३१	२६	४५		२,१७९
	जम्मा	३४८	४५४	५१९	४१९	४३६	४४०	४५२	३४१	२६६	२००	१५२	९६	८८	४९	५०	७०		४,३८०
६	पुरुष	९७	१००	१०५	१०६	१०९	९६	६५	६४	४५	३४	२३	२१	१७	१२	२१	११		९२६
	महिला	८०	१००	१०३	१०४	८५	८१	७०	६८	३७	३४	२९	१८	२७	७	२५	१९		८८७
	जम्मा	१७७	२००	२०८	२१०	१९४	१७७	१३५	१३२	८२	६८	५२	३९	४४	१९	४६	३०		१,८१३
७	पुरुष	१४१	११९	१४३	१०८	१०५	९७	८०	६०	४६	४४	३९	३७	३१	१८	१२	२१		१,१०१

वडा नं.	लिङ्ग	उमेर समुह																	जम्मा
		०-४ वर्ष	**५-९ वर्ष**	**१०-१४ वर्ष**	**१५-१९ वर्ष**	**२०-२४ वर्ष**	**२५-२९ वर्ष**	**३०-३४ वर्ष**	**३५-३९ वर्ष**	**४०-४४ वर्ष**	**४४-४९ वर्ष**	**५०-५४ वर्ष**	**५४-५९ वर्ष**	**६०-६४ वर्ष**	**६४-६९ वर्ष**	**७०-७४ वर्ष**	**७५ वर्ष माथि**	**उल्लेख नभएको**	
	महिला	७९	११७	१३५	११९	१३८	१०९	९५	७०	३८	५८	५२	३७	३४	२१	३०	४२		१,१७४
	जम्मा	२२०	२३६	२७८	२२७	२४३	२०६	१७५	१३०	८४	१०२	९१	७४	६५	३९	४२	६३		२,२७५
८	पुरुष	७२	८२	७५	८३	६७	८२	४६	४८	५१	३९	३८	२६	१४	२०	१०	१२		७६५
	महिला	५८	७४	७३	७५	९३	८२	६३	५४	४०	४४	२९	२२	२३	३६	१५	९		७९०
	जम्मा	१३०	१५६	१४८	१५८	१६०	१६४	१०९	१०२	९१	८३	६७	४८	३७	५६	२५	२१		१,५५५
९	पुरुष	६४	७५	११४	९४	८९	८८	५५	४३	४६	३७	४३	३२	२१	१४	१३	२४		८५२
	महिला	५९	८८	११४	९८	१११	६५	५८	६२	४५	५०	५४	२०	२३	२३	२४	४१		९३५
	जम्मा	१२३	१६३	२२८	१९२	२००	१५३	११३	१०५	९१	८७	९७	५२	४४	३७	३७	६५		१,७८७
१०	पुरुष	७५	७६	८७	६३	४६	६०	४६	४०	२६	३३	३८	२६	१५	२०	१९	८	३	६८१
	महिला	५८	६४	८८	८१	८२	६८	५१	३८	३७	४७	४२	२०	३०	३३	१३	२५	२	७७९
	जम्मा	१३३	१४०	१७५	१४४	१२८	१२८	९७	७८	६३	८०	८०	४६	४५	५३	३२	३३	५	१,४६०
११	पुरुष	७४	९५	१३८	१००	९४	४७	४६	५२	५६	४४	३८	२१	१५	१७	१३	२५		८७५
	महिला	७६	१०८	१३३	१०६	९७	७४	६९	६४	५५	७०	४१	३०	२९	२७	४१	४५		१,०६५
	जम्मा	१५०	२०३	२७१	२०६	१९१	१२१	११५	११६	१११	११४	७९	५१	४४	४४	५४	७०		१,९४०
जम्मा पुरुष		**९८८**	**१,१८२**	**१,४१४**	**१,१३२**	**१,०६१**	**९६१**	**८२०**	**७६९**	**६२६**	**५०२**	**४५२**	**३०२**	**२४१**	**१९८**	**१७६**	**१८४**	**३**	**११,०११**
जम्मा महिला		**७५५**	**१,०६७**	**१,२९९**	**१,१९०**	**१,२६१**	**१,०९९**	**९४३**	**७७७**	**५८५**	**५४३**	**४५८**	**२९३**	**३२९**	**२६४**	**२६१**	**३०५**	**२**	**११,४३१**
कूल जम्मा		**१,७४३**	**२,२४९**	**२,७१३**	**२,३२२**	**२,३२२**	**२,०६०**	**१,७६३**	**१,५४६**	**१,२११**	**१,०४५**	**९१०**	**५९५**	**५७०**	**४६२**	**४३७**	**४८९**	**५**	**२२,४४२**
प्रतिशत		**७.७७**	**१०.०२**	**१२.०९**	**१०.३५**	**१०.३५**	**९.१८**	**७.८६**	**६.८९**	**५.४०**	**४.६६**	**४.०५**	**२.६५**	**२.५४**	**२.०६**	**१.९५**	**२.१८**	**०.०२**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

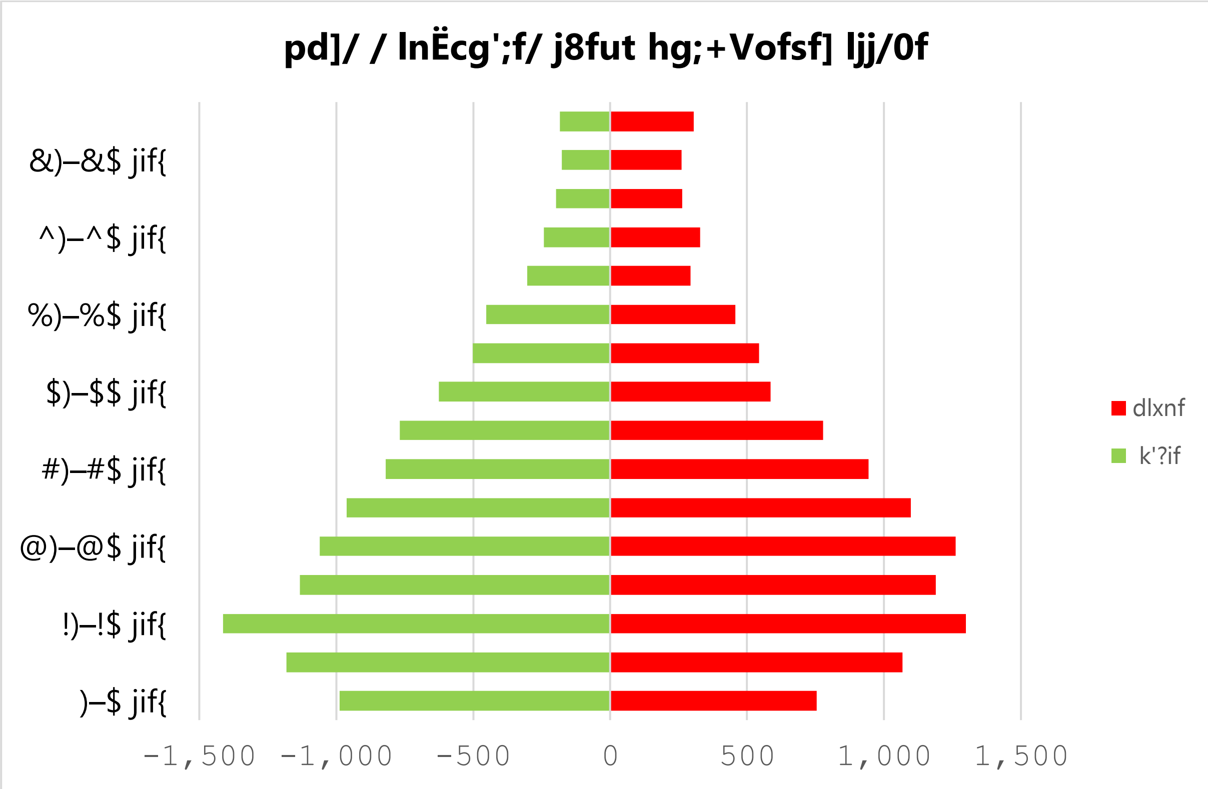

२.३ परिवारको आकारको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ११ : परिवारमा रहेको सदस्य संख्याको परिवारको विवरण

वडा नं.	परिवार संख्या					जम्मा संख्या	औषत परिवार संख्या
	१ जना	२-३ जना	४-५ जना	६-७ जना	८ जनाभन्दा भढि		
१	१५	८०	२४५	११६	६३	५१९	५.१४
२	१८	८२	१८५	८६	२७	३९८	४.७०
३	१४	९७	१५२	५२	२०	३३५	४.३२
४	१५	५३	१४७	५१	१४	२८०	४.४६
५	८०	३४०	४१७	१६८	५६	१,०६१	४.१३
६	७	३८	११७	१०७	५०	३१९	५.६८
७	२३	९८	२१९	९०	४८	४७९	४.७६
८	३	४७	११७	८७	३७	२९१	५.३४
९	२३	६६	१२६	७०	६२	३४७	५.१५
१०	३१	१०७	१६३	५१	११	३६३	४.०२
११	४३	१३२	१९७	८३	२०	४७५	४.०८
जम्मा	२७२	१,१४०	२,०८५	९६१	४०८	४,८६७	४.६१
प्रतिशत	५.५९	२३.४२	४२.८४	१९.७५	८.३८	१००.००	५.१४

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ परिवारमध्ये ४ देखि ५ जना सदस्य संख्या भएको परिवार सबैभन्दा धेरै २०८५ अर्थात् ४२.८४ प्रतिशत रहेको छ। दोस्रोमा २ देखि ३ जना सदस्य संख्या भएको परिवार १,१४० अर्थात् २३.४२ प्रतिशत र तेस्रोमा ६ देखि ७ जना सदस्य संख्या भएको परिवार ९६१ अर्थात् १९.७५ प्रतिशत रहेका छन्। त्यस्तै ८ जनाभन्दा बढी सदस्य संख्या भएको परिवार ४०८ अर्थात् ८.३८ प्रतिशत रहेका छन् भने १ जना मात्र सदस्य संख्या भएको परिवारको समेत रेकर्ड गरिएको छ। जसको संख्या २७२ रहेको छ। समग्र तथ्याङ्कलाई हेर्दा परम्परागत संयुक्त परिवारमा रहने परिपाटी परिवर्तन भई सामान्यतया बाबु-आमा र तिनका अविवाहित छोराछोरीहरू रहेको ४ वा ५ जनाको परिवारको नै बाहुल्यता बढेको तथ्याङ्कले देखाउँछ। २ देखि ३ जना मात्र भएको परिवारको संख्यासमेत २३.४२ प्रतिशत हुनुले यो क्रम अर्थात् एकल परिवारको संख्या बढी रहेको तथ्य स्पष्ट छ। अर्कोतर्फ एक जना मात्र सदस्य संख्या भएको परिवार भने अविवाहित एकल, विवाहित तर विधवा वा विधुर भएको कारणले हुनसक्छ। यस बाहेक विवाहित तर पारपाचुके गर्ने वा नगरी पारिवारिक जटिलता वा बेमेलका कारण छुट्टीएर एक्ला एक्लै बस्ने गरेका समेत भेटिन्छन्। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

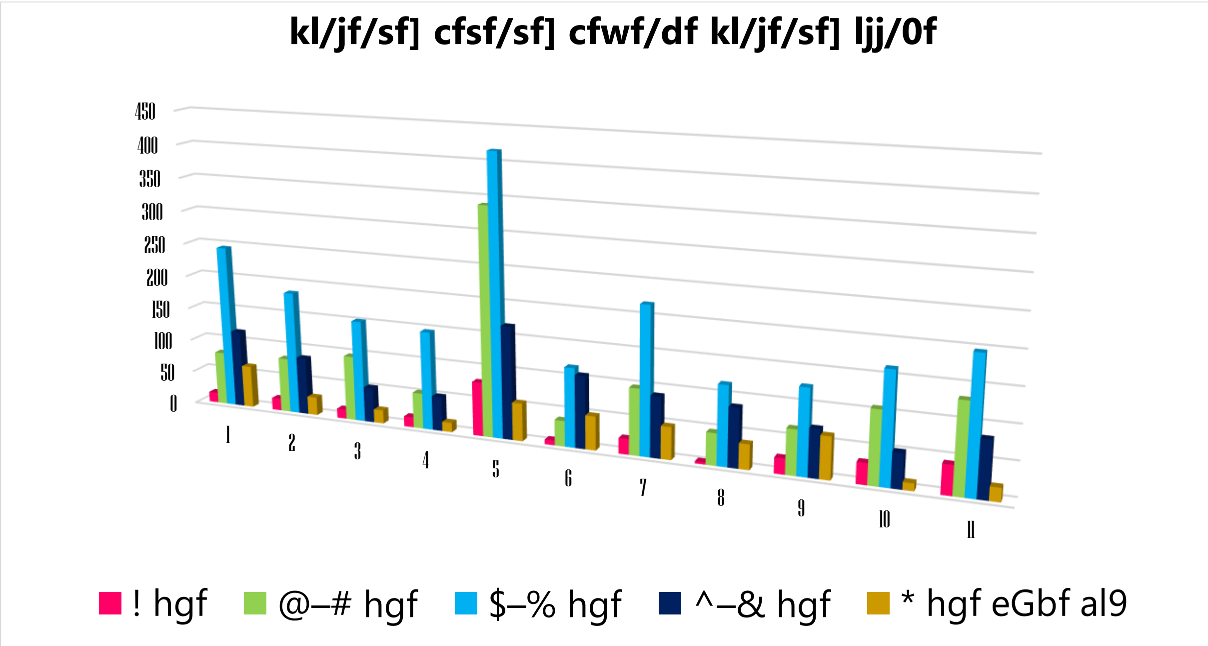

२.४ जातजातिको आधारमा वडागत जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १२ : वडाअनुसार जातजाततिको विवरण

जातजाति	वडा नं.											जम्मा	
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	संख्या	प्रतिशत
क्षेत्री	२,२८१	१,३९४	८८३	१,१८८	१,५९९	२४७	१,३३२	६६५	१,०४५	७६६	१,२८६	**१२,६८६**	**५६.५३**
ब्राम्हण	७३	१७३	२३८	१०	१,७७०	३७०	१५८	५३४	१८७	२३६	११४	**३,८६३**	**१७.२१**
कामी	१९१	४८	५२		७९	१,१३६	१२४	३०	७०	१३०	१२१	**१,९८१**	**८.८३**
सार्की	७६	१०६	७९		७५	०	४	२२४	४०४	१३७	२२३	**१,३२८**	**५.९२**
दमाई	४३	१८	१		३९३	०	७३	९८	४३	७०	८९	**८२८**	**३.६९**

जातजाति	वडा नं.											जम्मा	
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	संख्या	प्रतिशत
लोहार					८३	७	४४७	०		०	८४	६२१	२.७७
*दलित अन्य			२०	४३	३२		९		३७	११४		२५५	१.१४
*अन्य	३	१२१	७५	४	२७३	१५	१४	१	०	१	१६	५२३	२.३३
उल्लेख नभएको	१	१०	९८	३	७६	३८	११४	३	१	६	७	३५७	१.५९
जम्मा	२,६६८	१,८७०	१,४४६	१,२४८	४,३८०	१,८१३	२,२७५	१,५५५	१,७८७	१,४६०	१,९४०	२२,४४२	१००.००

* दलित अन्य र अन्य भन्नाले माथि उल्लेखित जातबाहेक अन्य जाती जनाउँछ ।

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा जातजातिका आधारमा जनसंख्याको विवरणलाई हेर्दा सबैभन्दा धेरै १२,६८६ अर्थात् ५६.५३ प्रतिशत क्षेत्री, दोस्रोमा ३,८६३ अर्थात् १७.२१ प्रतिशत ब्राह्मण, तेस्रोमा १,९८१ अर्थात् ८.८३ प्रतिशत कामी रहेका छन् । त्यसैगरी क्रमश सार्की, दमाई, लोहार, दलित अन्य र अन्य जातजाति रहेका छन् । यस नगरपालिका मध्य पहाडी क्षेत्रमा भएकाले यस क्षेत्रको मूल जातिका रुपमा रहेका क्षेत्री र ब्राह्मण सबैभन्दा धेरै रहेका छन् । यसरी जातिय हिसाबले विविधतायुक्त समाजमा स्थानीयहरू सामाजिक सहिष्णुताका साथ बसेको पाइन्छ । विस्तृत विवरण वडागत रुपमा तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

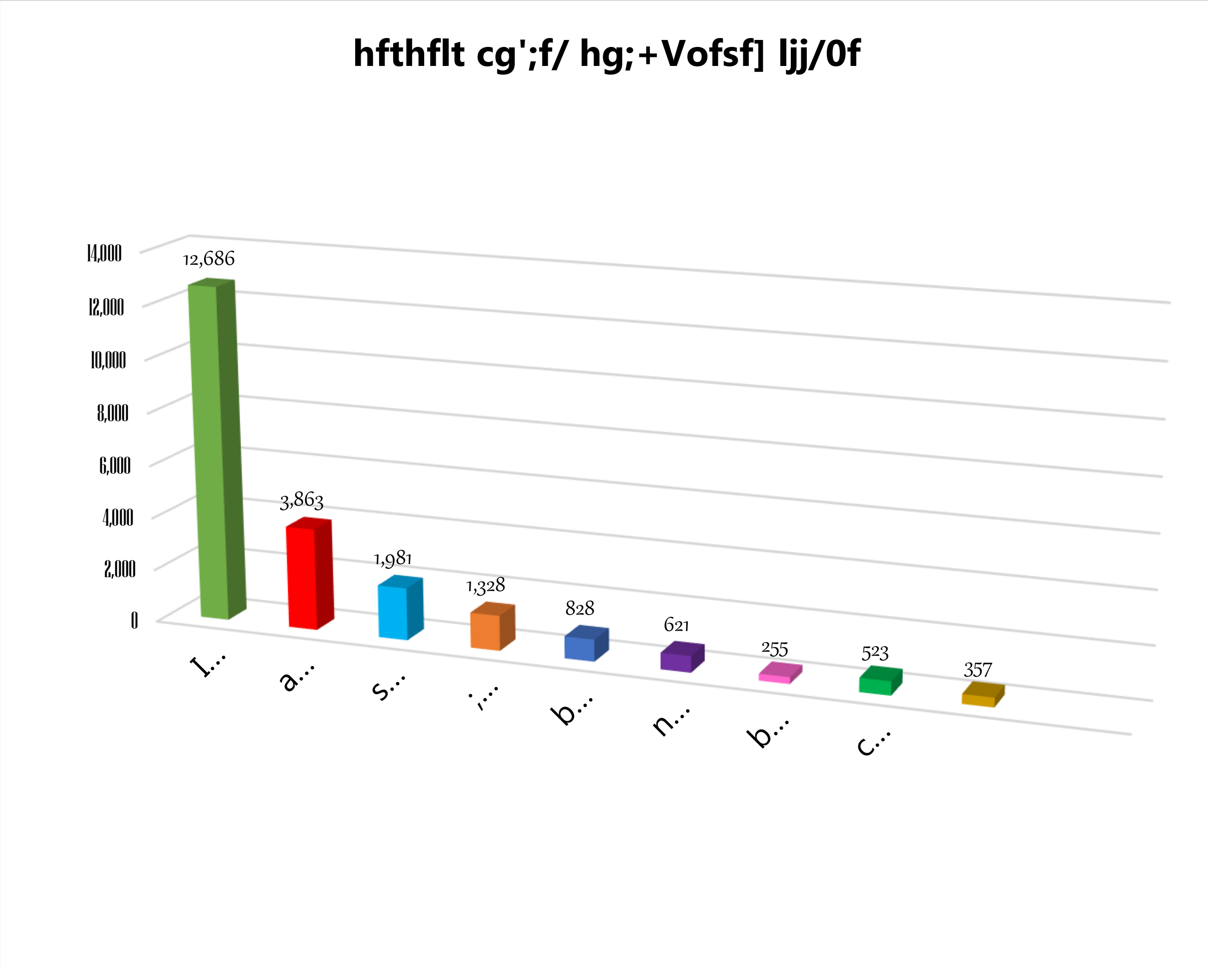

२.५ नगरपालिकामा बोलिने भाषाको आधारमा जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १३ : नगरपालिकामा बोलिने भाषाको आधारमा जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	नेपाली	मैथिली	मगर	तामाङ	नेवार	राई	गुरुङ	थारु	हिन्दी	*अन्य	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	२,६६७						१					**२,६६८**
२	१,७६६		३७	२६	१४	१४	४		१	८		**१,८७०**
३	१,३०९	१३५					१			१		**१,४४६**
४	१,२४३	५										**१,२४८**
५	४,३७२	८										**४,३८०**
६	१,८०४	५	१				१	१		१		**१,८१३**
७	२,२७०	५										**२,२७५**
८	१,५५०	३						१	१			**१,५५५**
९	१,१७६	२								६०९		**१,७८७**
१०	१,४५१	३					१				५	**१,४६०**
११	१,९३३							५	२			**१,९४०**
जम्मा	**२१,५४१**	**१६६**	**३८**	**२६**	**१४**	**१४**	**८**	**७**	**४**	**६१९**	**५**	**२२,४४२**
प्रतिशत	**९५.९९**	**०.७४**	**०.१७**	**०.१२**	**०.०६**	**०.०६**	**०.०४**	**०.०३**	**०.०२**	**२.७६**	**०.०२**	**१००.००**

* माथि उल्लेखित भाषाबाहेक अन्य जस्तै शेर्पा, बंगाली, गुरुङ, लिम्बु, राई आदि ।

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कूल २२,४४२ जनसंख्यामध्ये सबैभन्दा बढी २१,५४१ जना अर्थात् ९५.९९ प्रतिशतले नेपाली भाषा, १६६ जना अर्थात् ०.७४ प्रतिशतले मैथिली भाषा बोल्ने गरेको पाइयो । त्यसैगरी क्रमश मगर, तामाङ, नेवारी, राई, गुरुङ, थारु भाषा प्रयोग गर्ने नगन्य संख्यामा छन् भने त्यसबाहेक अन्य भाषा बोल्नेहरूको संख्या ६१९ अर्थात् २.७६ प्रतिशत रहेको पाइयो । यस नगरपालिका पहाडी खस समुदायको बाहुल्यता भएको नगरपालिका भएकोले उनीहरूको कला, संस्कृति तथा भाषालाई जर्गेना गर्ने खालका विशेष कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । नेपालको संविधानको धारा ३२ मा भाषा तथा संस्कृतिको हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेकोले हरेक जातजातिका भाषा र संस्कृति उनीहरूका मौलिक पहिचानहरू भएकाले त्यसको संरक्षण गर्ने योजना स्थानीय सरकारसँग हुनुपर्दछ । वडाअनुसार विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

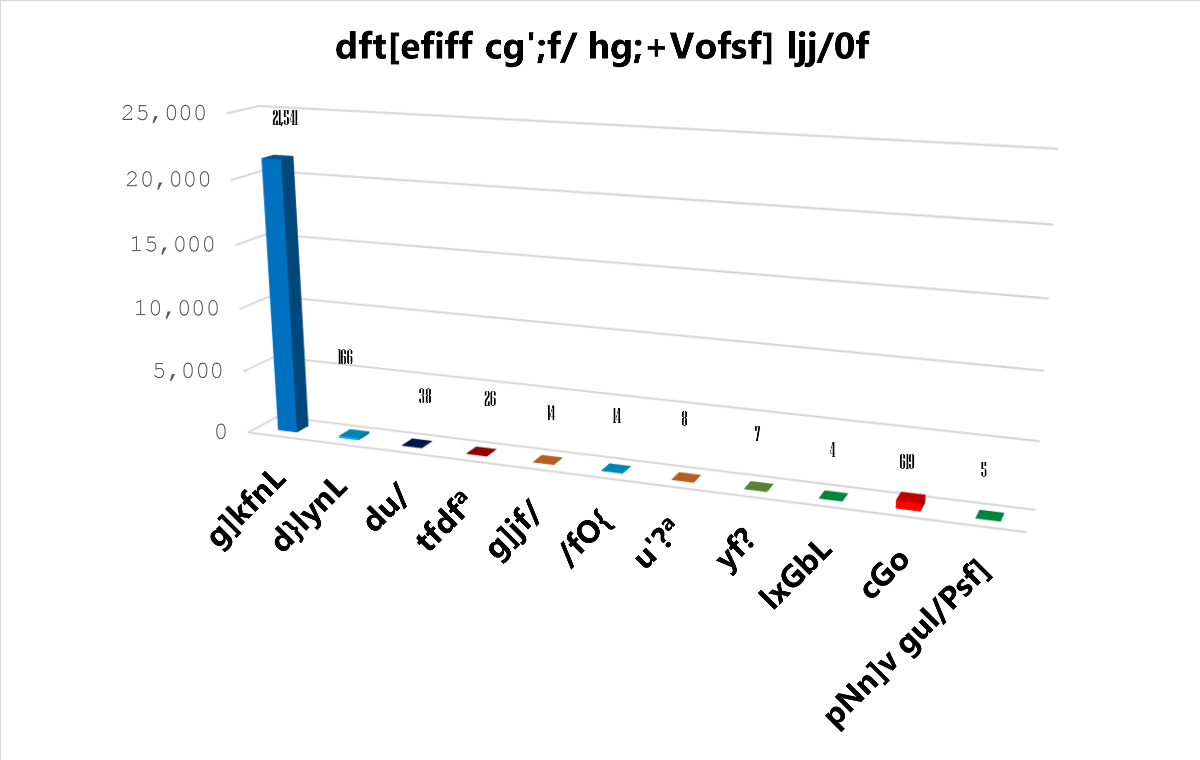

२.६ धर्मअनुसार जनसंख्याको वडागत विवरण

तालिका नं. १४ : धर्मअनुसार जनसंख्याको वडागत विवरण

वडा नं.	हिन्दू	क्रिस्चियन	ईस्लाम	बौद्ध	* अन्य	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	२,६६७			१			२,६६८
२	१,८७०						१,८७०
३	१,४४५			१			१,४४६
४	१,२४८						१,२४८
५	४,३४१	११		२	२६		४,३८०
६	१,६३४	१७७		२			१,८१३
७	२,२१८	४४	१३				२,२७५
८	१,५५४				१		१,५५५
९	१,७८७						१,७८७
१०	१,४५३			१	१	५	१,४६०
११	१,९३८			२			१,९४०
जम्मा	२२,१५५	२३२	१३	९	२८	५	२२,४४२
प्रतिशत	९८.७२	१.०३	०.०६	०.०४	०.१२	०.०२	१००.००

* माथि उल्लेखित धर्मबाहेक अन्य धर्म जस्तै जैन, शिख, बोन, प्रकृति आदि ।

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कूल २२,४४२ जनसंख्यामध्ये २२,१५५ अर्थात् ९८.७२ प्रतिशत जनसंख्याले हिन्दू धर्म मान्दछन् । दोस्रोमा क्रिस्चियन धर्म मान्नेको संख्या २३२ अर्थात् १.०३ प्रतिशत रहेको छ भने ईस्लाम, बौद्ध

धर्म तथा अन्य धर्म मान्नेको संख्या नगण्य रहेको छ । वडागत रुपमा विभिन्न धर्मावलम्बीहरूको विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । केहि मात्रामा धार्मिक विविधता रहेपनि नगरपालिकामा हिन्दू धर्मावलम्बीहरूको प्रधानता रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । परम्परागतरुपमा नेपाली समाजमा रहेको धार्मिक सहिष्णुता भने यस नगरपालिकामा कायम नै रहेको छ ।

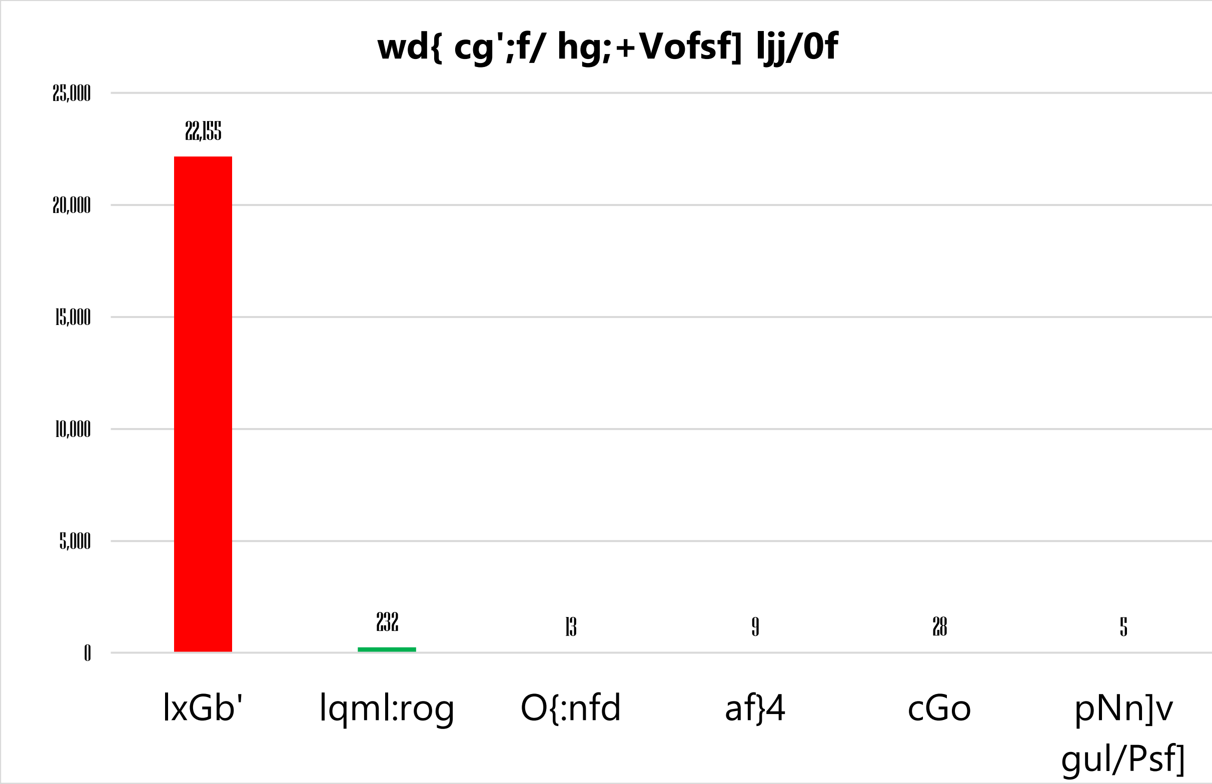

२.७ घरको प्रयोगको आधारमा परिवारको विवरण

परिवारले प्रयोग गरेको आफ्नो स्वामित्वमा रहेको घरको प्रयोगको आधारमा नगरपालिकाको तथ्याङ्कलाई हेर्दा ९१.४५ प्रतिशत परिवारहरूले आवासीय प्रयोजनको लागि मात्र घरको प्रयोग गरेको पाइयो । ७.७७ प्रतिशत घरहरू व्यवसाय र कार्यालय प्रयोजनको लागि मात्र र बाँकी ०.७८ प्रतिशत घरहरू आवासीय र व्यवसायिक वा कार्यालय दुवै प्रयोजनमा प्रयोग भएका छन् । आवासीय प्रयोजन बेगर अन्य प्रयोजनका लागि घर निर्माण गर्न परिवारको आर्थिक हैसियत राम्रो हुनु पर्दछ भने अर्कोतर्फ व्यवसाय वा कार्यालय प्रयोजनको लागि आवस्यक घर वा भवनहरूको माग हुने शहरी क्षेत्र हुनुपर्दछ । यस हिसाबले हेर्दा अत्यधिक संख्या अर्थात् ९० प्रतिशतभन्दा बढी परिवारहरूले घरलाई आधारभूत आवासकोरुपमा मात्र प्रयोग गरेको र सीमित संख्यामा रहेका घरहरू मात्र प्रायजसो बजार केन्द्रमा व्यवसायिक र कार्यालय प्रयोजनको लागि प्रयोग भएको देखिन्छ । तसर्थ नगरपालिकाको अधिकांश भागहरू ग्रामीण परिवेशका र परिवारहरू आर्थिक हिसाबले निम्न वा निम्न मध्यम आर्थिक स्थितिका रहेको स्पष्ट हुन्छ । वडागत तथ्याङ्क हेर्दा व्यवसाय र कार्यालय प्रयोजनका लागि मात्र प्रयुक्त घरहरू वडा नं. ५ मा ४०१ घरहरू र वडा नं. १ मा ९ घरहरू मात्र रहेका छन् भने अन्य वडाहरूमा आवासीय प्रयोजन बाहेकका घरहरू रहेका छैनन् । विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १५ : घरको प्रयोगको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	आवासीय प्रयोजनको लागि मात्र	आवासीय र व्यवसाय/कार्यालय दुवै प्रयोजनको लागि	व्यवसाय/कार्यालय प्रयोजनका लागि मात्र	जम्मा
१	४९९	२०	९	५२८
२	३९८			३९८
३	३३४	१		३३५
४	२७७	३		२८०
५	१,०४८	१३	४०१	१,४६२
६	३१९			३१९
७	४७९			४७९
८	२८७	४		२९१
९	३४७			३४७
१०	३६३			३६३
११	४७५			४७५
जम्मा	४,८२६	४१	४१०	५,२७७
प्रतिशत	९१.४५	०.७८	७.७७	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

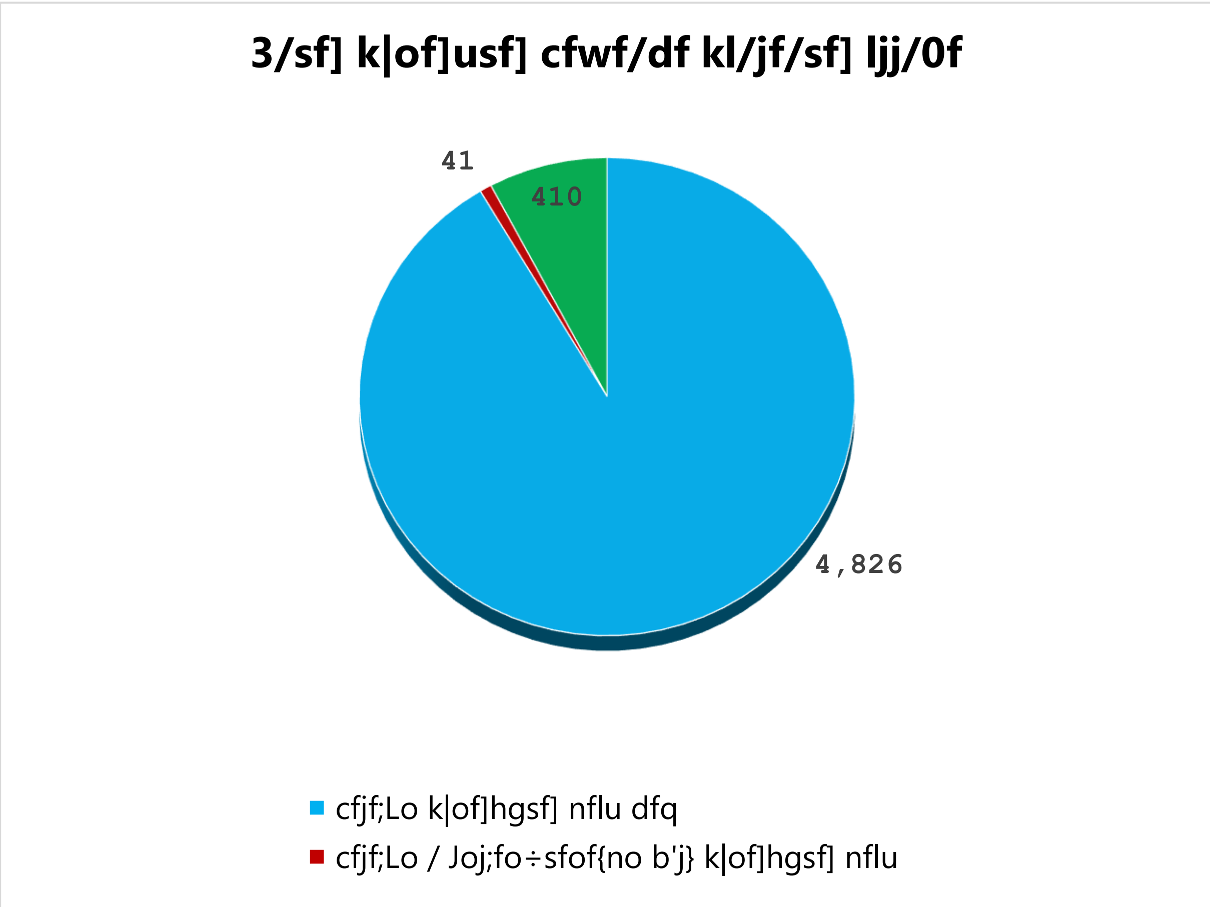

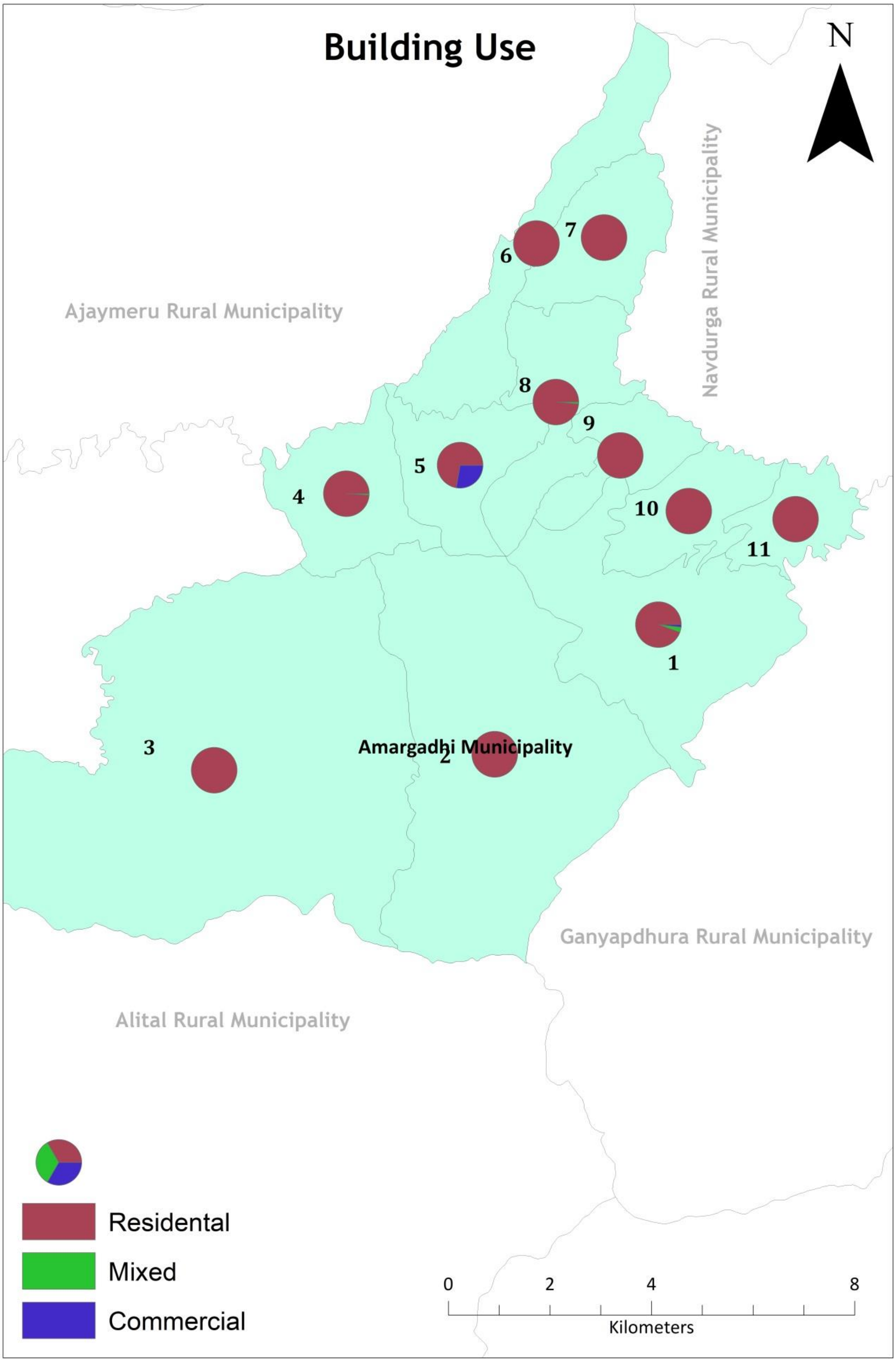

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

२.८ घरको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १६ : घरको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	पक्की	अर्धपक्की	कच्ची	झुप्रो/छाप्रो/टहरा	जम्मा
१	४८७	२७	५		**५१९**
२	२१८	१२१	३९	२०	**३९८**
३	२८२	४४	५	४	**३३५**
४	१९९	८१			**२८०**
५	८५६	१५८	४५	२	**१,०६१**
६	७४	२३८	६	१	**३१९**
७	१७५	२६४	४०		**४७९**
८	७५	१२८	८८		**२९१**
९	२२०	१२३	२	२	**३४७**
१०	३३२	२१	२	८	**३६३**
११	२३१	२४२	२		**४७५**
जम्मा	**३,१४९**	**१,४४७**	**२३४**	**३७**	**४,८६७**
प्रतिशत	**६४.७०**	**२९.७३**	**४.८१**	**०.७६**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकाका कूल ४,८६७ घरपरिवारमध्ये सबैभन्दा बढी ३,१४९ अर्थात् ६४.७० प्रतिशत परिवार बस्ने घरहरू पक्की, दोस्रोमा १,४४७ अर्थात् २९.७३ प्रतिशत अर्धपक्की, २३४ अर्थात् ४.८१ प्रतिशत कच्ची र ३७ अर्थात् ०.७६ प्रतिशत परिवारहरू टहरामा बसोबास गरेको पाइयो । नगरपालिकामा २९.७३ प्रतिशत अर्धपक्की र ४.८१ प्रतिशत घरहरू कच्ची हुनुले भूकम्पीय जोखिमको हिसाबले जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेको स्पष्ट हुन्छ भने घरहरू कच्ची रहनु आर्थिक विपन्नताको सूचकसमेत रहेकोले सुरक्षित आवासका दीर्घकालीन योजना निर्माण गर्नु अनिवार्य देखिन्छ । अर्कोतर्फ ०.७६ प्रतिशत परिवारहरू विपन्न अवस्थामा झुप्रोमा बस्ने गरेको देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

पक्की : ढुंगा, ईटा र सिमेन्ट प्रयोग गरिएको गाह्रो भएको तथा कर्कट पाता, जस्ता, ढुंगाको छानो वा ढलान गरिएको घरलाई बुझाउँछ ।

अर्धपक्की : ढुंगा, ईटा र सिमेन्ट प्रयोग गरिएको गाह्रो भएको तथा छानो माटोको टायल वा खर, छ्वाली आदि प्रयोग गरिएको घरलाई बुझाउँछ ।

कच्ची : फलेक, माटोको गाह्रो वा त्यस्तै कच्ची प्रकारको गाह्रो र छानो पनि माटोको टायल वा खर, छ्वाली आदि प्रयोग गरिएको घरलाई बुझाउँछ ।

झुप्रो/छाप्रा/टहरा : फुसको घर, झुप्रो, छाप्रा वा टहरालाई बुझाउँछ ।

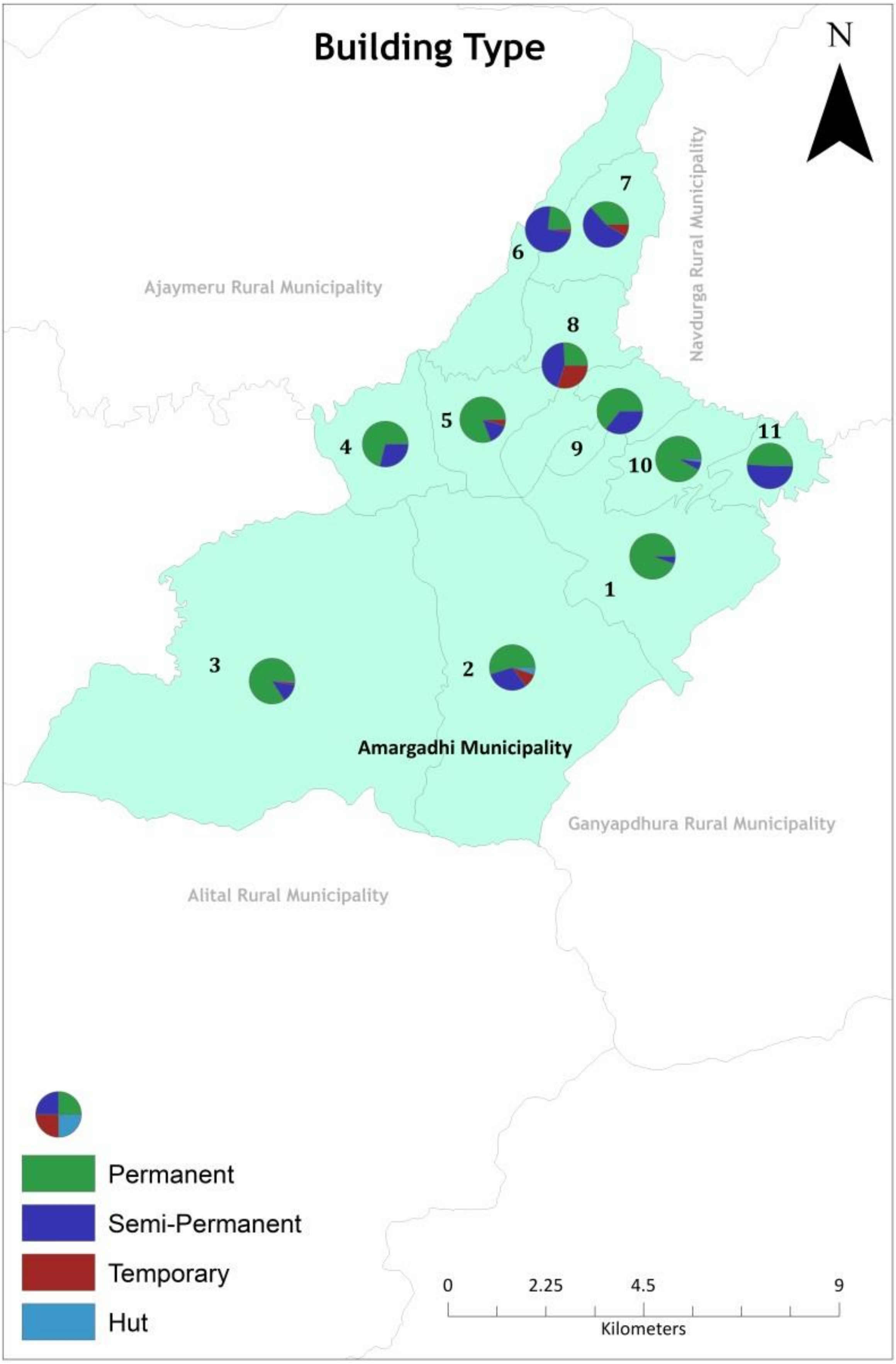

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

२.९ परिवार बसोबास गर्ने घरको तल्लाको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १७ : परिवारले प्रयोग गरेको घरको तल्लाको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	एक तल्ला	दुई तल्ला	तिन तल्ला	चार-पाँच तल्ला	पाँच वा सोभन्दा बढी तल्ला	जम्मा
१	१९६	२८४	३१	४	४	५१९
२	१८०	१९०	२८			३९८
३	२०	२६८	४४	२	१	३३५
४	७८	१८२	८	१०	२	२८०
५	२८५	४५४	२३२	८२	८	१,०६१
६	१७	२५९	३७	५	१	३१९
७	१५८	२८०	४१			४७९
८	१०१	१८४	५	१		२९१
९	८७	१९०	६९	१		३४७
१०	४७	१९४	१२१	१		३६३
११	५२	३८७	३६			४७५
जम्मा	१,२२१	२,८७२	६५२	१०६	१६	४,८६७
प्रतिशत	२५.०९	५९.०१	१३.४०	२.१८	०.३३	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकाका कूल ४,८६७ घर परिवारमध्ये २,८७२ अर्थात् ५९.०1% १ दुई तल्ले, १,२२१ अर्थात् २५.०९ प्रतिशत एक तल्ले, ६५२ अर्थात् १३.४० प्रतिशत ३ तल्ले, १०६ अर्थात् २.१८ प्रतिशत चारदेखि पाँच तल्ले र १६ अर्थात् ०.३३ प्रतिशत घर परिवार ५ वा ५ तल्लाभन्दा बढीको घरमा बसेको पाइयो ।

एक तल्ले र दुई तल्ले घरहरूको समष्टिगत प्रतिशत ८४.१ प्रतिशत रहेकाले मुख्यतया अवासीय प्रयोजनको लागि सानो आकारको घर बनाउने मध्यम र निम्न आर्थिक स्तरका परिवारहरूको संख्याको प्रधानता रहेको देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरीएको छ ।

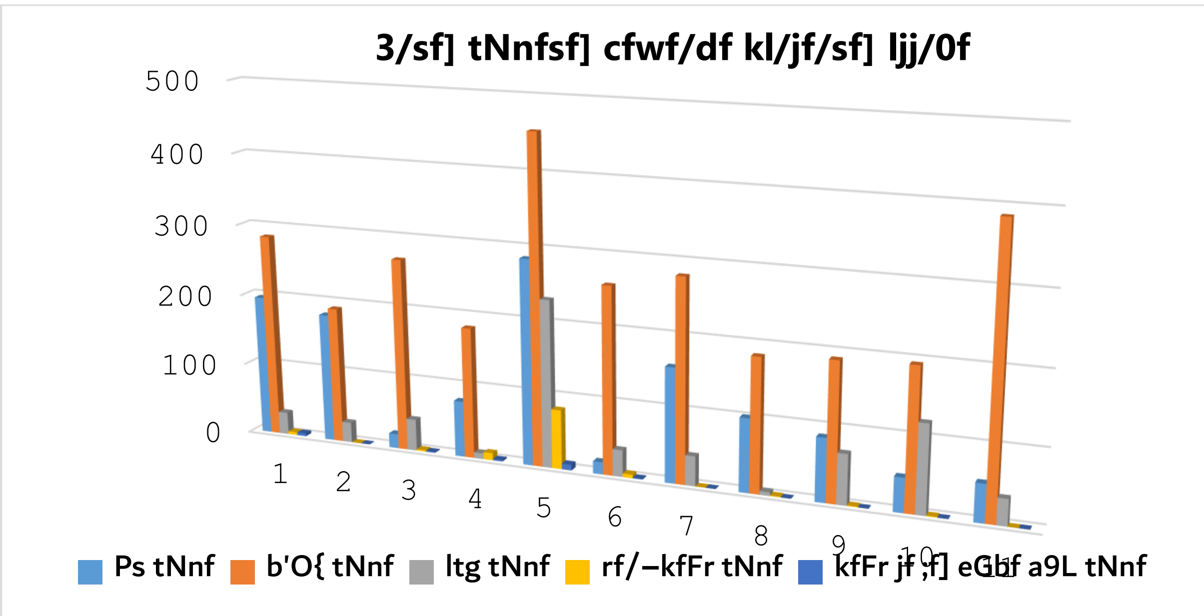

२.१० परिवारले प्रयोग गरेको घर बनेको अवधीको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १८ : परिवारले प्रयोग गरेको घर बनेको अवधीको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	०-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-२४ वर्ष	२५-४९ वर्ष	५०-७४ वर्ष	७५-९९ वर्ष	१०० वर्ष वा सोभन्दा माथि	जम्मा
१	९५	६६	२११	१३६	९	२		**५१९**
२	५६	५६	१६०	८८	२५	७	६	**३९८**
३	४०	४३	९१	१०६	४८	३	४	**३३५**
४	४२	६४	११७	३७	१८		२	**२८०**
५	१७८	२४९	५३३	७५	१९	१	६	**१,०६१**
६	६७	३३	११३	९१	१४	१		**३१९**
७	८८	६९	१२८	८८	६३	१४	२९	**४७९**
८	६१	५८	१४०	३२				**२९१**
९	३१	३०	११७	८०	५८	१३	१८	**३४७**
१०	४६	४०	१५१	९७	२२	६	१	**३६३**
११	६८	५७	१४४	११२	७२	२०	२	**४७५**
जम्मा	**७७२**	**७६५**	**१,९०५**	**९४२**	**३४८**	**६७**	**६८**	**४,८६७**
प्रतिशत	**१५.८६**	**१५.७२**	**३९.१४**	**१९.३५**	**७.१५**	**१.३८**	**१.४०**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

अमरगढी नगरपालिकामा बसोबास गर्ने घरपरिवारले प्रयोग गर्ने घर निर्माण भएको समय अवधिलाई हेर्दा १,९०५ अर्थात् ३९.१४% घरहरू १० देखि २४ वर्षको अन्तरालमा, ९४२ अर्थात् १९.३५ प्रतिशत घरहरू २५ देखि २९ वर्ष अगाडि, ७७२ अर्थात् १५.८६ प्रतिशत ० देखि ४ वर्ष अगाडि, ७६५ अर्थात् १५.७२ प्रतिशत, ५ देखि ९ वर्ष अगाडि, ३४८ अर्थात् मात्र ७.१५ प्रतिशत घरहरू ५० देखि ७४ वर्षभन्दा अगाडि निर्माण भएको देखिन्छ भने ७५ वर्षभन्दा अगाडिका घरहरू न्यून संख्यामा रहेको देखिन्छ। सबैभन्दा बढी घरहरू १० देखि २४ वर्षको अवधिमा बनेको देखिन्छ । यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा पछिल्लो समयमा नगरपालिकाका बजार केन्द्रहरूमा दुर्गम क्षेत्रबाट आई शिक्षा, अवसर वा रोजगारका कारणले घर बनाएर बस्ने परिपाटी बढेको देखिन्छ। यसको कारण अवसरको खोजीमा बजार केन्द्रहरूमा बसाइँसराइ गर्ने प्रवृत्ति देखिन्छ। साथै नगरपालिकामा उपलब्ध मानविय सुविधा सडक, पानी सुरक्षा, शिक्षा, स्वास्थ्यजस्ता पक्षले यस्ता केन्द्रहरूमा सुगमता जस्ता पक्षले तीब्र बस्ती विस्तारमा भूमिका खेलेका हुन्छन्। अर्कोतर्फ अमरगढी नगरपालिकाका एक ऐतिहासिक गढी भएकाले प्राचीन समयमा बनेका घरहरूसमेत हालसम्म रहेका छन्। वडागत पूर्ण विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

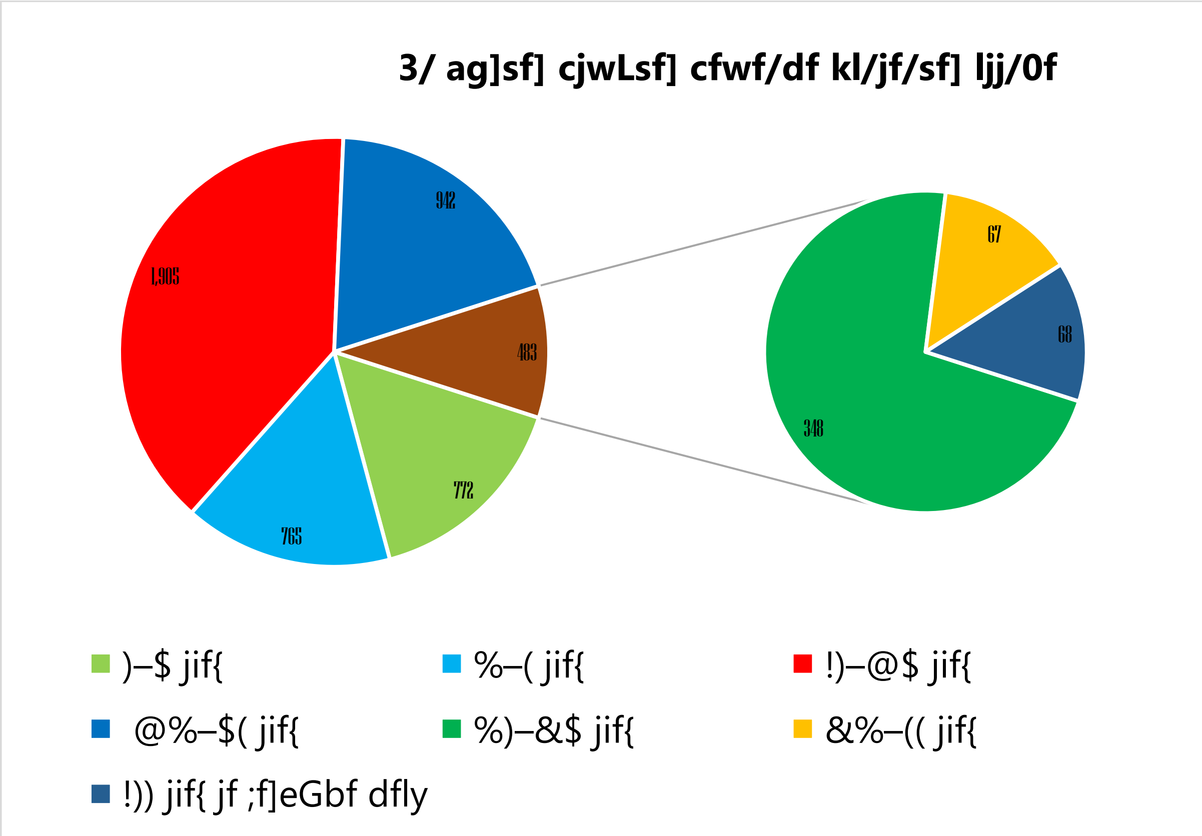

२.११ परिवारले प्रयोग गरेको घरको कोठा संख्याको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १९ : परिवारले प्रयोग गरेको घरको कोठा संख्याको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	१-२ कोठा	३-४ कोठा	५-६ कोठा	७-९ कोठा	१०-१९ कोठा	२० कोठाभन्दा बढी	जम्मा
१	१७०	२१९	८१	२९	१७	३	५१९
२	८५	२०५	७०	२८	८	२	३९८
३	४९	१४४	१०७	२९	५	१	३३५
४	४८	८२	१००	४२	६	२	२८०
५	१५३	२८३	२१६	१८४	२१४	११	१,०६१
६	४४	१२०	८४	५९	१०	२	३१९
७	१७२	२२५	५५	१७	६	४	४७९
८	३२	१७८	६१	१६	४		२९१
९	१६०	१३५	४१	९	२		३४७
१०	१७७	१५०	३१	२	२	१	३६३
११	२३१	१७६	५२	७	४	५	४७५
जम्मा	१,३२१	१,९१७	८९८	४२२	२७८	३१	४,८६७
प्रतिशत	२७.१४	३९.३९	१८.४५	८.६७	५.७१	०.६४	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

अमरगढी नगरपालिका बसोबास गर्ने कूल ४,८६७ घरपरिवारहरूमध्ये सबैभन्दा बढी १,९१७ अर्थात् ३९.३९ प्रतिशत परिवारले ३-४ वटा कोठा प्रयोग गरेको देखिन्छ भने दोस्रोमा १,३२१ अर्थात् २७.१४ प्रतिशतले १ देखि २ वटा कोठा प्रयोग गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी ८९८ अर्थात् १८.४५ प्रतिशतले ५ देखि ६ वटा कोठाहरू, ४२२ अर्थात् ८.६७ प्रतिशतले ७-९ कोठा, २७८ परिवार अर्थात् ५.७१ प्रतिशतले १० देखि १९ कोठा र ३१ परिवार अर्थात् ०.६४ प्रतिशतले २० वा सोभन्दा बढी कोठा प्रयोग गरेको देखिन्छ । कूल घरपरिवारको झण्डै २७.१४ प्रतिशत परिवारले १ देखि २ वटा कोठा मात्र प्रयोग गरेकोले सो परिवारहरू अत्यन्त साघुँरो र कष्टपूर्ण तरिकाले जीवन निर्वाह गरेको स्पष्ट हुन्छ। कोठाको संख्या कमी हुँदा विद्यार्थीहरूलाई पढ्न शान्त वातावरणको कमी, सबै घरेलु कृयाकलाप जस्तै खाना पकाउने, सुत्ने र केही स्थानहरूमा त घरपालुवा पशु चौपाया वा पंक्षीहरूसमेत सँगै राख्नु पर्ने वाध्यताका कारण व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाईका दृष्टिले समेत अत्यन्त जटिल र जोखिमको अवस्था देखिन्छ। यसरी १-२ कोठाहरू प्रयोग गर्ने परिवार संख्याले गुणस्तरीय जीवनको तह ऋणात्मक रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ भने ३-४ वटा कोठा प्रयोग गर्ने परिवारहरूको संख्या ३९.३९ प्रतिशत रहेकाले उनीहरूको आवास सुविधा मध्यम स्तरको देखिन्छ। आफ्ना नागरिकहरूलाई विपन्न अवस्थाबाट आधारभूत आवासजस्तो मानविय आवश्यकता परिपूर्ति हुने अवस्थामा पुऱ्याउन स्थानीय, प्रदेश तथा संघीय सरकारहरूले एकीकृत आवास निर्माण तथा गरीबी निवारणका प्रभावकारी कार्यक्रमहरूलाई सघन रुपमा संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

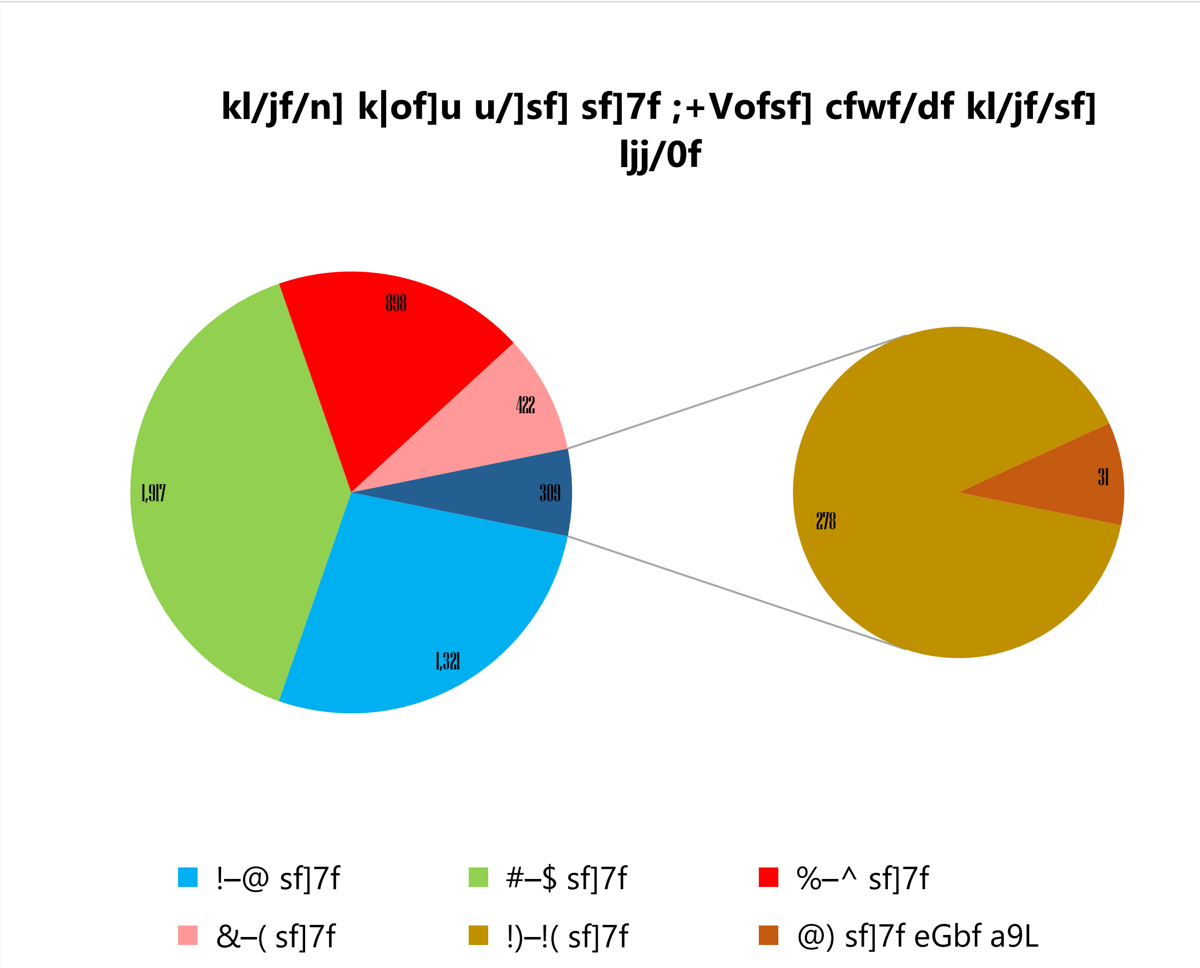

२.१२ सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. २० : सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग भएको		सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग नभएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	४८९	९४.२	३०	५.८	**५१९**
२	३०८	७७.४	९०	२२.६	**३९८**
३	२८२	८४.२	५३	१५.८	**३३५**
४	२६१	९३.२	१९	६.८	**२८०**
५	७३३	६९.१	३२८	३०.९	**१,०६१**
६	२१५	६७.४	१०४	३२.६	**३१९**
७	२७२	५६.८	२०७	४३.२	**४७९**
८	२४९	८५.६	४२	१४.४	**२९१**
९	२४०	६९.२	१०७	३०.८	**३४७**
१०	१४५	३९.९	२१८	६०.१	**३६३**
११	२२७	४७.८	२४८	५२.२	**४७५**
जम्मा	**३,४२१**	**७०.३**	**१,४४६**	**२९.७**	**४,८६७**
प्रतिशत	**७०.२९**	**१.४४**	**२९.७१**	**०.६१**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ परिवारहरूमध्ये ३,४२१ अर्थात् ७०.२९ प्रतिशत परिवारहरूको भान्सा कोठा र सुत्ने कोठा अलग रहेको तथ्याङ्क छ भने १,४४६ अर्थात् २९.७१ प्रतिशत परिवारहरूको भान्सा कोठा र सुत्ने कोठा एउटै रहेको छ । सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा अलग हुने परिवारमा पारिवारिक स्वास्थ्य र सरसफाई समान्य रहेको संकेत गर्दछ तर सुत्ने कोठा र भान्सा कोठा एउटै हुने परिवारहरूको गुणस्तर अत्यन्त न्यून रहेको संकेत गर्दछ । सुत्ने र खाना पकाउने कोठा एउटै हुँदा पारिवारिक र व्यक्तिगत सरसफाई र स्वास्थ्य दृष्टिकोणले नकारात्मक तथा जोखिमको स्थिति रहन्छ । ग्याँस चुलो, विद्युतीय माध्यम बाहेक दाउरा र गुइँठालाई घरेलु इन्धनको रुपमा प्रयोग गर्ने र विद्युतीय उज्यालोको पहुँच नभएका यस्ता परिवारहरूमा एउटै कोठामा भान्सा र सुत्नुपर्ने हुँदा स्थिति थप जटिल बन्दछ । यस्ता परिवारहरूमा सहजै ढंगले बालबालिकाहरूले पढ्ने वातावरण हुँदैन भने आवस्यक व्यक्तिगत गोपनियता समेत रहँदैन । तसर्थ यस प्रकारको निम्न गुणस्तरीय जीवन भएका परिवारको जीवनस्तर उकास्ने प्रभावकारी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्नु राज्यको विशेषत स्थानीय सरकारको दायित्व रहन्छ । तथ्याङ्कलाई हेर्दा नरपालिकाको परिवार संख्याले कूल जनसंख्यालाई भाग गर्दा आउने औषत परिवारको आकार ५.१ जना रहेकाले यसरी एउटै कोठामा गुजारा गर्नुपर्ने सदस्य संख्या औषतमा ५ जना हुन आउँछ । तसर्थ यो स्थिति गम्भीर स्थिति हो । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

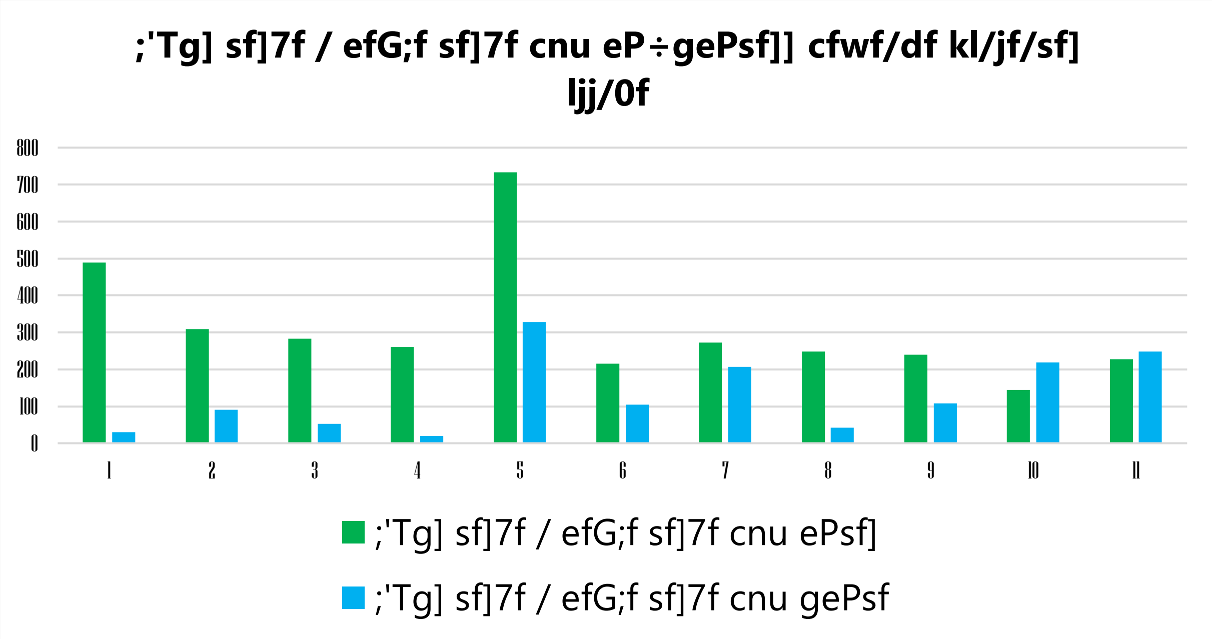

२.१३ अनुपस्थित जनसंख्या भएका परिवार संख्याको विवरण

नगरपालिकाका कूल ४,८६७ घर परिवारहरूमध्ये अध्ययन, रोजगार तथा अन्य कामका शिलसिलामा ६ महिनाभन्दा लामो समय आफ्नो घरमा उपस्थित नभएका सदस्यहरू हुने परिवार संख्या १,४७९ अर्थात् ३०.४ प्रतिशत छ । यसरी कूल घरपरिवार संख्याको झण्डै एक तिहाई भाग जति परिवारका सदस्यहरू अध्ययन, रोजगार तथा अन्य काम वा अवसरका कारण बाहिरिएको देखिन्छ । नगरपालिका भित्रै सबै प्रकारका सेवा, सुविधा र अवसरहरू सुनिश्चित भएको खण्डमा यसरी अनुपस्थित हुनेको संख्या स्वतः न्युन हुन जान्छ । सामान्यतया दक्ष र उर्जावान जनशक्ति नै बढी अनुपस्थित हुने प्रवृत्तिका कारण यसले नगरपालिकाको दिगो विकासमा दीर्घकालीन नकारात्मक असर पर्दछ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. २१ : अनुपस्थित भएका सदस्य तथा परिवारको विवरण

वडा नं.	अनुपस्थित भएका परिवार		सबै सदस्य उपस्थित भएका परिवार		थाहा नभएको		उल्लेख नगरिएको		जम्मा	अनुपस्थित संख्या
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत		
१	१२५	२४.१	३९४	७५.९					५१९	१४६
२	१४१	३५.४	२५७	६४.६					३९८	१७८
३	४५	१३.४	२८९	८६.३	१	०.३			३३५	६४
४	६२	२२.१	२१५	७६.८	३	१.१			२८०	८९
५	३३६	३१.७	७२४	६८.२	१	०.१			१,०६१	५५७
६	७७	२४.१	२३९	७४.९	३	०.९			३१९	१९५
७	१४४	३०.१	३३४	६९.७			१	०.२	४७९	२०४
८	६६	२२.७	२२५	७७.३					२९१	१२१
९	१७९	५१.६	१६८	४८.४					३४७	३०१
१०	२०२	५५.६	१६१	४४.४					३६३	२७५
११	१०२	२१.५	३७१	७८.१	२	०.४			४७५	१६३
जम्मा	१,४७९	३०.४	३,३७७	६९.४	१०	०.२	१	०.०	४,८६७	२,२९३

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

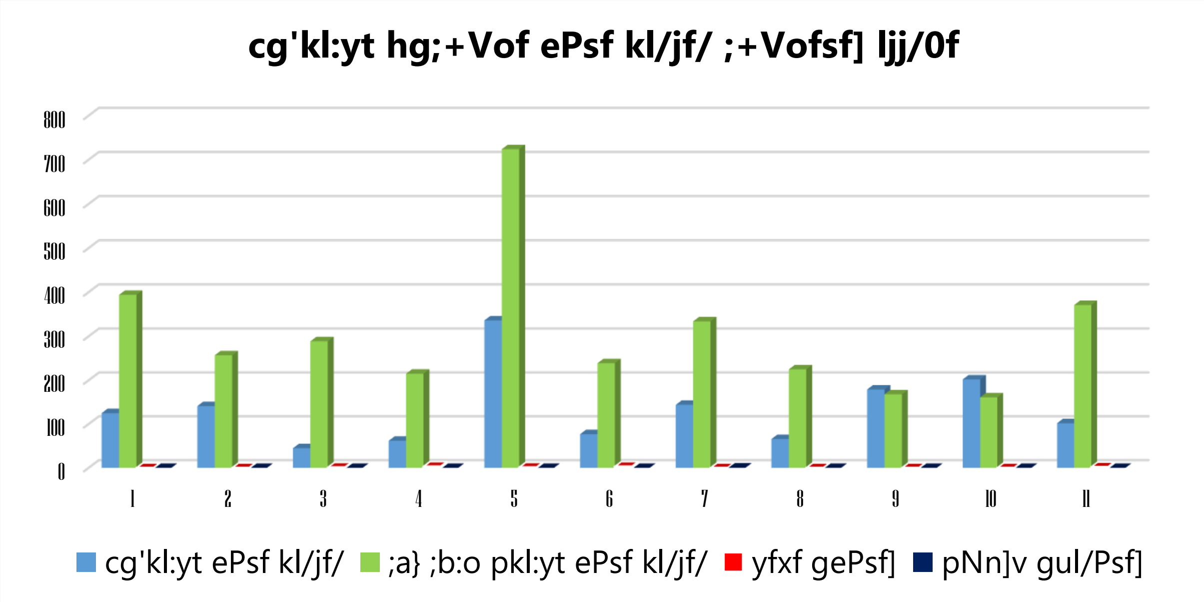

२.१४ उमेर र लिङ्गका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. २२ : उमेर र लिङ्गका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

लिङ्ग	पुरुष				महिला				जम्मा
उमेर समूह / वडा नं.	००-०४ वर्ष	०५-१९ वर्ष	२०-४९ वर्ष	५० वर्षभन्दा माथि	००-०४ वर्ष	०५-१९ वर्ष	२०-४९ वर्ष	५० वर्षभन्दा माथि	
१	६	३०	१०३	३		२	२		१४६
२	१	४७	११२	१		१२	५		१७८
३	४	१५	३७	१		२	४	१	६४
४	१	२४	५५	१	१	१	६		८९
५	२३	१४५	२२६	३	१५	७१	७२	२	५५७
६	२१	२३	९१	२	११	११	३४	२	१९५
७	५	३०	१३३	८	३	६	१९		२०४
८	५	१२	७०	४	१	७	२०	२	१२१
९	६	३६	१९८	१७	६	१५	२३		३०१
१०	७	४०	१८३	१३	४	१४	१४		२७५
११	८	२९	९१	११	३	९	११	१	१६३
जम्मा	८७	४३१	१,२९९	६४	४४	१५०	२१०	८	२,२९३
प्रतिशत	३.७९	१८.८०	५६.६५	२.७९	१.९२	६.५४	९.१६	०.३५	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकाको तथ्याङ्कलाई हेर्दा सबैभन्दा बढी २०-४९ वर्षका पुरुषहरू घरमा अनुपस्थित भएको पाइयो भने सबैभन्दा कम अनुपस्थित जनसंख्याको उमेर समूह ५० वर्षभन्दा माथिका महिलाहरू रहेका छन्। २०-४९ वर्षका १,२९९ अर्थात् कूल अनुपस्थित जनसंख्या २,२९३ को ५६.६५ प्रतिशत पुरुषहरू नगरपालिकामा अनुपस्थित भएको पाइयो। दोस्रो उमेर समूहमा ० देखि १९ वर्षको पुरुष रहेको छ। यो समूहको अनुपस्थितहरूको संख्या ५२८ अर्थात् कूल अनुपस्थित जनसंख्याको २२.५९ प्रतिशत रहेको छ।

यस तथ्याङ्कको विश्लेषणबाट शसक्त युवा अवस्थाको पुरुष जनसंख्या अवसर, काम, रोजगारी, अध्ययन वा अन्य कारणले नगरपालिका बाहिर हुनु भनेको नगरपालिका भित्र ती सबैखाले अवसरहरू न्यून हुनु हो । अर्कोतर्फ महिलाको अनुपस्थित जनसंख्या उल्लेख्य रुपमा कम हुनुले लैङ्गिक असमानता रहेको स्पष्ट हुन्छ । यसको अर्को अर्थ नगरपालिकामा महिला, वृद्धवृद्धाहरू र केटाकेटीको जनसंख्याको वाहुल्यता रहेको समेत स्पष्ट हुन्छ। यसरी सक्षम र जुझारु युवा जनशक्तिको ठूलो हिस्सा नगरपालिकाबाट बाहिर रहँदा नगरपालिकाको समग्र विकासमा दीर्घकालीन नकारात्मक प्रभाव पर्दछ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

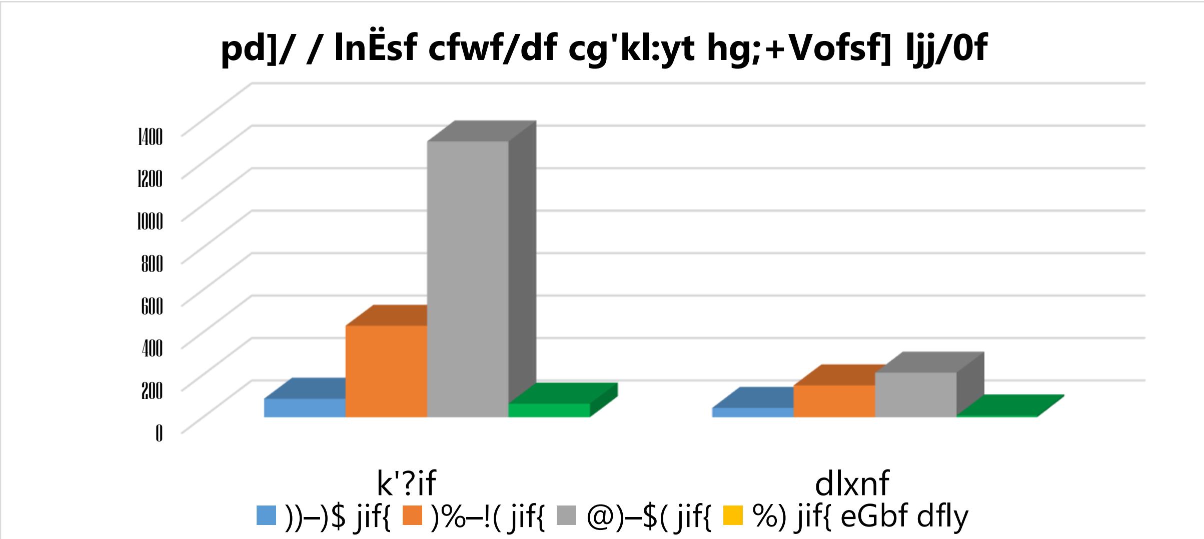

२.१५ शैक्षिक स्तरको आधारमा नगरपालिकामा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. २३ : शैक्षिक स्तरको आधारमा नगरपालिकामा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

वडा नं	पूर्व-प्राथमिक शिक्षा	साधारण शिक्षा (१-८)	माध्यमिक तहको शिक्षा (९-१२)	उच्च शिक्षा	*अन्य	अशिक्षित	जम्मा
१		७०	५९	८	१	२	१४०
२	४	५३	१०९	५	२	४	१७७
३	२	२१	३३	३		१	६०
४		१५	६२	४	१	५	८७
५	७	८५	३०४	११९	२	२	५१९
६	२	७१	६१	१७	१०	२	१६३
७	१	६३	१०८	१४	८	२	१९६
८		२७	४७	३०	३	८	११५
९	२	१४३	१०२	१५	१३	१४	२८९
१०	१	१३१	१००	१०	४	१८	२६४
११	३	७१	५९	३	८	८	१५२
जम्मा	२२	७५०	१,०४४	२२८	५२	६६	२,१६२
प्रतिशत	१.०२	३४.६९	४८.२९	१०.५५	२.४१	३.०५	१००.००

* माथि उल्लेखित शैक्षिक स्तरबाहेक अन्य जस्तै विश्वविद्यालय शिक्षा, विषय विशेषज्ञ आदि ।

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा अनुपस्थित रहेका जनसंख्यामध्ये शैक्षिक स्तरको आधारमा पाँच वर्षमुनिको जनसंख्याको शैक्षिक स्तर उल्लेख नगरिएकोले अनुपस्थित जनसंख्याको अंक केही कम अर्थात् २,१६२ मात्र देखिएको छ । तर वास्तविक अनुपस्थित जनसंख्या भने २,२९३ नै हो । शैक्षिक स्तरको आधारमा हेर्दा माध्यमिक अर्थात् ९-१२ कक्षा अध्ययन गरेका १,०४४ अर्थात् ४८.२९ प्रतिशत, आधारभूत शिक्षा अर्थात् १ देखि ८ कक्षा अध्ययन गरेका ७५० अर्थात् ३४.६९ प्रतिशत, उच्च शिक्षा अध्ययन गरेका २२८ अर्थात् जम्मा १०.५५ प्रतिशत, अन्य २.४१ प्रतिशत र अशिक्षित ३.०५ प्रतिशत जनसंख्या काम तथा रोजगारी वा अन्य कारणले अनुपस्थित भएको पाइयो । तथ्याङ्कलाई हेर्दा माध्यामिक स्तरसम्मका अध्ययन पूरा गरी काम वा रोजगारमा बाहिरिने जनसंख्या र पढ्दा पढ्दै आठ कक्षा उर्त्तिण गरेर काम वा रोजगारीका लागि पढाइ छोड्नेको जनसंख्या उल्लेख्य रहेको पाइयो । यस हिसाबले शिक्षित र दक्ष जनशक्तिभन्दा अर्धशिक्षित र अदक्ष वा अर्धदक्ष जनसंख्याले आफ्नो अध्ययनको स्तरभन्दा सामान्य स्तरको वा स्तरभन्दा न्यून खालको रोजगारी वा काममा बाहिरिएको संकेत गर्दछ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

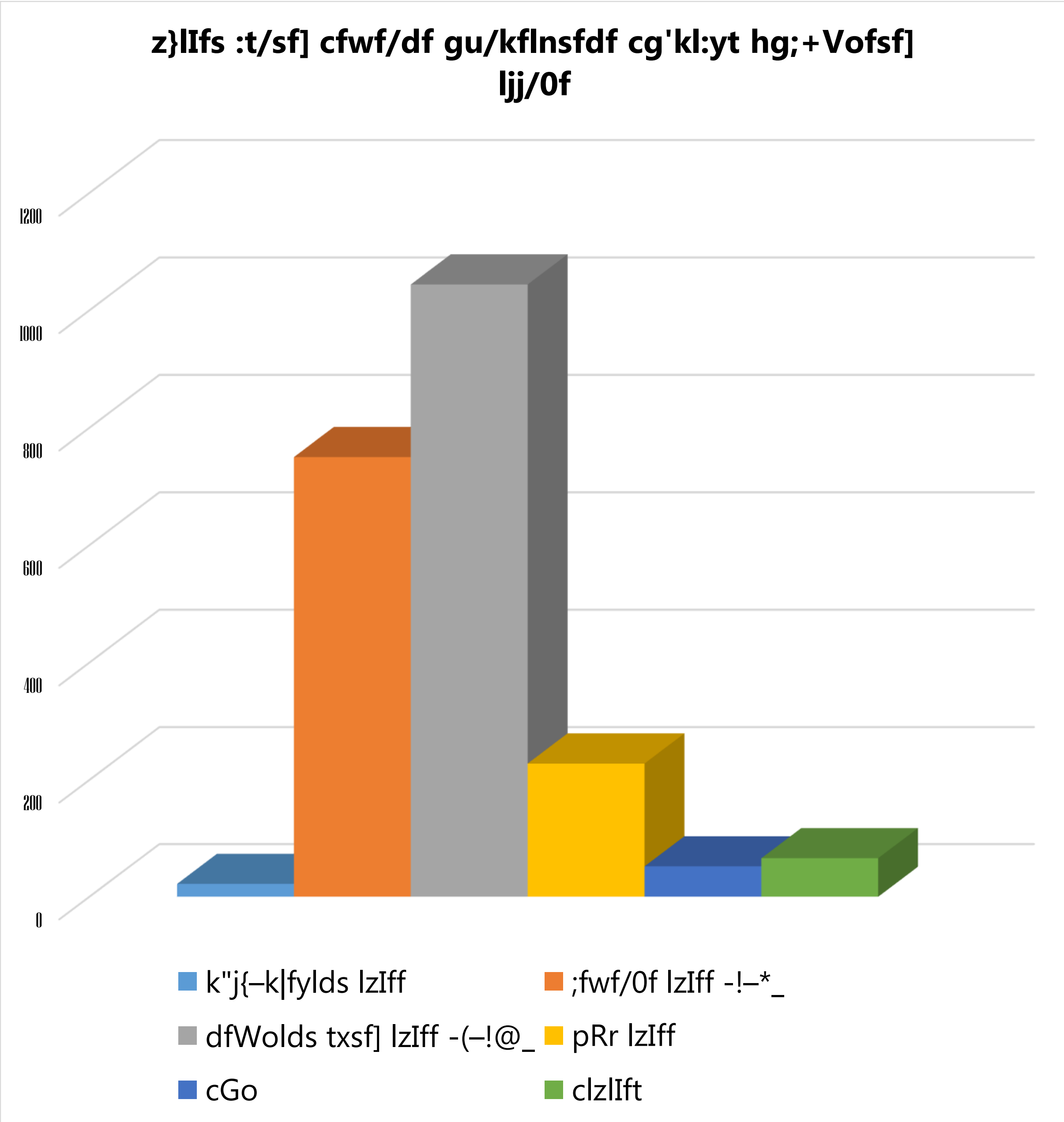

२.१६ लिङ्ग तथा अनुपस्थित हुँदा उत्तीर्ण गरेको कक्षा/तहको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. २४ : लिङ्ग तथा अनुपस्थित हुँदा उत्तीर्ण गरेको कक्षा/तहको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

लिङ्ग	उमेर समुह	पूर्व-प्राथमिक शिक्षा	साधारण शिक्षा (१-८)	माध्यमिक तहको शिक्षा (९-१२)	उच्च शिक्षा	*अन्य	अशिक्षित	जम्मा
पुरुष	०५-१९ वर्ष	११	१५७	२४५	१२	२	४	४३१
	२०-४९ वर्ष	२	४८१	६१५	१४८	२२	३१	१,२९९
	५० वर्षमाथि	२	२६	१०	५	१०	११	६४
	जम्मा	१५	६६४	८७०	१६५	३४	४६	१,७९४
महिला	०५-१९ वर्ष	६	५७	७८	२	३	४	१५०
	२०-४९ वर्ष	१	२९	९५	६१	१३	११	२१०
	५० वर्षमाथि			१		२	५	८
	जम्मा	७	८६	१७४	६३	१८	२०	३६८
कूल	**०५-१९ वर्ष**	**१७**	**२१४**	**३२३**	**१४**	**५**	**८**	**५८१**
	२०-४९ वर्ष	**३**	**५१०**	**७१०**	**२०९**	**३५**	**४२**	**१,५०९**
	५० वर्षमाथि	**२**	**२६**	**११**	**५**	**१२**	**१६**	**७२**
	जम्मा	**२२**	**७५०**	**१,०४४**	**२२८**	**५२**	**६६**	**२,१६२**

* माथि उल्लेखित शैक्षिक स्तरबाहेक अन्य जस्तै विश्वविद्यालय शिक्षा, विषय विशेषज्ञ आदि ।

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा अनुपस्थित जनसंख्यामध्ये २० देखि ४९ वर्ष उमेर समूहको, आधारभूत र माध्यमिक स्तरसम्मको शैक्षिक स्तर भएको, पुरुषको जनसंख्या नै अत्यधिक संख्यामा बाहिरिएको तथ्याङ्कले देखाउँछ । अनुपस्थित जनसंख्यामध्ये उच्च शिक्षा हासिल गरेको जनसंख्या तथा महिला र पाको उमेरको जनसंख्या भने माध्यामिक शिक्षा प्राप्त गरेका पुरुष युवा समूहको तुलनामा निकै कम देखिन्छ । तसर्थ साधारणतया जल्दोबल्दो युवा अवस्थाको अर्धशिक्षित स्तरको जनसंख्या नै काम वा रोजगारीको शिलशिलामा अत्यधिक संख्यामा बाहिरिएको तथ्याङ्कले देखाउँछ । थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१७ अनुपस्थित रहेको अवधिको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. २५ : अनुपस्थित रहेको अवधिको आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	अनुपस्थित भएको वर्ष					जम्मा
	०-४ वर्ष	५-९ वर्ष	१०-१९ वर्ष	२०-४९ वर्ष	५०+ वर्ष	
१	१०३	२६	१४	३		१४६
२	१२६	२२	२५	५		१७८
३	५१	७	४	२		६४
४	४४	२८	१२	५		८९
५	३२१	११०	१०४	२२		५५७

६	१६२	२४	८	१		१९५
७	१४९	३३	१७	४	१	२०४
८	११३	४	३	१		१२१
९	२५०	४५	४	२		३०१
१०	२१३	२०	२९	१२	१	२७५
११	१११	२४	२२	६		१६३
जम्मा	**१,६४३**	**३४३**	**२४२**	**६३**	**२**	**२,२९३**
प्रतिशत	**७१.६५**	**१४.९६**	**१०.५५**	**२.७५**	**०.०९**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा अनुपस्थित रहेका कूल २,२९३ जनसंख्यामध्ये ०-४ वर्षको अवधिसम्म अनुपस्थित रहेको जनसंख्या सबैभन्दा बढी १,६४३ अर्थात् ७१.६५ प्रतिशत रहेका छन् । दोस्रो ५-९ वर्षसम्म अनुपस्थित रहनेको संख्या ३४३ अर्थात् १४.९६ प्रतिशत रहेको छ भने तेस्रोमा १०-१९ वर्षसम्म अनुपस्थित रहनेको संख्या २४२ अर्थात् १०.५५ प्रतिशत रहेका छन् । यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा छोटो समय अनुपस्थित भई पुनः घर फर्कने र पुनः अनुपस्थित हुनेको संख्या अत्यधिक बढी देखिन्छ यसर्थ काम अध्ययन तथा रोजगारीले गर्दा छोटो अवधिका लागि बाध्यतावस बाहिरिने अनुपस्थित जनसंख्याको नै बाहुल्यता रहेको देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१८ अनुपस्थित रहने कारणका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. २६ : अनुपस्थित रहने कारणका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	अनुपस्थित हुनुको कारण						जम्मा
	व्यापार/ व्यवसाय	नोकरी	अध्ययन/ तालिम	आश्रित	*अन्य	उल्लेख नगरिएको	
१		७५	३	२	६६		१४६
२	२	४९	३३	१०	८४		१७८
३	२	१९	७		२९	७	६४
४	५	१८	१४	६	४६		८९
५	११	११७	२२४	३३	११३	५९	५५७
६	४९	३८	५०	७	३३	१८	१९५
७	२	५९	३६	५	१०१	१	२०४
८	२	४७	३४	१४	१९	५	१२१
९	१	१५	३८	२४	२२२	१	३०१
१०	३	५९	१४	२७	१७०	२	२७५
११	२	२	११	१४	१२५	९	१६३
जम्मा	**७९**	**४९८**	**४६४**	**१४२**	**१,००८**	**१०२**	**२,२९३**
प्रतिशत	**३.४५**	**२१.७२**	**२०.२४**	**६.१९**	**४३.९६**	**४.४५**	**१००.००**

*** माथि उल्लेखित कारणबाहेक अन्य जस्तै औषधोपचार, भ्रमण, द्वन्द, युद्ध आदि ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा अनुपस्थित रहेका कूल २,२९३ जनसंख्यामध्ये ११८३ जनाको अनुपस्थित हुनाका कारण खुलेको र बाँकी १,००८ जनाको भने अन्य कारणमा उत्तर आएकोले त्यो संख्या के कारण अनुपस्थित रहेको

हो भन्ने समेत अस्पष्ट छ। काराण खुलेका जनसंख्यामध्ये सबैभन्दा धेरै नोकरीको शिलशिलामा ४९८ अर्थात् २१.७२ प्रतिशत, अध्ययनको शिलशिलामा ४६४ अर्थात् २०.२४ प्रतिशत र आश्रित अनुपस्थित जनसंख्या १४२ अर्थात् ६.१९ प्रतिशत देखिन्छ। अनुपस्थित हुने जनसंख्याको कारणहरू हेर्दा नगरपालिका भित्र शिक्षा तथा रोजगारको पर्याप्त र राम्रो अवसरहरू नभएर उपयूक्त अवसरको खोजीमा बाहिरिएको तथ्य देखिन्छ। ४३.९६ प्रतिशत जनसंख्याको अनुपस्थित रहने कारण नखुलेपनि अधिकांश बाहिरिनेहरूमा काम, रोजगारी तथा शिक्षाको खोजीमा नै परिवार सहित अनुपस्थित रहने हुँदा उनीहरूसँग आश्रित सदस्यहरू विशेषगरी विद्यालय जाने बालबालिका साथमा रहेका हुन्छन्। वडाअनुसारको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

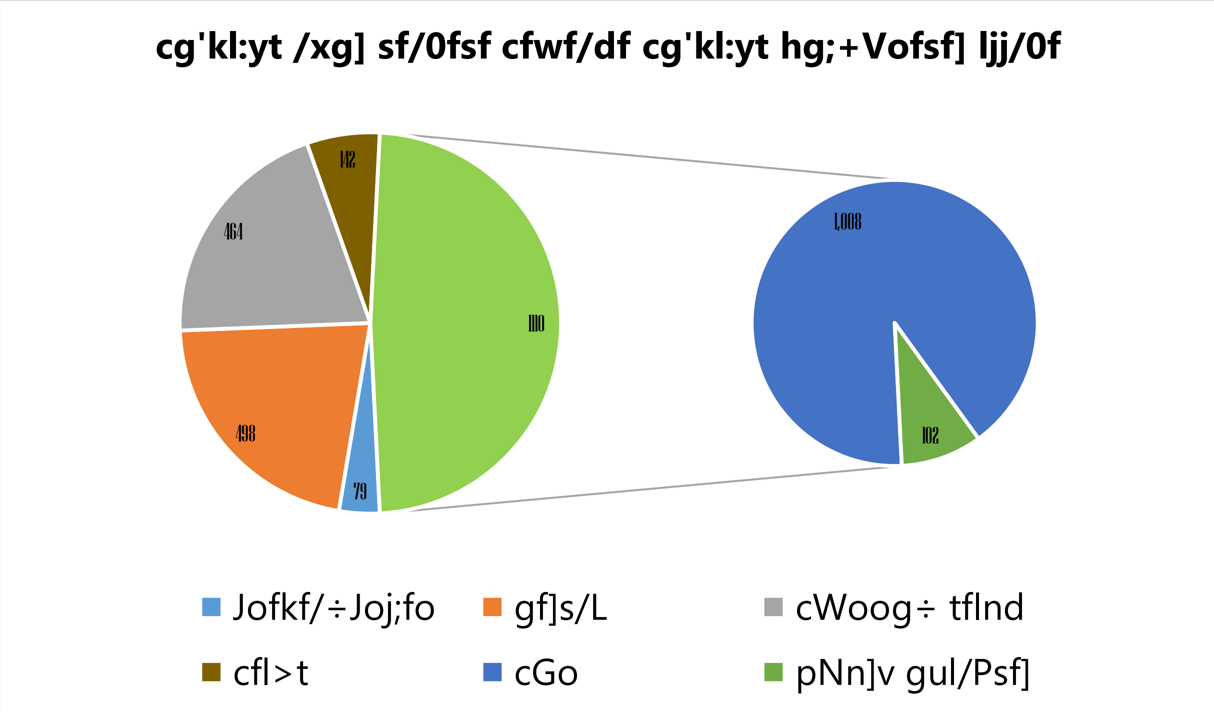

२.१८.१ अनुपस्थित हुने कारण र गन्तव्यस्थलका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

नगरपालिकामा अनुपस्थित रहने कूल २२९३ जनसंख्यामध्ये अध्ययन, रोजगार वा अन्य कामको शिलशिलामा देशभित्र अन्य जिल्लामा रहेका सबैभन्दा बढी १०१६ जना अर्थात् ४४.३१ प्रतिशत रहेको पाइयो भने कामको खोजीमा विदेश जानेहरूमा छिमेकि मूलुक भारत जानेको संख्या पहिलो स्थानमा रहेको छ जुन ७९२ अर्थात् ३४.५४ प्रतिशत रहेको छ। त्यस्तै क्रमश अन्य एसियन राष्ट्, मध्य पूर्वी राष्ट्र, अष्ट्रेलिया/न्यूजिल्याण्ड, युरोपियन राष्ट्र, क्यानडा/अमेरिका र अन्य देश जानेहरूको संख्या नगन्य रहेको छ। समग्रमा हेर्दा अनुपस्थित कूल जनसंख्याको आधाभन्दा बढी जनसंख्या कामको खोजीमा बाहिरिएको तथ्याङ्कले देखाउँछ। यसरी ठूलो हिस्सा जनसंख्या कामको लागि बाहिरिदाँ विप्रेषणले मात्र कालान्तर नगरपालिकाको विकास संभव हुँदैन। यसका लागि दूरदृष्टि सहित दिगो सोच र विकासको लक्ष्य लिएर अगाडि बढ्ने युवा जमातको उपस्थिति नगरपालिकामै हुनु अनिवार्य छ। यसरी युवा शक्तिलाई नगरपालिकाकै विकासका लागि परिचालन गरी अनुपस्थित जनसंख्यालाई कम गर्ने प्रभावकारी योजना र त्यसको कार्यान्वयन गर्नु स्थानीय सरकारको लक्ष्य हुन जरुरी छ। यसको लागि नगरपालिकामै उपयुक्त

अवसर, रोजगारी र सुविधाहरूको विकास गर्नु जरुरी हुन्छ । अनुपस्थित हुने अन्य गन्तव्य स्थलको विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २७ : अनुपस्थित हुने कारण र गन्तव्यस्थलका आधारमा अनुपस्थित जनसंख्याको विवरण

गन्तव्य स्थल	अनुपस्थित हुनुको कारण									जम्मा	प्रतिशत
	व्यापार/व्यवसाय	निजी नोकरी	संस्थागत नोकरी	अध्ययन/तालिम	काम खोज्दै	निर्भर	विवाद	*अन्य	थाहा नभएको		
नेपाल (अन्य जिल्ला)	६०	१३०	१३७	४२०	९३	७८	१	२९	६८	१,०१६	**४४.३१**
भारत	१३	६८	२४	१८	५९२	५६	२	४	१५	७९२	**३४.५४**
अन्य सार्क राष्ट्र				२						२	**०.०९**
मध्य पूर्वी राष्ट्र		३	४		४५			१		५३	**२.३१**
अन्य एसियन राष्ट्र		५	१२	६	८७			१	१	११२	**४.८८**
अष्ट्रेलिया/न्युजिल्याण्ड		२	३	५	५				१	१६	**०.७०**
युरोपियन राष्ट्र			१		८				२	११	**०.४८**
क्यानडा/अमेरिका				६	३	३				१२	**०.५२**
अन्य	३	२६	७६	६	१०७	४		९		२३१	**१०.०७**
थाहा नभएको	३	१	६	१	१९	१		२	१५	४८	**२.०९**
जम्मा	७९	२३५	२६३	४६४	९५९	१४२	३	४६	१०२	२,२९३	**१००**

* माथि उल्लेखित कारणबाहेक अन्य जस्तै औषधोपचार, भ्रमण, द्वन्द, युद्ध आदि ।

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

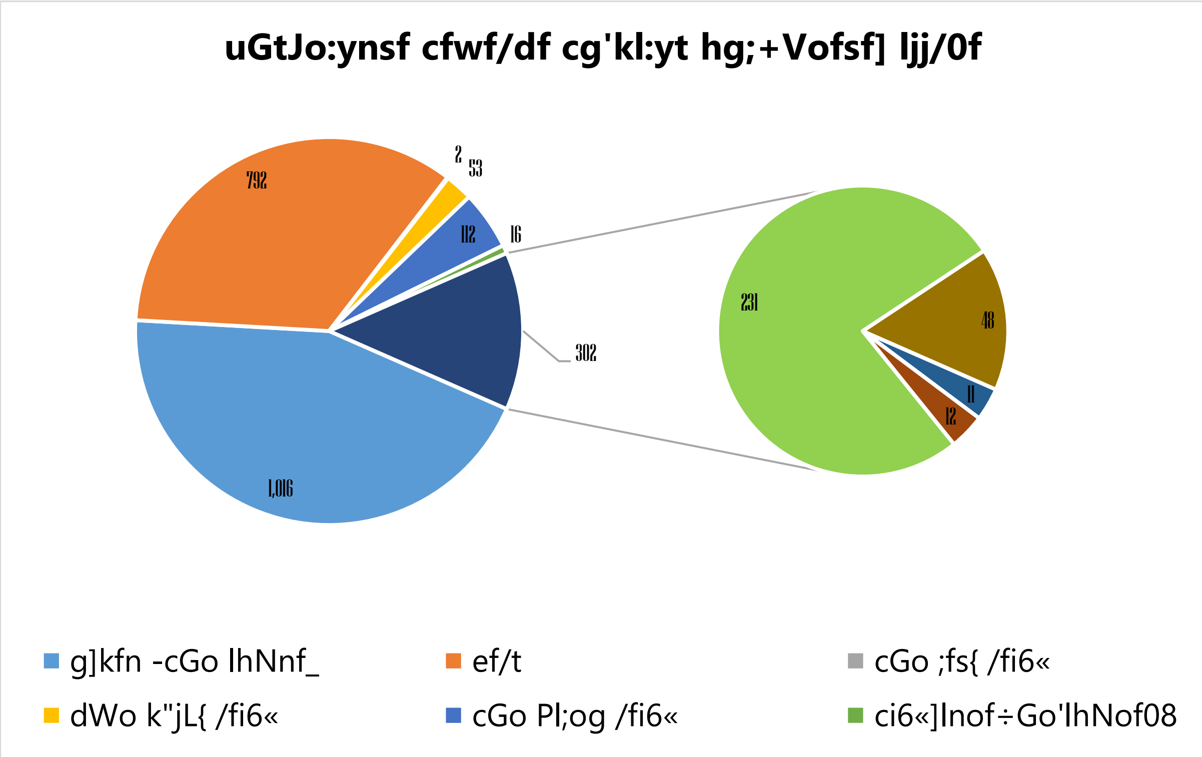

२.१९ पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जन्मदर्ताको आधारमा वडागत विवरण

तालिका नं. २८ : पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको जन्मदर्ताको आधारमा वडागत विवरण

वडा नं.	जन्मदर्ता भएको		जन्मदर्ता नभएको		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	७०	३२.३	१४७	६७.७			२१७
२	३५	२८.७	८७	७१.३			१२२
३	१०	१५.६	५४	८४.४			६४
४	१६	२७.१	४३	७२.९			५९
५	२१५	६१.८	१३३	३८.२			३४८
६	१२६	७१.२	४४	२४.९	७	४.०	१७७
७	१२५	५६.८	९४	४२.७	१	०.५	२२०
८	१४	१०.८	११६	८९.२			१३०
९	३९	३१.७	८४	६८.३			१२३
१०	९२	६९.२	४१	३०.८			१३३
११	५६	३७.३	९४	६२.७			१५०
जम्मा	७९८	४५.८	९३७	५३.८	८	०.५	१,७४३

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा जन्म भएका पाँच वर्षमुनिका १,७४३ बालबालिकाहरू मध्ये ९३७ अर्थात् ५३.८ प्रतिशतको जन्मदर्ता नगरिएको तथ्याङ्क रहेको छ । अर्थात् आधाभन्दा बढी बालबालिकाहरूको जन्मदर्ता भएको छैन । जन्म, मृत्यु, बसाइ-सराइ र विवाहजस्ता जीवनका प्रमुख व्यक्तिगत घटनाको अनिवार्य र समयमै दर्ता गर्नुपर्दछ । यसबाट स्थानीय सरकारलाई यकिन तथ्याङ्कको अभिलेख तयार पार्न सहयोग पुग्दछ भने अर्कोतर्फ नागरिकहरूले राज्यबाट प्राप्त गर्ने सेवा सुविधाका लागि नागरिकको पहिचान कायम गर्न र अन्य कानूनी कृयाकलापहरूमा यसको आवश्यकता पर्दछ तसर्थ जन्मदर्तालाई समयमै अनिवार्य रुपमा गर्न प्रोत्साहन गर्ने कार्य स्थानीय सरकारले गर्नुपर्ने देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

नागरिकले आफ्नो व्यक्तिगत अधिकार उपयोग गर्न कानुनी प्रक्रियाहरू पालना गर्नु पर्ने हुन्छ । नागरिकता, राहदानी, वा राज्यले प्रदान गर्ने अन्य परिचयपत्र लिन, रोजगारी वा उद्यम गर्न, विदेश जान निश्चित कानूनी प्रक्रिया पालना गर्नुपर्ने हुन्छ । यसका लागि सरकारले आधिकारीक प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउँछ । जन्म, मृत्यु, बसाई, सराई विवाह र सम्बन्ध विच्छेदजस्ता घटना समयमा नै दर्ता गर्नु पर्ने हुन्छ। संविधानले नागरिकलाई विभिन्न अधिकारको प्रत्याभूत गरेको छ । त्यसको प्रस्थान विन्दु भनेकै व्यक्तिगत घटना दर्ता हो । राष्ट्रिय तथ्याङ्क बनाउने यसको विश्वव्यापी मान्यता हो । कहाँ कति जन्मे, कतिको मृत्यु भयो कतिले बसाईसराई गरे, कतिको सम्बन्ध विच्छेद भयो भन्ने कुराको जानकारी राज्यले पाउनु पर्छ । यसको आधारमा सरकारले नीति बनाउने हुँदा व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्न जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

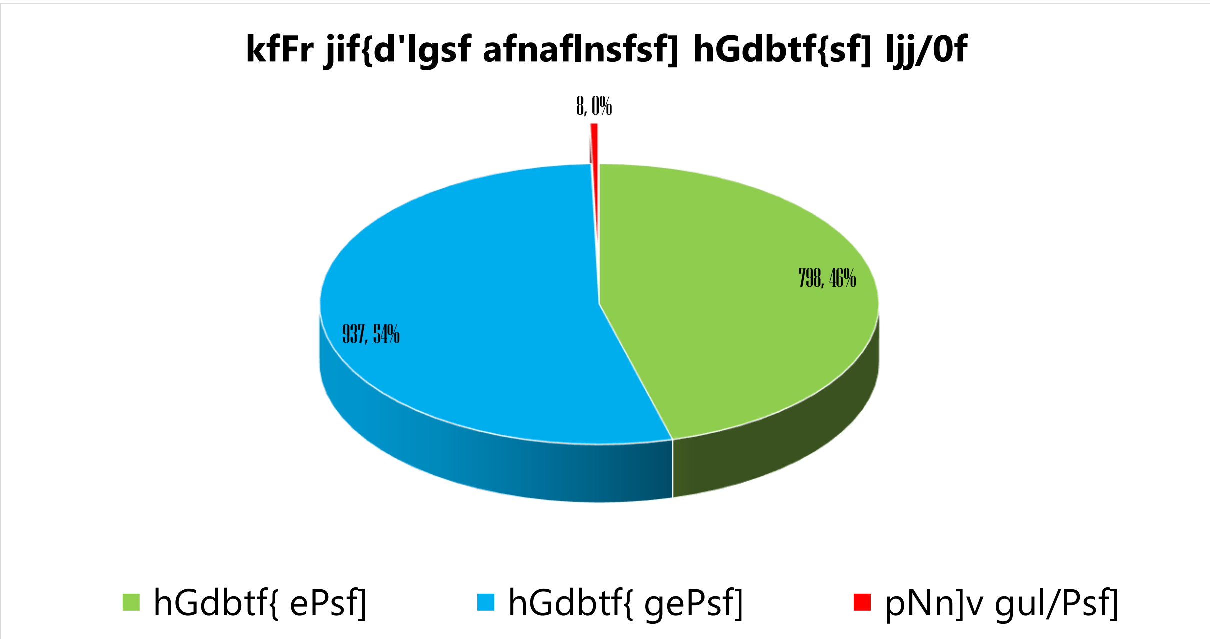

२.२० घर तथा जमिनमा महिलाको स्वामित्व हुने परिवारको विवरण

तालिका नं. २९ : घर तथा जमिनमा महिलाको स्वामित्व हुने परिवारको विवरण

वडा नं.	स्वामित्व भएको परिवार		स्वामित्व नभएको परिवार		थाहा नभएको परिवार		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	

१	३३	६.४	४३७	८४.२	४९	९.४			५१९
२	२८	७.०	३३४	८३.९	३६	९.०			३९८
३	१७	५.१	३०४	९०.७	१४	४.२			३३५
४	१९	६.८	२१४	७६.४	४७	१६.८			२८०
५	३००	२८.३	७४८	७०.५	१३	१.२			१,०६१
६	६	१.९	२७७	८६.८	३६	११.३			३१९
७	९४	१९.६	३७८	७८.९	६	१.३	१	०.२	४७९
८	२०	६.९	२६१	८९.७	१०	३.४			२९१
९	२७	७.८	२९८	८५.९	२२	६.३			३४७
१०	३१	८.५	३१२	८६.०	२०	५.५			३६३
११	११	२.३	४४१	९२.८	२३	४.८			४७५
जम्मा	**५८६**	**१२.०**	**४,००४**	**८२.३**	**२७६**	**५.७**	**१**	**०.०**	**४,८६७**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ घरपरिवारमध्ये ५८६ अर्थात् १२ प्रतिशत परिवारमा महिलाको स्वामित्वमा घर तथा जमिन रहेको छ भने ४,००४ अर्थात् ८२.३ प्रतिशत परिवारमा पुरुषको नै स्वामित्व रहेको देखिन्छ। २७६ अर्थात् ५.७ प्रतिशत घरपरिवारको स्पष्ट उत्तर प्राप्त भएन। यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा जम्मा ८ भागको १ भागभन्दा कम मात्र महिलाको जमिन र घरमा स्वामित्व रहेको देखिन्छ। हालका वर्षहरूमा शिक्षाको सकारात्मक प्रभाव, सञ्चार माध्यमको विकास र त्यसको प्रचारात्मक प्रभाव, प्रमुख राजनैतिक तथा सामाजिक परिवर्तनजस्ता कारणले लैङ्गिक भेदभाव क्रमशः कम हुँदै गएतापनि नगरपालिकाको तथ्याङ्कलाई हेर्दा जम्मा १/८ भागभन्दा कम महिलाहरूमा नाममात्रको जग्गा जमिनको स्वामित्व रहेको छ। यस तथ्यले लैङ्गिक भेदभाव हटाउन राज्यले प्रभावकारी कदमहरू कडाइका साथ चाल्नु अनिवार्य छ। तथ्याङ्कको वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

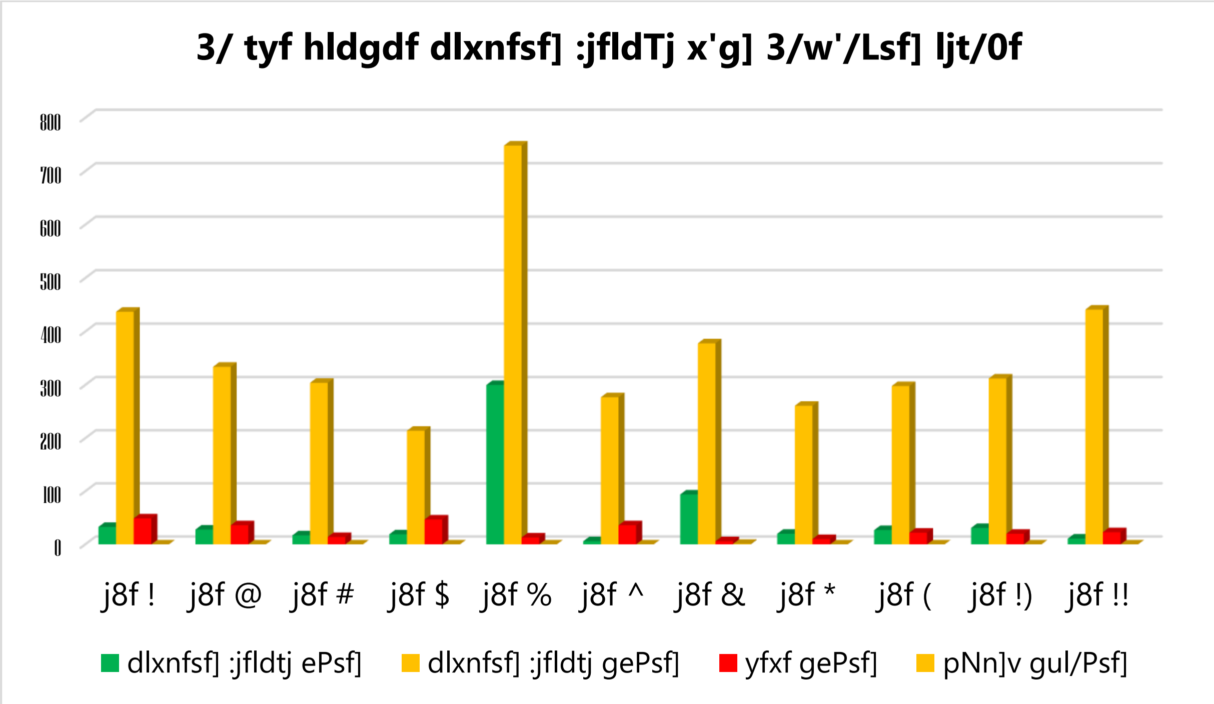

२.२१ विगत १२ महिनामा मृत्यु भएका परिवारका सदस्यहरूको संख्याको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ३० : विगत १२ महिनामा मृत्यु भएका परिवारका सदस्यहरूको संख्याको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	जम्मा परिवार संख्या	परिवारका सदस्य मृत्यु भएका परिवारको संख्या	परिवारका सदस्य मृत्यु भएका परिवारको प्रतिशत	मृतकको संख्या
१	५१९	६	१.२	६
२	३९८	९	२.३	९
३	३३५	३	०.९	३
४	२८०	६	२.१	६
५	१,०६१	९	०.८	९
६	३१९	८	२.५	८
७	४७९	८	१.७	८
८	२९१	९	३.१	९
९	३४७	८	२.३	८
१०	३६३	९	२.५	९
११	४७५	५	१.१	५
जम्मा	४,८६७	८०	१.६	८०

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ घरपरिवारहरूमध्ये ८० परिवारहरूमा परिवारका सदस्यहरूमध्ये बाट कुनै न कुनै कारणले मृत्यू भएको पाईयो। नगरपालिकामा विगत १२ महिनामा कूल ८० जनाको मृत्यु भएको देखिन्छ। वडागत विस्तृत तथ्याङ्क तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

२.२२ उमेर र लिङ्गअनुसार मृत्यु संख्याको विवरण

तालिका नं. ३१ : उमेर र लिङ्गअनुसार मृत्यु संख्याको विवरण

मृतकको उमेर समूह	मृतक पुरुष		मृतक महिला		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
००-४ वर्ष	३	६०.०	२	४०.०	५
१५-१९ वर्ष			२	१००.०	२
२०-२४ वर्ष	२	६६.७	१	३३.३	३
२५-२९ वर्ष			१	१००.०	१
३०-३४ वर्ष	१	५०.०	१	५०.०	२
३५-३९ वर्ष	२	५०.०	२	५०.०	४
४०-४४ वर्ष	३	७५.०	१	२५.०	४
४५-४९ वर्ष	४	६६.७	२	३३.३	६
५०-५४ वर्ष	२	१००.०			२
५५-५९ वर्ष	१	५०.०	१	५०.०	२
६०-६४ वर्ष	१	१००.०			१
६५-६९ वर्ष	३	७५.०	१	२५.०	४
७०-७४ वर्ष	५	४५.५	६	५४.५	११
७५+वर्ष	१८	५४.५	१५	४५.५	३३
जम्मा	४५	५६.३	३५	४३.८	८०

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा विगत १२ महिनामा मृत्यू हुनेहरूको संख्यालाई हेर्दा सबैभन्दा बढी मृत्यू संख्या ७५ वर्षभन्दा माथिको उमेर समूहको देखिन्छ जसमा पुरुष १८ र महिला १५ गरी ३३ जना रहेका छन्, दोस्रोमा ७० देखि ७४ वर्षका ११ रहेका देखिन्छन् जसमा पुरुष ५ र महिला ६ रहेका छन् । नगरमा सबैभन्दा कम मृत्यू हुने उमेर समूहमा २५ देखि २९ र ६० देखि ६४ जसमा क्रमश १/१ जना सदस्यको मृत्यु भएको देखिन्छ । चौधौ आवधिक योजनाका अनुसार नेपालमा जन्मदाको बखत आम नेपालीको औषत आयू ६९ वर्ष उल्लेख गरिएको छ । सामान्यतया उमेर पुगेर हुने मृत्यूलाई स्वाभाविक मान्न सकिन्छ तसर्थ यस नगरपालिकामा बढी मृत्यू हुने उमेर समूह हेर्दा ७० वर्षमाथिको नै देखिन्छ । यद्यपि पछिल्लो समय औषधी विज्ञान र चिकित्सा पद्धतिमा भएको उच्च विकास र आधुनिक औषधि उपचारमा वृद्धि भएको पहुँच र क्रमिक रुपमा स्वास्थ्य चेतनाको वृद्धिका कारण नेपालको औषत आयूसमेत विगतका वर्षभन्दा बढ्दै गैरहेको छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

खण्ड ३ : भू-उपयोग

३.१ नगरपालिकाको वर्तमान भू-उपयोग

भू-उपयोग योजना स्थानीय सरकारको लागि महत्वपूर्ण हुन्छ । नगरपालिकाहरूको योजना निर्माण चाहे औद्योगिक, व्यापारिक वा आवासिय होस यसमा कतै न कतै भू-उपयोग योजनाको आवश्यकता पर्दछ । भू-उपयोग योजना सोचेका भन्दा कैयन गुणाले स्थानीय सरकारको निति निर्माणमा असर पर्दछ । उदाहरणको लागि स्थानीय सरकारले कुनै पनि निर्माण संस्थालाई आवासीय वा व्यापारिक प्रयोजनको लागि ठूला अपार्टमेन्टहरू निर्माणको अनुमति दिन लागेको, विद्यालयको कक्षा कोठा वा नयाँ भवन निर्माणको तयारी, बाटो निर्माण, वा अस्पताल निर्माणजस्ता कार्यहरू सञ्चालन गर्न भू-उपयोग योजना छ भने सो निर्माण गर्दा बढी प्रभावकारी हुने निर्णय गरी निर्माण प्रकृयामा लैजान सकिन्छ । भू-उपयोग योजनाले स्थानीय सरकारलाई जमिनको प्रकृतिअनुसारको क्षेत्र छुट्याउन तथा विकास निर्माणका कार्यहरू विस्तार गर्न सहजता पुऱ्याउँछ । नेपालको संविधान २०७२ ले पनि स्थानीय सरकारहरूलाई आफ्नो क्षेत्रभित्रका विभिन्न किसिमका सहरी विकासका योजनाहरू तथा स्थानीय आवश्यकता अनुसारका विकास निर्माण कार्यहरू गर्न पाउने अधिकार प्रदान गरेको छ । विस्तृत रुपमा हेर्दा भू-उपयोग योजना वनाउने कार्य प्रदेश सरकार र संघीय सरकारको कार्यसुचि भित्र परेका छन् र थप स्थानीय भू-उपयोग योजना वनाउने कार्य स्थानीय सरकारको कार्य हो भनि शहरि विकास मन्त्रालयले प्रकाशन गरेको भू-उपयोग नीतिमा उल्लेख गरिएको छ ।

हालको अवश्थामा अमरगढी नगरपालिकाको भू-उपयोग योजना छैन । नगरपालिकाको जानकारीअनुसार विगतमा नगरको भू-उपयोग योजना निर्माणको प्रयत्न भएको तर अहिलेसम्म सम्पन्न नभएको अवश्था रहेको छ । यस नगरपालिकाको भू-उपयोग योजना निर्माणको लागि विभिन्न तथ्याङ्कहरूको आवश्यकता रहन्छ, जुन राष्ट्र स्थरबाट संकलन भैरहेको भएकोले उक्त तथ्याङ्क हेरि अपुग तथ्याङ्क नगरपालिकाले संकलन गर्नपर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. ३२ : भू-उपयोग विश्लेषण

क्र.सं.	विवरण	वर्ग कि.मि.	प्रतिशत
१	कृषियोग्य जमिन	३७.०३	२६.६५
२	वन	८४.६६	६०.९३
३	चरन क्षेत्र	२.२४	१.६१
४	झाडी तथा बुट्यान	१४.१८	१०.२०
५	बालुवा तथा गिटी	०.७८	०.५६
६	बाँझो जमिन	०.०६	०.०४
७	पोखरी ताल	०.००१	०.०००७२
	जम्मा	**१३८.९५**	**१००**

स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग

अमरगढी नगरपालिकाको विधमान भू-उपयोग हेर्दा नगरपालिकाको ६०.९३ प्रतिशत (८४.६६ वर्ग कि.मि.) वनले ओगटेको छ भने २६.६५ प्रतिशत (३७.०३ वर्ग कि.मि.) जग्गा खेतीयोग्य जमिनको रूपमा रहेको छ । त्यस्तै यस नगरपालिकामा चरन क्षेत्र १.६१ प्रतिशत (२.२४ वर्ग कि.मि.), झाडी तथा बुट्यान १०.२० प्रतिशत (१४.१८ वर्ग कि.मि.) बालुवा तथा गिटी ०.५६ प्रतिशत (०.७८ वर्ग कि.मि.) बाँझो जमिन ०.०४ प्रतिशत (०.०६ वर्ग कि.मि.) र पोखरी ताल ०.०००७२ प्रतिशत (०.००१ वर्ग कि.मि.) जमिन ओगटेको पाइन्छ । नगरपालिकामा माटोको बनावट, खेतीयोग्य जमिन, संरक्षित क्षेत्र, बस्तीयोग्य क्षेत्र आदिको विस्तृत अध्ययनको आधारमा नगरपालिकाबासीहरूको आर्थिक हैसीयत वृद्धि गर्न र वातावरणमा प्रतिकूल असर पर्न नदिन

के-कस्ता उत्पादन प्रणाली तथा नीतिहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ, यस विषयमा विस्तृत अध्ययन गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

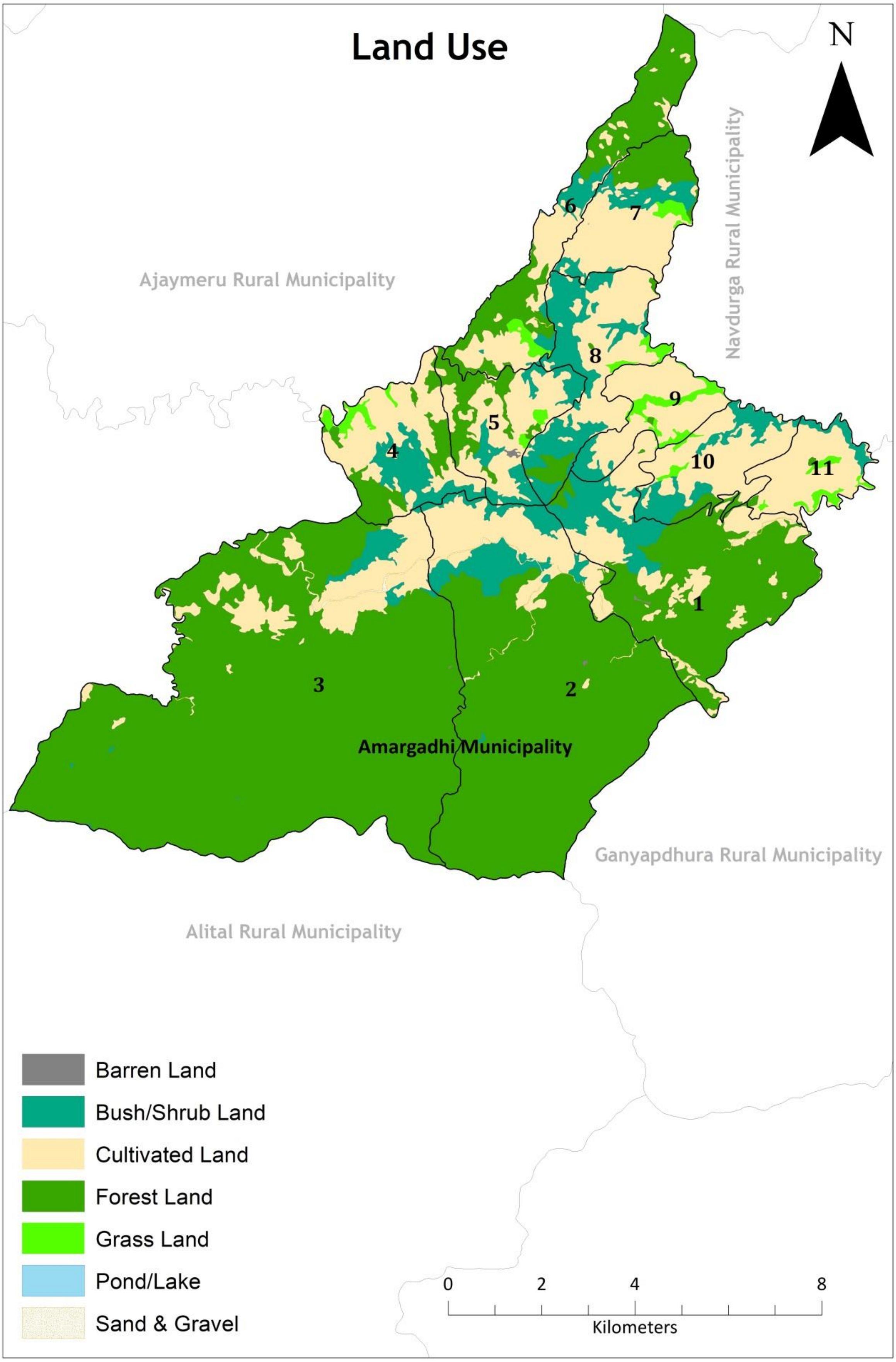

स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग

अमरगढी नगरपालिकामा जमिन को खण्डिकरण गर्दा सेवा, कार्यालय, व्यापारिक प्रयोजन, संस्थागत र औद्योगिक क्षेत्रहरू छुट्टाछुट्टै हुने गरी व्यवस्थापन गरेको देखिन्न । आवाशिय क्षेत्रमा पनि निर्माणको कुनै मापदण्डहरू कडाईका साथ प्रयोग गरेको पाईदैन । उदाहरणको लागि वल्लो घरमा आवाशिय तर पल्लो घरमा काठको कारखाना अथवा फलामको काम हुने गरेको जसले गर्दा आवास क्षेत्र कुरुप र ध्वनी प्रदुषित बन्दछ । संकलन गरेको विवरणअनुसार अमरगढी नगरपालिका क्षेत्र भित्र १० वटा पार्कहरू, ५ वटा खेल मैदानहरू, र २२ वटा चौतारा, पाटीजस्ता खुल्ला क्षेत्रहरू उपलब्ध छन ।

नेपाल सरकार शहरि विकास मन्त्रालयका विभिन्न समयका निति नियम, भवन निर्माणका नियम तथा उपनियमहरू लगायतको प्रयोग तथा अनुशरण गरिएको पाईन्छ । तर वस्तिहरूलाई कसरि एकरुपता वनाउने र समय सापेक्ष वस्ति विकासको कार्य गरिरहेको पाईदैन । शहरी विकास मन्त्रालयको विभिन्न निर्देशनहरूले कुनै एउटा मात्र क्षेत्र नभइ बृहद क्षेत्र समेट्न खोजिएको तर नियमन र अनुगमन नहुँदा प्रक्रियामा झण्झटिलो र प्रयोगमा समस्या देखिएको छ किनकि यो निर्देशिकाहरू कुनै स्थान वा परिवेश विशेष हुने गरी बनाईएको छैन । हरेक योजना निर्माणमा र उपयोगमा जनताको प्रत्यक्ष सहभागिता र सहयोगको आवश्यकता महत्वपूर्ण रहन्छ । चलिआएको योजना निर्माण प्रक्रिया तथा विकासका कार्यक्रमहरू विज्ञद्वारा नै तोकिने गरेको छ । जनसहभागिताको नाउँमा मात्र देखिने तर जनस्तरको आवाज योजना निर्माणमा फिक्का हुने कारणले नै योजना जनअपेक्षा अनुरुप नबन्ने र जनसमुदायले ग्रहण नगर्ने समस्या रहिरहेको छ । जबसम्म नागरिकले आफ्नो योजना आफैं बनाएर उपयोग गर्ने समेत वातावरण बन्दैन, योजना बन्छ मात्र सहि कार्यान्वयन हुँदैन । त्यसैले अमरगढी नगरपालिकाको आगामि योजनाहरूको निर्माणलागि बढीभन्दा बढी जनसहभागिता वृद्धि गर्नपर्ने देखिन्छ । संघीयताको कार्यान्वयन पश्चात धेरै नीति नियम, कानुन निर्माण गर्ने अधिकार स्थानीय सरकारमा रहेको छ । अब स्थानीय सरकारले स्थानीयस्तरमा ध्यान दिन जरुरी छ । अबका योजना निर्माणमा बढीभन्दा बढी जनसहभागिता बढाउने, समस्या पहिचानमा जनसहभागिता र परियोजना सञ्चालनमा अपनत्व बढाउन स्थानीय सरकारले विषेश ध्यान दिनुपर्छ । विकास निर्माणका कार्यहरूमा सहजीकरण गर्न भनि राज्यले पूर्वाधार विकास तथा विश्वका शहरहरू जो सफल र सुन्दर देखिएका छन उनिहरूले आफ्ना निति नियमहरू कडाईका साथ प्रयोग गरेर नै यो प्राप्ती गरेका छन । जुन नगरपालिकाहरू सक्षम देखिए तिनिहरूले आफ्ना नागरिकहरूकै बलमा प्राप्त गरेका हुन । नगर सरकारहरूले आफ्नो दीर्घकालीन योजनाहरू बनाउन नसक्ने हो भने नगरको सेवा प्रवाहमा भारि गिरावट आउन सक्छ । नगरपालिकाले नापि विभागको सहयोग भरपुर लिएर आफ्नो भू-उपयोग योजना निर्माण गर्न सक्दछ । साथै राष्ट्रिय भू-उपयोग आयोजना कार्यालयले पनि अमरगढी नगरपालिकाको हालको भू-उपयोग नक्सा तयार गरिदै आएको अवस्था र उक्त अभिलेखको आधारमा पनि नगरको भू-उपयोग योजना निर्माण कार्यलाई मुर्त रुप दिन सकिनेछ । भू-उपयोग योजना योजनामा मात्र नभै व्यवहारिक बनाइ कार्यान्वयनमा लैजान जरुरी देखिन्छ ।

३.२ घर बनेको जमिनको लालपुर्जाको आधारमा घरपरिवारहरूको विवरण

नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ परिवारहरूमध्ये लालपुर्जा भएको जमिनमा घर बनाउने परिवारको संख्या ४,०१६ अर्थात् ८२.५१ प्रतिशत, लालपुर्जा नभएको जमिनमा घर बनाउने परिवारको संख्या ५४३ अर्थात् ११.१६ प्रतिशत रहेका छन् भने थाहा नभएको ६.०४ प्रतिशत र बाँकी लागू नहुने अर्थात् आफ्नो घर नहुने परिवारहरू रहेका छन् । यसरी लालपुर्जा विहिन परिवारहरू सुकुम्बासी भएकोले राज्यले यस्ता परिवारहरूको सुनिश्चित आवासको व्यवस्था गरिदिनु पर्दछ । यसका लागि सूरक्षित आवासका एकीकृत

योजना निर्माण गर्नु आवस्यक हुन्छ । तसर्थ यस्ता भूमिहिन वर्गको समुचित व्यवस्थापन गर्नुपर्ने दायित्व नगरपालिकामा रहेको छ । थप वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३३ : घर बनेको जमिनको लालपुर्जाको आधारमा घरपरिवारहरूको विवरण

वडा नं.	लालपुर्जा भएको	लालपुर्जा नभएको	थाहा नभएको	लागू नहुने	जम्मा परिवार संख्या
१	४६७	२०	३२		५१९
२	२९६	६४	३८		३९८
३	२१०	११८	७		३३५
४	२१६	१३	५१		२८०
५	९९४	४४	२२	१	१,०६१
६	२८०	१२	२७		३१९
७	४०७	६८	४		४७९
८	२०५	७८	८		२९१
९	२८८	३४	२५		३४७
१०	३०१	५५	६	१	३६३
११	३५२	३७	७४	१२	४७५
जम्मा	४,०१६	५४३	२९४	१४	४,८६७
प्रतिशत	**८२.५१**	**११.१६**	**६.०४**	**०.२९**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

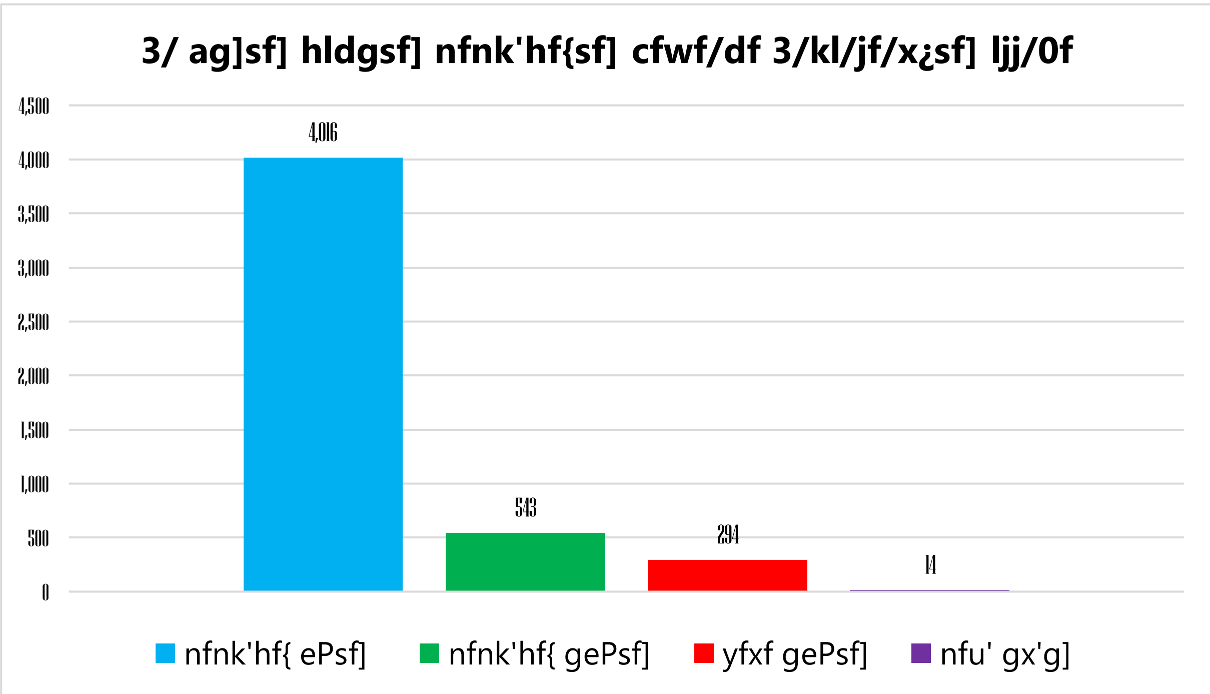

३.३ घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्रको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा आफ्नै स्वामित्वको जमिनमा घर र वा लालपुर्जा लिएका कूल ४,८६७ घरपरिवारमध्ये जम्मा १,३१७ अर्थात् २७.१४ प्रतिशत परिवारहरूसँग मात्र घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र रहेको छ । बाँकि

३,००० परिवार अर्थात् ६१.८२ प्रतिशत परिवारहरूसँग घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र छैन। यस अवस्थालाई हेर्दा नगरपालिकाका ६० प्रतिशत बढी परिवारहरू कच्ची र भवन निर्माणका सुरक्षित विधिहरू नअपनाइ बनाइएका हुन सक्छन्। भूकम्प तथा भिराला क्षेत्र पहिरोको उच्च जोखिम भएको क्षेत्रमा राष्ट्रिय भवन निर्माण संहितामा रहेर नगरपालिकाले भवन निर्माण मापदण्ड लागू गरी सुरक्षा संवेदनशिलतामा ध्यान दिनु आवश्यक छ। अर्कोतर्फ घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र नलिएका घरहरूको लागि निश्चित मापदण्ड र समय तोकी प्रमाणपत्र लिने वातावरण बनाई त्यसको अभिलेखिकरण गर्नु आवस्यक छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ३४ : घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्रको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र भएको	घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र नभएको	थाहा नभएको	लागू नहुने	जम्मा परिवार संख्या
१	२०६	२१०	१०३		५१९
२	३४	३४७	१७		३९८
३	७	३१३	१५		३३५
४	९७	१६५	१८		२८०
५	३९८	४७३	१८९	१	१,०६०
६	२६८	३१	२०		३१९
७	१९९	२७३	७		४७९
८	१८	२६७	६		२९१
९	४८	२८७	१२		३४७
१०	७	३४७	८	१	३६२
११	३५	२८७	१४१	१२	४६३
जम्मा	१,३१७	३,०००	५३६	१४	४,८५३
प्रतिशत	**२७.१४**	**६१.८२**	**११.०४**	**०.२९**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

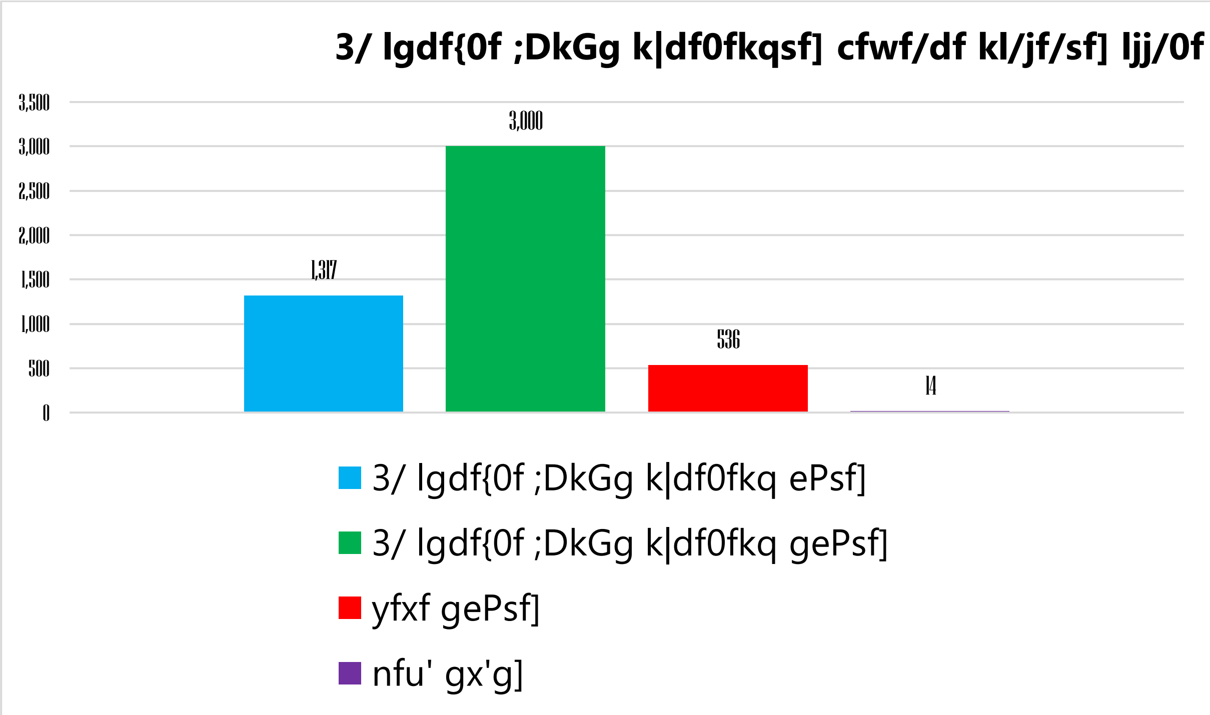

३.४ कोठा वा फ्ल्याट भाडामा दिएका परिवारहरूको वडागत विवरण

तालिका नं. ३५ : कोठा वा फ्ल्याट भाडामा दिएका परिवारहरूको वडागत विवरण

वडा नं.	भाडामा दिएको		भाडामा नदिएको		जम्मा संख्या
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	७	१.३	५१२	९८.७	५१९
२	७	१.८	३९१	९८.२	३९८
३			३३५	१००.०	३३५
४	१६	५.७	२६४	९४.३	२८०
५	२६६	२५.१	७९४	७४.९	१,०६०
६	६	१.९	३१३	९८.१	३१९
७	६	१.३	४७३	९८.७	४७९
८	६	२.१	२८५	९७.९	२९१
९			३४७	१००.०	३४७
१०	१	०.३	३६१	९९.७	३६२
११	१	०.२	४६२	९९.८	४६३
जम्मा	३१६	६.५	४,५३७	९३.५	४,८५३

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका ४,८६७ घरपरिवारहरूमध्ये ९३.५ प्रतिशत परिवारहरूले कोठा भाडामा लगाएका छैनन् भने जम्मा ३१६ अर्थात् ६.५ प्रतिशत परिवारहरूले मात्र कोठा भाडामा लगाएको पाइन्छ। पूर्ण रुपमा ग्रामीण परिवेशमा रहेको यो नगरपालिकामा भाडामा बस्नेको संख्या निकै कम छ। वडा नं. ५ बजार केन्द्रमा भने २६६ घरपरिवारले कोठा भाडामा लगाएका छन्। वडागत विस्तृत विवरण तालिममा प्रस्तुत गरिएको छ।

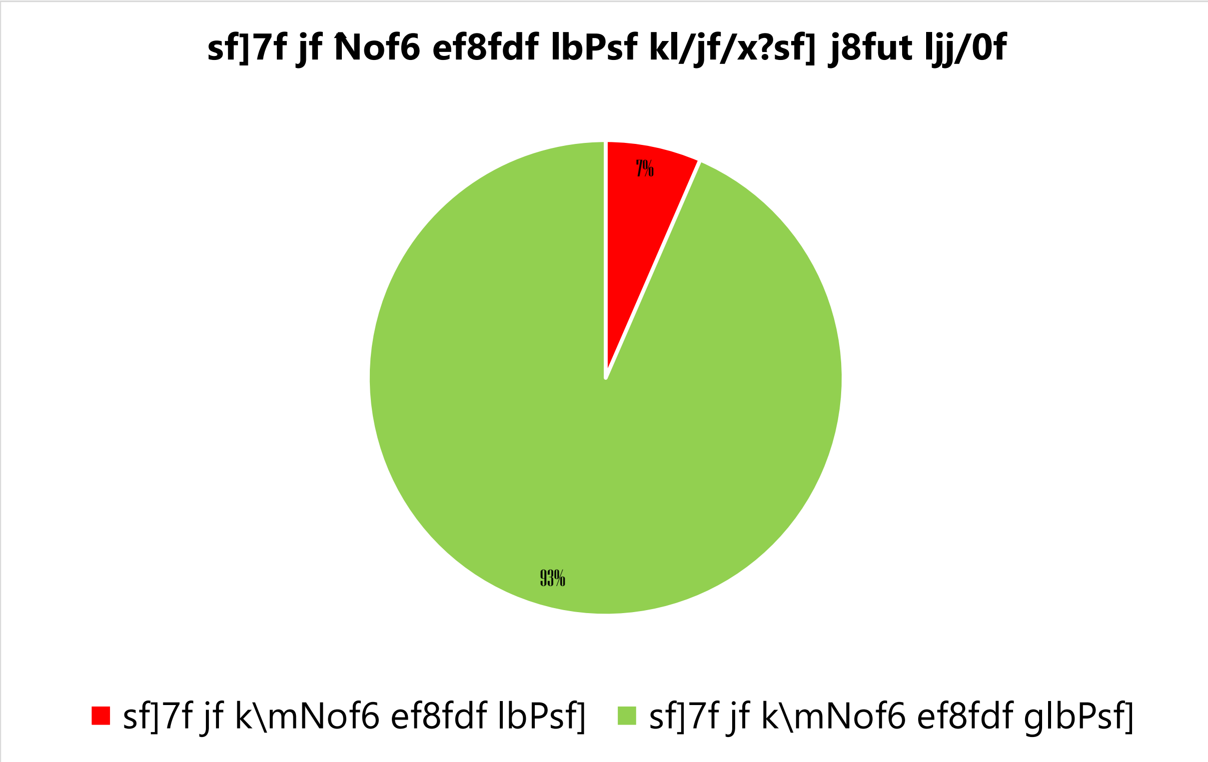
sf]7f jf Nof6 ef8fdf lbPsf kl/jf/x?sf] j8fut ljj/0f
7%
93%
sf]7f jf k\mNof6 ef8fdf lbPsf]
sf]7f jf k\mNof6 ef8fdf glbPsf]

खण्ड ४ : आर्थिक क्षेत्र तथा रोजगार स्थिति

४.१ नगरपालिकाको वित्तिय स्थिति

नगरपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्यतयाः व्यापार, व्यवसाय, नोकरी, कृषि, वन, कुखुरापालन, बाखापालन, थोक, खुद्रा बजार, होटल, रेस्टुरेन्ट, पर्यटन तथा सेवाजस्ता क्षेत्रमा भएको देखिन्छ। उपयुक्त हावापानी, माटोको बनोट भएको यस नगरपालिका कृषिको लागि उपयुक्त उर्वर माटो भएको पहाडी क्षेत्र भएको हुँदा नगरपालिकामा अधिकांश घरपरिवार प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा कृषि व्यवसायमा संलग्न रहेका छन्। नगरपालिकाको सबै वडाहरूमा क्रमिक रुपमा सडक सञ्जालकोविस्तार भैरहेका कारण नगरपालिकाको पूर्वाधार विकासमा थप सहज भएको छ । कृषि, व्यापार, सेवामूलक व्यवसाय साथै यस नगरपालिकामा रहेका केही साना तथा घरेलु उद्योग व्यवसायहरू यहाँका आर्थिक कृयाकलापहरू हुन् । यस नगरपालिकाको वैकल्पिक आर्थिक आधार वैदेशिक रोजगारसमेत रहेको देखिन्छ।

प्राकृतिक सौन्दर्यको धनी, जैविक विविधता एवं साँस्कृतिक विविधताले भरीपूर्ण रहेका कारण अमरगढी नगरपालिका महत्वपूर्ण स्थानमा रहेको छ । विभिन्न किसिमका जातजातिको विभिन्न किसिमका संस्कृति, रहनसहन तथा चाडपर्वलगायत ऐतिहासिक धार्मिक, पौराणिक महत्वका स्थलहरू नगरपालिकाको प्रमुख पर्यटकीय आकर्षणको रूपमा रहेका छन् ।

यस नगरपालिकामा आधुनिक कृषि तथा पशुपालनलाई बढी जोड दिनुको साथै विभिन्न जडिबुटीहरू अमला, चुत्रो, सुगन्धवाल, सजीवन, दालचिनी, राजवृक्ष, हर्रो, बर्रो, कुरिलोजस्ता विभिन्न अमूल्य जडीबुटीहरूको संभावना भएको हुँदा प्राकृतिक स्रोत र उपलब्ध कच्चा पदार्थको उपयोग गरी साना उद्योगमा लगानी गरी पर्यटकीय क्षेत्रलाई व्यवस्थित बनाई पर्यटक भित्र्याउन सकेको खण्डमा नगरपालिकाको अर्थतन्त्र मजबुद हुने सुनिश्चित देखिन्छ ।

४.१.१ स्थानीय करहरूको विवरण

घरधुरी सर्भेक्षणबाट प्राप्त विवरण बमोजिम स्थानीय कर तथा गैरकरहरुका लागि सम्वन्धित विवरणहरु देहाय बमोजिमका तालिकाहरुमा उल्लेख गरिएको छ । तल तालिकामा उल्लेख भए बमोजिम विवरणहरु नगरपालिकाले संविधान तथा प्रचलित कानून बमोजिम उठाउन सक्ने मुख्य करहरुसँग सम्वन्धित रहेका छन् । साथै प्रदेश तहका सरकारले स्थानीय तहमा उठाउन सक्ने करदाता संख्याको विवरण समेत उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३६ : स्थानीय तथा प्रदेश तहले संकलन गर्ने करका लागि करदाताहरूको विवरण

मुख्य कर	कूल करदाता संख्या	०७४।७५ को आषाढ मसान्तसम्ममा दर्ता हुन आएका र कर तिर्ने करदाता संख्या
सम्पत्ति कर		
(क) घर	४,७६३	६,००० दर्ता हुन आएका मध्ये २,२४४ ले कर तिरेको
(ख) जग्गा	१,६८८	
व्यवसाय कर	४५१	४८९
घर/जग्गा बहाल कर		
(क) परिवार	३७४	२७
(ख) व्यवसायी प्रयोजन	३१३	
(ग) जग्गा भाडा	५	
सवारी साधन कर		
मोटरसाईकल/स्कुटर	५२७	
कार/जीप/भ्यान (निजी प्रयोगको लागि)	१०६	
अन्य सवारी/ढुवानी साधन (बस, ट्रक, टिपर आदि)	५७	
ट्याक्टर	२२	

नोटः कृषि प्रयोजनका लागि जमिन भएका परिवारसंख्याका आधारमा जग्गाको राखिएको ।

स्रोत : राजश्व शाखा, अमरगढी नगरपालिका, २०७४ तथा घरधुरी तथ्याङ्क संकलन २०७५

प्राप्त विवरण अनुसार घरधुरी वा परिवार संख्याका आधारमा हेर्दा कुल ४,८६७ मध्ये ४,७६७ सम्पत्ति करदाताको रुपमा रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । उक्त संख्या नीजि परिवारले प्रयोग गरेको घर भएको जग्गाको स्वामित्वका आधारमा अनुमान गरिएको हो । बाँकी गुठीमा रहेका २९ र सार्वजनिक ठाउँ/सुकुम्बासी रहेका ७५ रहेका छन् । कृषि प्रयोजनका लागि जमिन भएका वा भोगचलन गर्ने परिवार संख्या १,६८८ रहेको छ । माथि उल्लेख गरिएका घर तथा जग्गाको भोगचलन गर्ने परिवार संख्याका आधारमा नगरपालिकाले प्रचिलत कानून बमोजिम सम्पत्ति कर उठाउन सक्दछ । यी घर तथा जग्गाको जिआइएस मार्फत लगतको अभिलेखन तथा व्यवस्थापन गरी सम्पत्ति कर तिर्ने करदाताको पहिचान सहित कर संकलन गर्न सक्दछ ।

साथै नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका विभिन्न किसिमका व्यवसायीहरुको संख्या ४५१ रहेको छ । यी व्यवसायीहरुबाट नगरपालिकाले व्यवसाय कर संकलन गर्न सक्दछ । साथै संविधानले नगरपालिकालाई घर तथा जग्गा बहाल कर संकलन गर्ने अधिकार दिएको छ । यस सन्दर्भमा सर्वेक्षणबाट प्राप्त विवरण अनुसार घर जग्गा बहाल कर तिर्ने करदाताको संख्या ६९२ रहेको छ, जसमध्ये परिवार ३७४, व्यापारिक प्रयोजनका लागि ३१३ र जग्गा भाडामा लिइने संख्या ५ रहेको छ ।

घरधुरी बमोजिम उल्लेखित परिवार संख्याका आधारमा सवारी साधन (मोटरसाईकल/स्कुटर, कार/जीप/भ्यान, बस, ट्रक, टिपर र ट्याक्टर) रहेकोले न्यूनत्तम रुपमा सोही बमोजिम सवारी साधनको संख्या उल्लेख गरिएको छ । प्रचलित कानून बमोजिम प्रदेशले लगाएको र उठाएको सवारी साधन करबाट

स्थानीय तहलाई समेत बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था भए बमोजिम अमरगढी नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्र रहेका कुल ७१२ सवारी साधनहरु (मोटरसाइकल, कार, जिप, बस, ट्रक लगायत अन्य सवारीसाधन) को दर्ता तथा नविकरणबाट के कति रकम बाँडफाँट मार्फत प्राप्त हुन सक्दछ भन्ने विषयमा यकिन गर्न सकिन्छ । सवै करहरुको वडागत रुपमा विस्तृत विवरण तल ४.१.२ अन्तर्गतको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

४.१.२ वडागत रुपमा करदाताहरूको विवरण

नगरपालिका क्षेत्र भित्र मुख्य करका क्षेत्रका (स्थानीय तथा प्रदेश तहका) करदाताहरूको विवरण वडागत रुपमा देहाय बमोजिम रहेका छन्:

तालिका नं. ३७ : वडागत रुपमा करदाताहरूको विवरण

वडा नं	सम्पत्ति कर*	व्यवसाय कर	घर जग्गा बहाल कर				सवारी साधन कर			
			परिवार	व्यवसायी	भाडाको जग्गा	जम्मा	मोटर साइकल, स्कुटी	कार/जीप/भ्यान (निजी प्रयोगको लागि)	अन्य सवारी साधन (बस, ट्रक, टिपर, आदि)	ट्याक्टर
१	५१६	२९	२२	९	५	३६	३४	६	३	१
२	३८५	०	१८			१८	४७	४	५	४
३	३२४	१	२			२	३०	५	१	०
४	२७७	३	१	१		२	३१	५	४	२
५	१,०५०	४१४	३०९	३०३		६१२	२०४	५२	२९	१०
६	३१८	०	१०			१०	३८	९	१	०
७	४७१	०	१०			१०	३७	९	५	१
८	२८५	४					६६	५	३	३
९	३४६	०					१२	४	१	१
१०	३६१	०					१७	५	०	०
११	४३०	०	२			२	११	२	५	०
जम्मा	**४,७६३**	**४५१**	**३७४**	**३१३**	**५**	**६९२**	**५२७**	**१०६**	**५७**	**२२**

*नोटः निजी घरसंख्या मात्र (सार्वजनिक तथा गुठी वाहेक)

स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

४.१.३ घर तथा जग्गा बहाल सम्वन्धी

माथि उल्लेख भए बमोजिम आवासीय (परिवार) तथा व्यवसाय प्रयोजनका लागि भाडामा लागेका घरहरू र सो बमोजिम मासिक भाडा रकमको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं. ३८ : मासिकरुपमा घर भाडा प्राप्त गर्ने घर संख्या (पारिवार र व्यापारिक प्रयोजन तथा जग्गा भाडामा लिइ बसेको आधारमा)

वडा नं.	रु. २,००० भन्दा कम तिर्ने		रु. २,००१-३,००० तिर्ने		रु. ३,००१-५,००० सम्म तिर्ने		रु. ५,००१-१०,००० सम्म तिर्ने		रु. १०,००१-५०,००० सम्म तिर्ने		रु. ५०,००० माथि तिर्ने		थाहा नभएको/उल्लेख नगरिएको		जम्मा भाडामा बस्ने		औषत भाडा रकम रु.	
	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा	परिवार	व्यापारिक र जग्गा
१	७	५	५	२	५	३	२	१	३	१		१		१	२२	१४	५,२५०	९,१४३
२	१६		१		१										१८		१,६११	
३	१		१												२		२,०००	
४		१			१										१	१	४,०००	२,०००
५	११६	५९	१४०	२८	३८	६९	१२	९४	३	५१		२			३०९	३०३	२,९२९	८०८०
६	६				२		२								१०		३,०५०	
७	७		२				१								१०		२,४००	
११	१												१		२		९९९	
जम्मा	१५४	६५	१४९	३०	४७	७२	१७	९५	६	५२		३	१	१	३७४	३१८	२,९७९	८,१०८

स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

माथि तालिकामा उल्लेख भए बमोजिम पारिवारिक हिसाबले भाडामा लागेको घर संख्या ३७४ रहेको छ भने त्यी घरहरूमा मासिक भाडा औसतमा रु २,९,७९ संकलन हुँदै आएको छ । त्यसैगरी व्यापारिक प्रयोजनका लागि व्यापारीहरूले घर तथा जग्गा भाडामा लिएका संख्या ३१८ (५ जग्गा भाडासमेत) रहेको छ भने सो प्रयोजनका लागि व्यापारिहरूबाट औसतमा मासिक रु ८,१०८ भाडा तिर्ने गरेको देखिन्छ । नगरपालिकाको वडा नं ५ मा धेरैजसो घरहरू पारिवारिक तथा व्यवसाय प्रयोजनका लागि भाडामा लागेको देखिन्छ ।

४.१.४ व्यापार तथा व्यवसायसम्बन्धी विवरण (किराना, मासु, तरकारी, फलफुल आदि)

घरधुरी सर्वेक्षणाट प्राप्त विवरण अनुसार अमरगढी नगरपालिका क्षेत्रमा ४५१ विभिन्न प्रकृतिका उद्योगी तथा व्यवसायीहरुको संख्या रहेको छ । यद्यपी घरधुरी सर्वेक्षण अगावै अमरगढी नगरपालिकाको रेकर्डमा आएका देहाय बमोजिमका ८२ वटा मुख्य व्यापार व्यवसायको विवरणलाई हेर्दा साना तथा मझौला खालका पसल तथा व्यवसायको प्रधानता रहेको पाइन्छ । स्थानीय अर्थतन्त्रलाई बलियो बनाउन उत्पादनमूलक उद्यम तथा व्यवसायलाई प्रमुख महत्व दिनुपर्ने देखिन्छ । उत्पादनमुखी व्यवसायको प्रोत्साहन र वृद्धि गर्न अमरगढी नगरपालिकाले कार्ययोजना निर्माण गर्नु जरुरी छ ।

तालिका नं. ३९ : व्यापार तथा व्यवसायसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	व्यापार तथा व्यवसाय संचालक तथा कम्पनीको नाम	वडा नं	स्थान	व्यापार र व्यवसायको किसिम	व्यापार व्यवसायको स्वामित्व
१	ऐश्र्वया तरकारी पसल	०५	तुफानडाँडा	३	एकल
२	माली फ्रुट एण्ड सप्लार्यस	०५	तुफानडाँडा	३	एकल
३	असिग्राम ट्रेड एण्ड सप्लार्यस	०५	तुफानडाँडा	१	एकल
४	उग्रतारा फेस हाउस	०५	तुफानडाँडा	२	एकल
५	न्यू कुमार सेकुवा पसल	५	अमरगढी तुफानडाँडा	२	एकल
६	दीपक किराना पसल	५	अमरगढी, तुफानडाँडा	१	एकल
८	माया ट्रेड एण्ड सप्लायर्स	५	अमरगढी, तुफानडाँडा	८	एकल
७	युकेश ट्रेड एण्ड सप्लायर्स	८	अमरगढी, खनमडा	८	एकल
८	के.वि.सप्लायर्स	५	अमरगढी, कीर्तिपुर	८	एकल
९	घटाल फैन्सी सेन्टर	५	अमरगढी वागबजार	१	एकल
१०	खत्री जनरल स्टोर	१	अमरगढी, स्याउले	१	एकल
११	गणेश क्याफे	७	अमरगढी, पोखरा	९	एकल
१२	घटाल फैन्सी सेन्टर	५	अमरगढी वागबजार	१०	एकल
१३	खत्री जनरल स्टोर	१	अमरगढी, स्याउले	१	एकल
१४	सन्तोष कोल्ड सेन्टर	५	अमरगढी ५ वागबजार		एकल
१५	असिग्राम किराना पसल	११	अमरगढी सल्लाघारी	१	एकल
१६	ज्ञानेन्द्र निर्माण सेवा	७	अमरगढी पोखरा	५	एकल
१७	सिद्धनाथ बस्त्र भण्डार	५	अमरगढी बागबजार	१०	एकल
१८	पन्त स्टिल भण्डार	५	अमरगढी बागबजार	५	एकल
१९	सरज शुसिल सप्लार्यस	५	अमरगढी बागबजार	५	एकल
२०	सिमैजी काला पत्थर श्रृगांर पसल	७	अमरगढी, पोखरा	१	एकल
२१	सुरेन्द्र ट्रेड कन्सर्न	५	अमरगढी कीर्तिपुर	५	एकल
२२	नमुना अटो पाट्स एण्ड सप्लार्यस	५	अमरगढी तुफानडाँडा	५	एकल
२३	भुबनेश्वरी सप्लार्यस	२	अमरगढी	५	एकल
२४	आस्था ट्रेड एण्ड सप्लार्यस	२	अमरगढी	५	एकल
२५	अभिनेश जनरल स्टोर	५	अमरगढी बागबजार	१	एकल
२६	न्यू जशुन्धरा ट्रेड ग्रुप एण्ड सप्लार्यस	४	अमरगढी खंलगा	५	एकल
२७	उग्रतारा किराना पसल	६	अमरगढी दुमडा	१	एकल
२८	पि.स्क्वाईर ट्रेड एण्ड सप्लायर्स	५	अमरगढी बागबजार		एकल
२९	भण्डारी चिया पसल	५	अमरगढी स्याउबारी	९	एकल
३०	पनेरु पान भण्डार	५	अमरगढी बागबजार	१	एकल
३१					
३२	काला पत्थर ट्रेड कन्सर्न	७	अमरगढी पोखरा	१	एकल

क्र.सं.	व्यापार तथा व्यवसाय संचालक तथा कम्पनीको नाम	वडा नं	स्थान	व्यापार र व्यवसायको किसिम	व्यापार व्यवसायको स्वामित्व
३३	कल्पना जनरल एण्ड सप्लायर्स	५	अमरगढी बागबजार	१	एकल
३४	घण्टेश्वर जनरल स्टोर	७	अमरगढी, पोखरा	१	एकल
३५	भण्डारी पुस्तक तथा स्टेशनरी	७	अमरगढी, पोखरा		एकल
३६	घटाल वाईन सप	७	अमरगढी, पोखरा		एकल
३७	न्यू लक्ष्मी खाजा घर	७	अमरगढी, पोखरा	९	एकल
३८	साउद तरकारी पसल	५	अमरगढी बागबजार	३	एकल
३९	न्यू असिग्राम ट्रेड एण्ड सप्लायर्स	५	अमरगढी बागबजार	५	एकल
४०	अंकित किराना पसल	४	अमरगढी खंलगा	१	एकल
४१	जोशी ब्रदर्श मसला उद्योग	५	अमरगढी बागबजार	१	एकल
४२	भूमिराज फैन्सि स्टोर	५	अमरगढी बागबजार	१०	एकल
४३	जोशी पुस्तक भण्डार एण्ड सप्लायर्स	५	अमरगढी बागबजार	१	एकल
४४	एस के भण्डारी होटल एण्ड लज	१	अमरगढी स्याउले	९	एकल
४५	बैजनाथ किराना पसल	१	अमरगढी	१	एकल
४६	आर आर सप्लायर्स	५	अमरगढी	५	एकल
४७	द-ग्रेण्ड भगवती वाईन सोप	१	अमरगढी स्याउले	९	एकल
४८	मित्र स्टोर	५	अमरगढी	१	एकल
४९	लोटस फैन्सी स्टोर	५	अमरगढी बागवजार	१०	एकल
५०	विजय कर्मसियल कम्प्युटर इन्स्टीच्यूट लर्निङ सेन्टर	७	अमरगढी पोखरा	५	एकल
५१	पाण्डेय ट्रेर्ड एण्ड सप्लायर्स	५	अमरगढी वागबजार	५	एकल
५२	आनन्द होटल एण्ड लज	५	अमरगढी	९	एकल
५३	दुध्दारी किराना पसल	६	अमरगढी	४	एकल
५४	लक्की सप्लायर्स	५	अमरगढी	८	एकल
५५	सहश्रलिंग ट्रेर्ड एण्ड सप्लायर्स	५	अमरगढी तुफानडाँडा	१	एकल
५६	श्री भूमिराज सप्लायर्स	५	अमरगढी	५	एकल
५७	श्री महेश्वरी किराना पसल	१	अमरगढी मालम	१	एकल
५८	निरपाल ट्रेड एण्ड सप्लार्यस	१	अमरगढी दह ब्यारेक	५	एकल
५९	निकिता सुनचाँदी पसल	५	अमरगढी बागबजार	८	एकल
६०	श्री न्यू साथी स्टेशनरी एण्ड सप्लार्यस	५	अमरगढी तुफानडाँडा	१	एकल
६१	श्री खड्का किराना पसल	११	अमरगढी	१	एकल
६२	खगेन्द्र सप्लायर्स	१	अमरगढी स्याउले	१	एकल
६३	भिम वाईन सोप	१	अमरगढी स्याउले		एकल

क.सं.	व्यापार तथा व्यवसाय संचालक तथा कम्पनीको नाम	वडा नं	स्थान	व्यापार र व्यवसायको किसिम	व्यापार व्यवसायको स्वामित्व
६४	नमुना वस्त्रालय एण्ड सुट साडी सेन्टर	५	अमरगढी	१०	एकल
६५	मोहनी वाइन सोप	५	अमरगढी कीर्तिपुर		एकल
६६	भण्डारी किराना पसल	४	अमरगढी खंलगा	१	एकल
६७	रमेश पनेरु तरकारी पसल	५	अमरगढी	३	एकल
६८	शिव सागर होटल	१	अमरगढ तडिबाटा	९	एकल
६९	मिनि फास्ट फुड एण्ड वार	५	अमरगढी	९	एकल
७०	ईशान वाइन सोप	८	अमरगढी		एकल
७१	श्री निलकण्ठ फ्रेश तरकारी पसल	२	अमरगढी	३	एकल
७२	जय श्री भागेश्वर सप्लार्यस	५	अमरगढी	१	एकल
७३	श्री केदार नाथ कृषि सेवा केन्द्र	३	अमरगढी		एकल
७४	उपहार होटल एण्ड लज	५	अमरगढी	९	एकल
७५	सुनिल होटल	१	अमरगढी	९	एकल
७६	उग्रतारा श्रृंगार एण्ड फेन्सी स्टोर	७	अमरगढी	१	एकल
७७	सि.टि.एन.सि टेक्नोलोजी प्रा.लि	५	अमरगढी	५	एकल
७८	न्यू आषिश मोबाइल मर्मत सेन्टर	९	अमरगढी	५	एकल
७९	आर.बि.किराना एण्ड श्रृंगार पसल	४	अमरगढी	१	एकल
८०	असिग्राम किराना पसल	११	अमरगढी	१	एकल
८१	समैजी चिया नास्ता पसल	७	अमरगढी	९	एकल
८२	सागर वाईन सोप	५	अमरगढी		एकल

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

४.१.५ व्यवसायीक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति

नगरपालिकामा संचालनमा रहेका व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीहरूमध्ये वस्तुको बिक्री गर्ने २८३ अर्थात् ६२.७५ प्रतिशत, सेवाको बिक्री गर्ने ११३ अर्थात् २५.०६ प्रतिशत, वस्तुको उत्पादन गर्ने २८ अर्थात् ६.२१ प्रतिशत र अन्यमा २७ अर्थात् ५.९९ प्रतिशत रहेका छन् । तथ्याङ्कबाट के स्पष्ट हुन्छ भने व्यापारबाट मात्र आर्थिक सम्वृद्धि सम्भव हुँदैन किनकि व्यापारमा विदेशमा उत्पादित वा देशका अन्य भागमा उत्पादित वस्तुहरूको किनबेच मात्र हुन्छ । नगरपालिकाको अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन नगरपालिकाभित्र नै उत्पादन हुने खालका वस्तुहरूको उत्पादन तथा त्यस्ता वस्तुहरूको निर्यातलाई विशेष जोड दिनुपर्दछ । त्यस्ता वस्तुहरूको उत्पादन स्थानीयश्रोत र साधनमा आधारित हुनुपर्दछ । तथ्याङ्कलाई हेर्दा यस प्रकारका वस्तु उत्पादन गर्ने उद्योगहरूको संख्या सबैभन्दा कम हुनुले नगरपालिकाको अर्थतन्त्र सबल हुने सम्भावना न्यून देखिन्छ तसर्थ यसतर्फ नगरपालिका र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूले ध्यान दिनु नितान्त जरुरी छ । व्यवसाय फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति र पुँजीगत लगानीको आधारमा व्यवसायको विस्तृत विवरण देहाय

बमोजिमका तालिकाहरुमा उल्लेख गरिएको छ (यस सम्वन्धी थप विस्तृत विवरण तल ४.३ शीर्षक अर्न्तगत उल्लेख गरिएको छ) ।

तालिका नं. ४० : व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको प्रकृति

वडा नं.	वस्तुको बिक्री	सेवाको बिक्री	वस्तुको उत्पादन	* अन्य	जम्मा
१	१८	१०		१	२९
३	१				१
४	३				३
५	२५७	१०३	२८	२६	४१४
८	४				४
जम्मा	२८३	११३	२८	२७	४५१
प्रतिशत	६२.७५	२५.०६	६.२१	५.९९	१००.००

* माथि उल्लेखित व्यवसायिक फर्मबाहेक अन्य जस्तै वस्तुको ओसार-पसार, विज्ञापन, बजार विस्तार आदि ।

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

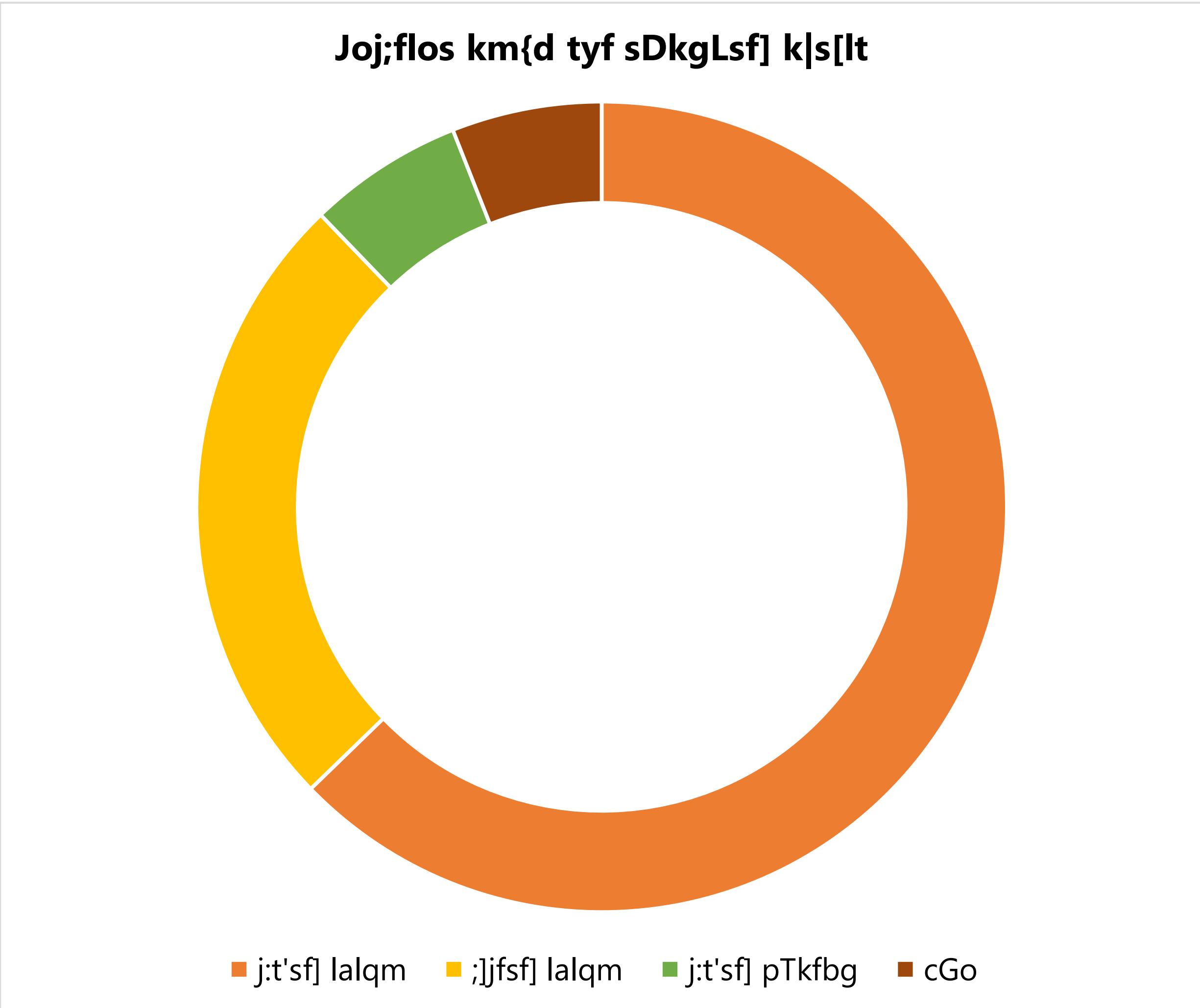

४.१.६ पुँजी लगानीको आधारमा व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको विवरण

तालिका नं. ४१ : पुँजी लगानीको आधारमा व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनीको विवरण

वडा नं.	रु.५०००० भन्दा कम	रु.५०००१ - रु.१००००००	रु. १०००००१- रु.५००००००	रु. ५००००१ - रु.१०००००००	रु. ५०००००० भन्दा धैरै	जम्मा	औषत लगानी रकम
१	४	६	१९			२९	३६६,५५२
३	१					१	११,०००
४	२		१			३	१९६,६६७
५	१७	४१	३५२	३	१	४१४	६७९,५०५
८			४			४	२६२,५००
जम्मा	२४	४७	३७६	३	१	४५१	६५०,९८९
प्रतिशत	५.३२	१०.४२	८३.३७	०.६७	०.२२	१००.००	

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

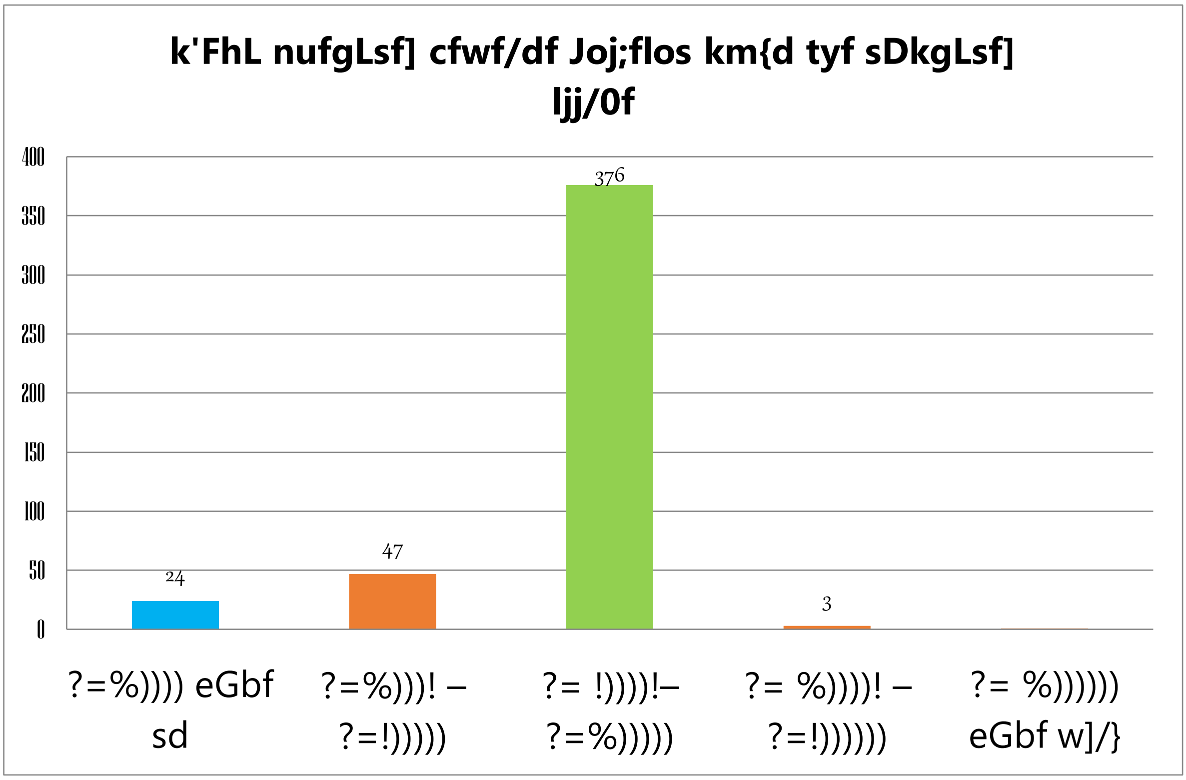

४.१.७ जडिबुटी र कवाडी संकलन केन्द्र

तालिका नं. ४२ : जडिबुटी र कवाडी संकलन केन्द्र

क्र.सं.	व्यापार तथा व्यवसाय संचालक तथा कम्पनीको नाम	वडा नं	स्थान	स्वामित्व	व्यापारको किसिम	उत्पादन (के.जी)
१	मणिलेक कवाडी संकलन तथा सप्लायर्स	११	सल्ला घारी	एकल	कवाडी	७ टन वार्षिक
२	निक्की कवाडी संकलन केन्द्र	०५	तुफान डाँडा	एकल	कवाडी	वार्षिक १०

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

४.१.८ स्थानीय पूर्वाधार सेवाको विवरण

नगरपालिकाको समग्र विकासको आधारको रुपमा रहने भौतिक पूर्वाधारको विकास अपरिहार्य छ । सडक, पिउने पानी, स्वास्थ्य, शिक्षा, संचार, मानव संसाधन विकास, उर्जाजस्ता पूर्वाधारहरूको विकास पश्चात मानविय विकासका सम्पूर्ण ढोकाहरू खुल्ने हुँदा त्यसतर्फ पूँजीगत लगानी वृद्धि गर्नु आवश्यक छ । यस नगरपालिकामा हेर्दा सबैभन्दा बढी सडकमा लगानी भएको देखिन्छ । नगरपालिकाले बसपार्क, सिटी हल, तरकारी बजार, व्यापारिक भवन आदि क्षेत्रमा प्राथमिकताका आधारमा वढी भन्दा वढी लगानी गर्न सके रोजगारीको सृजना हुने, आर्थिक वृद्धिमा सहयोग पुग्ने र सेवा प्रवाहका साथै राजस्व अभिवृद्धि पनि हुने संभावना देखिन्छ । हाल नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका मुख्य स्थानीय पूर्वाधारको अवस्था देहाय बमोजिम रहेको छ :

तालिका नं. ४३ : स्थानीय भौतिक पूर्वाधार विवरण

क्र.सं	स्थानीय पूर्वाधारको नाम	वडा नं
१	नगर स्वास्थ्य केन्द्र भवन निर्माण	०१
२	अमरगढी किल्ला संरक्षणको लागि पर्खाल निर्माण	०५
३	प्रसुतिगृह निर्माण घटाल स्वास्थ्य चौकी	०३
४	घटालथान पेटी निर्माण	०३
५	वैजनाथ निमावि विद्यालय भवन निर्माण	०४
६	असिग्राम प्रावि हरडी सुनेडा खेल मैदान निर्माण	०४
७	शिवमन्दिरमा विवाह मण्डप निर्माण	०४
८	असिग्राम मन्दिरमा सार्वजनिक घर निर्माण	०५
९	उग्रतारा मावि भवन निर्माण	०६
१०	भजनपुर खेलमैदान निर्माण	०६
११	सल्लागाउँ पोखरी निर्माण	०७
१२	भूमिराज खापा तथा शौचालय निर्माण	०७

१३	झडिगाउँ सिंचाइ पोखरी निर्माण	०८
१४	भूमिराज सामुदायिक भवन निर्माण	०८
१५	झुकालगाउँ सामुदायिक भवन निर्माण	०९
१६	पनौली सिंचाइ पोखरी निर्माण	०९
१७	नेपाल रेडक्रस कीर्तिपुर उपशाखा भवन निर्माण	०९
१८	मल्लोवुडाली सामुदायिक भवन निर्माण	१०
१९	सहश्रलिङ्ग मन्दिर निर्माण	१०
२०	असिग्राम मन्दिर यज्ञशाला निर्माण	११
२१	सरस्वती निमावि घेरवार निर्माण	११
२२	असिग्राम निमावि २ कोठे भवन निर्माण	११

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

४.१.९ सार्वजनिक पोखरी

यस नगरपालिकामा विशेषगरी पानी संकलन गरी सिंचाइका लागि पोखरी निर्माण गर्ने परिपाटी रहेको छ। आधुनिक कूलो तथा नहरहरू नभएको स्थानमा पोखरी निर्माण गरी वैकल्पिक सिंचाइको व्यवस्था गर्न सकिने पुष्टि हुन्छ। यससम्बन्धी थप विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ४४ : सार्वजनिक पोखरीसम्बन्धी विवरण

क्र.सं	पोखरीको नाम र स्थान	वडा नं.	पोखरीको प्रयोग
१	अमरगढी १ डोला	१	सिंचाइ
२	अमरगढी १ मनाना	१	सिंचाइ
३	अमरगढी ३ घटालस्थान	३	सिंचाइ
४	अमरगढी ५ झुर्काली	५	सिंचाइ
५	अमरगढी ५ सेलागाउ	५	सिंचाइ
६	अमगरढी ७ तिलाडी	७	सिंचाइ
७	अमरगढी ८ सल्लागाउ	८	सिंचाइ
८	अमरगढी ९ रोखालगाउँ	९	सिंचाइ
९	अमरगढी ९ पनौली	९	सिंचाइ
१०	अमरगढी १० राई	१०	सिंचाइ
११	अमरगढी १० भडार	१०	सिंचाइ
१२	अमरगढी ११ खुल्लेखेत	११	सिंचाइ

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

४.१.१० नगरपालिकाको वित्तीय विश्लेषण (आन्तरिक आय र चालु खर्चको आधारमा)

आन्तरिक स्रोत मध्ये करतर्फ सम्पत्ति कर र व्यवसाय कर नै नगरपालिकाको प्रमुख स्रोत रहेको छ भने गैर कर तर्फ मुख्यतयाः नगरपालिकाले सिफारिस दस्तुर, नक्सापास, सवारी पार्किगं बाट मात्र सेवा शुल्क दस्तुर उठाउँदै आएको छ । गत विगत वर्षको वित्तीय आँकडावाट के देखिन्छ भने नगरपालिकाले आन्तरिक राजस्व परिचालनमा जति पहल हुनुपर्ने हो त्यति पहल भएको देखिएन ।

तालिका नं. ४५ : अमरगढी नगरपालिकाको आय विवरण (रु. हजारमा)

आय शीर्षक	विवरण	आ.व. २०७२।७३ को यथार्थ	आ.व. २०७३।७४ को यथार्थ	वृद्धि दर प्रतिशतमा
१.१.३	घरबहाल कर	७५,७५४	७७,९१५	२.८५%
१.१.५	व्यवसाय कर	९७००६०	४९१,२७५	-४९.३६%
१.१.७	एकीकृत सम्पत्ति कर	१६४४१८०	१,७६२,५०१	७.२०%
	जम्मा कर	***२,६८९,९९४***	***२,३३१,६९१***	***-१३.३२%***
१.२.१	सवारी पार्किगं	६६६,७२५	२९७,५१५	-५५.३८%
१.३.२	नक्सापास दस्तुर	४४०,६९४	४६२,५५१	४.९६%
१.३.३	सिफारिस तथा बक्सौनी	५४४,९१०	५५४,१०७	१.६९%
१.३.५	नाता प्रमाणित	२२,६५५	१६,५१५	-२७.१०%
१.७.६	अन्य आय	८८९,२९६	१,३२४,३२३	४८.९२%
	दर्ता नविकरण		१८०,२४७	
	जम्मा गैर कर	***२,५६४,२८०***	***२,८३५,२५८***	***१०.५७%***
(क)	**आन्तरिक आय**	**५,२५४,२७४**	**५,१६६,९४९**	**-१.६६%**
कुल आम्दानी (आन्तरिक तथा बाह्य) जम्मा रु		**७७,६२०,८२९**	**१३५,८७३,५२६**	
कुल आयमा आन्तरिक आय		*६.७७%*	*३.८०%*	

स्रोत : *अमरगढी नगरपालिकाको आन्तरिक राजश्व अभिवृद्धि सम्बन्धी चार वर्षिय कार्ययोजना (आ.व.०७५।७६ देखि ०७८।७९ सम्म) असार, २०७५*

करहरु मध्येमा प्रमुख करको रुपमा सम्पत्ति कर रहेको छ भने तत् पश्चात व्यवसाय कर रहेको छ । तर यी प्रमुख करबाट नगरपालिकाले जे जति उठाउनु पर्ने हो सो उठाउन सकेको छैन । आ.व. ०७२।७३ को तुलनामा ०७३।७४ को आर्थिक विवरण हेर्दा औसत वृद्धि दर एकदमै न्यून रहेको छ अर्थात सम्पत्ति कर ७.२० प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने व्यवसाय कर ४९.३६ प्रतिशतले घटेको छ ।

माथि तालिकामा उल्लेख भए बमोजिम नगरपालिकाको आ.व. ०७२।७३ मा कुल आन्तरिक आयको ५१ प्रतिशत करको अंश रहेको थियो भने बाँकी गैर करको अंश थियो । तर आ.व. ०७३।७४ मा करको अंश ३९ प्रतिशत रहेकोमा बाँकी गैर कर ६१ प्रतिशत जति हुन गएको देखिन्छ । नगरपालिकाको आन्तरिक

आयको तुलनामा बाह्य स्रोत प्रतिको निर्भरता बढी देखिन्छ अर्थात कुल आयमा आन्तरिक आय ४ देखि ७ प्रतिशतको हाराहारीमा छ भने बाँकी अनुदान तथा अन्य वाह्य स्रोतमा निर्भर रहेको छ। माथि उल्लिखत तालिका बमोजिम आ.व. ०७३।७४ मा आन्तरिक आय रु ५१ लाख ६७ हजार रहेको छ भने नगरपालिकाबाट प्राप्त विवरण बमोजिम सोही आर्थिक वर्षमा यथार्थ प्रशासनिक खर्च रु १ करोड ४६ लाख रहेको छ। यसले नगरपालिकाको आन्तरिक आयले प्रशासनिक खर्च समेत धान्न नसक्ने अवस्था देखाउछ।

४.१.११ घट्ट, मिल तथा संकलन तथा प्रसोधनसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. ४६ : घट्ट, मिल तथा संकलन तथा प्रसोधनसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	पानी घट्ट संख्या		चिस्यान केन्द्र	मिल संख्या	संकलन तथा प्रसोधन केन्द्र			बिक्री केन्द्र वा कोसेली घर
	परम्परागत	सुधारिएको			कृषि	जडिबुटी	उद्योग	
१		२		१	√			
२				१				
३				१				
४	४			१				
५				३				
६	१			१				
७	१	१		१				
८	१			१				
९	१	१		१				
१०				१				
११		१		१	√			

स्रोत : जनप्रतिनिधि, स्थानीय वासिन्दा, २०७४

४.२ नगरपालिकाको रोजगारी र आम्दानीको अवस्था

४.२.१ वडागतरुपमा रोजगारीको अवस्था

प्राप्त तथ्याङ्कअनुसार नगरपालिकामा रहेका काम गर्ने उमेरका कूल जनसंख्यामा ४,४४१ जना रोजगार, ६,८२० जना बेरोजगार र थप ७,०४६ जना स्वेच्छिक बेरोजगार रहेको पाइयो यसरी हेर्दा नगरपालिकामा बेरोजगार हुने र बेरोजगार बस्नेको संख्या विकराल रहेको छ। सामान्यतया काम गर्ने उमेर १५ देखि ५९ वर्षका कूल १३,७७४ जनसंख्यामध्ये ४,४४१ अर्थात् २४.०७ प्रतिशत जनसंख्या मात्र रोजगार रहेको देखिन्छ। यद्यपि नेपालमा कानूनले तोकेको १५ देखि ५९ वर्षसम्मको उमेर बाहेक बालबालिकालाई

काममा लगाउने र जेष्ठ नागरिकहरूले बाध्यतावश काम गर्नु परिरहेको यथार्थ छ । माथि उल्लेखित २४.०७ प्रतिशत जनसंख्या काम गर्न सक्ने उमेर समुहको जनसंख्याको आधारमा निकालिएको हो । ठूलो संख्यामा रहेको बेरोजगार तथ्याङ्कका कारण नगरपालिकामा उत्पादनशील कार्यमा लागेको जनसंख्यामाथि ठूलो आर्थिक दवाब पर्ने र बेरोजगारीका कारण उत्पन्न हुने थप सामाजिक, आर्थिक र मनोवैज्ञानिक असरहरू निकै संवेदनशील हुने गर्दछन् । अर्धदक्ष, अदक्ष र बेरोजगारको जनसंख्या उच्च हुँदा नगरपालिकाको विकासमा दीर्घकालीन नकारात्मक प्रभाव पर्दछ । यसर्थ दिगो विकासको लागि रोजगारी श्रृजना, दक्ष जनशक्ति उत्पादन र सेवामुलक उद्योग व्यवसायको विकास गर्न दीर्घकालीन कार्ययोजना निर्माण गरी लागू गर्नुपर्ने देखिन्छ। यस प्रकारको व्यवसाय र उद्योग स्थापना गर्दा स्थानीय श्रोत र साधनमा आधारित उद्योगलाई प्राथमिकता दिनुपर्दछ। तसर्थ यसतर्फ सम्बन्धित सरोकारवालहरूको ध्यान जानु अत्यन्त जरुरी छ थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४७ : वडागतरुपमा रोजगारीको अवस्था

वडा नं.	रोजगार जनसंख्या	बेरोजगार जनसंख्या	स्वेच्छिक बेरोजगार जनसंख्या	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	४६०	५८०	१,१०९	४९	**२,१९८**
२	३४९	८१८	४०७	१	**१,५७५**
३	१८९	७१०	३२७	१	**१,२२७**
४	३१७	२२७	५२६	३	**१,०७३**
५	१,१४९	१,४६७	९५८	४	**३,५७८**
६	४३४	२१५	७६२	२५	**१,४३६**
७	३८८	७२६	६८८	१७	**१,८१९**
८	४२५	४१३	४२९	२	**१,२६९**
९	३०१	५०२	६७९	१९	**१,५०१**
१०	२८९	३५५	५३७	६	**१,१८७**
११	१४०	८०७	६२४	१६	**१,५८७**
जम्मा	**४,४४१**	**६,८२०**	**७,०४६**	**१४३**	**१८,४५०**
प्रतिशत	**२४.०७**	**३६.९६**	**३८.१९**	**०.७८**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

४.२.२ वार्षिक आम्दानीको आधारमा वडागत परिवारको विवरण

नगरपालिकामा हुने विभिन्न आम्दानीका श्रोतहरूबाट प्राप्त आम्दानी रकमलाई सो आम्दानीको श्रोतमा संलग्न घरपरिवारको संख्याले भाग गर्दा आउने औषत वार्षिक रकमको आधारमा नगरपालिकामा भईरहेका प्रमुख आर्थिक गतिविधिहरूको बारेमा जानकारी प्राप्त गर्न सकिन्छ । तथ्याङ्क हेर्दा सबैभन्दा धेरै घरपरिवार अर्थात् १,७३३ ले आफ्नो आम्दानी सेवाबाट भएको बताएका छन् भने दोस्रोमा १,२९३ परिवारले खेतीबाट आम्दानी गर्ने गरेको बताएका छन् । त्यस पश्चात् तेस्रो, चौथो र पाँचौमा क्रमश : दैनिक ज्यालाबाट प्राप्त आम्दानी, व्यापार व्यवसाय बाट भएको आम्दानी र विप्रेषणबाट भएको आम्दानीहरू पर्दछन् ।

दीर्घकालीन विकास र सम्वृद्धिका हिसाबले विप्रेषणको लागि आफ्नो स्थान छोडेर बाहिरिने युवा जनसंख्याको अनुपस्थितिले स्थानीय स्तरमा विकास असम्भव प्रायः हुन्छ । जल्दो बल्दो उमेरको उत्पादनशील जनशक्ति उर्जावान समयमा बाहिरिने र शिथिल हुँदा फर्किने वा पलायन हुने परिस्थिति श्रृजना हुँदा विकास निर्माण कार्य अपेक्षाकृत अगाडि बढ्न सक्दैन । अर्कोतर्फ ज्यालादारी कामबाट आम्दानी गर्ने परिवारको संख्यासमेत उच्च हुनुले निम्न आयस्तर भएका परिवारहरूको संख्या धेरै रहेको संकेत मिल्दछ । वार्षिक औषत आम्दानीमध्ये सबैभन्दा उच्च अर्थात् उद्योगबाट प्राप्त आम्दानीलाई रु ९२८,१५४।- मासिक आम्दानीमा परिणत गर्दा रु ७७,३४६।- हुन आउँछ । यस बाहेक अन्य सबै क्षेत्रबाट प्राप्त औषत आम्दानी कम रहेको देखाउँछ । कम आम्दानी र धेरै श्रम गर्नुपर्ने क्षेत्रमा धेरै जनसंख्या संलग्न हुनु आर्थिक सम्वृद्धिका दृष्टिले उचित होइन । तसर्थ नगरपालिकाले रोजगारीका अवसहरू श्रृजना गरी युवाहरूलाई उत्पानशील क्षेत्रमा आकर्षण गर्दै दिगो विकासका मार्फत कार्ययोजना अनुरुप अगाडि बढ्नुपर्ने देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ४८ : वार्षिक आम्दानीको आधारमा वडागत परिवारको विवरण

विवरण		वडा नं.											जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
खेतीबाट भएको आम्दानी	खेतीबाट आम्दानी भएका परिवार	२१९	२३३	१८९	२६	३५	९	८९	२०	११२	१६८	१९३	१,२९३
	खेतीबाट जम्मा आम्दानी	१२,३११,४००	५,८३५,३४०	४,२४८,३००	२९७,८००	४६७,३०३	५५,९००	२,३७९,८००	७४२,९८५	२,३३३,०६१	२,६५०,५००	३,१०९,५५०	३४,४३१,९३९
	खेतीबाट भएको औषत आम्दानी	५६,२१६	२५,०४४	२२,४७८	११,४५४	१३,३५२	६,२११	२६,७३९	३७,१४९	२०,८३१	१५,७७७	१६,११२	२६,६२९
पशुपंक्षि बिक्रीबाट भएको आम्दानी	पशुपंक्षी बिक्रीबाट आम्दानी भएका परिवार	२७	७८	५९	१९	१८	५	२७	११	५३	१२१	६१	४७९
	पशुपंक्षि बिक्रीबाट भएको जम्मा आम्दानी	२७४,९००	१,११३,७००	१,०४९,५८०	३१५,६८०	८५७,०००	४४,२००	१७६,०००	१३१,०००	७५१,४००	२,९६१,४००	७०१,८००	८,३७६,६६०
	पशुपंक्षि बिक्रीबाट भएको औषत आम्दानी	१०,१८१	१४,२७८	१७,७८९	१६,६१५	४७,६११	८,८४०	६,५१९	११,९०९	१४,१७७	२४,४७४	११,५०५	१७,४८८

विवरण		वडा नं.											जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
पशुधन उत्पादनबाट भएको आम्दानी	पशुधन उत्पादनबाट आम्दानी भएका परिवार	४४	६१	२३	१४	५५	३	३८	४२	७२	३७	१६	४०५
	पशुधन उत्पादनबाट भएको जम्मा आम्दानी	१,२८९,७५०	२,४४१,७३६	३५३,०००	७८०,०५०	२,१७५,६८०	६,३५०	२,११९,६३५	१,५०६,१६०	४,२४४,०५०	१,४७३,३००	८६,७००	१६,४७६,४११
	पशुधन उत्पादनबाट भएको औषत आम्दानी	२९,३१३	४०,०२८	१५,३४८	५५,७१८	३९,५५८	२,११७	५५,७८०	३५,८६१	५८,९४५	३९,८१९	५,४१९	४०,६८२
विप्रेषण बाट प्राप्त आम्दानी	विप्रेषण बाट आम्दानी प्राप्त भएको परिवार	६६	१०१	३२	२२	७१	४४	८३	१५	११०	१११	७९	७३४
	विप्रेषण बाट कूल आम्दानी	६,३१८,०००	११,१०५,०००	१,७०२,५००	३,२००,०००	१७,४८८,०००	८,४७१,०००	२२,६९५,०००	२,१४८,०००	१८,५०६,०००	१०,८२७,०००	८,५१८,०००	११०,९७८,५००
	विप्रेषण बाट औषत आम्दानी	९५,७२७	१०९,९५०	५३,२०३	१४५,४५५	२४६,३१०	१९२,५२३	२७३,४३४	१४३,२००	१६८,२३६	९७,५४१	१०७,८२३	१५१,१९७

विवरण		वडा नं.											जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
उद्योगबाट प्राप्त आम्दानी	उद्योगबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	४	५	४	१५	८	७	३२	३	३	५	५	९१
	उद्योगबाट कूल आम्दानी	६१८,०००	४८०,०००	५१२,४००	१६,५६९,६००	२,२८०,०००	१,४४०,०००	५८,९६८,०००	२,१६०,०००	३६०,०००	१८०,०००	८९४,०००	८४,४६२,०००
	उद्योगबाट औषत आम्दानी	१५४,५००	९६,०००	१२८,१००	१,१०४,६४०	२८५,०००	२०५,७१४	१,८४२,७५०	७२०,०००	१२०,०००	३६,०००	१७८,८००	९२८,१५४
व्यापार/व्यवसायबाट प्राप्त आम्दानी	व्यापार/व्यवसायबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	७३	५८	१७	३१	२९९	२२७	८८	५५	२९	३२	४०	९४९
	व्यापार/व्यवसायबाट कूल आम्दानी	१५,८४६,०००	१४,३१०,०००	३,०२४,०००	३,८५८,०००	८३,१६६,०००	१८४,१३४,०००	३७,२००,०००	१९,०५०,०००	५,१३६,०००	७,२९६,०००	४,१६४,०००	३७७,१८४,०००
	व्यापार/व्यवसायबाट औषत आम्दानी	२१७,०६८	२४६,७२४	१७७,८८२	१२४,४५२	२७८,१४७	८११,१६३	४२२,७२७	३४६,३६४	१७७,१०३	२२८,०००	१०४,१००	३९७,४५४

विवरण		वडा नं.											जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
सेवाबाट प्राप्त आम्दानी	सेवाबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	११३	१२०	७८	१२५	५७५	११२	१९८	१०५	५५	११०	१४२	१,७३३
	सेवाबाट कूल आम्दानी	३०,३४८,०००	३२,१९६,०००	१८,४३५,६००	४१,३०४,०००	१७९,३१०,०००	१०९,६६३,२००	१७,१४,५४,८००	३२,१८४,०००	१६,४१०,०००	२१,३३६,०००	२८,४२८,०००	६८१,०६९,६००
	सेवाबाट औषत आम्दानी	२६८,५६६	२६८,३००	२३६,३५४	३३०,४३२	३११,८४३	९७९,१३६	८६५,९३३	३०६,५१४	२९८,३६४	१९३,९६४	२००,१९७	३९३,०००
पेन्सनबाट प्राप्त आम्दानी	पेन्सनबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	३५	२३	१२	२१	६९	२	१६	२१	३८	८	११६	३६१
	पेन्सनबाट कूल आम्दानी	५,०८२,०००	३,४९८,०००	१,६५०,०००	२,७४८,०००	११,००१,६००	१०२,०००	२,४४०,८००	३,५०४,०००	३,३७२,०००	१,०८०,०००	४,०६५,६००	३८,५४४,०००
	पेन्सनबाट औषत आम्दानी	१४५,२००	१५२,०८७	१३७,५००	१३०,८५७	१५९,४४३	५१,०००	१५२,५५०	१६६,८५७	८८,७३७	१३५,०००	३५,०४८	१०६,७७०

विवरण		वडा नं.											जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
घर/जग्गा भाडा बाट प्राप्त आम्दानी	घर/जग्गा भाडाबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	१३	१५	५	१३	२६८	५	३	११	१	१४	०	३४८
	घर/जग्गा भाडाबाट प्राप्त कूल आम्दानी	२,४२८,८००	३,०५४,०००	४८०,०००	१,८३०,०००	३५,८०२,०००	१,२२४,०००	७३२,०००	२,३६४,०००	६००,०००	९२१,६००	.	४९,४३६,४००
	घर/जग्गा भाडाबाट प्राप्त औषत आम्दानी	१८६,८३१	२०३,६००	९६,०००	१४०,७६९	१३३,५९०	२४४,८००	२४४,०००	२१४,९०९	६००,०००	६५,८२९	.	१४२,०५९
गाडी तथा मेसीन बाट प्राप्त आम्दानी	गाडी तथा मेसीनबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	११	३	०	१	२३	२	१५	७	२	५	५	७४
	गाडी तथा मेसीनबाट प्राप्त कूल आम्दानी	२,९५२,०००	१,३८०,०००	.	६०,०००	८,४१२,०००	४८०,०००	१२,०५४,०००	३,२४०,०००	१४४,०००	६६०,०००	९८४,०००	३०,३६६,०००
	गाडी तथा मेसीनबाट प्राप्त औषत आम्दानी	२६८,३६४	४६०,०००	.	६०,०००	३६५,७३९	२४०,०००	८०३,६००	४६२,८५७	७२,०००	१३२,०००	१९६,८००	४१०,३५१

विवरण		वडा नं.											जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
ब्याज/नाफा बाट प्राप्त आम्दानी	ब्याज/नाफाबाट प्राप्तआम्दानी भएका परिवार	१	०	०	२	०	१	०	४	०	४	२	१४
	ब्याज/नाफाबाट प्राप्त कुल आम्दानी	९६,०००	.	.	३३,६००	.	९६०,०००	.	४२०,०००	.	२४०,०००	८४०,०००	२,५८९,६००
	ब्याज/नाफाबाट प्राप्त औषत आम्दानी	९६,०००	.	.	१६,८००	.	९६०,०००	.	१०५,०००	.	६०,०००	४२०,०००	१८४,९७१
दैनिक ज्याला बाट प्राप्त आम्दानी	दैनिक ज्यालाबाट आम्दानी गर्ने परिवार	११६	१००	७४	६८	६९	५०	९३	११०	७५	६७	१३३	९५५
	दैनिक ज्यालाबाट प्राप्त कुल आम्दानी	१६,६०६,८००	१६,४१८,४००	७,२९६,०००	६५०,४००	११,७७०,८००	७,६६२,०००	१२,८६६,४००	१९,७६४,०००	८,९६८,८००	९,१८६,०००	११,९१३,६००	१२३,१०३,२००
	दैनिक ज्यालाबाट प्राप्त औषत आम्दानी	१४३,१६२	१६४,१८४	९८,५९५	९,५६५	१७०,५९१	१५३,२४०	१३८,३४८	१७९,६७३	११९,५८४	१३७,१०४	८९,५७६	१२८,९०४

विवरण		वडा नं.											जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
*अन्य स्रोतबाट प्राप्त आम्दानी	अन्य स्रोतबाट प्राप्त आम्दानी भएका परिवार	९	२२	४६	१६	१७	४२	२७	८	२०	२७	१	२३५
	अन्य स्रोतबाट प्राप्त कूल आम्दानी	९६०,०००	९३०,०००	३,५४२,४००	९४८,०००	२,०७६,०००	४१,३७२,४००	११,८८३,६००	४४४,०००	१,६३२,०००	१,०२८,४००	१२,०००	६४,८२८,८००
	अन्य स्रोतबाटबाट प्राप्त औषत आम्दानी	१०६,६६७	४२,२७३	७७,००९	५९,२५०	१२२,११८	९८५,०५७	४४०,१३३	५५,५००	८१,६००	३८,०८९	१२,०००	२७५,८६७
एक वा सोभन्दा बढी स्रोत बाट आम्दानी गर्ने जम्मा परिवार	आम्दानी गर्ने परिवार संख्या	४७७	३८२	३०५	२१६	९६०	३१८	४३३	२६६	३१२	३३५	४५०	४,४५४
	कूल आम्दानी	९५,१३१,६५०	९२,७६२,१७६	४२,२९३,७८०	७२,५९५,१३०	३५४,८०६,३८३	३५५,६१५,०५०	३३४,९७०,०३५	८७,६५८,१४५	६२,४५७,३११	५९,८४०,२००	६३,७१७,२५०	१,६२१,८४७,११०
	प्रति परिवार वार्षिक औषत आम्दानी	१९९,४३७	२४२,८३३	१३८,६६८	३३६,०८९	३६९,५९०	१,११८,२८६	७७३,६०३	३२९,५४२	२००,१८४	१७८,६२७	१४१,५९४	३६४,१३३

*माथि उल्लेखित आम्दानिको श्रोतबाहेक अन्य आम्दानी जस्तै दलाल, परामर्श, कलाकारीता, निजी फर्म आदिबाट हुने आम्दानी ।

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

४.२.३ वार्षिक औषत खर्चका आधारमा परिवारको विवरण (खर्च रकम रुपैयाँमा)

नगरपालिकामा घरपरिवारले वार्षिकरुपमा गर्ने खर्चका प्रमुख शिर्षकहरूमध्ये खाद्यवस्तु खरिद पश्चात शिक्षा र स्वास्थ्यमा सबैभन्दा बढी खर्च गरेको पाइन्छ । कूल रकममा खाद्यवस्तुमा खर्च भएको रकम सबैभन्दा धेरै भएतापनि त्यस पश्चात औषत रकममा सबैभन्दा उच्च शिक्षा क्षेत्रमा भएको खर्च रहेको छ । शिक्षा पछि आधाभूत मानवीय आवश्यकता मध्येको प्रमुख स्वास्थ्य क्षेत्रमा गरेको खर्चसमेत प्रमुख तीन खर्चमध्येमा पर्दछ । यसरी तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा कल्याणकारी राज्यको अवधारणा अनुरुप संघीय संविधानले आधारभूत मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेका खाद्य संम्प्रभुता, निशुल्क आधारभूत शिक्षा र स्वास्थयमा सबैको पहुँचजस्ता हकहरूको सुनिश्चिता गर्न समग्र राज्य तथा स्थानीय सरकारले यी क्षेत्रहरूलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी काम गर्नु पर्ने देखिन्छ । राज्यको दायित्वमा पर्ने क्षेत्रहरूमा साधारण नागरिकहरूले ठूलो रकम खर्च गर्नुपर्ने अवस्था हुनु सकारात्मक होइन । खर्चको विस्तृत वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४९ : वार्षिक औषत खर्चका आधारमा परिवारको विवरण

विवरण		वडा नं.											जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
खाद्यवस्तु खरिद	परिवार संख्या	५१४	३९४	३२९	२७९	१,०५०	३११	४६०	२५७	३४३	३४७	४०२	४,६८६
	जम्मा खर्च	२५,६३५,६००	२२,०७८,८००	१९,५३४,८००	२९,५२३,६००	९१,३६६,८००	३६,१७४,०००	४७,३६१,६००	१५,९६९,६००	१७,८५४,८००	१७,५८९,६००	११,६२९,२००	३३४,७१८,४००
	औषत खर्च	४९,८७५	५६,०३८	५९,३७६	१०५,८१९	८७,०१६	११६,३१५	१०२,९६०	६२,१३९	५२,०५५	५०,६९०	२८,९२८	७१,४२९
फलफूल/दुध/घ्यु खरिद	परिवार संख्या	४३९	३२८	२०३	१६३	९९४	३०३	३१४	१८७	२३६	२४३	१५२	३,५६२
	जम्मा खर्च	६,६६७,२००	३,२१२,४००	२,७५४,०००	४,८०८,४००	२५,४६२,८००	६,७२१,२००	१२,८८९,२००	३,४७६,४००	२,५४७,६००	३,२०८,८००	१,९४७,६००	७३,६९५,६००
	औषत खर्च	१५,१८७	९,७९४	१३,५६७	२९,४९९	२५,६१६	२२,१८२	४१,०४८	१८,५९०	१०,७९५	१३,२०५	१२,८१३	२०,६८९
मासु/माछा/अण्डा खरिद	परिवार संख्या	४९९	३५०	२२९	२४०	९९९	३११	४०८	२०२	२९५	३१६	३५६	४,२०५
	जम्मा खर्च	९,४२७,२००	५,८३२,०००	४,३५२,४००	९,२५९,२००	२२,०७५,२००	१०,१८२,०००	१६,८१६,८००	४,९२९,६००	४,६६५,६००	५,१७०,८००	४,७७४,८००	९७,४८५,६००

विवरण		वडा नं.											जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
	औषत खर्च	१८,८९२	१६,६६३	१९,००६	३८,५८०	२२,०९७	३२,७४०	४१,२१८	२४,४०४	१५,८१६	१६,३६३	१३,४१२	२३,१८३
शैक्षिक खर्च	परिवार संख्या	४१६	३००	२५३	२३०	८४०	२४२	३३६	१५७	२३९	२०९	११२	३,३३४
	जम्मा खर्च	११,३८२,०००	११,४५०,४००	४,५४०,८००	१०,९२८,४००	४१,६८९,२००	९,०३१,२००	१८,२९२,८००	६,५१८,४००	६,७६४,४००	५,८९५,६००	३,१४५,२००	१२९,६३८,४००
	औषत खर्च	२७,३६१	३८,१६८	१७,९४८	४७,५१५	४९,६३०	३७,३१९	५४,४४३	४१,५१८	२८,३०३	२८,२०९	२८,०८२	३८,८८४
स्वास्थ्य खर्च	परिवार संख्या	४४०	३०२	२८०	२३६	६०१	२१२	३०१	६१	३१९	१७९	९८	३,०२९
	जम्मा खर्च	६,८२५,६००	१३,२१९,२००	३,७४८,८००	११,९८६,८००	१८,९०३,६००	७,२७८,०००	१६,७३४,०००	३,३१५,६००	७,६८१,२००	८,०३६,४००	२,९०२,८००	१००,६३२,०००
	औषत खर्च	१५,५१३	४३,७७२	१३,३८९	५०,७९२	३१,४५४	३४,३३०	५५,५९५	५४,३५४	२४,०७९	४४,८९६	२९,६२०	३३,२२३
डबाड / विवाह / ब्रतबन्ध ख	परिवार संख्या	३२३	१९४	१५३	१५२	४५८	१८३	१९९	१०१	१६३	८९	३९	२,०५४
	जम्मा खर्च	५,९४८,४००	४,७७८,४००	३,९१४,४००	१२,४७१,६००	३४,४५५,६००	६,५८२,०००	३०,६३२,४००	८,९१३,६००	६,९१४,४००	८०६,४००	९४४,४००	११६,३६१,६००
	औषत खर्च	१८,४१६	२४,६३१	२५,५८४	८२,०५०	७५,२३१	३५,९६७	१५३,९३२	८८,२५३	४२,४२०	९,०६१	२४,२१५	५६,६५१
लत्ता कपडा / जुत्ता चप्पल आदिमा खर्च	परिवार संख्या	४९७	३९२	३२३	२७०	१,०३४	३०२	४६७	२४९	३३६	३४९	४६७	४,६८६
	जम्मा खर्च	४,९८४,४००	५,२७१,८००	३,९४४,६००	४,०९७,६००	१४,८६८,२००	७,१९१,४००	११,५७४,६००	३,८८७,०००	६,१८९,६००	३,८९१,०००	५,१८३,०००	७१,०८३,२००
	औषत खर्च	१०,०२९	१३,४४८	१२,२१२	१५,१७६	१४,३७९	२३,८१३	२४,७८५	१५,६१०	१८,४२१	११,१४९	११,०९९	१५,१६९

विवरण		वडा नं.											जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	
सामान्य घरायसी मर्मत खर्च	परिवार संख्या	४६	६८	८१	१६९	२४२	११४	१४३	२९	१११	१४८	१९	१,१७०
	जम्मा खर्च	२८१,४००	१,१६३,८००	४६८,८००	२,३१२,६००	११,२५१,४००	५४०,०००	१,१८०,६००	३०३,०००	४१४,४००	१,२८५,८००	२४१,२००	१९,४४३,०००
	औषत खर्च	६,११७	१७,११५	५,७८८	१३,६८४	४६,४९३	४,७३७	८,२५६	१०,४४८	३,७३३	८,६८८	१२,६९५	१६,६१८
कृषिमा भएको खर्च	परिवार संख्या	१९०	२२०	२३७	१०३	१०४	५६	१३२	५१	१९९	१७७	४६	१,५१५
	जम्मा खर्च	४१३,६००	६३०,२००	४९५,९००	२९८,८००	८४,०००	५३,०००	८६६,७००	१०५,५००	४३०,६००	४६६,०००	१०७,५००	३,९५१,८००
	औषत खर्च	२,१७७	२,८६५	२,०९२	२,९०१	८०८	९४६	६,५६६	२,०६९	२,१६४	२,६३३	२,३३७	२,६०८
*अन्य खर्च	परिवार संख्या	११४	१६०	१५१	३५	३३०	११८	९४	१५१	१२२	१८२	७०	१,५२७
	जम्मा खर्च	८३४,०००	१,९६२,०००	२,२३०,८००	८५६,८००	५,८४१,६००	५,५५३,६००	५,६८४,४००	३,६०८,४००	१,६६३,२००	३,७९८,०००	७९६,८००	३२,८२९,६००
	औषत खर्च	७,३१६	१२,२६३	१४,७७४	२४,४८०	१७,७०२	४७,०६४	६०,४७२	२३,८९७	१३,६३३	२०,८६८	११,३८३	२१,४९९
जम्मा	परिवार संख्या	**५१९**	**३९८**	**३३३**	**२८०**	**१,०६०**	**३१७**	**४७८**	**२९०**	**३४७**	**३६२**	**४७४**	**४,८५८**
	जम्मा खर्च	**७२,३९९,४००**	**६९,५९९,०००**	**४५,९८५,३००**	**८६,५४३,८००**	**२६५,९९८,४००**	**८९,३०६,४००**	**१६२,०३३,१००**	**५१,०२७,१००**	**५५,१२५,८००**	**५०,१४८,४००**	**३१,६७२,५००**	**९७९,८३९,२००**
	औषत खर्च	**१३९,४९८**	**१७४,८७२**	**१३८,०९४**	**३०९,०८५**	**२५०,९४२**	**२८१,७२४**	**३३८,९८१**	**१७५,९५६**	**१५८,८६४**	**१३८,५३१**	**६६,८२०**	**२०१,६९६**

*माथि उल्लेखित खर्च शिर्षकबाहेक अन्य खर्च जस्तै मनोरञ्जन, भ्रमण, परामर्श, मुद्दामामिला आदि ।

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

४.२.४ आम्दानीको पहिलो प्रमुख श्रोतका आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ परिवारहरूमध्ये आम्दानीको प्रमुख स्रोत कृषि हुने परिवारको संख्या २,७३१ अर्थात् ५६.११ प्रतिशत, दोस्रोमा प्रमुख स्रोत नोकरी हुनेको संख्या ७९४ अर्थात् १६.३१ प्रतिशत, तेस्रोमा प्रमुख स्रोत व्यापार व्यवसाय हुनेको ५२९ अर्थात् १०.८७ प्रतिशत, क्रमश आम्दानीको प्रमुख स्रोत दैनिक ज्यालादारी ३३२ अर्थात् ६.८२ प्रतिशत, विप्रेषण (वैदेशिक) हुने परिवार संख्या २३३ अर्थात् ४.५८ प्रतिशत र उद्योग, पेन्सन, घरभाडा, ब्याज आदि परिवारको आम्दानीको प्रमुख श्रोत भएको परिवार संख्या न्युन रहेको देखिन्छ। तथ्याङ्कबाट अत्यन्त ठूलो संख्यामा रहेका घरधुरीहरू अर्थात् झण्डै ५६.११ प्रतिशतको आम्दानीको पहिलो प्रमुख श्रोतको रुपमा कृषि रहेको देखिन्छ। ठूलो संख्यामा जनसंख्या कृषिमा आधारित देखिएतापनि आम्दानी र उत्पादनका हिसाबले कृषिबाट भएको आम्दानी निकै अपर्याप्त रहेको छ। दोस्रोमा रहेको व्यापार व्यवसायसमेत प्रभावकारी देखिँदैन किनकि ग्रामीण भेगमा ठूला व्यापारीक केन्द्रहरू नहुने, उपभोक्ताको चहलपहल कम हुने हुनाले व्यापार न्यून रहन्छ। सबैभन्दा महत्वपूर्ण पक्ष भनेको आम्दानीको मुख्य श्रोत परम्परागत कृषि हुनुले यहाँ ठूलो संख्याको अदृष्य बेरोजगारी रहेको र अन्य उत्पादनशील क्षेत्रमा मानिसको संलग्नता नगण्य देखिन्छ। यस प्रकारको आर्थिक स्थितिलाई व्यापक सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५० : आम्दानीको पहिलो प्रमुख श्रोतका आधारमा परिवारको विवरण

आम्दानीका पहिलो प्रमुख स्रोतहरू	वडा नं.											जम्मा	प्रतिशत
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११		
कृषि	४३९	२६३	२८१	१५५	२१०	१९९	१८४	१७४	२५१	२३३	३४२	२,७३१	५६.११
उद्योगधन्दा	१	१			३		११	२		३	३	२४	०.४९
व्यापार व्यवसाय	३२	२२	६	२३	२६७	७०	५६	२३	१०	१४	६	५२९	१०.८७
नोकरी	१०	३६	२४	४५	४१४	३६	११३	२७	६	६८	१५	७९४	१६.३१
पेन्सन	३		६	१०	१७		१०	३	२१		२४	९४	१.९३
घर तथा जग्गा भाडा		३		१	५०							५४	१.११
सवारी साधन, मेसिन तथा उपकरणहरूको भाडा	१				७		८		१		३	२०	०.४१
ब्याज तथा लाभांस						१		१		२		४	०.०८
विप्रेषण (वैदेशिक)	१४	१८	३		३६		४५	१२	३५	२२	३८	२२३	४.५८
विप्रेषण (आन्तरिक)	४	२					१	१	१	३	३	१५	०.३१
दैनिक ज्यालादारी	१५	४९	१२	४४	४८	१२	४५	४७	१३	६	४१	३३२	६.८२
*अन्य		४	३	२	९	१	५	१	९	१२		४६	०.९५
उल्लेख नगरिएको							१					१	०.०२
जम्मा	**५१९**	**३९८**	**३३५**	**२८०**	**१,०६१**	**३१९**	**४७९**	**२९१**	**३४७**	**३६३**	**४७५**	**४,८६७**	**१००.००**

*माथि उल्लेखित आम्दानिको श्रोतबाहेक अन्य आम्दानी जस्तै दलाल, परामर्श, कलाकारीता, निजी फर्म आदिबाट हुने आम्दानी।

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

४.२.५ परिवार धान्न आवश्यक पर्ने मासिक खर्चको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ५१ : परिवार धान्न आवश्यक पर्ने मासिक खर्चको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	रु.१०००० भन्दा कम	रु. १०,००० - रु. २०,०००	रु. २०,००० - रु. ३०,०००	रु. ३०,००० - रु. ४०,०००	रु. ४०,००० - रु. ५०,०००	रु. ५०००० भन्दा बढी	जम्मा	मासिक रुपमा आवस्यक पर्ने औषत रकम रु.
१	१२३	३०३	६३	१५	३	१२	**५१९**	**१८,२३१**
२	२६९	११४	१३			२	**३९८**	**९,८८५**
३	३००	३३		१	१		**३३५**	**५,८१३**
४	२७३	४			१	२	**२८०**	**४,४०७**
५	२५०	६३६	७९	४५	३४	१७	**१,०६१**	**१७,४९५**
६	६८	१५२	३१	१९	४२	७	**३१९**	**२१,९८०**
७	२६१	१२६	३८	१७	१६	२१	**४७९**	**१७,३५०**
८	१७२	१०१	११	१	२	४	**२९१**	**१३,७४३**
९	२५७	७०	१४		६		**३४७**	**८,९०३**
१०	३२२	३७	२		१	१	**३६३**	**७,८६०**
११	४६२	१३					**४७५**	**४,६६६**
जम्मा	**२,७५७**	**१,५८९**	**२५१**	**९८**	**१०६**	**६६**	**४,८६७**	**१२,८६६**
प्रतिशत	**५६.६५**	**३२.६५**	**५.१६**	**२.०१**	**२.१८**	**१.३६**	**१००.००**	

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ घर परिवारमध्ये मासिक रु. १०,००० भन्दा कम खर्चमै परिवार धान्ने परिवारको संख्या २,७५७ अर्थात् ५६.६५ प्रतिशत, रु. १०,००० देखि रु. २०,००० सम्ममा परिवारको मासिक खर्च धान्नेको संख्या १,५८९ अर्थात् ३२.६५ प्रतिशत, रु. २०,००० देखि रु. ३०,००० सम्म खर्च गर्नेको संख्या २५१ अर्थात् ५.१६ प्रतिशत, रु. ३०,००० देखि रु. ४०,००० सम्म खर्च गर्नेको संख्या ९८ अर्थात् २.०१ प्रतिशत, रु. ४०,००० देखि रु. ५०,००० सम्म खर्च गर्नेको संख्या १०६ अर्थात् २.१८ प्रतिशत र रु. ५०, ००० भन्दा माथि खर्च गर्नेको संख्या ६६ अर्थात् १.३६ प्रतिशत देखिन्छ। यस तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गर्दा रु. १०,००० वा सोभन्दा कम रकममै मासिक गुजारा गर्नेको संख्या उल्लेख्य अर्थात् कूल परिवारको ५६.६५ प्रतिशत हुनुले यस नगरपालिकाका अधिकांश बासिन्दाहरूको जीवनस्तर न्यून भएकोले आधारभूत आवश्यकता जस्तै खाद्यान्न, बास, लुगालत्ता, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी आदिमा अत्यन्त न्यून स्तरको पहुँच रहेको स्पष्ट हुन्छ। चरम महंगी र मुद्रा स्फिती बढिरहेको हालको अवस्थामा ५६.६५ प्रतिशत परिवारहरूले प्रति परिवार प्रति दिन मात्र रु. ३३३.३३ मा गुजारा गर्नुपर्ने तथ्याङ्कले देखाउँछ। यो आर्थिक हिसाबले कमजोर अवस्था हो। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

४.२.६ आफ्नै वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न पुग्ने महिनाको आधारमा परिवारको विवरण

यस नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ घर परिवारहरूमध्ये आफ्नै वार्षिक आम्दानीले बाह्र महिनाभन्दा माथि धान्नेको संख्या ३,०९७ अर्थात् ६३.६३ प्रतिशत देखिन्छ । त्यसैगरी ९ देखि ११ महिनासम्म धान्न पुग्ने परिवार संख्या २३६ अर्थात् ४.८५ प्रतिशत, ७ देखि ९ महिनासम्म धान्न पुग्ने परिवारका संख्या ५८९ अर्थात् १२.१० प्रतिशत, ४ देखि ६ महिनासम्म धान्न पुग्ने परिवारका संख्या ४०४ अर्थात् ८.३० प्रतिशत र ० देखि ३ महिना मात्र धान्न पुग्नेको संख्या ५४० अर्थात् ११.१० प्रतिशत रहेको छ । यसपूर्वको मासिक खर्चको आधारमा तयार पारिएको तथ्याङ्क र यस तथ्याङ्कलाई संयुक्त रुपमा हेर्दा अधिकांश जनसंख्याले वार्षिकरुपमा गर्ने अत्यन्त न्यून आम्दानीले बाह्रै महिना दुःख गुजारा गरी खर्च धान्ने गरेको स्पष्ट हुन्छ । अर्कोतर्फ वार्षिक आम्दानीले वर्षभरी धान्न नसक्ने परिवारहरू समेत रहेको तथ्याङ्कले यो अवस्थामा रहेको जनसंख्या गरीबीमा रहेको पुष्टि हुन्छ । संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था लागू भैसकेको र स्थानीय सरकारमा धेरै हक अधिकारहरू प्रत्याभूत भैसकेको अवस्थामा यस्ता गरीवीमा रहेको जनसंख्यालाई लोक कल्याणकारी राज्यको मूल मर्मअनुसार सबलीकरण र संरक्षण गर्नु आवश्यक देखिन्छ । वडागत पूर्ण विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५२ : आफ्नै वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न पुग्ने महिनाको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	०-३ महिना	४-६ महिना	७-९ महिना	९-११ महिना	१२ महिना वा सोभन्दा माथि	उल्लेख नगरिएको	जम्मा	आम्दानीले धान्न पुग्ने औषत महिना
१	१६३	१४	३	६	३३३		५१९	८.०२
२	३	५७	३३	२४	२८१		३९८	१०.५६
३	११	५२	९३	२८	१५१		३३५	९.४३
४	१३५	४४	३२	३७	३२		२८०	५.०८
५	३०	४१	७३	६	९११		१,०६१	११.१७
६	७१	५२	१४२	९	४५		३१९	७.३१
७	९१	८४	८९	१३	२०१	१	४७९	८.३९
८	२		१	२	२८६		२९१	११.९०
९	५	५	२८	१४	२९५		३४७	११.३७
१०	१७	३२	३६	३	२७५		३६३	१०.५४
११	१२	२३	५९	९४	२८७		४७५	१०.६०
जम्मा	**५४०**	**४०४**	**५८९**	**२३६**	**३,०९७**	**१**	**४,८६७**	**९.७४**
प्रतिशत	**११.१०**	**८.३०**	**१२.१०**	**४.८५**	**६३.६३**	**०.०२**	**१००.००**	

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

४.२.७ कूल वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न नपुग्ने परिवारले नपुग अवधिको लागि घर धान्न गरेको अन्य व्यवस्थाको आधारमा परिवारको विवरण (बहुउत्तरमा आधारित)

नगरपालिकामा पहिचान भएका १,७७० घरपरिवारहरूको वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न नपुग्ने देखिन्छ । यसरी आम्दानी अपुग हुँदा उनीहरूले अन्य विभिन्न माध्यमबाट त्यसको गर्जो टार्ने गरेको पाइयो । जसमध्ये सबैभन्दा बढी ८४३ परिवार अर्थात् ४७.६३ प्रतिशतले ऋण लिने गरेका, ६५३ अर्थात् ३६.८९ प्रतिशत परिवारले उधारो चलाउने गरेको, बाँकीले संचित वा स्थिर सम्पती बिक्री गरेको पाइयो । यस तथ्याङ्कले यसरी गरिबीमा रहेका परिवारहरू क्रमश सुधारतर्फ उन्मुख हुनुभन्दा थप ऋणको भार थपिँदै जाने र स्थिर सम्पतीसमेत प्रयोग हुँदै जाँदा थप गरिबीतर्फ धकेलिने स्थिति रहेको पाइयो । नगरपालिकामा रहेको यो स्थिति लोक कल्याणकारी संवैधानिक व्यवस्थाको मर्मसँग मेल नखाने देखिन्छ । तसर्थ राज्य तथा स्थानीय सरकारले गरिबी निवारण र रोजगारी श्रृजनाका प्रभावकारी उपायहरूको अबलम्बन गर्नुपर्ने देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५३ : नपुग अवधिको लागि घर धान्न गरेको अन्य व्यवस्थाको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	सञ्चित सम्पत्ति प्रयोग गरेको	उधारो	ऋण लिएको	स्थिर सम्पत्ति बिक्री गरेको	*अन्य	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	२	६	१७९	१			१८६
२	७९	३८	३९	१			११७
३	७८	१२५	८१	१०	६		१८४
४	१८३	१०	६		६१		२४८
५	५३	४२	६०	७	१६		१५०
६	४	५२	२२८	१			२७४
७	५७	२०९	८८	६	१	१	२७८
८	३	१	४				५
९	२	३८	२५		१		५२
१०	१०	१३	६३	१	३		८८
११	३७	११९	७०	१	३		१८८
जम्मा	**५०८**	**६५३**	**८४३**	**२८**	**९१**	**१**	**१,७७०**
प्रतिशत	२८.७०	३६.८९	४७.६३	१.५८	५.१४	०.०६	१००.००

***माथि उल्लेखित व्यवस्थाबाहेक अन्य व्यवस्था जस्तै सहयोग लिएको, दान लिएको, मागेर चलाएको आदि ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

४.२.८ परिवारका सदस्यका लागि सामान्य बिरामी खर्च, न्यानो कपडा र झुलको व्यवस्था गर्ने क्षमताको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा रहेका ४,८६७ घरपरिवारहरूमध्ये १,४४३ अर्थात् २९.६ प्रतिशत परिवारहरूले बिरामी हुँदा उपचार खर्च व्यवस्था गर्न नसक्ने देखिन्छ । यो एक गम्भीर अवस्था हो । नेपालको संविधानको धारा ३५ को उपधारा १ मा "प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट प्राप्त आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निशुल्क प्राप्त गर्ने हक हुनेछ र कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट बञ्चित गरिने छैन" भनी स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ । यस तथ्याङ्कले नगरपालिकाका गरिबीको रेखामुनि रहेका नागरिकहरूमाथि राज्यको दायित्व रहेको स्पष्ट गर्दछ । अर्कोतर्फ गास, बास र कपासजस्ता आधारभूत आवस्यकताहरू मध्ये जाडोयाममा न्यानो कपडाको

व्यवस्था गर्न नसक्ने परिवारको संख्यासमेत ५७९ अर्थात् ११.९ प्रतिशत र गर्मीयाममा झुलको व्यवस्था गर्न नसक्ने परिवारको संख्या ३,३६५ अर्थात् ६९.१ प्रतिशत रहेको देखाउँछ । यी तथ्याङ्कहरूले जाडोयाममा ठण्डीका कारण लाग्ने रोगहरू र गर्मीयाममा लामखुट्टे तथा भुसुनाको टोकाईबाट लाग्ने इन्सेफ्लाइटिस, मलेरिया, डेँगु, कालाजारजस्ता प्राणघातक रोगहरूको उच्च जोखिममा ती परिवारहरू रहेको स्पष्ट हुन्छ । राज्यको यसतर्फ ध्यान जानु आवस्यक छ । विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५४ : परिवारका सदस्य सामान्य बिरामी पर्दा खर्च गर्न सक्ने आर्थिक क्षमताअनुसार परिवारको विवरण

वडा नं.	आर्थिक क्षमता भएको		आर्थिक क्षमता नभएको		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	३३१	६३.८	१८८	३६.२			५१९
२	२८२	७०.९	११६	२९.१			३९८
३	२३३	६९.६	१०२	३०.४			३३५
४	२१४	७६.४	६६	२३.६			२८०
५	८०६	७६.०	२५५	२४.०			१,०६१
६	१०५	३२.९	२१४	६७.१			३१९
७	३६८	७६.८	११०	२३.०	१	०.२	४७९
८	२३९	८२.१	५२	१७.९			२९१
९	३१२	८९.९	३५	१०.१			३४७
१०	२३८	६५.६	१२५	३४.४			३६३
११	२९५	६२.१	१८०	३७.९			४७५
जम्मा	३,४२३	७०.३	१,४४३	२९.६	१	०.०	४,८६७

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

तालिका नं. ५५ : जाडो महिनामा न्यानो लुगा व्यवस्था गर्न सक्ने क्षमताको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	न्यानो लुगा व्यवस्था गर्न सक्ने		न्यानो लुगा व्यवस्था गर्न नसक्ने		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	५०३	९६.९	१६	३.१			५१९
२	३६८	९२.५	३०	७.५			३९८
३	२७३	८१.५	६२	१८.५			३३५
४	२४७	८८.२	३३	११.८			२८०
५	९५६	९०.१	१०५	९.९			१,०६१
६	३०७	९६.२	१२	३.८			३१९
७	३४८	७२.७	१३०	२७.१	१	०.२	४७९
८	२७७	९५.२	१४	४.८			२९१
९	३४०	९८.०	७	२.०			३४७
१०	२५१	६९.१	११२	३०.९			३६३
११	४१७	८७.८	५८	१२.२			४७५
जम्मा	४,२८७	८८.१	५७९	११.९	१	०.०	४,८६७

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

तालिका नं. ५६ : आवश्यकताअनुसार लामखुट्टेको झुलको व्यवस्था गर्न सक्ने क्षमताको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	झुलको व्यवस्था गर्न सक्ने परिवार		झुलको व्यवस्था गर्न नसक्ने परिवार		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	१२५	२४.१	३९४	७५.९			५१९
२	११४	२८.६	२८४	७१.४			३९८
३	१७२	५१.३	१६३	४८.७			३३५
४	१३५	४८.२	१४५	५१.८			२८०
५	३५४	३३.४	७०७	६६.६			१,०६१
६	११६	३६.४	२०३	६३.६			३१९
७	९४	१९.६	३८४	८०.२	१	०.२	४७९
८	९७	३३.३	१९४	६६.७			२९१
९	८६	२४.८	२६१	७५.२			३४७
१०	८३	२२.९	२८०	७७.१			३६३
११	१२५	२६.३	३५०	७३.७			४७५
जम्मा	१,५०१	३०.८	३,३६५	६९.१	१	०.०	४,८६७

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

४.२.९ ऋणका आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ५७ : ऋण लिने र नलिने परिवारको विवरण

वडा नं.	ऋण लिने परिवार		ऋण नलिने परिवार		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	७१	१३.७	४४८	८६.३			५१९
२	६८	१७.१	३३०	८२.९			३९८
३	६५	१९.४	२७०	८०.६			३३५
४	१२	४.३	२६८	९५.७			२८०
५	४१७	३९.३	६४४	६०.७			१,०६१
६	२२२	६९.६	९७	३०.४			३१९
७	१३९	२९.०	३३९	७०.८	१	०.२	४७९
८	८०	२७.५	२११	७२.५			२९१
९	६८	१९.६	२७९	८०.४			३४७
१०	११६	३२.०	२४७	६८.०			३६३
११	७९	१६.६	३९६	८३.४			४७५
जम्मा	१,३३७	२७.५	३,५२९	७२.५	१	०.०	४,८६७

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ परिवारहरूमध्ये विभिन्न वित्तिय संस्था सहकारी वा अन्य तवरले आफ्ना विभिन्न कृयाकलाप सञ्चालन गर्न वा लगानी गर्न ऋण लिने परिवारहरूको संख्या १,३३७ अर्थात् २७.५ प्रतिशत र ऋण नलिने परिवारहरूको संख्या ३,५२९ अर्थात् ७२.५ प्रतिशत रहेका छन्। ऋण लिनुका उद्देश्यहरूमध्ये अत्यावश्यक आवश्यकता परिपूर्ती गर्न ऋण लिनेको संख्या लगानी वा उत्पादन मूलक व्यवसाय गर्न ऋण लिनेको संख्याभन्दा बढी भएको अनुमान सजिलै लगाउन सकिन्छ किनकि मासिक १०,००० भन्दा कम रकममा परिवारको गुजारा गर्नुपर्ने परिवार ५६.६५ प्रतिशत रहेको छ। वडागत रुपमा पूर्ण विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

४.२.१० परिवारले लिएको ऋण रकमका आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ५८ : परिवारले लिएको ऋण रकमका आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	रु. १०,००० भन्दा कम	रु. १०,००० देखि रु. २०,०००	रु. २०,००० देखि रु. ३०,०००	रु. ३०,००० देखि रु. ४०,०००	रु. ४०,००० देखि रु. ५०,०००	रु. ५०,००० भन्दा बढी	जम्मा	औषत ऋण रकम
१	२		३	२	६	५८	७१	४३५,४९३
२	४	१	४	१	७	५१	६८	४९८,१७६
३	९	१९	१८	४	६	९	६५	८३,९६२
४					३	९	१२	१,०७५,०००
५	१	१	१	२	१४	३९८	४१७	१,१०८,८९९
६	२६	१६	१०	५	१४	१५१	२२२	२६६,३३३
७	२६	१५	६	७	१०	७५	१३९	७५३,८३५
८	४	२		२	१३	५९	८०	३३५,३७५
९	४	५	६		१२	४१	६८	१७३,३६८
१०	८	९	५	४	१५	७५	११६	१९२,८४५
११	७	४	५	५	१०	४८	७९	३२०,८२३
जम्मा	**९१**	**७२**	**५८**	**३२**	**११०**	**९७४**	**१,३३७**	**५९५,२१९**
प्रतिशत	**६.८१**	**५.३९**	**४.३४**	**२.३९**	**८.२३**	**७२.८५**	**१००.००**	

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा ऋण लिने कूल १,३३७ परिवारहरूमध्ये ९७४ अर्थात् ७२.८५ प्रतिशत परिवाहरूले रु. ५०,००० भन्दा बढी ऋण लिएको देखिन्छ। त्यसै गरी रु. ४०,००० देखि रु. ५०,००० सम्म ऋण लिने परिवार संख्या ११० अर्थात् ८.२३ प्रतिशत, रु. ३०,००० देखि रु. ४०,००० सम्म ऋण लिनेको संख्या ३२ अर्थात् २.३९ प्रतिशत, रु. २०,००० देखि ३०,००० सम्म ऋण लिनेको संख्या ५८ अर्थात् ४.३४ प्रतिशत, रु. १०,००० देखि २०,००० सम्म ऋण लिनेको संख्या ७२ अर्थात् ५.३९ प्रतिशत र रु. १०,००० भन्दा कम ऋण लिनेको संख्या ९१ अर्थात् ६.८१ प्रतिशत रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ। ऋण रकमको विवरण हेर्दा सानो रकमको ऋण लगानी प्रयोजनका लागि भन्दा घरायसी प्रयोजन र अत्यावश्यक आवश्यकता पूर्ती गर्नलाई हुनसक्ने अनुमान लगाउन सकिन्छ। ऋण लिनु नकारात्मक नभएपनि ऋण लिनुको प्रयोजन दैनिक आवश्यकता गुजारा गर्ने अति आवश्यक आवश्यकताहरू पुरा गर्ने हुँदा त्यसले न्यून गुणस्तरको जीवनयापन र गरिबीलाई नै संकेत गर्दछ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

४.२.११ ऋण लिनुको कारणका आधारमा परिवारको विवरण (बहुउत्तरमा आधारित)

तालिका नं. ५९ : ऋण लिनुको कारणका आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	व्यापार व्यवसाय	कृषि व्यवसाय	भवन निर्माण/जमिन	जन्म/मृत्यु/ सामाजिक कार्य	धार्मिक/ साँस्कृतिक	औषधी उपचार	शिक्षा	परिवारको उपयोग	परिवारको सदस्य विदेश पठाउने	*अन्य कारण	जम्मा
१	६	११	४०	५		६	३	५			७१
२	११	२	३०	७		८	२	२१	२		६८
३	४	७	५	७	२३	४३	२६	४३	१	१	६५
४	२		६			२		१		१	१२
५	१०९	५	२२७	१८		९	४१	१४	४	१	४१७
६	१०४	७	९५	९	४	१४	४	१०	१		२२२
७	२५	१०	४७	१२	१	१७	११	३१	३		१३९
८	२४	५	३५	१५		९	९	३४	६		८०
९	४	१	१४	१२	२	३०	९	२४	२	२	६८
१०	१०	४	४४	१७	१	२८	५	४६	२		११६
११	१०	३	२०	५		१३	५	१९	६	१	७९
जम्मा	**३०९**	**५५**	**५६३**	**१०७**	**३१**	**१७९**	**११५**	**२४८**	**२७**	**६**	**१,३३७**
प्रतिशत	२३.११	४.११	४२.११	८.००	२.३२	१३.३९	८.६०	१८.५५	२.०२	०.४५	१००.००

***माथि उल्लेखित ऋण लिने कारणबाहेक अन्य कारण जस्तै विविध क्षेत्रमा लगानी गर्न, भवितव्य टार्न आदि ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामाऋण लिनेहरूको प्रवृत्तिलाई हेर्दा ऋण लिएका कूल १,३३७ परिवारहरूमध्ये सबैभन्दा बढी भवन निर्माण/जमिनको लागि ऋण लिने परिवारको संख्या ५६२ अर्थात् ४२.११ प्रतिशत रहेका छन् । त्यसैगरी दोस्रोमा व्यापार व्यवसायको लागि ३०९ अर्थात् २३.११ प्रतिशत, तेस्रोमा घर परिवारमा उपयोगको लागि २४८ अर्थात् १८.५५ प्रतिशत, चौथौंमा औषधि उपचारको लागि १७९ अर्थात् १३.३९ प्रतिशत रहेका छन् भने शिक्षा र उत्पादन प्रवर्द्धन गर्न निकै कम परिवारले ऋण लिएको देखिन्छ । जसमध्ये ११५ अर्थात् ८.६० प्रतिशतले शिक्षामा र ५५ अर्थात् ४.११ प्रतिशतले कृषि व्यवसायमा लगानी गर्न ऋण लिएको देखिन्छ। यसैगरी जन्म, मृत्यु तथा सार्वजनिक कार्यको लागि १०७ अर्थात् ८ प्रतिशतले ऋण लिएको देखिन्छ भने अन्य कार्य जस्तै धार्मिक तथा सांस्कृतिक, विदेश जाने कार्यमा नगण्य संख्यामा ऋण लिएको देखिन्छ । तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा भवन निर्माण/जमिनमा तथा व्यापार व्यवसायमा लगानी गर्न ऋण लिने परिवार अधिकांश रहेको देखिन्छ। जमिन खरिद र व्यवसायमा ऋण लगानी गर्नु सकारात्मक भएपनि आवास निर्माणमा ऋण गर्नु आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति नै हो । नागरिकका आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्ने दायित्व राज्यको हुने संवैधानिक व्यवस्था अनुरुप संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक संविधानले आवासजस्तो आवश्यकतालाई आवश्यकताहरूलाई मौलिक अधिकारको रुपमा स्थापित गरिसकेको सन्दर्भमा स्थानीय तथा संघीय सरकारले नागरिकका यी सवालहरूलाई सम्बोधन गर्नुपर्ने हुन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.२.१२ ऋण लिएको श्रोतको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ६० : ऋण लिनुको कारणका आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	व्यक्तिगत	बैंक	सहकारी संस्था	अन्य वित्तिय संस्था	अन्य	जम्मा
१	१७	४२	२०			७१
२	२५	२४	१७	१९	१	६८
३	५५	१८	३३	१		६५
४		७	४	२		१२
५	१२१	३३३	४१	१४		४१७
६	२२	५९	१६९	९४		२२२
७	६०	८१	१६			१३९
८	५२	५१	४१	२		८०
९	४३	२२	६	१४		६८
१०	८४	३५	१८	३		११६
११	३५	२२	२१	१०	१	७९
जम्मा	**५१४**	**६९४**	**३८६**	**१५९**	**२**	**१,३३७**
प्रतिशत	**३८.४४**	**५१.९१**	**२८.८७**	**११.८९**	**०.१५**	**१००.००**

*माथि उल्लेखित श्रोतबाहेक अन्य श्रोत जस्तै सामुदायीक समूह, कार्यरत कार्यालय, विविध प्रकारका कोष आदि ।

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

अमरगढी नगरपालिकामा ऋण लिने १,३३७ घरपरिवारहरूमा सबैभन्दा बढी ६९४ अर्थात् ५१.९१ प्रतिशत परिवाहरूले बैंकबाट ऋण लिएको देखिन्छ । त्यसैगरी दोस्रोमा ५१४ अर्थात् ३८.४४ प्रतिशत परिवारहरूले व्यक्तिगत, ३८६ अर्थात् २८.८७ प्रतिशत परिवारहरूले सहकारी संस्था, १५९ अर्थात् ११.८९ प्रतिशत परिवाहरूले अन्य वित्तिय संस्थाबाट ऋण लिएको र बाँकीले अन्यबाट ऋण लिएको तथ्याङ्क छ । हाल राष्ट्र बैङ्कले हरेक स्थानीय सरकार रहेको स्थानीय निकायमा एक बैङ्क शाखा खोल्न गरेको निर्देशनले बैङ्कहरूमा ग्रामीण सर्वसाधारणको पहुँच अझ वृद्धि हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ । बैंकबाट ऋण लिन धितो राख्नुपर्ने र अन्य प्रशासनिक झन्झट हुने भएकाले चर्को ब्याजमा परेपनि व्यक्तिबाट ऋण लिने आम प्रवृत्ति रहेको पाइन्छ । वडागत पूर्ण विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.३ उद्योग, बैंक तथा सहकारी

४.३.१ उद्योगसम्बन्धी विवरण

अमरगढी नगरपालिका स्थित वडा नं ७ को पोखरा, वडा नं. ५ को बागबजार र वडा नं.१० लगायतका प्रमुख बजार केन्द्र रहेका छन्। यस्ता बजारहरूबाट विशेषगरी खुद्रा व्यापार हुने गरेको छ। यसैगरी, अमरगढी नगरपालिका बाट थोक व्यापारसमेत हुने गरेको छ। थोक व्यापार अन्तर्गत खाद्य मिलबाट उत्पादित चामल, पिठो, तेल अन्य पहाडी तथा तराई जिल्लासँग हुने गरेको छ भने अन्य थोक व्यापारमा विस्कुट, साबुन, चाउचाउ, चिया, चिनी आदिको हुने गरेको छ। यसका अतिरिक्त तेस्रो मुलुकमा निर्मित इलेक्ट्रीक र इलेक्ट्रोनिक्स सामानहरूका साथै फरेन गुड्सको नाममा विभिन्न तेस्रो मुलुकहरूबाट उत्पादन

भई आयात गरिएका घरेलु उपयोगका सामानहरूको समेत थोक र खुद्राबिक्री यस नगरपालिका बाट हुने गरेको पाइन्छ।

कृषि योग्य जमिनको उपलब्धता कृषि तथा वनजन्य कच्चा पदार्थहरूको उपलब्धता, परम्परागत तथा जातिगत सीप, कौशल, पर्यटकीय महत्वका स्थलहरूको उपलब्धता लगायतका विभिन्न कारणले नगरपालिकामा कृषि तथा स्थानीय परम्परा र सीपमा आधारित उद्योगहरूको विकासको राम्रो सम्भावना रहेको छ। विशेषगरी ग्रामीण क्षेत्रका मानिसहरू उल्लेखनीय रूपमा औद्योगिक विकासतर्फ लागिसकेका छैनन्। तथापि, स्थानीय माग कार्यमा केही मझौला, साना तथा घरेलु उद्योग भने संचालित छन्। यस नगरपालिकामा रहेका व्यापारिक उद्योगहरू सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ६१ : व्यापारिक उद्योगहरू सम्बन्धी विवरण

क.सं	उद्योगको नाम	वडा नं.	उद्योगको स्वामित्व	उद्योगको प्रकार	लगानी (मि.)	प्रत्यक्ष रोजगारी			उत्पादन हुने वस्तु र सेवाको नाम	बार्षिक आम्दानी
						महिला	पुरुष	जम्मा		
साना उद्योग										
१	न्यु घटाल मोवायल ग्यालरी	५	निजी	सेवा	३००	१	२		सेवा	
२	कालापाथर समैजी फ्लोर मिल	६	निजी	सेवा	५००	१	२		सेवा	
३	शिव शागर होटल	१	निजी	सेवा	३००	१	१	२		
४	सत्यम अटो सर्भिस सेन्टर	५	निजी	उत्पादन	३००	१	२	३		
६	कैलपाल मासु पसल	५	निजी	सेवा	३००	१	१	२	कृषि	
७	विक्की अटो सर्भिस	५	निजी	सेवा	३००	१	२	३	सेवा	
८	शुभम ईन्जनियरीङ कन्ट्लजेन्सी	५	निजी	सेवा	३००	३	२	५	सेवा	
९	लाईट डेपलोडर	५	निजी	सेवा	३००	१	२	३	सेवा	
१०	थापा पोल्ट्री फार्म	४	निजी	उत्पादन	३००	१	२	३	सेवा	
११	जोशी डेरी उद्योग तथा मिष्ठान्न भण्डार	५	निजी	उत्पादन	३००	१	२	३	उत्पादन	
१२	संग्रिला होटल एण्ल लज	५	निजी	सेवा	३००	१	२	३	सेवा	
१३	फेमस टेलरिङ सेन्टर	५	निजी	सेवा	३००	२	१	३	सेवा	
१४	चन्द्र दिप मासुकटिङ्ग एण्ड पोल्ट्री फार्म	७	निजी	सेवा	३००	२	१	३	सेवा	
१५	अन्नपूर्ण केदार हाउस	५	निजी	सेवा	३००	१	१	२	सेवा	
१६	डिम्पल निर्माण सेवा	३	निजी	कृषि	३००	२	१	३	कृषि	
१७	न्यू भिजन फेसन एण्ड अजघर	६	निजी	कृषि	३००	१	२	३	कृषि	
१७	सन्लाईट होटल ट्रेड एण्ड	५	निजी	सेवा	३००	२	५	७	सेवा	

	मल्टी सप्लायर्स									
१९	ॐ ज्योती गहना पसल	५	निजी	सेवा	३००	२	३	५	सेवा	
घरेलु उद्योग										
१	डिफ्युज फिल्म स्टुडियो	५	निजी	सेवा	३००	२	३	५	सेवा	
२	भूमिराज सदाफल होटल एण्ड लज	५	निजी	सेवा	३००	२	४	६		
३	असिग्राम फ्लोर मिल	११	निजी	सेवा	५००	२	३	५	सेवा	
४	नर सिह होजियारी सपिङ्ग सेन्टर	५	निजी	उत्पादन	१००	१	१	२		
लघु उद्योग										
१	मन्ना वेकरी एण्ड फ्रेस हाउस	९	निजी	कृषि	३००	२	०	२		

स्रोत उद्योग विभाग, अमरगढी २०७४

अमरगढी नगरपालिकामा उपलब्ध प्राकृतिक कच्चा पदार्थ तथा विभिन्न स्रोत र साधनले उद्योगको संभावना प्रचुर देखिन्छ तर लगानी, व्यवसायिकता तथा विभिन्न पूर्वाधारको असुविधाको कारण उद्योगमा अपेक्षित विकास हुन सकेको देखिँदैन। केही साना साना उद्योगहरू सञ्चालित भएता पनि अमरगढी नगरपालिका लगायत आसपासका क्षेत्रसम्म मात्र आवश्यकता परिपूर्ति गर्न सफल छन्। ती उद्योगहरूले राष्ट्रिय माग तथा अर्थतन्त्रको हिस्सा भने खासै ओगट्न सकेको देखिँदैन।

४.३.२ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको विवरण

नगरपालिकामा उद्योग व्यापार लगानी गर्न वित्तीय संस्थाहरूमा वाणिज्य बैंकहरू मार्फत कर्जा लगानी हुने गरेको देखिन्छ। यस बाहेक नगरपालिकामा संचालित अन्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले पनि कर्जा उपलब्ध गर्दै आएका छन् भने नगरपालिकाबासीहरूसँग रहेको रकमलाई निक्षेपको रुपमा स्विकार गरी बचत पनि गर्दै आएका छन्। यस नगरपालिकामा निम्नअनुसारका बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरूको विवरण तलको तालिमा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ६२ : बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरूको विवरण

क्र. सं.	वित्तिय संस्था	वडा नं.	वार्षिक कारोकार रकम (रु. हजारमा)	लगानी रकम (रु. हजारमा)	लगानीका मुख्य क्षेत्र	प्रत्यक्ष रोजगारी			कैफियत
						महिला	पुरुष	जम्मा	
क वर्गको बैंक									
१	सिद्धार्थ बैंक लिमिटेड	०५	५०,०००	२७,०००	सवारी साधन, व्यापार, घरकर्जा, व्यतिगत कर्जा आदि	१	५	६	
२	सानिमा बैंक लिमिटेड	०५	५०,०००	नयाँ	सवारी साधन, व्यापार, घरकर्जा, व्यतिगत कर्जा आदि		९	९	

क्र. सं.	वित्तिय संस्था	वडा नं.	वार्षिक कारोकार रकम (रु. हजारमा)	लगानी रकम (रु. हजारमा)	लगानीका मुख्य क्षेत्र	प्रत्यक्ष रोजगारी			कैफियत
						महिला	पुरुष	जम्मा	
३	कुमारी बैंक लिमिटेड	०५	६०,०००	२०,०००	हायरपर्चेज, सवारी साधन, व्यापार, घरकर्जा, व्यतिगत कर्जा आदि		९	९	
४	ग्लोवल बैंक			२०,०००	सवारी साधन, व्यापार, घरकर्जा, व्यतिगत कर्जा आदि	१	१०	११	
५	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक	०५		१६५००	सवारी साधन, व्यापार, घरकर्जा, व्यतिगत कर्जा आदि	१	७	८	
६	कृषि विकास बैंक	५	६०,०००	२४,०००	कृषि, व्यापार, पर्यटक, शैक्षिक कर्जा		७	७	
७	नेपाल बैंक लिमिटेड	५	७०,०००	२८५००	कृषि, व्यापार, सवारी साधन, व्यक्तिगत	१	८	९	
८	एन.आई.सी एशिया बैंक लि.	०५	५०,०००।	८०,०००	कृषि व्यापार सवारीसाधन लघुउद्यम, विपन्न वर्ग कर्जा , घरकर्जा	१	६	७	
९	लक्ष्मी बैंक	५	१०,००००।	९०,०००	कृषि, व्यापार, घरकर्जा, लघुकर्जा, सवारी साधन कर्जा, अन्य	२	७	९	
१०	माछापुच्छ्रे बैंक लिमिटेड	५	५०,०००।	५०,०००	कृषि, व्यापार, घरकर्जा, सावरीसाधन, विपन्न वर्ग कर्जा		४	४	
११	बैंक अफ काठमाण्डौ	५	४०,०००।	१०,०००	कृषि, व्यापार, घरकर्जा, सावरीसाधन	१	३	४	
ख वर्गको बैंक									
१	कन्चन डेभ्लपमेन्ट बैंक लि	०५		१८५००	सवारी साधन, व्यापार, घरकर्जा, व्यतिगत कर्जा आदि	१	९	१०	
२	महालक्ष्मी विकास बैंक	०५	२७,०००	४०००	कृषि, आवास, लघुवित्त, वैदेशिक, व्यापार	२	७	९	

अ.न.पा स्थित बैंक कार्यालय, २०७५

४.३.३ सहकारी संस्थाको विवरण

नगरपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यहाँका सहकारी संस्थाको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ । सहकारी संस्थाले स्थानीय स्तरको बचतलाई नगरपालिका बाहिर जानबाट रोकी स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न आय मूलक कार्यमा लगानी गरिरहेका छन् । सहकारी संस्था प्रति जनताको अपनत्व बढी र प्रशासनिक झन्झट कमी हुने हुँदा वित्तिय क्षेत्रमा यहाँका जनताको पहुँचसमेत बढेको छ । गाउँमा उद्योग व्यापार क्षेत्रमा लगानी

गर्ने उद्देश्यका साथ बचत तथा ऋण, कृषि र बहुद्देश्यीय आदि प्रकृतिका सहकारी संस्थाहरूबाट कर्जा लगानी हुने गरेको छ। साथै यी संस्थाहरूले नियमित रुपमा सदस्यहरूबाट बचत सङ्कलन पनि गर्दै आएको देखिन्छ। यस नगरपालिकामा रहेका सहकारी संस्थाहरू सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ६३ : सहकारी संस्थाको नामावली

क.सं.	सहकारीको नाम	वडा नं.	किसिम	सदस्य			प्रत्यक्ष रोजगारी		
				महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	खडेली कृषि स.सं लि	०१	कृषि	२६	१८	४४			
२	खण्डेश्वर वावा कृषि	०१	कृषि	२५	२०	४५			
३	सेतीमहाकाली जडीवुटी उत्पादन तथा प्रसोधन सहकारी संस्था	०१	जडिवुटी	६	२८	३४			
४	मनाना कृषि स.सं	०१	कृषि	४	२१	२५			
५	सहिद भिमदत्त पन्त कृषि स.सं	०२	कृषि	३	२५	२८			
६	उद्धमशील कृषि सहकारी संस्था	०२	कृषि	१२	०	१२			
७	तृप्ती पशुविकास सहकारी संस्था	०२	पशु	४४	११	४५			
८	कैलपालबावा दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्था	०२	दुग्ध उत्पादक	२१	५	२६			
९	महिला वचत तथा ऋण सहकारी संस्था	०२	वचत तथा ऋण	२८		२८			
१०	केदारनाथ कृषि स.सं	०३	कृषि	१५	२७	४२			
११	जागरण कृषि स.सं	०३	कृषि	११	१७	२८			
१२	वुढीघटाल ताजा तरकारी तथा विउँ उ. सहकारी	०३	तरकारी उत्पादन	६	१९	२५			
१३	अमरगढी कोसेली सौगात कृषि स.सं	०४	कृषि	५	२०	२५			
१४	कालिका तरकारी विउ प्रवद्धन सहकारी संस्था	०४	विषयगत	१५	१०	२५			
१५	कृषि सहकारी संघ	०५	कृषि	४	२१	२५			
१६	एकिकृत महिला विकास कृषि स.सं	०५	कृषि	२५	०	२५			
१७	हिमशिखर वहुद्देशिय विकास सहकारी सं	०५	कृषि	१०	२६	३६			
१८	सहश्रलिङ्ग सहकारी सं	०५		०	२१३८	२१३८			
१९	डडेल्धुरा कृषि स.सं	०५	कृषि	२१८	३८३	६०१			
२०	शुभलक्ष्मीसाना किसान कृषि सहकारी संस्था	०५	कृषि	६	१९	२५			
२१	शिक्षक हित वचत तथा ऋण सहकारी संस्था	०५	वचत तथा ऋण	४	२८	३२			
२२	अमरगढी वचत तथा ऋण सहकारी संस्था	०५	वचत तथा ऋण	८	२०	२८			

क.सं.	सहकारीको नाम	वडा नं.	किसिम	सदस्य			प्रत्यक्ष रोजगारी		
				महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
२३	अमरगढी जनस्वास्थ्य सेवा सहकारी संस्था	०५	जनस्वास्थ्य सेवा	६	२१	२७			
२४	सुन्दरपश्चिम वचत तथा ऋण सहकारी संस्था	०५	वचत ऋण	५	२०	२५			
२५	महिलामञ्च उपभोता सहकारी संस्था	०५	विषयगत	२५		२५			
२६	महाकाली वचत तथा ऋण सहकारी संस्था	०५	विषयगत		१०	१०			
२७	वालक कृषि सहकारी संस्था	०५		८	१७	२५			
२८	श्री शुभविहानी लघुउद्यमी सहकारी संस्था	०५	लघुउद्यमी	११	१६	२७			
२९	साहारा वहुउद्देशिय स.सं	०६		६५	१०१	१६६			
३०	शैलेश्वर महादेव कृषि स.सं	०७		१५	१५	३०			
३१	उग्रतारा कृषक वहुउद्देशीय स.सं	०७		१	२५	२६			
३२	जनकल्याण सहकारी संस्था लिमिटेड	०७	वहुउद्देश्यीय	७	३३	४०			
३३	उग्रतारा कृषि तथा पशु विकास स.सं	०८		१०	१५	२५			
३४	सेतोगुराँस मुक्त हलिया कृषि सहकारी संस्था	०८	कृषि	११	१४	२५			
३५	उग्रतारा देवी पशुपालन सहकारी संस्था	०८	पशुपालन	८	१७	२५			
३६	उग्रतारा दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्था	०८		१	२९	३०			
३७	जनकल्याण वहुउद्देशिय सेवा	०८		१०	३९	४९			
३८	नवज्योती कृषि ससं	१०		६	२२	२८			
३९	सहश्रलिङ्ग दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्था	१०		१२	१३	२५			
४०	गतिशील कृषि ससं	११		१५	१२	२७			

स्रोत: नगर कार्यपालिका सामाजिक विकास शाखा, अमरगढी २०७४

४.३.४ बैंकमा खाता भए/नभएको आधारमा परिवार संख्याको विवरण

यस नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ परिवारहरूमध्ये ३,८५० अर्थात् ७९.१ प्रतिशत परिवारको बैङ्क खाता रहेको र बाँकी अर्थात् १,०१६ अर्थात् २०.९ प्रतिशत परिवारको बैङ्क खाता नरहेको देखिन्छ। यस हिसाबले नगरपालिकामा बैंकमा खाता हुने परिवार करिब ८० प्रतिशत भएकाले बैंकिङ सेवा तथा कारोबारमा ठूलो संख्याको पहुँच रहेको देखिन्छ। बैंकिङ प्रणालीबाट कारोबार गर्दा नागरिकले गर्ने सबै आर्थिक कारोबारको पूर्ण अभिलेख रहन्छ र राज्यद्वारा प्राप्त हुने विभिन्न सुविधाहरू बैङ्किङ प्रणालीबाट गर्दा त्यो लक्षित वर्गमा पुग्ने सुनिश्चितता समेत हुन जान्छ। राज्यलाई वित्तिय व्यवस्थापन गरी सम्पूर्ण जन साधारणहरूमा बैङ्किङ प्रति सकारात्मक धारणा विकास गर्न सहयोग पुऱ्याउनु पर्ने देखिन्छ। अर्कोतर्फ बैंकबाट कारोबार गर्दा आर्थिक अपचलन गर्ने वा आपराधिक क्रियाकलापमा गलत धनको प्रयोग हुने संभावना कम हुन जान्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६४ : बैंकमा खाता भए/नभएको आधारमा परिवार संख्याको विवरण

वडा नं.	बैंक खाता भएको परिवार		बैंक खाता नभएको परिवार		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	४३५	८३.८	८४	१६.२			५१९
२	३४३	८६.२	५५	१३.८			३९८
३	१५२	४५.४	१८३	५४.६			३३५
४	२०८	७४.३	७२	२५.७			२८०
५	९८५	९२.८	७६	७.२			१,०६१
६	२७९	८७.५	४०	१२.५			३१९
७	३२८	६८.५	१५०	३१.३	१	०.२	४७९
८	२३१	७९.४	६०	२०.६			२९१
९	२८९	८३.३	५८	१६.७			३४७
१०	२५८	७१.१	१०५	२८.९			३६३
११	३४२	७२.०	१३३	२८.०			४७५
जम्मा	३,८५०	७९.१	१,०१६	२०.९	१	०.०	४,८६७

स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

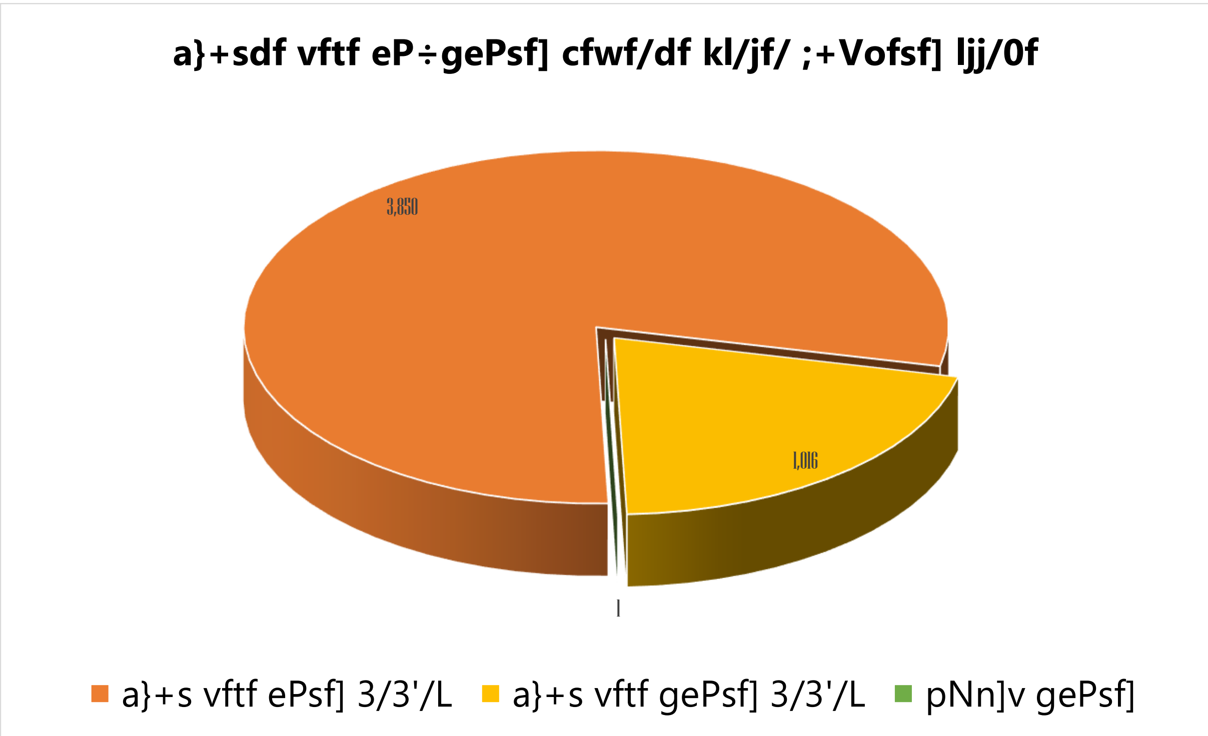

४.३.५ संचालकको लिङ्गअनुसार उद्योग तथा व्यवसायिक फर्मको विवरण

प्राप्त तथ्याङ्कअनुसार नगरपालिकामा सञ्चालनमा रहेका व्यापार, व्यवसायिक फर्म तथा कम्पनी सञ्चालकको लिङ्गका आधारमा जनसंख्याको विश्लेषण गर्दा पुरुषको तुलनामा महिलाको स्वामित्वमा रहेका फर्महरूको संख्या आधाभन्दा पनि कम रहेको छ । तथ्याङ्कअनुसार नगरपालिका भर संचालनमा रहेका ४५१ फर्महरूमध्ये ३८२ अर्थात् ८४.७ प्रतिशत फर्ममा पुरुषको स्वामित्व र ६९ अर्थात् १५.३ प्रतिशत फर्ममा मात्र महिलाको स्वामित्व रहेको देखिन्छ । त्यसो त महिलाका नाममा रहेका फर्महरूमा महिलाको नै भूमिका निर्णायक हुन्छ भन्न सकिँदैन वा पुरुषको नाममा रहेका फर्महरूमा महिलाको भूमिका पनि निर्णायक हुन सक्दछ । यद्यपि लैङ्गिक हिसाबले तथ्याङ्कको तुलनात्मक अन्तरमा देखिएको फराकिलोपनले व्यापारिक वा व्यवसायिक फर्महरू संचालन गर्ने महिलाको संख्या पक्कै नै न्यून रहेको देखाउँछ । महिलालाई आर्थिक रुपले निर्णायक तहमा पुऱ्याउन सर्वप्रथम महिला उद्यमशिलता विकासका प्रभावकारी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी महिला शसक्तिकरणलाई केन्द्रमा राख्नुपर्दछ । अर्कोतर्फ तथ्याङ्कले व्यापार-व्यवसाय संचालकमा महिलाको संलग्नता भने देखिएको सकारात्मक संकेत गरेपनि उनीहरूले संचालन गरेका फर्मको प्रकृति कस्तो प्रकारको हो भन्ने स्पष्ट नभएकोले उनीहरूको आर्थिक स्थिति कति बलियो छ भनेर आँकलन गर्न भने सकिँदैन । उदाहरणका लागि यदि महिलाले संचालन गरेका फर्महरू सामान्य सिलाइ-कटाई, तितौरा, अचार, बुनाइ, बुटिक, पार्लर आदि खालका रहेछन् भने यस प्रकारका व्यापारिक फर्महरूले चरम गरिवीबाट माथि उठ्न सहयोग पुऱ्याएतापनि महिलालाई आर्थिक हिसाबले वास्तवमै सबल भने बनाउँदैनन् । ठुला लगानीमा महिलालाई प्रात्साहन गर्न उदाहरणीय महिला उद्यमीहरूको उदाहरण दिएर, तालिम दिएर शसक्तिकरणका क्रियाकलाप गराई यसतर्फ आकर्षण गर्नुपर्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६५ : उद्योग व्यवसाय सञ्चालकको लिंगअनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण

वडा नं.	पुरुष		महिला		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	२४	८२.८	५	१७.२	२९
३	१	१००.०			१
४	३	१००.०			३
५	३५०	८४.५	६४	१५.५	४१४
८	४	१००.०			४
जम्मा	३८२	८४.७	६९	१५.३	४५१

स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

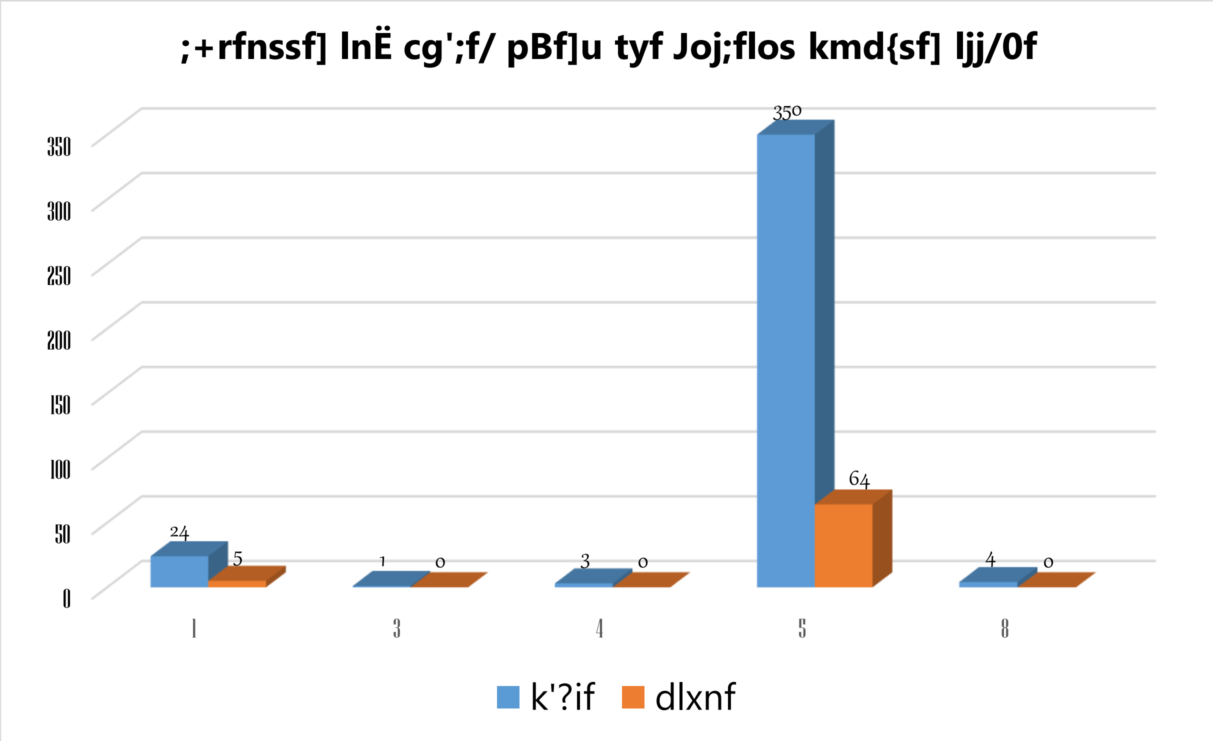

४.३.६ संचालकको उमेरसमुह अनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण

नगरपालिकामा संचालनमा रहेका ४५१ व्यापारिक वा व्यवसायिक फर्महरूमध्ये संचालकको उमेरसमूह अनुसार वर्गीकरण गर्दा सबैभन्दा बढी ३५-३९ वर्षको उमेर समूहका संचालकहरूको स्वामित्वमा १०४ अर्थात् २३.०६ प्रतिशत फर्महरू रहेका छन् । नगरमा २५ देखि ४४ वर्षको उमेर समूह बीचमा ३२५ अर्थात् ७२.०६ प्रतिशत फर्महरू रहेका छन् । २५ देखि ४४ वर्षको उमेर समूह उर्जावान उमेर समूह भएकोले स्वाभाविक रुपमा यस उमेर समूहका संचालकहरू बढी देखिएका छन् । महत्वपूर्ण पक्ष भनेको यो उमेर समूहका कति जनसंख्या यसप्रकारको उद्यमशिलतामा संलग्न छन् भन्ने हो । सम्पन्नता सूचकाङ्क र बेरोजगारीको तथ्याङ्क हेर्दा नगरपालिकामा व्यापक ढंगले उद्यमशिलता विकास, युवा स्वरोजगार तथा रोजगारी श्रृजनाका कार्यान्वयन योग्य कार्यक्रमहरू संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । वडागत हिसाबले हेर्दा वडा नं. १,३,४,५, ८ मा मात्र उद्योग/व्यवसायहरू रहेका छन् भने बजार केन्द्र भएकाले वडा नं. ५ मा सबैभन्दा धेरै फर्महरू रहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. ६६ : संचालकको उमेरसमुह अनुसार उद्योग/व्यवसायिक फर्मको विवरण

उमेर समुह	वडा न.					जम्मा	प्रतिशत
	१	३	४	५	८		
१५-१९ वर्ष				१		१	०.२२
२०-२४ वर्ष	१			२३		२४	५.३२
२५-२९ वर्ष	५	१		५०	१	५७	१२.६४
३०-३४ वर्ष	७		१	७८	१	८७	१९.२९
३५-३९ वर्ष	६			९८		१०४	२३.०६

उमेर समुह	वडा न.					जम्मा	प्रतिशत
	१	३	४	५	८		
४०-४४ वर्ष	६			७०	१	७७	१७.०७
४५-४९ वर्ष	२		१	४०		४३	९.५३
५०-५४ वर्ष				३२	१	३३	७.३२
५५-५९ वर्ष	१			८		९	२.००
६०-६४ वर्ष	१		१	४		६	१.३३
६५-६९ वर्ष				५		५	१.११
७०-७४ वर्ष				३		३	०.६७
७५-७९ वर्ष				२		२	०.४४
जम्मा	२९	१	३	४१४	४	४५१	१००.००

स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

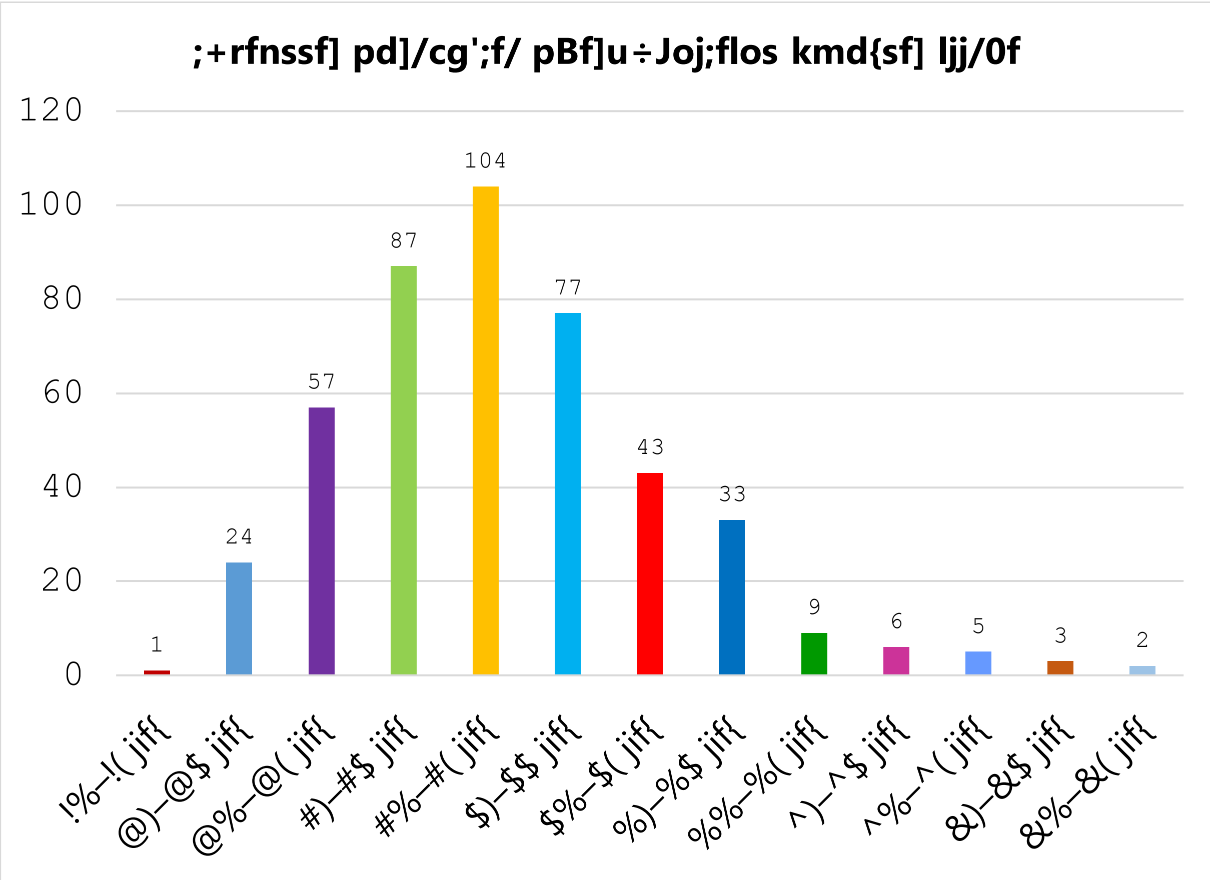

४.३.७ संचालकको नागरिकताका आधारमा उद्योग व्यवसायिक फर्मको विवरण

नगरपालिकामा संचालनमा रहेका व्यापार-व्यवसायिक फर्महरूमध्ये नागरिकताका आधारमा हेर्दा नेपालीको स्वामित्वमा ९९.३३ प्रतिशत र भारतियका नाममा ०.६७ प्रतिशत रहेका छन् । यसर्थ धेरै संख्यामा वैदेशिक लगानीमा रहेका ठूला फर्महरू नगरपालिकामा नरहेको देखिन्छ । लगानी रहेका केही फर्महरूमा समेत भारतीयहरूको सीमित संख्यामा लगानी भएको देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६७ : संचालकको नागरिकताका आधारमा उद्योग व्यवसायिक फर्मको विवरण

वडा नं.	नेपाली	भारतीय	जम्मा
१	२९		२९
३	१		१
४	३		३
५	४११	३	४१४
८	४		४
जम्मा	४४८	३	४५१
प्रतिशत	९९.३३	०.६७	१००.००

स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

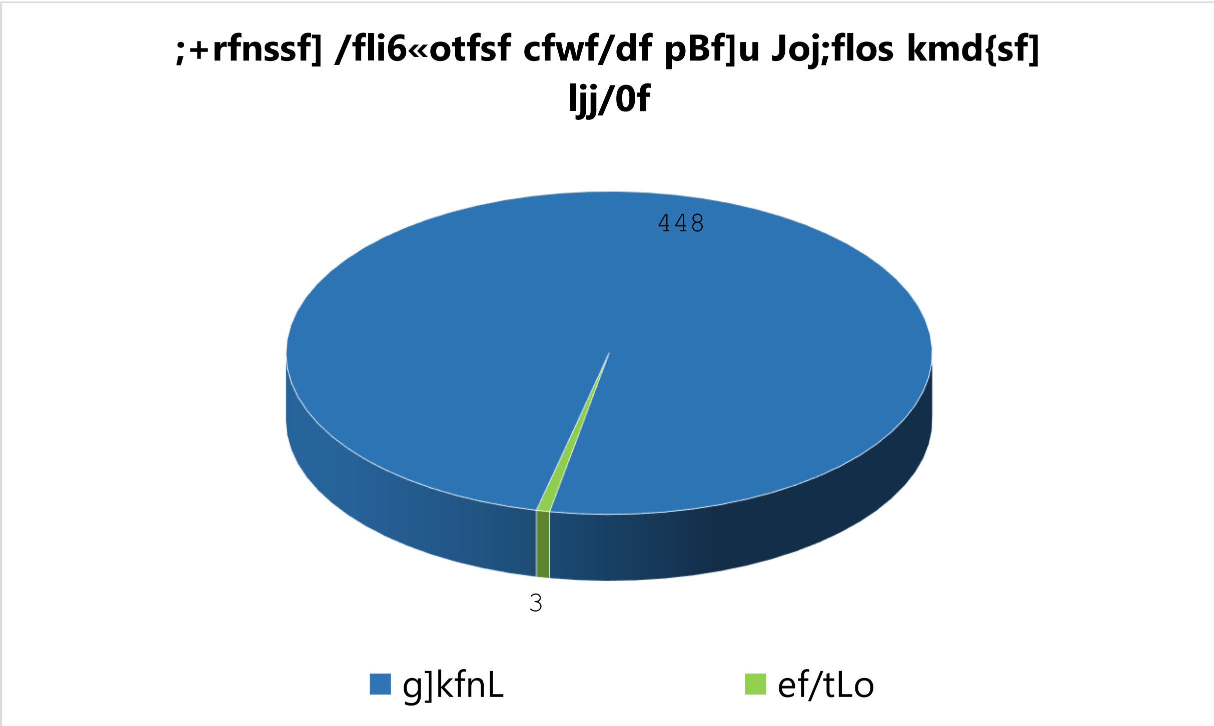

४.३.८ दर्ता भएका उद्योगहरूको वर्गीकरण (बहुउत्तरमा आधारित)

नगरपालिकामा दर्ता भएका व्यापारिक वा व्यवसायिक फर्महरूमध्ये सबैभन्दा बढी नगरपालिकामा दर्ता भएका ९३.२० प्रतिशत, घरेलुमा दर्ता भएका ९१.६१ प्रतिशत, वाणिज्य कार्यालयमा दर्ता भएका फर्महरू ८५.२६ प्रतिशत, कम्पनीमा दर्ता भएका ४५.१२ प्रतिशत, उद्योगमा दर्ता भएका १.१३ प्रतिशत र अन्यमा ०.२३ प्रतिशत रहेका छन् । नगरपालिकाको अर्थतन्त्र बलियो बनाउन उत्पादनलाई सबैभन्दा बढी जोड दिई नगरपालिकामा उत्पादित वस्तुहरू अन्यत्र निर्यात गर्ने वातावरण बनाउनु पर्दछ । यसका लागि लगानी मैत्री वातावरण, सार्जजनिक, निजी साझेदारी, युवा उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम, अभिमुखीकरण, तालिमजस्ता क्रियाकलापहरू सम्पूर्ण सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा सञ्चालन गरिनुपर्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६८ : दर्ता भएका उद्योग/व्यवसायिक फर्मको वर्गीकरण (वहुउत्तरमा आधारित)

वडा नं.	घरेलु	कम्पनी दर्ता भएका	उद्योग	वाणिज्य कार्यालय	पालिका/नगरपालिका	*अन्य	जम्मा
१	२१	३	५	१६	२१		२४
४	१				२		३
५	३८१	१९६		३६०	३८७	१	४१२
८	१				१		२
जम्मा	४०४	१९९	५	३७६	४११	१	४४१
प्रतिशत	९१.६१	४५.१२	१.१३	८५.२६	९३.२०	०.२३	१००.००

*माथि उल्लेखित दर्ता भएका उद्योगबाहेक समिति तथा संगठन, समुदाय आदि ।

स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

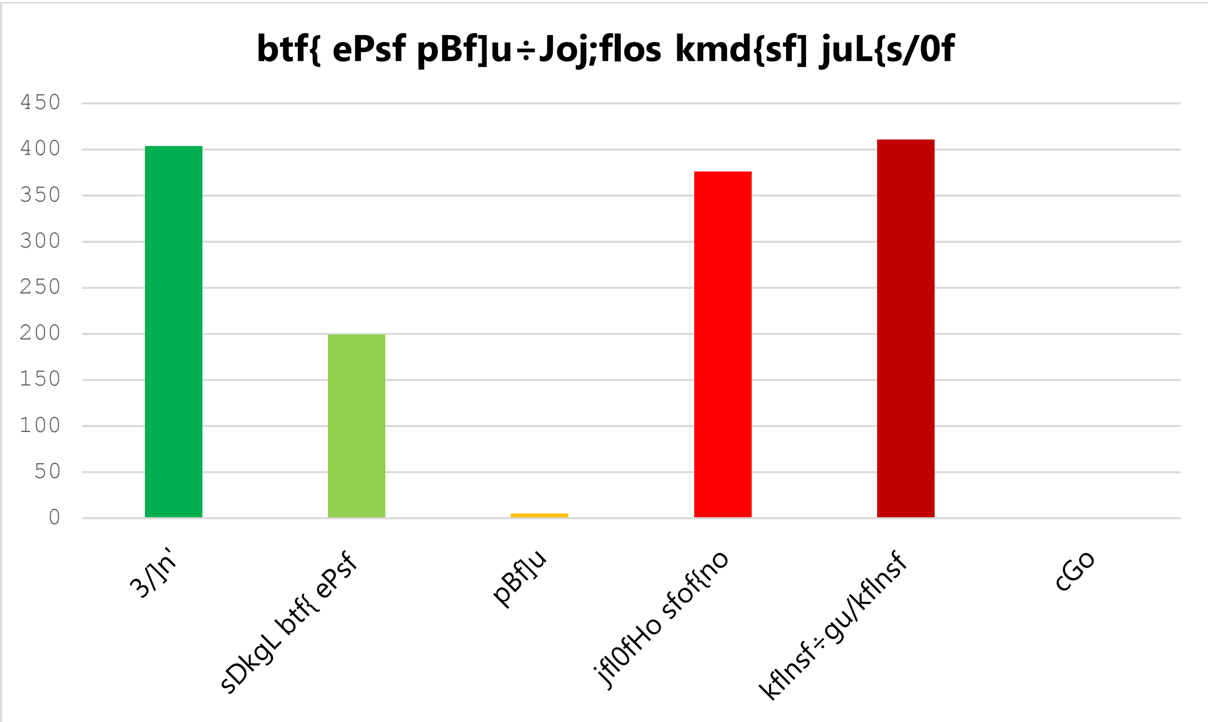

४.३.९ उद्योग व्यवसाय र व्यापारिक फर्महरू संचालन भैरहेका घरहरूको स्वामित्वको प्रकार

नगरपालिकामा संचालित उद्योग व्यवसायहरू संचालन भैरहेका घरहरूमा स्वामित्वको प्रकारलाई हेर्दा सबैभन्दा बढी भाडाको घरमा ३१२ अर्थात् ६९.१८ प्रतिशत, आफ्नै घरमा १३३ अर्थात् २९.४९ प्रतिशत, भाडाको जमिनमा ५ अर्थात् १.११ प्रतिशत र अन्यमा १ अर्थात् ०.२२ प्रतिशत फर्महरू संचालनमा रहेको पाइयो । आफ्नै स्वामित्वमा घर वा जमिन नभएपनि लगानी गरी भाडामा लिएको घर वा जमिनमा व्यापार व्यवसाय संचालन गर्नेको संख्या धेरै हुनुले व्यापार व्यवसाय संचालन गर्न आफ्नै घर वा जमिन हुनु पर्दैन सीप, जाँगर र लगानी गर्ने वातावरण साथै, ऋणको सहजता र सुरक्षाजस्ता कुराहरू महत्वपूर्ण हुन्छन् भन्ने संकेत मिल्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६९ : उद्योग/व्यवसायिक फर्म सञ्चालन भइरहेका घरको स्वामित्व

वडा नं.	आफ्नो घर	भाडाको घर	भाडाको जमिन	*अन्य	जम्मा
१	१५	९	५		२९
३	१				१
४	२	१			३
५	१११	३०२		१	४१४
८	४				४
जम्मा	१३३	३१२	५	१	४५१
प्रतिशत	२९.४९	६९.१८	१.११	०.२२	१००.००

*माथि उल्लेखित घरको स्वामित्वबाहेक सरकारी जमिन, गुठी, अतिक्रमण आदि ।

स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

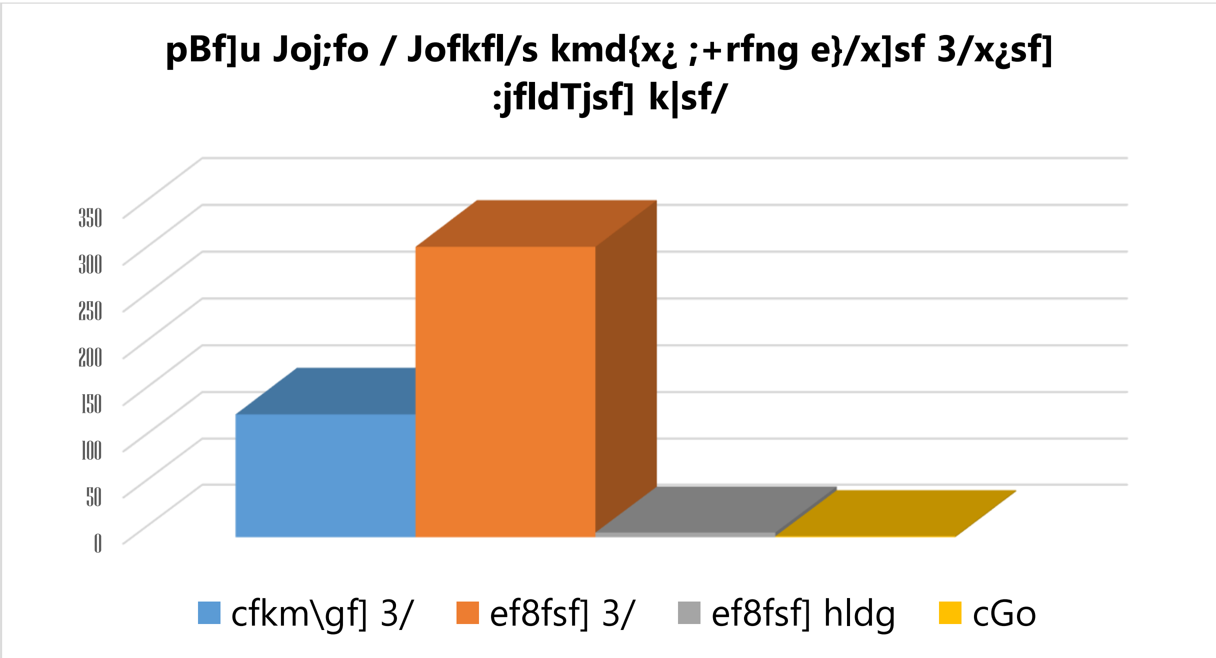

४.३.१० सञ्चालित उद्योग/व्यवसायिक फर्ममार्फत मासिकरुपमा घर भाडा प्राप्त गर्ने परिवारहरूको विवरण

नगरपालिकामा उद्योग व्यवसाय सञ्चालनमा रहेका ३१८ घरहरूमध्ये ६५ घरहरू मासिक रु २००० भन्दा कम भाडा प्राप्त गर्दछन्, ३० घरहरू रु. २१०० देखि ३,००० सम्म भाडा प्राप्त गर्दछन्, ७२ घरहरूले रु ३,००१ देखि ५,००० को बिचमा भाडा प्राप्त गर्दछन्, ९५ घरहरूले रु ५,००१ देखि १०,००० को बिचमा भाडा प्राप्त गर्दछन, ५२ घरहरूले १०००१ देखि ५०,००० को बिचमा भाडा प्राप्त गर्दछन भने ३ घरहरूले ५०,००० वा सोभन्दा माथि मासिक भाडा प्राप्त गर्दछन् । त्यसैगरी १ घर उल्लेख नभएको देखिन्छ । तथ्याङ्कलाई हेर्दा यस प्रकारका व्यापार र व्यवसायीहरू फर्महरू वडा नं. ५ बाहेक १ र ४ वडामा अत्यन्त कम छन् भने अन्य वडाहरूमा भाडामा छैनन् । अत्यन्त न्यून मासिक भाडामा बस्ने व्यापारिक तथा व्यवसायिक फर्मको संख्या धेरै भएकोले यस नगरपालिकामा ठूला स्तरका उद्योग व्यवसायहरू न्यून संख्यामा मात्र रहेको संकेत मिल्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ७० : सञ्चालित उद्योग/व्यवसायिक फर्मद्वारा मासिकरुपमा घर भाडा प्राप्त गर्ने परिवारको विवरण

वडा नं.	रु.२००० भन्दा कम	रु.२१०० - रु.३०००	रु.३००१ - रु.५०००	रु.५००१ - रु.१००००	रु.१०००१ - रु.५००००	रु.५०००० भन्दा बढी	थाहा नभएको	जम्मा	औषत मासिक भाडा रकम
१	५	२	३	१	१	१	१	१४	९,१४२.७१
४	१							१	२,०००.००
५	५९	२८	६९	९४	५१	२		३०३	८,०७९.८७
जम्मा	६५	३०	७२	९५	५२	३	१	३१८	८,१०७.५४
प्रतिशत	२०.४४	९.४३	२२.६४	२९.८७	१६.३५	०.९४	०.३१	१००.००	

स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

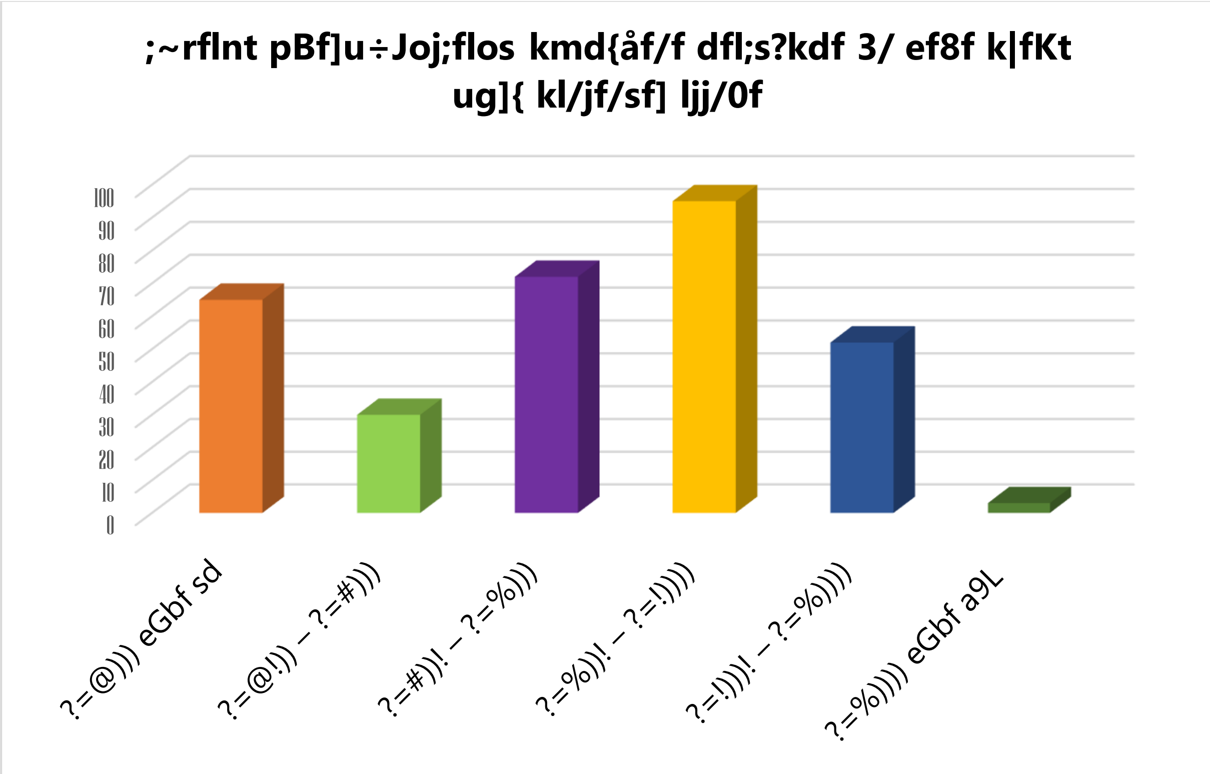

४.३.११ उद्योग तथा व्यवसायिक क्रियाकलपामा संलग्न व्यक्तिहरूको विवरण

नगरपालिकामा संचालनमा रहेका व्यापारिक वा व्यवसायिक फर्महरूमा जम्मा ९३४ व्यक्तिहरू संलग्न छन् संचालन र साझेदारहरूको संख्या ४७३ रहेको छ भने यी फर्महरूमा योगदान गर्ने परिवार सदस्य संख्या ३८ रहेको छ । साथै यी फर्महरूमा काम गर्ने नियमित कर्मचारी संख्या ४२३ रहेको छ । नगरपालिकामा काम गर्न सक्ने १५ देखि ५९ वर्षसम्मको उमेर समूहमा कूल १३,७७४ जनाको जनसंख्या रहेपनि उद्योग, व्यवसाय आदिमा संलग्न व्यक्तिको संख्या अत्यन्त न्यून अर्थात् नगन्य सरह रहेको देखिन्छ । यस्तै स्थिति रही रहे नगरपालिकाका घरपरिवारहरू थप गरिवीतर्फ धकेलिने सम्भावना रहेकोले बेलैमा प्रभावकारी कार्यक्रमहरू संचालन गरी उद्यमशिलता विकासतर्फ उन्मुख हुनु जरुरी छ । यसका लागि स्थानीय श्रोत र साधनमा आधारित उत्पादनमुलक व्यवसायहरूको स्थापना गर्नु जरुरी हुन्छ । विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ७१ : उद्योग तथा व्यवसायिक क्रियाकलापमा संलग्न व्यक्तिहरूको विवरण

वडा नं.	जम्मा व्यवसायिक फर्म	जम्मा संलग्न व्यक्ति	जम्मा प्रोपाइटर/सक्रिय साझेदार	योगदान गर्ने परिवार सदस्य संख्या	जम्मा नियमित कर्मचारी संख्या
१	२९	८२	३१	२९	२२
३	१	१	१	०	०
४	३	१०	४	२	४
५	४१४	८३०	४३२	५	३९३
८	४	११	५	२	४
जम्मा	४५१	९३४	४७३	३८	४२३

स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क संकलन, २०७५

४.३.१२ व्यापारिक केन्द्रहरूको विवरण

कृषिजन्य तथा उत्पादनमुलक उद्योग अन्तर्गत पर्ने खाद्य मिलबाट उत्पादन हुने बस्तु, दाल, चामल, तेल, पिठो, मसला, आदिले स्थानीय बजारको आवश्यकता पूर्ति गर्नुको साथै केही मात्रामा यिनले अन्य नगरपालिका तथा छिमेकी जिल्लाहरूको बजारको रूपमा सेवासमेत पुऱ्याइरहेका छन्। स्थानीय उत्पादन तथा आयातित उत्पादनहरूको बजारीकरण हुने गरेका प्रमुख बजार केन्द्रहरू निम्नानुसार छन् ।

तालिका नं. ७२ : व्यापारिक केन्द्रहरूको विवरण

क्र.सं.	बजार/व्यापारिक केन्द्रको नाम	वडा नं.	मुख्य व्यापारिक वस्तुहरू
१	अमरगढी, पोखरा	७	तरकारी तथा कृषि वस्तुहरू
२	अमरगढी, वागबजार	५	तरकारी, कृषि तथा फलफुलहरू
३	अमरगढी, तडीवाटा	१	कृषि जन्य उत्पादनहरू

स्रोत : अमरगढी कृषि शाखा , २०७४

खण्ड ५: कृषि तथा पशुपालन

५.१ कृषि

राष्ट्रिय कृषि नीति २०६१ मा देशमा भौगोलिक विविधताले उपलब्ध गराएको अवसर, कृषकहरूको लामो समय देखिको विशिष्ट अनुभव र आधुनिक कृषि प्रविधिको सदुपयोगबाट दिगो आर्थिक वृद्धि तथा खाद्य सूरक्षा कायम गर्न सकिने सम्भावना रहेको औल्याँइएको छ । तथापि कृषि उर्वर भूमिको अवैज्ञानिक प्रयोग, प्राकृतिक प्रकोपहरूको भूमिमा पर्ने असरहरू, कृषि श्रम र सिप हुनेहरूमा कृषि योग्य भूमिको पहुँच नहुनु र पहुँच हुनेहरूले भूमिको प्रयोग गर्न नसक्नु, कृषि क्षेत्रको विकासका लागि आवस्यक भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था हुन नसक्नु नेपालमा कृषि क्षेत्रका मुख्य समस्याहरू र चुनौती रहेको राष्ट्रिय कृषि नीति २०६१ को पृष्ठभूमि मै स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ । यो समग्र राष्ट्रको कृषि क्षेत्रको आम समस्या भएकोले यस नगरपालिकाको हकमा समेत लागू हुन्छ । नेपालमा कृषि क्षेत्र देशको प्रमुख रोजगार प्रदायक तथा कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्रमुख हिस्सेदार भै देशको अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रूपमा रहेको छ। ग्रामीण जनताहरूको जीवनस्तरमा प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने कृषि क्षेत्रको आधारभूत कृषि तथ्याङ्कलाई ग्रामीण विकासको सूचकको रूपमा लिन सकिन्छ । खाद्यान्न तथा नगदे बालीहरू फलफूल, पशुपंक्षी, मत्स्य सिंचाई साथै कृषि उत्पादन र क्षेत्रफलसम्बन्धी विविध सूचनाहरू कृषि तथ्याङ्कको क्षेत्रभित्र पर्ने भएतापनि नेपालमा सरकारी स्तरबाट राष्ट्रिय तथा स्थानीयस्तरमा कृषिसम्बन्धी सूचना तथा तथ्याङ्कको प्रमुख स्रोतको रूपमा कृषि भूमि व्यवस्थापन तथा सहकारी मन्त्रालय र केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग रहेका छन् । स्थानीय उत्पादनको वृद्धि र विकास गर्न बजारीकरणतर्फ विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।

आर्थिक सर्वेक्षण २०७३/७४ अनुसार नेपालको कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान २९.३७ प्रतिशत रहेको छ । नेपालमा करिब ६३ प्रतिशत जनसंख्या रोजगारी तथा जीविकाको लागि कृषिमा निर्भर रहेका छन् । वर्षेनी युवा जनशक्ति पलायनमा बढोत्तरी, अव्यवस्थित शहरीकरण, जग्गाको खण्डिकरण, घडेरीकरण, जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्ति, समग्र कृषि क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् । कृषि क्षेत्रको विकासका लागि आवश्यक सिँचाइ, सडक, विजुली, संचार, उद्योग र बजार व्यवसाय तथा उन्नत प्रविधिहरूमा पर्याप्त लगानी आर्कषण गर्न नसक्नु कृषि क्षेत्रको मूलभूत समस्या हो भने कृषि पेशालाई प्रतिस्पर्धा, नाफामूलक, सम्मानजनक र व्यवसायिक रुपमा स्थापित गर्नु पनि चुनौतिको रुपमा रहेको छ ।

नगरपालिकाको ३७.०३ वर्ग कि.मि. (२६.६५ प्रतिशत) भू-भाग कृषिको लागि उपयुक्त क्षेत्र रहेको छ। सामान्यतः कृषि प्रणालीमा मुख्य अन्न बालीहरू धान, मकै, गहुँ आदि हुन् । यस्तै दलहन बालीमा मास, मसुरो, केराउ, उत्पादन हुने गर्दछ । तेलहन बालीमा तोरीको उत्पादन गरिन्छ भने तरकारी खेती आलु, प्याज, काउली, भिन्डी, लसुन लगायत प्रमुख खाद्य तथा नगदे बाली हुन् र यिनको उत्पादकत्व पनि बढी छ । नगरपालिकामा सबैभन्दा धेरै क्षेत्रमा खाद्यान्न, तरकारी र फलफूल बाली लगाइने गरेको छ भने तुलनात्मक रूपले न्यून क्षेत्रमा दलहन र मसला बाली लगाइने गरेको छ ।

५.१.१ कृषिजन्य बालीसम्बन्धी विवरण

भौगोलिक असमानताले विभिन्न स्थानहरूमा लगाउने बाली तथा उत्पादन फरक फरक हुनुको साथै लगाउने समय पनि भिन्न रहेको छ। अमरगढी नगरपालिकामा पनि अधिकांशं मानिसहरू कृषिमा संलग्न रहेका छन्। यस नगरपालिकामा लगाईने बालीको क्षेत्रफल र उत्पादनसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

(क) हिउँदे बाली

नगरपालिकामा उत्पादन गरिने प्रमुख हिउँदे बालीहरूमा गहुँ, तोरी, मसुरो, कोदो, फापर, जौ रहेका छन भने तरकारीमा आलु, काउली , तरकारी वीउ र मसला बाली आदि रहेका छन् ।

(ख) वर्षे बाली

नगरपालिकाका प्रमुख वर्षे बालीहरूमा धान, मकै, कोदो, दलहन, भटमास, मास, आलु, मसला बाली, अदुवा आदि छन् ।

तालिका नं. ७३ : कृषिजन्य बालीसम्बन्धी विवरण

बाली	उत्पादन (मे.ट)	खेती गरिएको जग्गाको (क्षेत्रफल हेक्टरमा)		
		जम्मा क्षेत्रफल	सिंचित क्षेत्रफल	असिंचित क्षेत्रफल
अन्नबाली				
धान	१२२५	४९०	२२०	२७०
मकै	८६४	२७०	१०	२६०
गहुँ	९९०	४५०	१५०	३००
कोदो	३	३	०	३
दलहन				
मुसरो	७	१०	२	८
भट्टमास	१६५	११०	११०	०
तेलहन				
तेलहन	१.४	२	१	१
तोरी/सर्स्यु	१.४	२	१	१
तरकारी				
आलु	२१६	१८	१२	६
बन्दा/काउली/रायो	२२५	१५	१३	२
बोडी	२४	३	२	१
गोलभेंडा	३००	१२	१०	२
काँक्रो, लौका, फर्सी	१८०	१०	८	०
करेला, घिरौला, चिचिण्डो	२०	२	२	
नगदे बाली				
अदुवा/वेसार	३०	३	०	३
प्याज/लसुन	५६	७	५	२
फलफूल				
आँप/लिची	६०	५	४	१
(अमिलो जात)	७०	७	६	१
स्याउ/आरुवखडा	१६	२	०	२
किवी	०.५	०	१	०

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, अमरगढी २०७५

५.१.२ कृषि बालीमा लाग्ने रोग

नगरपालिकाको कृषि उत्पादनमा धान, गहुँ, मकै, दलहन, तेलहन, तरकारी, फलफूल आदि नै मुख्य रूपमा रहेको छ । सामान्यतया धानमा ब्लास्ट, खैरो थोप्ले, फेद कुहिने रोगहरू देखा परेको छ भने गहुँमा कालो पोके र सिन्दुरेजस्ता रोगहरू देखिन्छन् । यसैगरी मकैमा डाँठ वा घोगा कुहिने र तरकारी आलु, सागपात आदिमा लेटव्लाइट, मोजाइक, ओइलाउने, खोस्टे, अल्टरनेरिया, क्वरट, ड्याम्पिङ्ग अफ, जरा कुहिनेजस्ता रोगहरू मुख्य रूपमा देखा पर्दछन् । फलफूलमा विशेषगरी कोत्रे, सेतो धुले रोग, भोजक पात गुजुमुज्ज हुने, जरा कुहिने, ओइलाउने आदि रोगहरूको प्रकोपबाट कृषकहरू समस्यामा परेका छन् । मुख्य बालीहरूमा लाग्ने शत्रु जीव र रोगहरूको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा राखिएको छ ।

तालिका नं. ७४ : बालीमा लाग्ने रोग विवरण

क्र.सं.	बाली	प्रमुख शत्रु जीव	प्रमुख रोग
१	अन्न बाली	रिठे किरा, किथो, गवारो, फेदकटुवा, पतेरो, लाही किरा	धानको ब्लाष्ट, फेदकुहिने रोग, ढुषी जन्य रोग
२	दालबाली	धुन, बोरर, भुसिलकिरा, लाही	जराकुहीने रोग, ओईलाउने रोग, बाँझोपन, खैरारोग र डढुवा रोग
३	तेलहन बाली	लाही किरा	जरा कहिने रोगहरू,
४	तरकारी बाली	गबारो फेदकाट्ने किरा, कागेकिरा, फौजीकिरा, खपटे, पुतली, भुसिलकिरा, खुम्रे किरा, रातो कमिला	डढुवा, भाईरस जन्य रोगहरू , जरा कुहिने रोगरहरू, ओइलाउने रोग, बाँजोपन, डढुवा रोग र फेदकुहिने रोग आदि
५	नगदे बाली	ग्वारो, फेदकाट्ने किरा, कागकिरा, फौजीकिरा, फलफुल कुहाउने भिंङगा, खपटे, पुतली, भुसिलकीरा आदि	डढुवा, भाईरस जन्य रोहहरू, जराकुहिने रोगहरू, ओईलाउने रोग, खैरा रोग, डढुवा रोग, फेद कुहिने रोग आदि ।
६	फलफुल बाली	पतेरो, गवारो, लाही,पुतली, भुसिलकिरा, विभिन्न खालका खपटे, ओसा किरा आदि ।	टुप्पा सुक्ने रोग, फलझर्ने, पात पहिलिने, जराकुहिने, डढुवा, ओइलाउने रोग, बाँझो पन, डढुवा रोग, फेदकुहिने रोग, एथ्राक्नोज आदि ।

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, अमरगढी २०७३

५.१.३ कृषि तथा पशु सेवा केन्द्र तथा उपकेन्द्रहरूको विवरण

कृषि प्रविधि बिस्तारको उद्देश्यलाई सहयोग गर्दै कृषकको कृषि प्राविधिकसम्मको पहुँचलाई सरल बनाउन अमरगढी नगरपालिकामा रहेका कृषि सेवा केन्द्रहरूको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ७५ : कृषि सेवा केन्द्रको विवरण

क्र.सं.	सेवा केन्द्र	वडा नं.	भवनको संख्या	भवनको अवस्था
१	कृषि सेवा केन्द्र	८	१	जिर्ण

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, अमरगढी २०७४

५.१.४ बाली पात्रो

नेपालको भौगोलिक विविधताको कारण विभिन्न क्षेत्रहरूमा लगाईने बालीहरू र लगाउने समय फरक फरक पाईन्छ। यस्तै एउटै ठाउँको माथिल्लो मध्य र तल्लो भागमा पनि बाली लगाउने र बालीको भिन्नता पाईन्छ। यस अमरगढी नगरपालिकाको बालीको समयअनुसार बाली पात्रोको विवरण तल तालिकामा देखाईएको छ।

तालिका नं. ७६ : बाली पात्रो

क्षेत्र	बाली	लगाउने समय		बाली लिने समय	
		खेत	पाखो	खेत	पाखो
उच्च भाग	मकै		फागुन-बैशाख		भदौ-असोज
	गहुँ		आश्विन-मंसिर		चैत-बैशाख
	कोदो		जेष्ठ-असार		कार्तिक-माघ
	वर्षे आलु		माघ/फागुन		जेठ-श्रावण
	सिमी		बैशाख-असार		भदौ-कार्तिक
	भटमास		जेष्ठ-असार		आश्विन-मंसिर
मध्य भाग	धान	बैशाख-श्रावण	फागुन चैत	आश्विन मंसिर	
	गहुँ	असोज/कार्तिक	आश्विन-मंसिर	चैत-बैशाख	चैत-बैशाख
	मकै	फागुन-चैत	फागुन-चैत	असार-श्रावण	श्रावण-भदौ
	आलु	कार्तिक -मंसिर	कार्तिक -मंसिर	फागुन -चैत	फागुन -चैत
	कोदो		जेष्ठ-असार		कातिक-मंसिर
	तोरी	असोज -कार्तिक	असोज -कार्तिक	मंसिर-चैत	फागुन -चैत
	भटमास	जेठ-असार	जेठ-असार	कातिक-मंसिर	मंसिर-चैत
तल्लो वेसी	धान	बैशाख-श्रावण		आश्विन-मंसिर	
	गहुँ	कार्तिक -मंसिर	आश्विन-कार्तिक	चैत-बैशाख	चैत-बैशाख
	मकै		चैत-बैशाख		श्रावण-भदौ
	आलु	कार्तिक -मंसिर	असोज -मंसिर	फागुन -चैत	पुस-माघ
	तोरी	असोज -कार्तिक	असोज -कार्तिक	मंसिर-चैत	फागुन -चैत

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, डडेल्धुरा २०७४

५.१.५ कृषि बजारीकरण

परम्परागत कृषि बजारीकरणमा उत्पादकहरूले असंगठीत रूपमा आफ्नो उपजको आफैं बजारीकरण गर्ने चलन थियो तर पछिल्ला दिनमा विविध खाले बजार श्रृंखला पार गर्दै कृषि उपजहरूको बजारीकरण प्रचलन विकास हुन थालेको छ। यद्यपि आजसम्म पनि व्यवस्थित कृषि बजार निर्माण भई नसके पनि बन्ने र बनाउने दिशामा भएका प्रयत्नहरूले कृषि बजारको क्रमिक विकासमा टेवा पुऱ्याएका छन्। कृषि उपज बजारीकरणका ढाँचाहरूले एकले अर्कोलाई विस्थापन गरेका छैनन्, तर एकले अर्काको विकास गर्न परिस्थिति निर्माण गरेका छन्। नगरपालिकामा विभिन्न स्थायी अस्थायी कृषि बजारहरूबाट कृषि लगायत अन्य वस्तुहरूको (तरकारी, आलु, फलफूल तथा दैनिक उपभोग्य अन्य वस्तुहरू) बजारीकरण हुने गरेको

देखिन्छ । यस नगरपालिकामा विभिन्न स्थानमा कृषि बजारहरू लाग्ने गरेको पाइन्छ । नगरपालिकामा लाग्ने कृषि बजारहरू सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ७७ : बजारको नाम र प्रकृति (थोक, संकलन केन्द्र)

क्र.सं.	कृषि बजारको नाम	बजारको किसिम	ठेगाना	पूर्वाधारहरू	कारोबार हुने प्रमुख वस्तुहरू
१	कृषि बजारको व्यवस्थापन समिति	थोक खुद्रा	वडा नं ५	४०	बर्षे हिँउदे तरकारी
२	सहश्रलिङ्ग महिला कृषक समुह	थोक खुद्रा	वडा नं २	३	बसन्ते, बर्षे, हिउदे तरकारी
३	घटाल कृषि उपज बजार व्यवस्थापन समिति	थोक खुद्रा	वडा नं ३	२	बसन्ते, बर्षे, हिउदे तरकारी
४	पोखरा कृषिबजार समिति	थोक खुद्रा	वडा नं ७	२	बसन्ते, बर्षे, हिउदे तरकारी
५	ढोलामनना कृषि उपज व्यवस्थापन समिति	थोक खुद्रा	वडा नं १	२	बसन्ते, बर्षे, हिउदे तरकारी
६	फिन्नेकोट कृषि उपज व्यवस्थापन समिति	थोक खुद्रा	वडा नं ११	२	बसन्ते, बर्षे, हिउदे तरकारी

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, अमरगढी २०७५

५.१.६ कृषि पकेट क्षेत्रको बिवरण

अमरगढी नगरपालिकामा कृषि पेशा अगाल्ने परिवारको संख्या उच्च रहेको छ । कृषि पेशामा संलग्न श्रम शक्ति उच्च रहेको यस नगरपालिकामा कृषि व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्यले नगरपालिकामा विभिन्न क्षेत्रलाई कृषि पकेट क्षेत्रको रूपमा विकास गरी नगदे, तरकारी, फलफुल, खाद्यान्न, मौरी पालन, अलैचीजस्ता कृषि उत्पादनको वृद्धि गर्न सक्ने प्रसस्त संम्भावना देखिन्छ। यस नगरपालिकामा रहेका पकेट क्षेत्रको विवरण निम्नअनुसार रहेको छ ।

तालिका नं. ७८ : कृषि पकेट क्षेत्रको विवरण

क्र. सं.	व्यवसायिक पकेट क्षेत्र	पकेट क्षेत्र	वडा नं.
१	तरकारी	दुमडा, पोखरा, रोखलगाउँ, ढाँटगाउ, फिन्नेकोट, डोला मनना, मालम, डोटीघटाल, कोट्यौडा, भेटा र बण्ड	१,३,६,७, ८ र ११
२	तरकारी बिउ पकेट	रजेउडा, कोटेउडा, लरडा र रोड्डे	३
३	आलु	फिन्नेकोट, पोखरा दुमडा, मालम, डोटीघटाल, भेटा, बण्ड, पोखरा, सल्लागाउँ, सिरोला, तडिबाटा	१, २, ३, ६, ७, १०, ११

४	अदुवा	भालुमारे, भेटा, बण्ड	१ र ६

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, अमरगढी २०७५

५.१.७ जग्गाको उर्वराशक्ति

नगरपालिकाको २६.६५ प्रतिशत क्षेत्रफल खेती योग्य जमिनले ओगटेको छ। अमरगढी नगरपालिकामा रहेको उर्वरा क्षेत्रलाई वैज्ञानिक कृषि प्रणालीमा आधारित भई पूर्ण सदुपयोग गर्न सकिएको छैन । नगरपालिकाको बेसी तथा भिरालो भू-भागमा खाद्यान्न बाली, नगदे बाली तथा फलफूल र तरकारीको लागि उर्वर भूमि पाइन्छ भने वन क्षेत्रले ढाकेको क्षेत्रहरूमा डाँलेघाँस र खरघाँसको लागि उर्वरता रहेको पाइन्छ। नगरपालिका उपलब्ध खेतियोग्य जमिन र सिँचाइको उपयोग गर्न सके कृषिमा राम्रो सम्भावना रहेको छ।

५.१.८ कृषक उद्यमी तथा बचत समूहहरूको विवरण

तालिका नं. ७९ : कृषक उद्यमी तथा बचत समूहहरूको विवरण

वडा नं.	कृषक समूह			पशुपालन समूह		
	समूह संख्या	सदस्य		समूह संख्या	सदस्य	
		महिला	पुरुष		महिला	पुरुष
१	९			४		
२	६			४		
३	८			३		
४	२			६		
५	२					
६	२					
७	६					
८	३			१		
९	४					
१०	२					
११	४			१		

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, डडेल्धुरा २०७३

५.१.९ कृषि तथा पशुपालनसँग सम्बन्धित सामुदायिक, सहकारी फार्म वा संस्थाको विवरण

यस नगरपालिकामा कृषि तथा पशुपालनसँग सम्बन्धित सामुदायिक तथा सहकारी फार्महरूको विगत केही वर्षदेखि उल्लेखनीय रुपमा स्थापित भएको देखिन्छ। शहरी स्थानमा यस्ता फार्महरूको स्थापना भएपनि ग्रामीण क्षेत्रमा भने आफ्नो प्रयोजनको लागि आफै उत्पादन गर्ने गरेको पाइन्छ। कृषि तथा पशुपालन

व्यवसायबाट नगरपालिकामा प्रशस्त मुनाफा कमाउन सकिने सम्भावना यस नगरपालिकामा रहेको छ । यस नगरपालिकामा रहेका कृषि तथा पशु पालनसँग सम्बन्धित सामुदायीक, सहकारी फार्म वा संस्थाको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ८० : कृषि तथा पशुसँग सम्बन्धित फार्म वा संस्थाको विवरण

क. सं	कृषि/पशु सामुदायिक, सहकारी फार्म वा संस्थाको नाम	वडा नं.	ठेगाना
१	इन्द्रेणी सामुदायिक संस्था	६	दुमडा
२	सरस्वती समुदायिक संस्था	०६	दुमडा
३	शुभकामना सामुदायिक संस्था	०६	छचोडा
४	उग्रतारा सामुदायिक संस्था	०६	छचोडा
५	भूमिराज सामुदायिक संस्था	०६	छचोडा
६	जयकाली सामुदायिक संस्था	०६	छचोडा
७	सचेतना सामुदायिक संस्था	०६	छचोडा
८	समैजी सामुदायिक संस्था	०६	कोटकाणे
८	भूमिराज प्रगतिशील सामुदायिक संस्था	०७	राउतगाउँ
९	लाटाभूमिराज सा संस्था	०७	सिरोला भाटगाउँ
१०	सितल सा संस्था	०७	पोखरा
११	शैलेश्वर महादेव सा संस्था	०७	सल्लागाउ
१२	अमरपुर सा संस्था	०७	तिलाडी
१३	पासामाण्डौ सा संस्था	०८	बकणडे
१४	कैलपालभूमिराज सा संस्था	०९	रोखलगाउँ
१५	भैरव सामुदायिक संस्था	०९	ढाँटगाउ
१६	सुर्यवशी सा संस्था	०९	ढकाउली
१७	भण्डारीदेवता सा संस्था	०९	सल्लागाउ
१८	कैलपाल सा संस्था	०९	चमाल्लेक
१९	दुधधारी सामुदायिक संस्था	०९	हतर्क
२०	कालापत्थर सा संस्था	०९	ढाँटगाउ
२१	कालीका सा संस्था	०९	पनौली
२२	लटेश्वर सामुदायि संस्था		१०
२३	आदर्श सामुदायिक संस्था	१०	राई
२४	जागृति सा संस्था	१०	तल्लोवुढाली
२५	गौडीवाघ सा संस्था	१०	लीटीरिगाउ
२६	असिग्राम सामुदायिक संस्था	११	बरडा
२७	भूमिराज सामुदायिक संस्था	११	रुपालिगाउँ
२८	पासा सामुदायिक संस्था	११	लिटिरीगाउ शार्कीटोल
२९	समैजी सामुदायिक संस्था	११	पालीगाउ

३०	निलकण्ठ सामुदायिक संस्था	१०	भण्डारीगाउ
३१	जनजिवीका सा संस्था	५	वागबजार
३२	गडियासम्भोनाथ सा संस्था	५	जिलोडा

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, डडेल्धुरा २०७४

५.१.१० कृषि, उद्यमी तथा बचत समूहको विवरण

तालिका नं. ८१ : कृषि, उद्यमी तथा बचत समूहको विवरण

वडा नं.	उद्यमी/संस्थाको नाम र ठेगाना	समूहमा आवद्ध सदस्य		जातजातिको आधारमा सदस्य संख्या			बचत रकम रु.	लगानी रकम रु.	लगानीका क्षेत्रहरू
		महिला	पुरुष	दलित	जनजाति	अन्य			
१	ताजा तरकारी तथा विउ उत्पादन कृषक समुह	५	१६						कृषि तथा विउ उत्पादन
१	भगवती ताजा तरकारी कृषक समुह	२२	०				मासिक२०		
२	वैजनाथ महिला कृषक समुह	१८	०						
२ र ३	कैलपाल कृषक समुह	२१	०						
३	निलकण्ठ कृषक समुह	१५	०						
४	कैलपाल कृषक समुह	२२	२				मासिक२०		
४	असिग्राम ताजा तरकारी कृषक समुह	९	१०				मासिक१५		
४	वैंजनाथ कृषक समुह	५	२५						
६	भजनपुर कृषक समुह	२२	३				मासिक२०		
६	कैलास कृषक समुह	२५	०				मासिक१०		
७	शितल कृषक समुह	२२	०						
७	रामेश्वर कृषक समुह	२९	५				मासिक १००		
८	बकण्डे ताजा तरकारी कृषक समुह	६	९					८८२००	
८	सहश्रलिङ्ग वेताल कृषक समुह	१९	०				मासिक १००		
८	देवल महिला कृषक समुह	१९	०						
८	घटाल कृषक समुह	२५	०						
१०	त्रिपुरासुन्दरी महिला कृषक समुह	२२	०				मासिक२०		
१०	सहश्रालिङ्ग वेताल कृषक समुह	१९	०				मासिक १००		
१०	लटेश्वर महिला कृषक समुह	१६	०						
११	असिग्राम महिला कृषक समुह	३४	०						

११	हरियाली कृषक समुह	३४	०						

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, डडेल्धुरा २०७४

५.१.११ कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा/जमिन भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा कृषि प्रयोजनको जमिन भएका वा कृषि प्रयोजनको जमिन भोगचलन गर्ने परिवारको संख्या १,६८८ मध्ये सिँचाइ सुविधा हुने परिवार संख्या ९४३ र सिँचाइ सुविधा नभएको जमिन हुने परिवार संख्या १,३८७ रहेको छ । सबै कृषि प्रयोजनको जमिन हुने परिवारले कृषि कर्म गरेको छैनन् भने कृषि प्रयोजनको जमिन नहुने परिवारले पनि अरुको जमिनमा खेति गर्ने गरेका छन् । मूलत यस तथ्याङ्कले कृषि प्रयोजनको जमिनको पूर्णरुपमा सदुपयोग भई दिगो उत्पादनशील काममा प्रयोग भएको छ कि छैन भन्ने कुरालाई इङ्गित गर्दछ । पहिलो कुरा वास्तविक कृषि कर्ममा संलग्न परिवारले जमिनको सही सदुपयोग गर्न पाउनुपर्दछ भने दोस्रो कृषि योग्य जमिनलाई जमिनको स्तरअनुसार बालीनालीलाई सदुपयोग गर्नुपर्दछ । असिंचित जमिनको क्षेत्रफल पनि बढी हुनु र सिंचित जमिनको सही र पूर्ण सदुपयोग नहुँदा खाद्यान्न, तरकारी र अन्य कृषिजन्य उपजहरू आयात गर्नुपर्ने हुन्छ । तसर्थ नगरपालिकालाई कृषि र खाद्यान्न उत्पादनमा सबल र आत्मनिर्भर बनाउन सके आर्थिक क्षेत्रमा उल्लेख्य सुधार भई निर्यात प्रर्वद्धन गर्न सकिन्छ । अर्कोतर्फ सिँचाइ सुविधा नपुगेको कृषि योग्य जमिनमा सुविधा पुऱ्याउन पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ । सिँचाइ सुविधा पुग्न नसक्ने स्थानहरूमा डालेघाँस, फलफुल खेति वा कृषिका कम सिँचाइ वा सिँचाइ आवस्यक नपर्ने वैकल्पिक विधिहरू अपनाई जमिनको सदुपयोग गर्न सकिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ८२ : कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा/जमिन भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	कृषि प्रयोजनका लागि जमिन भएको		कृषि प्रयोजनका लागि जमिन नभएको		जम्मा परिवार संख्या
	परिवार संख्या	प्रतिशत	परिवार संख्या	प्रतिशत	
१	४०२	७७.५	११७	२२.५	५१९
२	१२०	३०.२	२७८	६९.८	३९८
३	२४१	७१.९	९४	२८.१	३३५
४	३६	१२.९	२४४	८७.१	२८०
५	१८५	१७.४	८७६	८२.६	१,०६१
६	४	१.३	३१५	९८.७	३१९
७	९२	१९.२	३८७	८०.८	४७९
८			२९१	१००.०	२९१
९	२६२	७५.५	८५	२४.५	३४७
१०	२६८	७३.८	९५	२६.२	३६३

११	७८	१६.४	३९७	८३.६	४७५
जम्मा	१,६८८	३४.७	३,१७९	६५.३	४,८६७

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

तालिका नं. ८३ : कृषि प्रयोजनमा भोगचलन भएको जमिनमा सिँचाइ सुविधासम्बन्धी विवरण

वडा नं.	कृषि प्रयोजनका लागि जमिन भएका वा भोगचलन गर्ने परिवार संख्या	सिँचाइ सुविधा भएको			सिँचाइ सुविधा नभएको		
		कृषि प्रयोजनमा जमिनको उपयोग गर्ने परिवारको संख्या	जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	प्रति परिवार औषत जमिनको क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	कृषि प्रयोजनमा जमिनको उपयोग गर्ने परिवारको संख्या	जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	प्रति परिवार औषत जमिनको क्षेत्रफल (हेक्टरमा)
१	४०२	२२०	४९.१५८	०.२२३	२९७	५५.१२०	०.१८६
२	१२०	९८	१९.४८५	०.१९९	१०२	१५.०२०	०.१४७
३	२४१	२१७	६७.६७१	०.३१२	२०६	४५.१८३	०.२१९
४	३६	२७	९.८३०	०.३६४	१२	०.८३०	०.०६९
५	१८५	१२९	१५.०८७	०.११७	१६७	३०.०७५	०.१८०
६	४	३	०.८९५	०.२९८	३	०.३२२	०.१०७
७	९२	४८	७.२९०	०.१५२	८२	१७.५९९	०.२१५
९	२६२	१०८	२९.२७३	०.२७१	२४४	७१.३८९	०.२९३
१०	२६८	३३	११.२३४	०.३४०	२२७	४५.८५३	०.२०२
११	७८	६०	१८.३९६	०.३०७	४७	७.२११	०.१५३
जम्मा	१,६८८	९४३	२२८.३१७	०.२४२	१,३८७	२८८.६०१	०.२०८

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नेपालको संविधान भाग ३ धारा ३६ (३) बमोजिम “प्रत्येक नागरिकलाई कानुनबमोजिम खाद्य सम्प्रभुताको हक” को सुनिश्चितता गर्दै कृषि उत्पादनमा आत्मनिर्भरता हासिल गर्न भूमिको वैज्ञानिक विवरण र व्यवस्थापन गर्दै व्यवसायिक खेतीतर्फ कृषकलाई आर्कषित गर्ने नीति राज्यद्वारा अंगिकार गरिनुपर्छ। (यसलाई कहाँ राख्नु उपयुक्त होला?)

५.१.१२ कृषि उत्पादनमा आवद्ध परिवारको विवरण

नगरपालिकाका कूल ४,८६७ परिवारहरूमध्ये २,८३३ अर्थात् ५८.२१ प्रतिशत परिवारहरू कृषिमा आवद्ध रहेका छन् भने २,०३४ अर्थात् ४१.७९ प्रतिशत घरपरिवारहरू कृषिमा आवद्ध छैनन्। विशेषगरी सबैभन्दा बढी जनसंख्या भएको वडा नं. ५ को बजार क्षेत्रमा विभिन्न स्थानबाट आई व्यापार, अध्ययन, रोजगार वा नोकरी गर्ने परिवारको संख्या धेरै रहेकाले कृषिमा आवद्ध नरहेको परिवार ८३.८ प्रतिशत रहेको छ। नगरपालिकाका अन्य वडाहरूमा भने कृषिमा आवद्ध परिवारको संख्या बढी देखिन्छ। तथ्याङ्कले राष्ट्रियरुपमा अधिकांश जनसंख्या कृषिमा संलग्न भएको देखाए पनि यस नगरपालिकामा कृषि पेशामा संलग्नको संख्या तुलनात्मकरुपमा कम देखाउँछ। कृषि प्रणालीमा रहेका समस्याहरू जस्तै निर्वाहमुखी खेती, मल विउ विजनको समस्या, प्रविधिको समस्या, तालिम, बजारीकरण भण्डारण तथा बजार मूल्यमा हुने अस्थिरता,

कृषि बीमा, ऋण आदिमा भएका समस्याका कारण कृषिमा आकर्षणभन्दा विकर्षण बढी रहेकाले क्रमश : तथ्याङ्क घटेको छ । विगतमा भन्दा खेतीपातीमा संलग्न परिवारको संख्या क्रमश कम हुँदै गएको देखिन्छ । यसको कारण कृषिमा अपेक्षाकृत आम्दानी नहुनु र अन्य पेशा र रोजगारीका अवसरहरू समेत वृद्धि हुनु हुन् । तसर्थ व्यवस्थित कृषि गुरुयोजना निर्माण गरी नगरपालिकाका कृषि योग्य क्षेत्रहरूमा कृषि उत्पादन दिगोरुपमा वृद्धि गर्न स्थानीय सरकार अग्रसर हुनुपर्ने देखिन्छ । वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ८४ : कृषि उत्पादनमा आवद्ध परिवारको विवरण

वडा नं.	कृषि उत्पादनमा आवद्ध रहेको		कृषि उत्पादनमा आवद्ध नरहेको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	४२८	८२.५	९१	१७.५	५१९
२	२९७	७४.६	१०१	२५.४	३९८
३	२९९	८९.३	३६	१०.७	३३५
४	१६१	५७.५	११९	४२.५	२८०
५	१७२	१६.२	८८९	८३.८	१,०६१
६	१३१	४१.१	१८८	५८.९	३१९
७	२८१	५८.७	१९८	४१.३	४७९
८	१४२	४८.८	१४९	५१.२	२९१
९	३०३	८७.३	४४	१२.७	३४७
१०	२५९	७१.३	१०४	२८.७	३६३
११	३६०	७५.८	११५	२४.२	४७५
जम्मा	२,८३३	५८.२	२,०३४	४१.८	४,८६७
प्रतिशत	**५८.२१**	**१.२०**	**४१.७९**	**०.८६**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

५.१.१३ कृषि बाली उत्पादनको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ८५ : कृषि बाली उत्पादनको आधारमा परिवारको विवरण

विवरण		वडा नं.											जम्मा	प्रतिशत
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११		
अन्नबाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	७१	१२	४	१	६	१७	५७	१	६	७	८	१९०	६.७१
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	३५७	२८५	२९५	१६०	१६६	११४	२२४	१४१	२९७	२५२	३५२	२,६४३	९३.२९
	जम्मा परिवार संख्या	४२८	२९७	२९९	१६१	१७२	१३१	२८१	१४२	३०३	२५९	३६०	२,८३३	
दलहन बाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	१५१	३५	४६	२६	२२	२४	१४६	१०	३८	२२	२१	५४१	१९.१०
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	२७७	२६२	२५३	१३५	१५०	१०७	१३५	१३२	२६५	२३७	३३९	२,२९२	८०.९०

विवरण		वडा नं.											जम्मा	प्रतिशत
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११		
	जम्मा परिवार संख्या	४२८	२९७	२९९	१६१	१७२	१३१	२८१	१४२	३०३	२५९	३६०	२,८३३	
तेलहन बाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	४२८	२९४	२९८	१६०	१५३	१३०	२८१	७६	२४४	१६४	२९८	२,५२६	८९.१६
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या		३	१	१	१९	१		६६	५९	९५	६२	३०७	१०.८४
	जम्मा परिवार संख्या	४२८	२९७	२९९	१६१	१७२	१३१	२८१	१४२	३०३	२५९	३६०	२,८३३	
तरकारी बाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	१८५	४०	६३	१२३	९५	६६	११९	१०६	२०६	८२	२२८	१,३१३	४६.३५
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	२४३	२५७	२३६	३८	७७	६५	१६२	३६	९७	१७७	१३२	१,५२०	५३.६५
	जम्मा परिवार संख्या	४२८	२९७	२९९	१६१	१७२	१३१	२८१	१४२	३०३	२५९	३६०	२,८३३	
मसला बाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	३८१	१२५	११२	५२	१२१	१११	१८१	७०	१६९	९५	१८९	१,६०६	५६.६९
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	४७	१७२	१८७	१०९	५१	२०	१००	७२	१३४	१६४	१७१	१,२२७	४३.३१
	जम्मा परिवार संख्या	४२८	२९७	२९९	१६१	१७२	१३१	२८१	१४२	३०३	२५९	३६०	२,८३३	
फलफुल बाली	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	३९६	२६३	२९३	१५४	१६५	१३०	२७६	१३७	२९७	२४४	३२८	२,६८३	९४.७१
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	३२	३४	६	७	७	१	५	५	६	१५	३२	१५०	५.२९
	जम्मा परिवार संख्या	४२८	२९७	२९९	१६१	१७२	१३१	२८१	१४२	३०३	२५९	३६०	२,८३३	
*अन्य	उत्पादन नगर्ने परिवार संख्या	४२२	२९७	२९९	१५४	१५६	१३०	२७६	१४२	३०२	२५५	३५०	२,७८३	९८.२४
	उत्पादन गर्ने परिवार संख्या	६			७	१६	१	५		१	४	१०	५०	१.७६
	जम्मा परिवार संख्या	४२८	२९७	२९९	१६१	१७२	१३१	२८१	१४२	३०३	२५९	३६०	२,८३३	

*** माथि उल्लेखित बालीबाहेक जडिबुटी, चिया, कफि, अम्लीसो, आदि ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकामा खेतीपातीमा संलग्न २,८३३ परिवारहरूमध्ये २,६४३ अर्थात् ९३.२९ प्रतिशतले अन्न बाली, २,२९२ अर्थात् ८०.९० प्रतिशतले दलहन बाली, ३०७ अर्थात् १०.८४ प्रतिशतले तेलहन बाली, १,५२० अर्थात् ५३.६५ प्रतिशतले तरकारी बाली, १,२२७ अर्थात् ४३.३१ प्रतिशतले मसला बाली, १५० अर्थात् ५.२९ प्रतिशतले फलफूल र बाँकिले अन्य बाली लगाउने गरेका छन् । समग्र तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा परम्परागत रुपमा अन्न बाली भने झण्डै सबै परिवारहरूले लगाउने गरेको देखियो र दोस्रोमा ८०.९०

प्रतिशत परिवारहरूले दलहन बाली लगाइने गरेको देखियो तर फलफूल, तेलहनजस्ता नगदेबालीको खेतीगर्ने परिवारहरू भने उल्लेख्य रुपमा कम देखिन्छ। मध्य पहाडी क्षेत्रमा खेतीगर्न सकिने फलफूलहरू जस्तै कागती, सुन्तला, नासपाती अन्य जातका फलफुलहरूको व्यवसायीक खेतीको सम्भावना भएको यस नगरपालिकामा निकै न्यून संख्याका कृषकहरूले सीमित मात्रामा मात्र फलफूल खेतीगर्ने गरेको पाइयो। यसका लागि प्राविधिक ज्ञान दिलाउने तालिम, विउविजन, भण्डारण र बजारीकरणको प्रबन्ध मिलाउन सके व्यवसायीक फलफूल खेती वृद्धि गर्न सकिन्छ।

यस तथ्याङ्कले परम्परागत निर्वाहमूखी खेतीपातीमा ग्रामीण अर्थतन्त्र सीमित रहेको देखिन्छ। फलफूल, मसला र अन्य नगदेबालीको वैज्ञानिक र व्यवसायीक खेतीबाट उर्वर जमिनको पूर्ण सदुपयोग गरी निर्यात प्रवर्द्धन गर्न सकेमात्र ग्रामीण अर्थतन्त्र सबल हुने देखिन्छ। यसका लागि नगरपालिकाले बृहत कृषि विकास गुरुयोजना निर्माण गरी युवा कृषक तथा अन्य कृषकहरूलाई व्यवसायीक ढंगले अधिक फाइदा हुने खालका नगदेबाली, फलफूल तथा तरकारी बालीमा आकर्षण गरी कृषि विमा, विउविजनमा सहुलियत, बजारीकरणको व्यवस्था, कोल्ड स्टोर, तालिम, किटनाशक तथा मलखादको उपलब्धता जस्ता कृषिका आधारभूत विषयहरूमा स्थानीय सरकारले ध्यान पुऱ्याउनु जरुरी छ। साथै आधारभूत कृषि पूर्वाधारको विकास मार्फत उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, कृषिजन्य उपजहरूको व्यवसायीकरण र बजारीकरण, कृषि सूचना तथा सञ्चार, प्रसार र तालिम लगायत गुणस्तर नियमन, मानव तथा पशु रोग व्यवस्थापन एवंम विपद व्यस्थापन तथा सचेतनाजस्ता ठोस कार्यक्रमको कार्यान्वयन मार्फत कृषि क्षेत्रको पुनःउत्थान गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

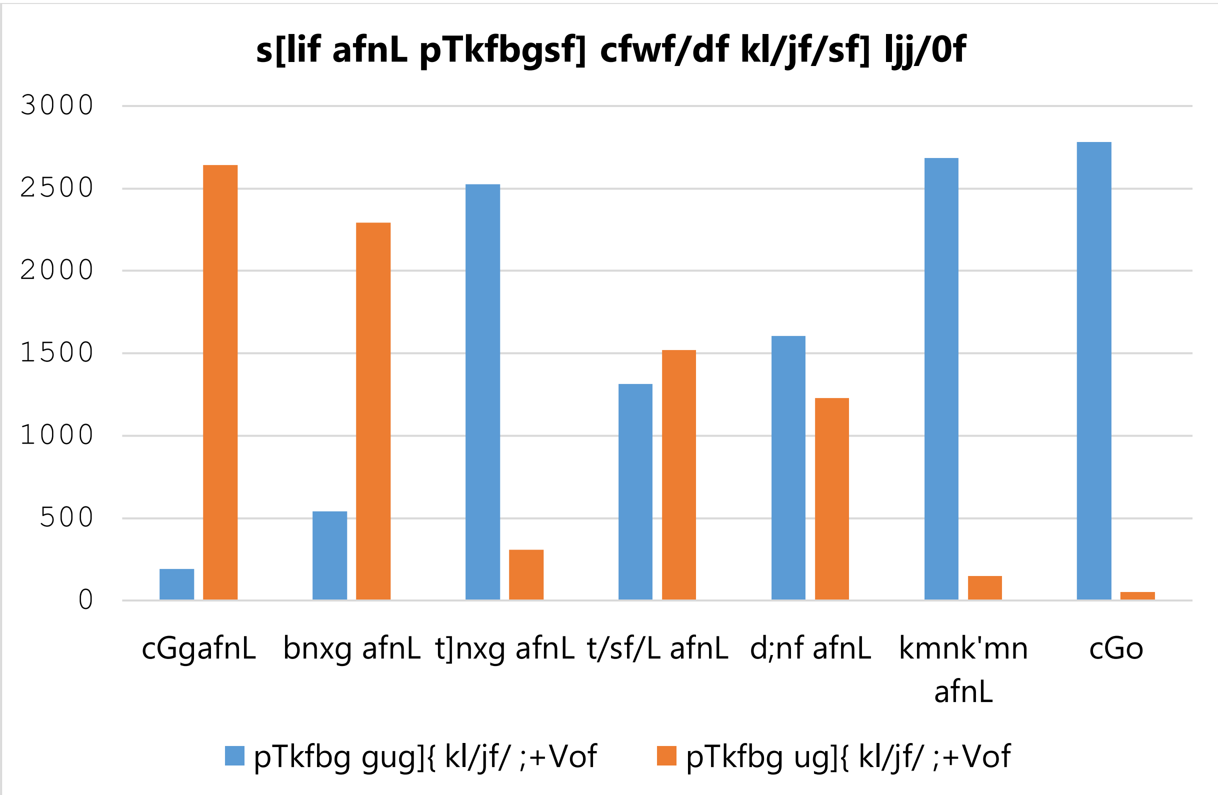

५.१.१४ कृषिजन्य बाली बिक्रीका आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा खेतीपातीमा संलग्न २,८३३ परिवारहरूमध्ये २,६४३ अर्थात् ९३.२९ प्रतिशतले अन्न बाली उत्पादन गर्दछन् । यी परिवारहरूमध्ये बाट आफूले प्रयोग गरी बढी भएको अन्न बेच्नेको संख्या जम्मा २६६ परिवार अर्थात् १०.०६ प्रतिशत रहेको छ । यसको अर्थ २,३७७ अर्थात् ८९.९४ प्रतिशत घरपरिवार अन्न बालीको बिक्री गर्दैनन् । किनकि बेच्नका लागि पर्याप्त उत्पादन हुँदैन । यसका कारण अवैज्ञानिक र परम्परागत कृषि प्रणाली निर्वाहमुखी खेती, उद्यमशिलता र व्यवसायीक सोचको न्युनता साथसाथै सीमित जमिन र न्यून परीमाणको उत्पादन नै हो । नगरपालिकामा तरकारी बालीको खेतीगर्ने जम्मा १,५२० परिवारहरूमध्ये मात्र ८५४ अर्थात् ५६.१८ प्रतिशत परिवारहरूले मात्र तरकारी बाली बेच्ने गरेको पाइयो । ६६६ अर्थात् ४३.८२ प्रतिशत परिवारले तरकारी बालीको बिक्री नगर्नुको कारण सीमित परिमाणको उत्पादन भई घरायसी प्रयोजनका लागि मात्र प्रयोग हुनु हो । त्यसैगरी उत्पादन गर्नेहरूमध्ये बाट दलहन बालीको बिक्री गर्ने परिवार ३८.६६ प्रतिशत, तेलहन बालीको बिक्री गर्ने संख्या छैनन्, मसला बालीको बिक्री गर्ने २५.६७ प्रतिशत रहेका छन् । धेरै प्रतिशतले बिक्री नगर्नु र ठूलो संख्यामा रहेका किसानहरूले मसलाबालीको खेती नगर्नुको कारण, प्राविधिक ज्ञानको कमी, बजारीकरण, विउविजन तथा परम्परागत सोचको खेती प्रणाली हुन सक्छन् । उत्पादन गरेकाहरु मध्ये ४०.६७ प्रतिशतले फलफुल बालीको बिक्री गर्ने गरेको देखिन्छ । विस्तृत वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ८६ : कृषिजन्य बाली बिक्रीका आधारमा परिवारको विवरण

विवरण		वडा नं.											जम्मा	प्रतिशत
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११		
अन्नबाली	बिक्री नगरेका परिवार संख्या	३५४	२८१	२५९	१५९	१६५	१०२	१३१	१३९	२१३	२२५	३४९	२,३७७	८९.९४
	बिक्री गरेका परिवार संख्या	३	४	३६	१	१	१२	९३	२	८४	२७	३	२६६	१०.०६
	जम्मा परिवार संख्या	३५७	२८५	२९५	१६०	१६६	११४	२२४	१४१	२९७	२५२	३५२	२,६४३	
दलहन बाली	बिक्री नगरेका परिवार संख्या	२१५	८८	१२१	११२	१२८	८१	९०	१२६	१६०	७८	२०७	१,४०६	६१.३४
	बिक्री गरेका परिवार संख्या	६२	१७४	१३२	२३	२२	२६	४५	६	१०५	१५९	१३२	८८६	३८.६६
	जम्मा परिवार संख्या	२७७	२६२	२५३	१३५	१५०	१०७	१३५	१३२	२६५	२३७	३३९	२,२९२	
तेलहन बाली	बिक्री नगरेका परिवार संख्या		३	१	१	१९	१		६६	५९	९५	६२	३०७	१००.००
	जम्मा परिवार संख्या		३	१	१	१९	१		६६	५९	९५	६२	३०७	
तरकारी बाली	बिक्री नगरेका परिवार संख्या	५३	७४	९३	३१	६१	२१	४०	२१	६१	१५५	५६	६६६	४३.८२
	बिक्री गरेका परिवार संख्या	१९०	१८३	१४३	७	१६	४४	१२२	१५	३६	२२	७६	८५४	५६.१८
	जम्मा परिवार संख्या	२४३	२५७	२३६	३८	७७	६५	१६२	३६	९७	१७७	१३२	१,५२०	

विवरण		वडा नं.											जम्मा	प्रतिशत
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११		
मसला बाली	बिक्री नगरेका परिवार संख्या	३१	१०९	११९	१०३	४६	२०	४३	६९	६७	१४९	१५६	९१२	७४.३३
	बिक्री गरेका परिवार संख्या	१६	६३	६८	६	५		५७	३	६७	१५	१५	३१५	२५.६७
	जम्मा परिवार संख्या	४७	१७२	१८७	१०९	५१	२०	१००	७२	१३४	१६४	१७१	१,२२७	
फलफुल बाली	बिक्री नगरेका परिवार संख्या	१३	१६	१	४	७	१	२	४	४	११	२६	८९	५९.३३
	बिक्री गरेका परिवार संख्या	१९	१८	५	३			३	१	२	४	६	६१	४०.६७
	जम्मा परिवार संख्या	३२	३४	६	७	७	१	५	५	६	१५	३२	१५०	
*अन्य	बिक्री नगरेका परिवार संख्या	५			६	१०		४		१	३	६	३५	७०.००
	बिक्री गरेका परिवार संख्या	१			१	६	१	१			१	४	१५	३०.००
	जम्मा परिवार संख्या	६			७	१६	१	५		१	४	१०	५०	

*** माथि उल्लेखित बालीबाहेक जडिबुटी, चिया, कफि, अम्लीसो, आदि ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

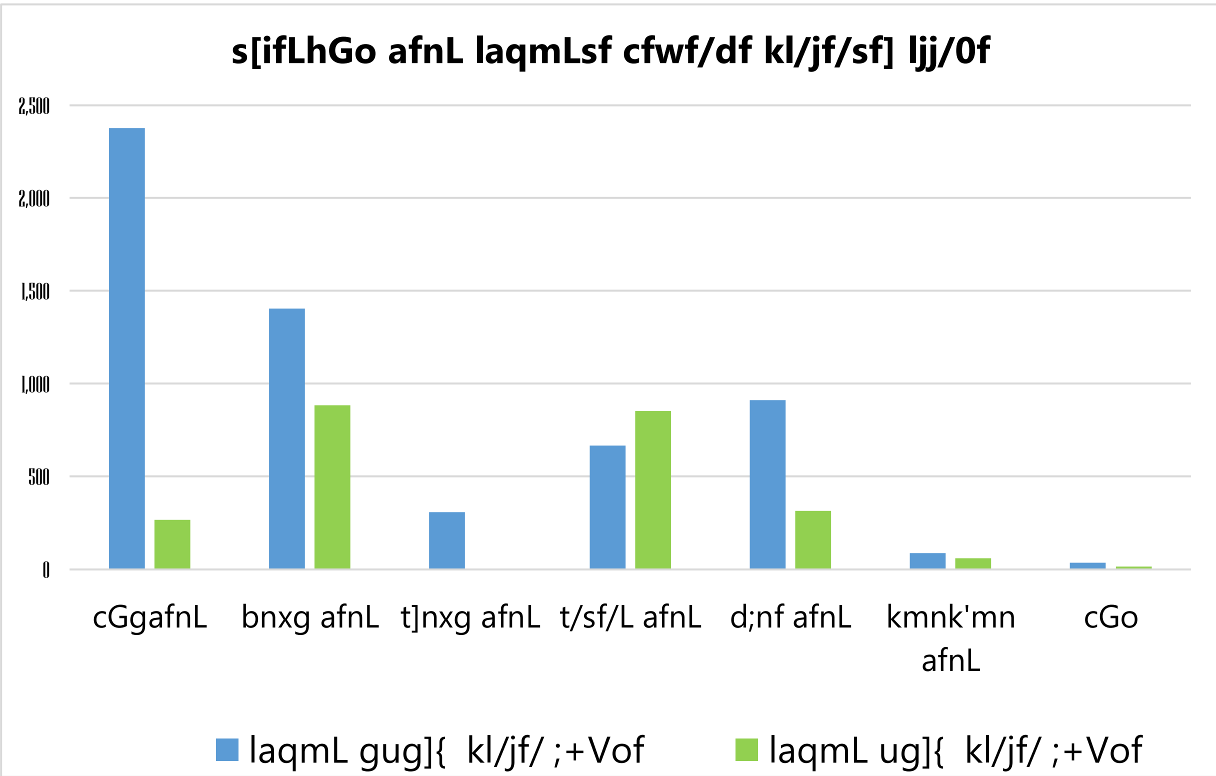

५.१.१५ कृषि बजार तथा कृषि हाट बजारसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. ८७ : कृषि बजार तथा कृषि हाट बजारसम्बन्धी विवरण

कृषि बजार		
कृषि बजार स्थलको नाम	**वडा नं.**	**उपलब्ध प्रमुख पूर्वाधारहरू**
	८ र ९	दुध तथा दुध जन्य पदार्थ
	१, २, ७, १० र ११	कृषि तथा कृषि जन्य पदार्थ (बिषेश पूर्वाधार नभएको र ताजा तरकारी तथा दलहन बाली उत्पादन क्षेत्र)

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

५.२ पशुपालन

नगरपालिकामा विशेषगरी गाई, भैंसी, बाख्रा, बुँगुर नै यहाँका मुख्य घरपालुवा जनावर हुन । यसबाट नगरपालिकाबासीहरूको जीविकोपार्जनमा उल्लेख्य सुधार भैरहेको छ । पशुजन्य उत्पादनहरू जस्तै, दुध, दही, घ्यू तथा मासुका लागि कुखुरा, बंगुर, खसी, बोकाहरूको बिक्रीबाट आम्दानी बढेको देखिन्छ । यहाँ डेरी उद्योग, व्यापारिक फार्म, गाई, भैसी, कुखुरा फार्महरू लगायतका कृषिजन्य उद्योगहरू रहेका छन । त्यस्तै गरी भेटेनरी सेवा पनि नगरपालिकामा उपलब्ध रहेको छ । नगरपालिकामा पशुपालन अधिक मात्रामा हुने गरेको देखिन्छ ।

५.२.१ पशु नश्ल

नगरपालिकामा पालन गरिने मुख्य पशुपंक्षीहरूमा गाई, भैंसी, बाख्रा, भेंडा, कुखुरा, हाँस आदि रहेका छन् । सामान्यतया व्यवसायिक पशुपालनको विकाससँगै वर्णशंकर तथा उन्नत जातका पशुहरू पाल्ने गरेको पाइन्छ । गाई भैंसीमा कृत्रिम गर्भाधान सेवा उपलब्ध हुनु तथा बाख्रा र बंगुरतर्फ उन्नत जातका भालेहरूसँग प्रजनन् गराउने परिपाटीको सुरुवात भएको हुँदा यी जातका जनावरहरूमा वर्णशंकरको संख्या बढ्दो छ । तथापि बँधुवा पशुपालन पद्धतिको कमी, कमजोर पशु स्वास्थ्य व्यवस्थापन, कुपोषण तथा पशुपालन सम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान तथा चेतनाको अभावको कारण वर्ण शंकरबाट उत्पादनमा खासै उत्साह थपिएको अवस्था छैन । त्यसैगरी ठूलो संख्यामा रहेका कम उत्पादक जनावरहरूले अपेक्षाकृत बढी उत्पादक जनावरहरूको आहारा खाई दिने हुँदा सबै न्यून उत्पादक जनावरहरूलाई हटाएर उन्नत जातको जनावर किनेर पाल्दा उचित हुन्छ । तसर्थ नश्ल सुधारमार्फत् नयाँ जन्मिएका जनावरका बच्चाहरू भविष्यको राम्रो माउमा विकसित गर्ने कुरा मध्यनजर गरी थप कार्यक्रमहरू संचालन गर्नु आवश्यक छ ।

सारांशमा, विगतका वर्षहरूमा नगरपालिकाको पशुपालन क्षेत्रले क्रमश प्रगती गरेको छ जसले गर्दा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा परिमाणात्मक विकास सम्भव भएको छ । तर हालको परिमाणात्मक विकासको गति सुस्त छ । पशुपालन क्षेत्रमा क्रमिक रूपमा व्यवसायिकता थपिएको छ तर पशुपंक्षीजन्य उत्पादन प्रशोधनका लागि उद्योग स्थापना खासै हुन सकेको पाईंदैन । त्यसैगरी पशुपालनतर्फ गुणात्मक विकासको खाँचो सर्वत्र महसुस गरिएको छ । पशुपालनसँग आवद्ध श्रमिक तथा महिला वर्गहरूको उत्पादकत्व अति न्यून हुनु, युवा वर्गहरू विदेश पलायन हुनु र सो अनुरूप पशुपालनमा यान्त्रिकिकरण हुन नसक्नु, पशु पालन क्षेत्रमा पूँजी लगानीको आकार धेरै सानो हुनु तथा जनमानसमा पशुपालनको कृषि अर्थतन्त्रमा

योगदानको बारेमा अज्ञानता आदि कारणले गर्दा पशुपालन क्षेत्रबाट आशातीत उपलब्धि हासिल हुन सकिरहेको छैन ।

५.२.२ पशुधन तथा सोबाट हुने उत्पादनको विवरण

तालिका नं. ८८ : पशुधन तथा सोबाट हुने उत्पादनको अवस्थासम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	किसिम	संख्या			उत्पादन	
१	पशुधन	**स्थानीय**	**उन्नत**	**जम्मा**	**दूध लि.**	**मासु केजी**
२	गाई/गोरु	६४९९	११४६	७६४५	२७७८३०	
३	भैंसी/राँगा	२५०१	४४१	२९४२	३९६९००	४४१३०
४	बोका/खसी/बाखा	७३८५	३१६४	१०५४९		७९११७
५	सुँगुर/वंगुर		३९६	३९६		६९३०
६	पंक्षी	**स्थानीय**	**उन्नत**	**जम्मा**	**अण्डा सख्या**	**मासु केजी**
७	कुखुरा	३४५०	९२८०	१२७३०	३१८२५०	९५४७५
८	माछा				केजी	
९	मौरी घार	७५	३०	१०५	मह केजी ५२५	

स्रोत : पशु सेवा केन्द्र कार्यालय, २०७४

५.२.३ पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरू

कृषकहरूको मुख्य आम्दानीको स्रोतको रूपमा रहेको पशुपंक्षीहरूको पालन यस नगरपालिकामा प्रमुख रुपमै गरिन्छ । पशुमा लाग्ने रोगहरू पशुपालन व्यवसायको समस्याको रूपमा रहेको देखिन्छ । पशुपालनको विशेष शिक्षाको कमीले यो व्यवसायलाई पछाडि पारिरहेको छ तर परम्परागत पशुपालन भन्दा केही सुधार भएको छ । नगरपालिकामा देखिने पशु रोगहरूमा रेविज, खोरेत, पिपिआर, स्वाइन फिवर, भ्यागुते, चरचरे, नाम्ले, माटे, थुनेलो, प्रजनन्सम्बन्धी र जुका पर्दछन्। नगरपालिकाको वन जंगलसँग जोडिएका वडाहरूमा एन्टी रेजिव खोप लगाउनुपर्ने देखिन्छ भने खोरेत पिपिआर स्वाइन फिवरजस्ता अत्यन्त संक्रामक रोगको प्रकोप पनि यस नगरपालिकामा त्यत्तिकै रहेको पाइन्छ। यसका कारणहरूलाई हेर्दा, पशुको अवाञ्छित आवत जावत तथा आयात, दयनिय व्यवस्थापन, खोप लगाउनुपर्छ भन्ने चेतनाको कमी, आदि मान्न सकिन्छ। यी रोगको नियन्त्रणका लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयबाट निरन्तर प्रयास भैरहेको देखिन्छ।

जिवाणुबाट हुने रोगहरूमध्ये भ्यागुत्ते, चरचरे विरुद्ध यस नगरपालिकाको किसानहरूले खोप लगाउने गरेको पाइन्छ। तापनि यी रोगहरू फाटफुट रूपमा देखिने गरेका छन्। नगरपालिकामा स्वाइन फिवर, खोरेत, रेविज विरुद्धको खोप कार्यसमेत नगरपालिकाको विभिन्न वडाहरूमा समेत संचालन गर्न सकेमा धेरै हदसम्म रोग नियन्त्रण कार्य सफल हुने देखिन्छ। सामान्यतया पशुपंक्षीमा ठूलो महामारी फैलिएको पाइँदैन । तथापि यहाँका पशुपंक्षीहरूमा खोरेत, भ्यागुते, चरचरे, नाम्लेजुका, रेवीजजस्ता रोगहरूको प्रकोप रहेको छ भने पंक्षीहरूमा मुलत रानीखेत, गम्बोरा, सिआरडी र बर्डफ्लू मुख्य रूपमा लाग्ने गरेको छ ।

तालिका नं. ८९ : पशुमा देखिएको रोगहरूको विवरण

S.N	Disease	Animals				Other
1	Liver Fluke	Cattle	Buffalo	Goats		
2	HSABQ	Cattle	Buffalo	Goats		
3	Pramphistomom	Cattle	Buffalo	Goats		
4	Nerves Sign	Cattle	Buffalo	Goats		
5	Respiratory Sign	Cattle	Buffalo	Goats		
6	Cocciodiosis				Fowl	
7	Skin Lesions				Fowl	
8	Wound/Abscess	Cattle	Buffalo	Goats		
9	Red Urine	Cattle	Buffalo	Goats		
10	Abortion	Cattle	Buffalo	Goats		
11	Warble Infestation	Cattle	Buffalo	Goats		
12	Diarrhoea	Cattle	Buffalo	Goats		
13	Infertility	Cattle	Buffalo	Goats		
14	Mastitis	Cattle	Buffalo	Goats		
15	Distocia	Cattle	Buffalo	Goats		
16	Prolapse	Cattle	Buffalo	Goats		
17	Retained Placenta	Cattle	Buffalo	Goats		
18	Mange	Cattle	Buffalo	Goats, Dog, Pig		
19	Rabis	Cattle	Buffalo	Goats		Dog
20	Tick/Lice(External Parasite)	Cattle	Buffalo	Goats	Fowl	
21	Intestinal Helmenthis				Fowl	
22	Orf			Goats		
23	Parasitic Gastroenteritis	Cattle	Buffalo	Goats		Pig
24	Anoestrous	Cattle	Buffalo	Goats		
25	Indigestion/Anorexia	Cattle	Buffalo	Goats,Horse , pig		
26	Tympany/Bloats	Cattle	Buffalo	Goats,Horse		
27	Magout wound	Cattle	Buffalo	Goats		
28	Cough	Cattle	Buffalo	Goats		
29	Pnoumonia	Cattle	Buffalo	Goats		
30	Gumbarrow				Fowl	

S.N	Disease	Animals				Other
31	Cyst	Cattle	Buffalo	Goats, Dog		
32	FMD	Cattle	Buffalo	Goats		
33	PPR			Goats		
34	Ranikhet				Fowl	
35	CRD				Fowl	

स्रोत : जिल्ला पशुसेवा कार्यालय, २०७३

५.२.४ पशु वधशालाको विवरण

तालिका नं. ९० : पशु वधशालाको विवरण

क्र.सं.	विवरण	स्थान	अवस्था	कैफियत
१	पशु वधशाला	अमरगढी ५ तुफानडाँडा	चालु	

स्रोत : जिल्ला पशुसेवा कार्यालय, २०७३

५.२.५ पशुपंक्षी फार्महरूको विवरण

यस नगरपालिकामा विभिन्न पशुपंछी पालन कृषि फार्महरू रहेका छन् । पशुपंक्षी पालन व्यवसायले नगरपालिकाको तथा देशको नै आर्थिक विकास गर्ने भए पनि नगरपालिकामा व्यवसायिक कृषि फार्महरूको विकास हुन सकेको छैन । नेपाल एक कृषि प्रधान देश भएकोले कृषि व्यवसायमा विकासको धेरै सम्भावना रहेको छ । यस नगरपालिकामा व्यवसायिक रुपमा कुखुरा र बाख्रा पालनको सुरुवात भएको छ । जसको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ९१ : पशुपन्छी पालन कृषक समितीहरूको विवरण

क्र. सं.	कृषि फार्मको नाम	ठेगाना	सञ्चालकको नाम र ठेगाना	किसिम	रोजगारी	
					महिला	पुरुष
१	राजेन्द्र पोल्ट्री फारम	अमरगढी ५	राजेन्द्र अवस्थी	कुखुरा	१	१
२	बैजनाथ भैसी पालन	अमरगढी १	डम्वर वहादुर ऐर	पशु	१	१
३	तडीवाटा भैसी पालन	अमरगढी १	वसन्ती देवी ऐर	पशु	१	१
४	असिग्राम पोल्ट्री फार्म	अमरगढी ५	पदम राज अवस्थी	कुखुरा	१	१
५	घटाल पोल्ट्री फार्म	अमरगढी १	हरी प्रशाद भट्ट	कुखुरा	१	१
६	अभिशेख पोल्ट्री फार्म	अमरगढी ८	नन्द राज भट्ट	कुखुरा	१	१
७	क्वालिटी पोल्ट्री फार्म	अमरगढी ३	दिपक राज पन्त	कुखुरा	१	१
८	कैलपाल पशुपालन तथा तरकारी फार्म	अमरगढी १	मन्जु देवी ऐर	कृषि र पशु	१	१

क्र. सं.	कृषि फार्मको नाम	ठेगाना	सञ्चालकको नाम र ठेगाना	किसिम	रोजगारी	
					महिला	पुरुष
९	सन्जीवनी पशुपालन तथा तरकारी फार्म	अमरगढी ३	राजेन्द्र प्रशाद जैशी	कृषि र पशु	१	१
१०	करिश्मा कुखुरा पालन	अमरगढी ५	तप्त वहादुर खत्री	कुखुरा	१	१
११	घटाल तरकारी तथा पशुपालन	अमरगढी २	निरज राज जोशी	कृषि र पशु	१	१
१२	मालती कखुरा फार्म	अमरगढी ३	केशव सिह विष्ट	कुखुरा	१	१
१३	भुवन पोल्ट्री फार्म	अमरगढी १०	कृत वहादुर भण्डारी	कुखुरा	१	१
१४	समैजी कुखुरा पालन फार्म	अमरगढी ११	देव व विष्ट	कुखुरा	१	१
१५	शिव रागा मासु कटिङ फार्म	अमगरगढी ८	शिव पार्की	पशु	१	१
१६	हरी कृष्ण पोल्ट्री फार्म	अमरगढी ८	खगेश्वरी देवी भट्ट	कुखुरा	१	१
१७	जयपार्वती बाखा विकास फार्म	अमरगढी ३	धनीराम गीरि	पशु	१	१
१८	दिनेश पोल्ट्री फार्म	अमरगढी ५	दिनेश पाठक	कुखुरा	१	१
१९	सहारा कृषि तथा पोल्ट्री फार्म	अमरगढी २	दान व लुहार	कृषि तथा कुखुरा	१	१
२०	यशोदा नन्दन कृषि तथा पोल्ट्री फार्म	अमरगढी १	भगीरथ टमटा	कृषि	१	१
२१	अवस्थी पोल्ट्री तथा बङगुर फार्म	अमरगढी ५	प्रविन अवस्थी	कुखुरा तथा पशु	१	१
२२	पोल्ट्री फार्म	अमगरढी ५	गणेश प् अवस्थी	कुखुरा	१	१
२३	गौलोचन कृषि फार्म	अमरगढी ८	अनिता जोशी	पशु	१	१
२४	कालिका दुग्ध तथा कृषि फार्म	अमरगढी ५	पदमा गुरुङ	पशु	१	१
२५	प्रेरणा पोल्ट्री तथा तरकारी उत्पादन फार्म	अमरगढी २	सुन्दरी भण्डारी	कुखुरा र कृषि	१	१
२६	विवेक एण्ड कैलास पोल्ट्री फार्म	अनपा ७	पदम राज भट्ट	कुखुरा	१	१
२७	घटाल पोल्ट्री फार्म	अनपा ८	जोगी पार्की	कुखुरा	१	१
२८	पुष्पलता पोल्ट्री फार्म	अनपा २	हिक्मत वहादुर	कुखुरा	१	१

क्र. सं.	कृषि फार्मको नाम	ठेगाना	सञ्चालकको नाम र ठेगाना	किसिम	रोजगारी	
					महिला	पुरुष
			कठायत			
२९	कालापात्थर वाखा पालन फार्म	अनपा २	मनिराम जोशी	पशु	१	१
३०	लभकुश कुखुरा पालन	अनपा ५	रामचन्द्र अवस्थी	कुखुरा	१	१
३१	एस एस के पोल्ट्री एण्ड कृषि फार्म	अनपा ७	कविता शाँकी	कुखुरा	१	१
३२	शुसिल पोल्ट्री फार्म	अनपा ८	तुलाराम शार्की	कुखुरा	१	१
३३	लक्ष्मी कृषि तथा वाखा पालन फार्म	अनपा ४	भान वहादुर विष्ट	कुखुरा	१	१
३४	न्यू लक्ष्मी कृषि तथा वाखा पालन फार्म	अनपा ९	दान वहादुर पाल	कृषि र पशु	१	१
३५	सन्तोष पोल्ट्री मिल्क उत्पादन फार्म	अनपा २	डम्वर दत्त भट्ट	कुखुरा पशु	१	१
३६	पि एण्ड जी वङगुर तथा कखुरा पालन फार्म	अनपा ७	प्रेम कैनी गगा साउद	कुखुरा पशु	१	१
३७	भूमिराज पोल्ट्री एण्ड फ्रेस हाउस	अनपा ६	प्रकास वहादुर खड्का	कुखुरा	१	१
३८	पोल्ट्री फार्म	अनपा ५	गणेश प्रशाद अवस्थी	कुखुरा	१	१
३९	नमुना वाखा पालन फार्म	अनपा ५	राजेन्द्र मल्ल	पशु	१	१
४०	लक्ष्मी पोल्ट्री फार्म	अनपा ७	भिम वहादुर कैनी	कुखुरा	१	१
४१	उग्रतारा पोल्ट्री एण्ड फ्रेस हाउस	अनपा ५	वाशुदेव अवस्थी	कुखुरा	१	१
४२	विशाल पोल्ट्री फार्म	अनपा ११	गायत्री देवी खड्का	कुखुरा	१	१
४३	वुढा कुखुरा पालन	अनपा ७	कूल वुढा	कुखुरा	१	१
४४	वुढाऐर पोल्ट्री फार्म	अनपा ७	कृत वहादुर वुढाभर	कुखुरा	१	१
४५	दिपेन्द्र भैसी पालन फार्म	अनपा ६	दानी भट्ट	पशु	१	१
४६	घटाल बाखा तथा कुखुरा पालन फार्म	अनपा ६	महेश राज वोहरा	कुखुरा	१	१
४७	डि एम कुखुरा पालन	अनपा ६	भिम वहादुर टमटा	कुखुरा	१	१

क्र. सं.	कृषि फार्मको नाम	ठेगाना	सञ्चालकको नाम र ठेगाना	किसिम	रोजगारी	
					महिला	पुरुष
४८	घटाल वाखा तथा कुखुरा पालन फार्म	अनपा ३	महेश राज वोहरा	पशु र कुखुरा	१	१
४९	असिग्राम पोल्ट्री फार्म	अनपा ५	पदम राज अवस्थी	कुखुरा	१	१
५०	शुभम पोल्ट्री फार्म	अनपा २	मेघनाथ पन्त	कुखुरा	१	१
५१	पोखरा पोल्ट्री फार्म	अनपा ६	गणेश व टमटा	कुखुरा	१	१
५२	तारक मासु पसल	अमरगढी ७ पोखरा	टेक भण्डारी	कुखुरा		
५३	भूमिराज मासु पसल	अमरगढी ५	प्रकास खड्का	कुखुरा		
५४	सन्ध्या मासु पसल	५ तुफानडाँडा	मान व. धानुक			
५५	समैजी कुखुरा फार्म	११ रडुवा	शेर वोहरा			
५६	उग्रतारा मासु पसल	८ रातानौन	यज्ञ व. शाँकी			
५७	रोशनी मासुक कटिङ्ग	४ तल्लो खलंगा	राम व. पुन			
५८	विष्ट मासु पसल	५ वसपार्क	मान वहादुर विष्ट			
५९	प्रज्ञा मासु पसल	५ तुफानडाँडा	गगन भण्डारी			
६०	पाण्डेय मासु पसल	५ वसपार्क	टेक पाण्डेय			
६१	नमुना मासु पसल	५ तुफनडाँडा				
६२	क्वालिटी मासु पसल	५ तुफानडाँडा	इन्द्र ऐर			

स्रोत : जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, अमरगढी, २०७४

५.२.६ नगरपालिकामा दुग्ध बजारीकरण

अमरगढी नगरपालिकामा पशुपालन एक प्रमुख व्यवसायको रूपमा पूर्णरुपमा विकास भएको छैन । तर यस नगरपालिकामा कृषकले आफ्नो आफ्नो आवश्यकता परिपूर्ति लागि गाई भैंसी पालन गरेको पाइन्छ । दुग्ध बजारिकरणको लागि नगरपालिकामा बजारको विकास भएको पाईदैन । स्थानीय स्तरमा उत्पादित केही दुध स्थानीय बजारमा पसलले सानो परिमाणमा प्रयोगमा ल्याएतापनि अन्य घरमा नै विभिन्न किसिमले प्रयोग गरेको पाइन्छ। नगरपालिकाको निजी स्तरका लघु दुग्ध उद्योगहरूको स्थापना भई नगरपालिकाका ग्रामीण दुधको केही भागले सबल बजार सञ्जाल पाउन सफल भएको छैन । नगर विकासको लागि पशुपालन व्यवसायमा सम्भावना रहेता पनि यसलाई सफल बनाउन सकेको देखिँदैन यसर्थ नगरपालिकामा रहेको संभाव्यतालाई वास्तविकतामा बदल्न कदम चाल्नु पर्ने देखिन्छ ।

५.२.७ कृषि प्रयोजनका लागि घरपालुवा पशुपंक्षी पालनका आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ९२ : कृषि प्रयोजनका लागि घरपालुवा पशुपंक्षी पालनका आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	घरपालुवा पशुपंक्षी पालन भएको		घरपालुवा पशुपंक्षी पालन नभएको		जम्मा परिवार संख्या
	परिवार संख्या	प्रतिशत	परिवार संख्या	प्रतिशत	
१	३६४	७०.१	१५५	२९.९	५१९
२	३०६	७६.९	९२	२३.१	३९८
३	२६५	७९.१	७०	२०.९	३३५
४	१८०	६४.३	१००	३५.७	२८०
५	१९७	१८.६	८६४	८१.४	१,०६१
६	१४५	४५.५	१७४	५४.५	३१९
७	२९५	६१.६	१८४	३८.४	४७९
८	१९८	६८.०	९३	३२.०	२९१
९	२८९	८३.३	५८	१६.७	३४७
१०	२३९	६५.८	१२४	३४.२	३६३
११	३७०	७७.९	१०५	२२.१	४७५
जम्मा	२,८४८	५८.५	२,०१९	४१.५	४,८६७

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

पशुपंक्षी पालन क्षेत्रले देशको कूल गार्हस्थ्य उत्पादनमा करिब ११% र कूल कृषि गार्हस्थ्य उत्पादनमा २६.८% योगदान गर्दै आएको सन्दर्भमा यस क्षेत्रको विशेष आर्थिक महत्व रहेको छ । नगरपालिकाको कूल ४,८६७ परिवारहरूमध्ये पशुपंक्षी पाल्ने परिवारको संख्या २,८४८ अर्थात् ५८.५ प्रतिशत र नपाल्ने परिवारको संख्या २,०१९ अर्थात् ४१.५ प्रतिशत रहेको छ । नगरपालिकामा तुलनात्मक अध्ययन गर्दा वडा नं. ५ र ६ मा बाहेक सबै वडाहरूमा ५० प्रतिशतभन्दा धेरै परिवारहरूले पशुपंक्षी पालन गरेका छन् । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.२.८ पशुपंक्षीहरूको उत्पादन आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ९३ : पशुपंक्षीहरूको उत्पादन परिवारको विवरण

वडा नं.	पशुपंक्षी जन्य उत्पादन गर्ने जम्मा परिवार संख्या	दुध		दुग्धजन्य वस्तु		अण्डा		*पशुपंक्षी जन्य अन्य उत्पादन	
		उत्पादन हुने परिवार संख्या	उत्पादन नहुने परिवार संख्या	उत्पादन हुने परिवार संख्या	उत्पादन नहुने परिवार संख्या	उत्पादन हुने परिवार संख्या	उत्पादन नहुने परिवार संख्या	उत्पादन हुने परिवार संख्या	उत्पादन नहुने परिवार संख्या
१	३६४	११६	२४८	१८	३४६	१	३६३		३६४
२	३०६	१७०	१३६	७३	२३३	४	३०२		३०६
३	२६५	१११	१५४	२२	२४३	६	२५९		२६५
४	१८०	३९	१४१	३	१७७	३	१७७		१८०
५	१९७	९४	१०३	१८	१७९	२	१९५		१९७
६	१४५	५६	८९	५	१४०	१	१४४		१४५
७	२९५	११९	१७६	३६	२५९	३	२९२		२९५

८	१९८	८७	१११	५४	१४४		१९८		१९८
९	२८९	१७९	११०	९८	१९१		२८९		२८९
१०	२३९	७८	१६१	५१	१८८		२३९		२३९
११	३७०	८५	२८५	४	३६६	१३	३५७	१	३६९
जम्मा	२,८४८	१,१३४	१,७१४	३८२	२,४६६	३३	२,८१५	१	२,८४७
प्रतिशत		३९.८२	६०.१८	१३.४१	८६.५९	१.१६	९८.८४	०.०४	९९.९६

***छाला, भुवा, प्वाँख, हाड आदि पशुजन्य उत्पादनहरू**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा गाइभैंसी पालेर दुध उत्पादन गर्ने कूल १,१३४ घरपरिवारहरू रहेका छन् । त्यसै गरी दुग्धजन्य पदार्थ उत्पादन गर्ने परिवार संख्या ३८२ पाइयो । त्यसैगरी अण्डा उत्पादन घरपरिवारहरूको संख्या जम्मा १.१६ मात्र देखिन्छ । दिगो विकास लक्ष्य र नेपालको संविधानमा उल्लेख भए जस्तै भोकमारीको अन्त्य, खाद्य र पोषण सुरक्षाजस्ता लक्ष्य प्राप्त गर्न पशुपंक्षी अनुसन्धान केन्द्रित कार्यक्रमको अत्यन्त महत्वपूर्ण स्थान रहन्छ । । यद्यपि तथ्याङ्कलाई हेर्दा नगण्य संख्यामा बाहेक सबै प्रकारका पशुपंक्षीहरूको ठूलो परिमाणमा व्यवसायीक उत्पादन भएको देखिँदैन । यसले निर्वाहमूखी पशुपंक्षीपालनको नै निरन्तरता देखाउँछ । पशुपंक्षी पालनलाई उत्पादनमूखी र व्यवसायीक बनाउन नसक्दा आम्दानी सीमित तथा श्रम र समयको खेर हुन जान्छ । यसतर्फ सम्बन्धित सरोकारवाला सबैको ध्यान जानु जरुरी छ । वडागत पूर्ण विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

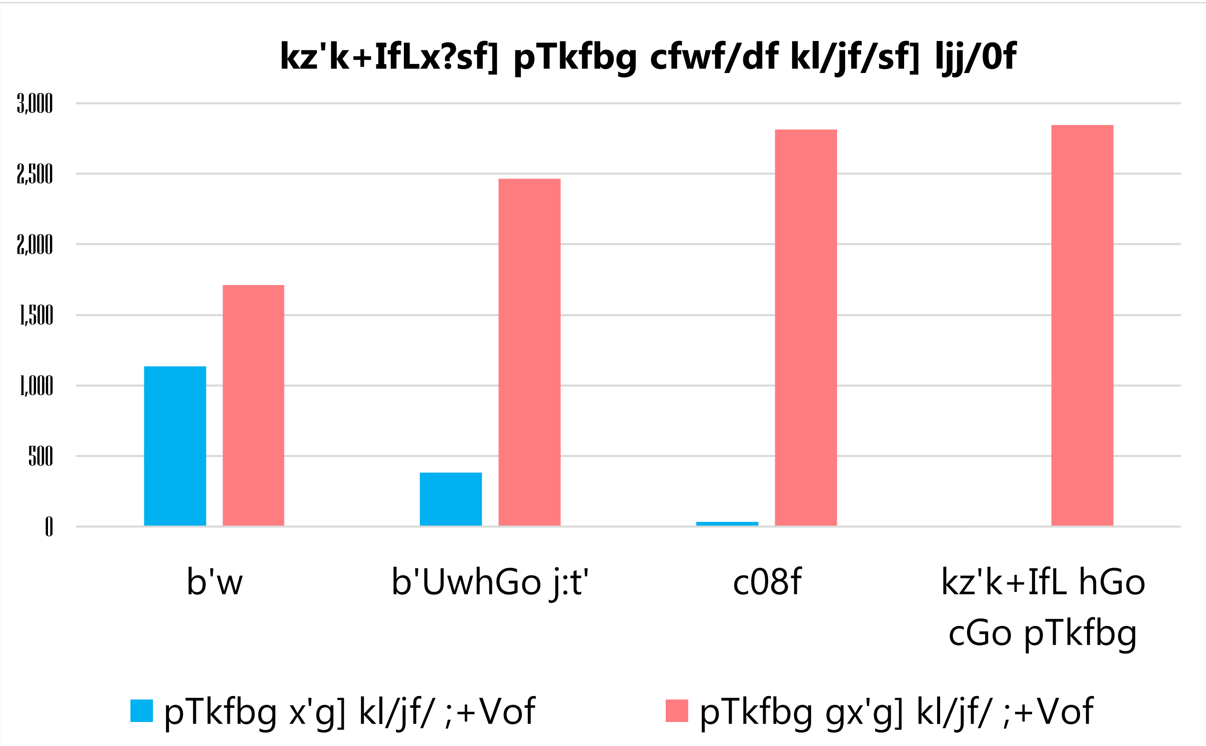

५.२.९ पशुपंक्षी बिक्रीका आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ९४ : पशुपंक्षी बिक्रीका आधारमा परिवारको विवरण

वडानं.	दुध उत्पादन			दुग्धजन्य वस्तु (घ्यू, चिज, मखन आदि)			अण्डा उत्पादन			*पशुपंक्षी जन्य अन्य उत्पादन	
	बिक्री गर्ने परिवार संख्या	बिक्री नगर्ने परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या	बिक्री गर्ने परिवार संख्या	बिक्री नगर्ने परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या	बिक्री गर्ने परिवार संख्या	बिक्री नगर्ने परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या	बिक्री नगर्ने परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या
१	४०	७६	११६	४	१४	१८		१	१		
२	५७	११३	१७०	१	७२	७३	४		४		
३	२०	९१	१११	१२	१०	२२	५	१	६		
४	१७	२२	३९	१	२	३		३	३		
५	४७	४७	९४	१४	४	१८	१	१	२		
६	४	५२	५६		५	५		१	१		
७	३८	८१	११९	१	३५	३६		३	३		
८	४४	४३	८७	५	४९	५४					
९	७०	१०९	१७९	९	८९	९८					
१०	३२	४६	७८	१२	३९	५१					
११	१०	७५	८५		४	४	६	७	१३	१	१
जम्मा	३७९	७५५	१,१३४	५९	३२३	३८२	१६	१७	३३	१	१
प्रतिशत	३३.४२	६६.५८	१००.००	१५.४५	८४.५५	१००.००	४८.४८	५१.५२	१००.००	१००.००	१००.००

***छाला, भुवा, प्वाँख, हाड आदि पशुजन्य उत्पादनहरू**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा गाई/भैंसी पालेर दुध उत्पादन गर्ने कूल १,१३४ परिवारहरूमध्ये ३७९ अर्थात् ३३.४२ प्रतिशतले दुध बेच्ने गरेको पाइयो। त्यसै गरी दुग्धजन्य पदार्थ उत्पादन गर्ने कूल ३८२ परिवारहरूमध्ये जम्मा ५९ अर्थात् १४.४५ प्रतिशतले मात्र दुग्धजन्य पदार्थ बिक्री गर्ने गरेको पाइयो। त्यसैगरी अण्डा उत्पादन गर्ने कूल ३३ घरपरिवारहरूमध्ये जम्मा १६ घरपरिवार अर्थात् ४८.४८ प्रतिशतले मात्र अण्डा बिक्री गर्ने गरेको पाइयो। बिक्री गर्ने परिवार संख्या धेरै भएर उत्पादन वृद्धि भएको भन्न सकिँदैन। तसर्थ त्यसको लागि कति परिमाणमा बिक्री वा उत्पादनको निर्यात हुन्छ भन्ने विषयले महत्व राख्दछ। यस हिसाबले हेर्दा समेत व्यवसायहरू वा निर्यातमुखी उत्पादन भएको पाइँदैन। यी समग्र कृषिका तथ्याङ्क हेर्दा नगरपालिकामा कृषि उत्पादन र बजारीकरणको अवस्था कमजोर रहेको र अदृष्य बेरोजगारी व्यापक रहेको र कृषि पेशाबाट मानिसहरूको विकर्षण बढ्दै गएको स्पष्ट हुन्छ। पशुजन्य पदार्थको उपलब्धतामा आत्मनिर्भर बन्न पशुपालन क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी उल्लेखनीय प्रगति हासिल गर्नका लागि उन्नत नस्ल, पशु आहार, पशु स्वास्थ्य र व्यसायिकरणका क्षेत्रमा थप अनुसन्धान र विकास गर्न आवश्यक छ। दिगो विकास लक्ष्य र नेपालको संविधानमा उल्लेख भए जस्तै भोकमरीको अन्त्य, खाद्य र पोषण सुरक्षाजस्ता लक्ष्य प्राप्त गर्न पशुपंक्षी अनुसन्धान केन्द्रित कार्यक्रमको अत्यन्त महत्वपूर्ण स्थान रहन्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

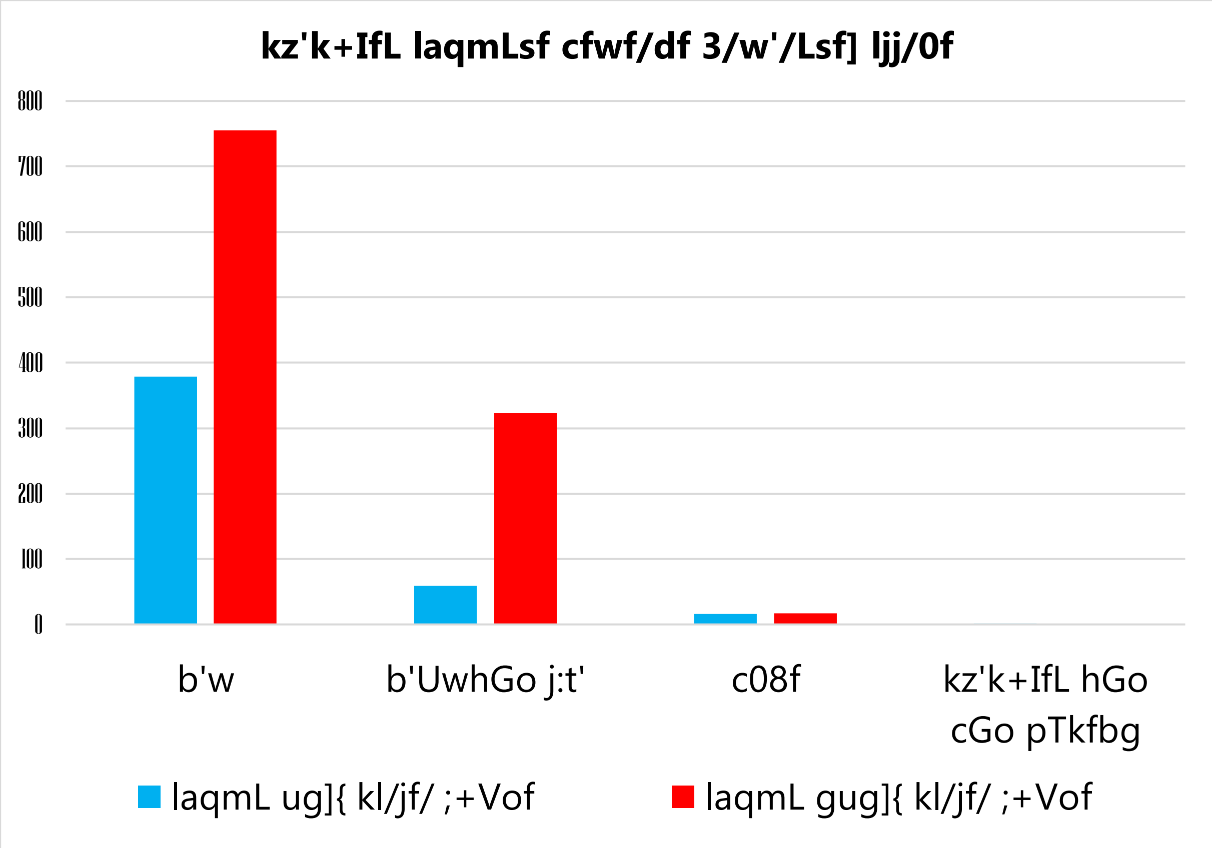
kz'k+IfL laqmLsf cfwf/df 3/w'/Lsf] ljj/0f
800
700
600
500
400
300
200
100
0
b'w
b'UwhGo j:t'
c08f
kz'k+IfL hGo cGo pTkfbg
laqmL ug]{ kl/jf/ ;+Vof
laqmL gug]{ kl/jf/ ;+Vof

खण्ड ६ : भौतिक तथा सार्वजनिक पूर्वाधार

६.१ सडक, सवारी तथा यातायात

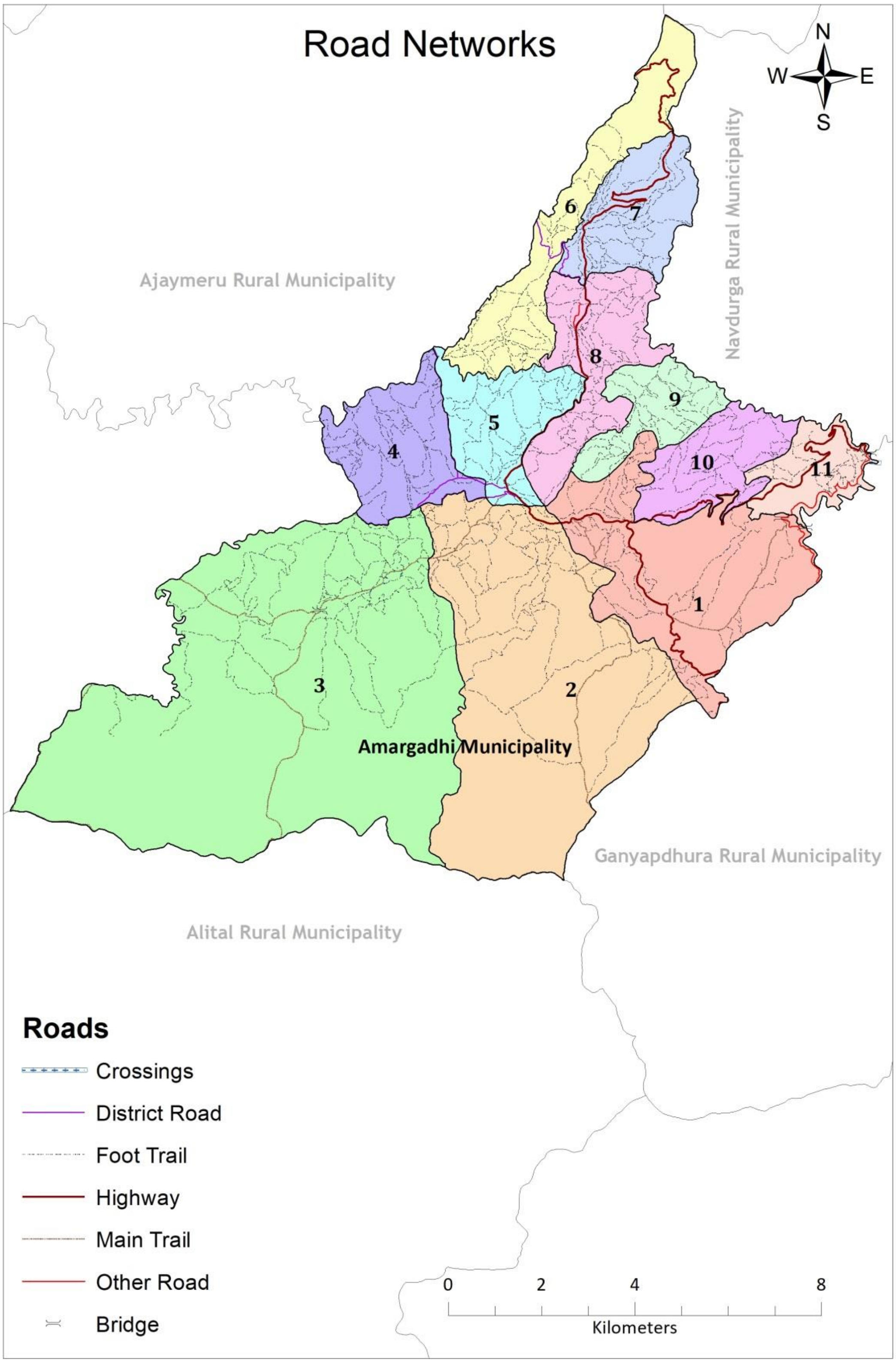

स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग

६.१.१ बिद्यमान सडक सञ्जाल

नगरपालिकाको सबै वडाहरूमा पक्की सडकको विस्तार नभए पनि कच्ची सडकको विस्तार भईरहेको छ । नगरपालिकामा यातायातका विभिन्न साधनहरूको उपयोग भएको देखिन्छ। नगरपालिकामा बस, ट्रक, टेक्टर, साइकल, जीप र मोटरसाइकलहरूको उपयोग गरिएको देखिन्छ। नगरपालिकाको सडकमार्ग राम्रो भएका रुटहरूमा बस सेवा चालु रहेको छ। यस नगरपालिकामा सडक सञ्जालको पहुँच राम्रो रहेको छ । यहाँ राजमार्ग, सहायक राजमार्ग, पक्की तथा कालोपत्रे, ग्राभेल र कच्चि सबै प्रकारका सडकहरू रहेका छन् । शहरी क्षेत्रमा सडकको अवस्था राम्रो रहेको छ भने ग्रामीण क्षेत्रमा कच्चि सडक रहेको छ । यस नगरपालिकामा रहेका सडकको वर्तमान अवस्था र सडक मार्गको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ९५ : सडक सञ्जालको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	सडकको वर्गीकरण	लम्बाई (कि.मि.)	औषत चौडाई (मि)	पुगेका वडाहरू	कैफियत
	राजमार्ग				
१	के आई सिंह राजमार्ग	१२	६	१, १०, ११	
२	भिमदत्त राजमार्ग	७	४	१,२,५	
३	दशरथ चन्द राजमार्ग	१६	३	५, ६, ७, ८	
	सहायक राजमार्ग				
१	डडेल्धुरा वगरकोट सडक	८	४	२,३,४,५	
२	कीर्तिपुर भलिया अजयमेरु सडक	१०	३	४,५	
३	डकले सल्लाघारी चक्रपथ सडक	१२	३	८, ९, १० र ११	
	पक्की तथा कालोपत्रे				
१	वागबजारदेखि घटालथानसम्म	१०	३	२,३ र ५	
२	कीर्तिपुरदेखि वागचौर सडक	३	३	८	
३	स्याउलेदेखि दुधकाणे	२	३	१	
	कच्ची सडक/मौसमी सडक				
१	स्याउलेदेखि मालम सडक	३	३	१	
२	वागबजारदेखि मालम दोवाटो सडक	३	३	१,२,५	
३	मनानादेखि डोला सडक	२	३	१	
४	भेटा वण्ड सडक	२	३	१	
५	ढुन्ढुनेदेखि दुधकाणे सडक	२	३	१	
६	मुणुवादेखि कुस्माली सडक	२	३	१	
७	कीर्तिपुरदेखि सेलागाउँ सडक	५	३	५	
८	डकलेदेखि खुल्लेक सडक	५	३	८ र ९	

क्र.सं.	सडकको वर्गीकरण	लम्बाई (कि.मि.)	औषत चौडाई (मि)	पुगेका वडाहरू	कैफियत
९	रातागुनदेखि छचोडा सडक	७	४	६	
१०	रातागुनदेखि खनमडा सडक	५	३	८ र ९	
६	मुल वाटो				
७	इँटा विच्छाइएको वाटो				
८	ढुंगा छापेको वाटो				
९	सिढी तथा खुडकिला/भऱ्याङ				
जम्मा					

स्रोत : सडक विभाग, अमरगढी २०७४

तालिका नं. ९६ : सडक मार्गको विवरण

वडा नं.	सडकको नाम	जोडिने वस्तीहरू		लम्बाई (कि.मि.)	प्रकार
		देखि	सम्म		
१	के आई सिंह राजमार्ग			१२	पक्की र कालोपत्रे
२	भिमदत्त राजमार्ग			७	पक्की र कालोपत्रे
३	दशरथ चन्द राजमार्ग	वागबजार	आनारखोली	१६	पक्की र कालोपत्रे
४	डडेल्धुरा वगरकोट सडक			८	ग्राभेल
५	कीर्तिपुर भलिया अजयमेरु सडक	कीर्तिपुर	सुनेडा	१०	कच्ची
६	डकले सल्लाघारी चक्रपथ सडक	डकले	सल्लाघारी	१२	ग्राभेल
७	वागबजारदेखि घटालथानसम्म	वागबजार	घटालस्थान	१०	कालोपत्रे
८	कीर्तिपुरदेखि वागचौर सडक	कीर्तिपुर	वागचौर	३	कालोपत्रे
९	स्याउलेदेखि दुधकाणे			२	कालोपत्रे
१०	स्याउलेदेखि मालम सडक	स्याउले	मालम	३	कालोपत्रे
११	वागबजारदेखि मालम दोवाटो सडक	बागवजार	मालम	३	कच्ची
१२	मनानादेखि डोला सडक	मनाना	डोला	२	कच्ची
१३	भेटा वण्ड सडक	भेटा	वण्ड	२	कच्ची
१४	ढुन्ढुनेदेखि दुधकाणे सडक	ढुन्ढुने	दुधकाणे	२	कच्ची
१५	मुणुवादेखि कुस्माली सडक	मणुवा	कुस्माली	२	कच्ची
१६	कीर्तिपुरदेखि सेलागाउँ सडक	कीर्तिपुर	सेलागाउ	५	कच्ची
१७	कीर्तिपुरदेखि खुल्लेक सडक	कीर्तिपुर	खुल्लेक	५	कच्ची
१८	रातागुनदेखि छचोडा सडक	रातागुन	छचोडा	७	कच्ची
१९	रातागुनदेखि खनमडा सडक	रातागुन	खनमडा	५	कच्ची

स्रोत : सडक विभाग, अमरगढी २०७५

६.१.२ सडक सञ्जालले छुने क्षेत्रको आधारमा परिवारहरूको विवरण

तालिका नं. ९७ : सडक सञ्जालले छुने क्षेत्रको आधारमा वडागत परिवारहरूको विवरण

वडा नं.	घरसम्म कालो पत्रे सडक पुग्ने परिवार संख्या	घरसम्म ग्राभेल सडक पुग्ने परिवार संख्या	अस्थायी (कच्ची) सडक पुग्ने परिवार संख्या	गोरेटो बाटो जोडिएको घरमा बस्ने परिवार संख्या	*अन्य प्रकारका बाटोले छोएको घरमा बस्ने परिवार संख्या	उल्लेख नगरिएको	जम्मा परिवार संख्या
१	६८	८	१२२	३२१			५१९
२	२१	१५	२०२	१६०			३९८
३	२८	७	१६९	१३०	१		३३५
४	६२	४	११९	९५			२८०
५	२६८	१३७	३७६	२७०	१०		१,०६१
६	३४		२३६	४७		२	३१९
७	५२	५	३९४	२४		४	४७९
८	९२	१९	१०४	७६			२९१
९		१	४५	३०१			३४७
१०	१	१	८१	२६९	१०	१	३६३
११	३४	१	३१	४०९			४७५
जम्मा	६६०	१९८	१,८७९	२,१०२	२१	७	४,८६७
प्रतिशत	१३.५६	४.०७	३८.६१	४३.१९	०.४३	०.१४	१००.००

***माथि उल्लेखित सडकबाहेक खेतको आली, खाली जग्गा, नहर, कूलो आदि ।**

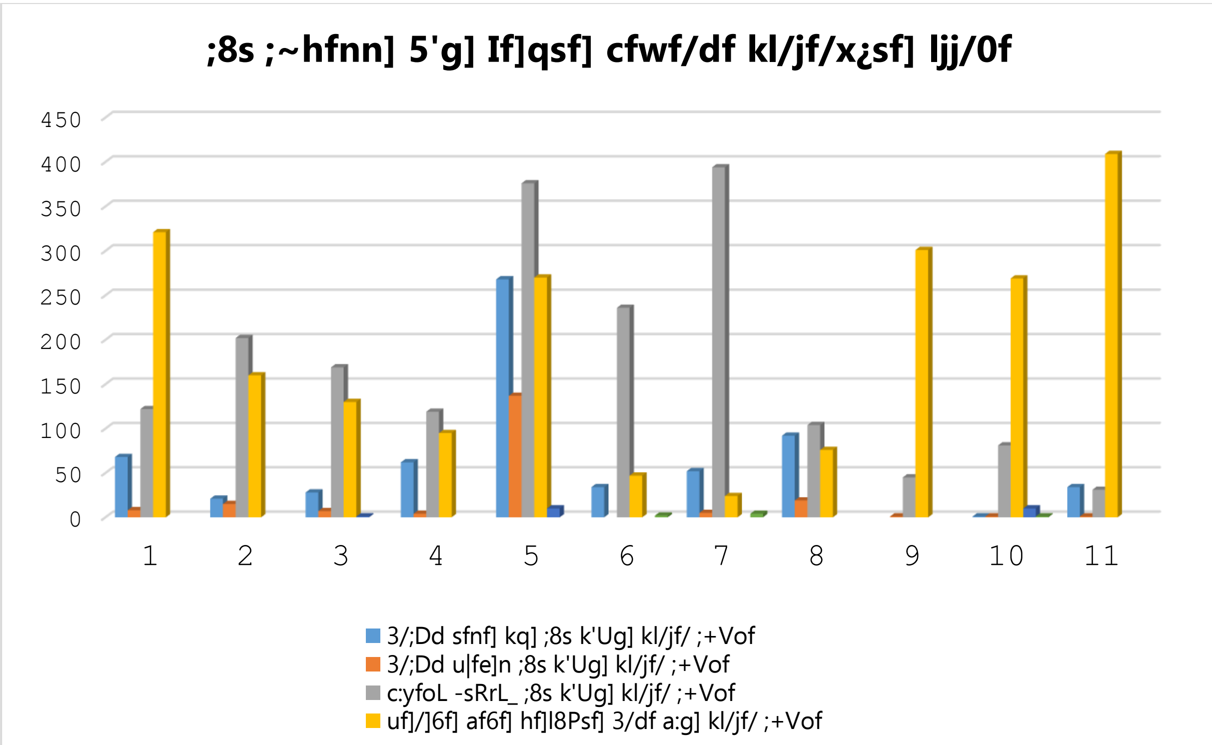

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका ४,८६७ परिवारहरूमध्ये सबैभन्दा धेरै गोरेटो बाटोको पहुँच भएका परिवारहरू २,१०२ अर्थात् ४३.१९ प्रतिशत छन् भने दोस्रोमा अस्थायी सडक सञ्जालको मात्र पहुँच पुगेको घरपरिवारहरूको संख्या १,८७९ अर्थात् ३८.६१ प्रतिशत रहेका छन् । त्यसैगरी कालोपत्रे सडकको पहुँच भएको परिवारहरूको संख्या ६६० अर्थात् १३.५६ प्रतिशत रहेका छन् भने ग्राभेल सडक सञ्जालले छुने परिवार संख्या केवल १९८ अर्थात् ४.०७ प्रतिशत र अन्य प्रकारको बाटोले छोएको परिवार २१ अर्थात् ०.४३ प्रतिशत रहेका छन् । तथ्याङ्कलाई हेर्दा ८१.८ प्रतिशत परिवारहरूमा सहज प्रकारको सडक पहुँच छैन अर्थात् उनीहरू अस्थायी प्रकृतिको सडक सञ्जालको पहुँच र ४३.१९ प्रतिशत परिवारहरूमा गोरेटो बाटोको मात्र पहुँच देखिन्छ । पूर्वाधार विकासमा सबैभन्दा महत्वपूर्ण सडकको अवस्था नाजुक हुँदा अन्य विकासले गति लिन सक्दैन तसर्थ सहज आवागमनका लागि नगरपालिकाले सडक सञ्जालको विकास र स्तरको उन्नतिका लागि यातायात गुरुयोजना निर्माण गरी लागू गर्नुपर्ने देखिन्छ । अन्य वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.१.३ परिवारले प्रयोग गरेको सडकको चौडाइको आधारमा वडागत विवरण

नगरपालिकामा रहेको ४,८६७ घरधुरीहरूमध्ये २,२०६ अर्थात् ४५.३३ प्रतिशत परिवारहरूमा ३ फिटसम्म चौडाइ भएको सडकको पहुँच छ । दोस्रोमा २,१५६ परिवारहरू अर्थात् ४४.३० प्रतिशतको ४ देखि ८ फिटसम्म चौडा सडकमा पहुँच पुगेको देखिन्छ । त्यसैगरी ३२५ परिवारहरू अर्थात् ६.६८ प्रतिशतको ९ देखि १३ फिटसम्म चौडा सडकमा पहुँच पुगेको देखिन्छ भने त्योभन्दा बढी चौडा भएको सडकमा अत्यन्त कम घरपरिवारको पहुँच पुगेको देखिन्छ । सडकको चौडाइको अवस्थाका साथै सडकको स्तरले आवागमनमा व्यापक असर पर्ने हुँदा सहज आवागमन गर्न सकिने सडक निर्माणलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिन्छ । चौडा, पक्की र सुविधायुक्त सडकको विकास हँदा एम्बुलेन्स, दमकल लगायत दैनिक यातायात सञ्चालन सहज हुनुको साथै मानवीय क्रियाकलाप चलायमान बनाउन सकिन्छ । यसले नगरपालिकाको समग्र अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउँछ । वडाअनुसार थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ९८ : सडकको चौडाइको आधारमा वडागत परिवारको विवरण

वडा नं.	घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइ ३ फिटसम्म भएका परिवार संख्या	घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइ ४-८ फिटसम्म भएका परिवार संख्या	घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइ ९-१३ फिटसम्म भएका परिवार संख्या	घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइ १४-२५ फिटसम्म भएका परिवार संख्या	घरसम्म पुग्ने सडकको चौडाइ २५ फिटभन्दा बढी भएका परिवार संख्या	जम्मा परिवार संख्या
१	२५९	२३२	२६	२		५१९
२	१२८	२२०	५०			३९८
३	१२६	२०४	३	२		३३५
४	६८	२१०	१	१		२८०
५	६१७	३९१	२१	२९	३	१,०६१
६	५१	२५३	१३		२	३१९
७	२४३	१११	९८	२३	४	४७९
८	७१	१८१	३७	२		२९१
९	२५३	५५	३९			३४७
१०	१२२	१२२	९	३५	७५	३६३
११	२६८	१७७	२८	२		४७५

जम्मा	२,२०६	२,१५६	३२५	९६	८४	४,८६७
प्रतिशत	४५.३३	४४.३०	६.६८	१.९७	१.७३	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

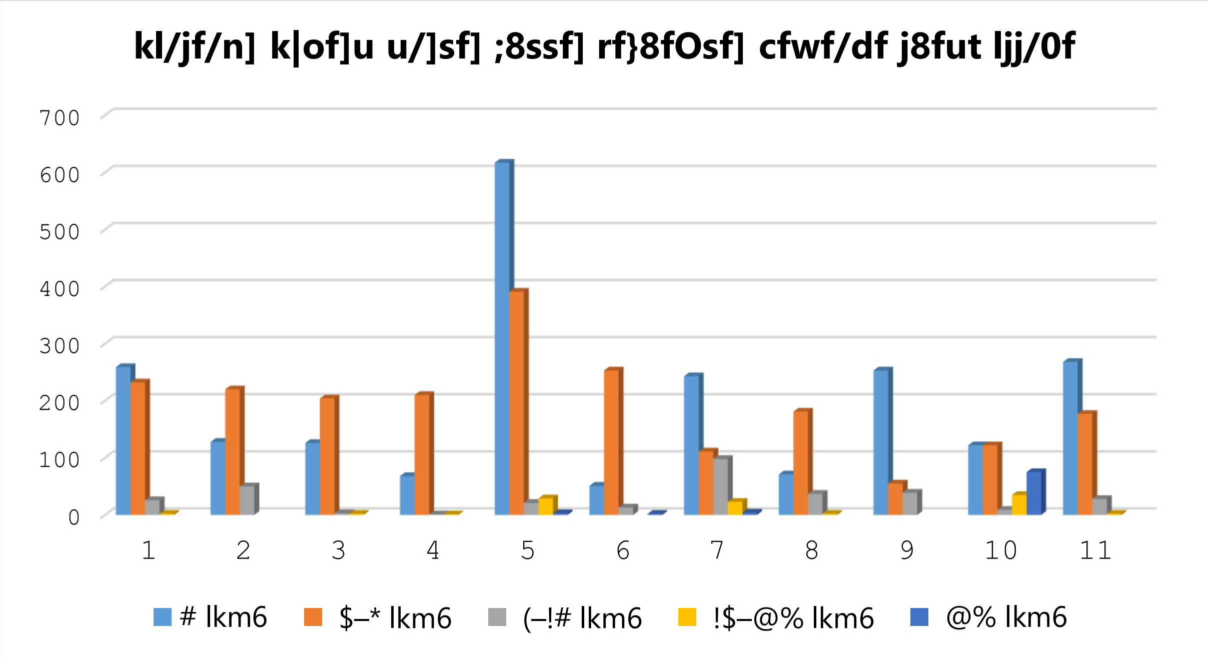

६.१.४ पैदल मार्गसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. ९९ : पैदल मार्गको विवरण

वडा नं.	पैदलमार्गको नाम	जोडिने वस्तीहरू		लम्बाई (कि.मि.)
		देखि	सम्म	
१	मनाना पैदल मार्ग	मनाना	लिटिरीगाउ	१ कि मी
१	भेटा बण्ड पैदल वाटो	भेटा	ढुन्ढुने	२ कि मी
१	दुधकाँडे पैदल मार्ग	दुधकाँणे	स्याउले	५०० मी
१	मालम पैदल मार्ग	मालम	स्याउले	१ कि मी
१	मालम दोवाटो पैदल मार्ग	स्याउले	वागबजार	३ कि मी
२	मौरडा पैदल मार्ग	मौरडा	चालिस मोड	१.५ कि मि
२	वुडीघटाल पैदल मार्ग	बुडीघटाल	वागबजार	२ कि मि
२	कारिगाउँ पैदल मार्ग	कारिगाउँ	सोल्परी	५०० मी
२	जोईसिना आईत पैदल मार्ग	जोईसिना	आईत	५००
३	पथरोडा गुजरलेक पैदल मार्ग	पथरोडा	घटालथान	५०० मी
४	हरडी झलिया पैदल मार्ग	हरडी	झलिया	५००
४	सुनेडादेखि टुडिखेल पैदल मार्ग	सुनेडा	टुडिखेल	१ कि मी
५	झुर्कालीदेखि तुफानडाँडा	झुर्काली	तुफानडाँडा	१ कि मी
५	झुर्कालीदेखि सेलागाउँ	झुर्काली	सेलागाउ	१ कि मी

वडा नं.	पैदलमार्गको नाम	जोडिने वस्तीहरू		लम्बाई (कि.मि.)
		देखि	सम्म	
५	सेलागाउँदेखि जिलोडा पैदल मार्ग	सेलागाउँ	जिलोडा	१ कि मी
५	जिलोडादेखि कीर्तिपुर पैदल मार्ग	जिलोडा	कीर्तिपुर	१ किमी
६	छचोडादेखि कीर्तिपुर पैदल मार्ग	छचोडा	कीर्तिपुर	२ कि मि
७	पोखरादेखि भाटगाउँ	पोखरा	भाटगाउ	२ कि मी
७	पोखरादेखि सिरोला	पोखरा	सिरोला	२ कि मी
८	खनमडादेखि लटाउलीसम्म पैदल मार्ग	खनमडा	लटाउली	१ कि मी
८	लटाउलीदेखि टाँटर पैदल मार्ग	लटाउली	टाँटर	५०० मी
८	रोखलगाउँदेखि भूमिराज स्वास्थ्य चौकी	रोखलगाउँ	स्वा चौ	१ कि मी
९	ढकाउली, हतर्क कीर्तिपुर पैदल वाटो	ढकाउली	कीर्तिपुर	३ कि मी
१०	भण्डारी गाउँदेखि राई	भणडारीगाउँ	राई	३ कि मी
१०	भडारदेखि राई	भडार	राई	३ कि मी
११	रडुवादेखि राई	रवुडा	राई	४ कि मी
११	रुपालीगाडदेखि सल्लाघारी	रुपालीगाड	सल्लाघारी	४ किमी

स्रोत : सडक विभाग, अमरगढी २०७५

६.१.५ यातायात सेवा

नगरपालिकाको धेरै जसो क्षेत्र सुगम र जिल्लाको केन्द्र भएकोले सडक तथा यातायातको सुविधा राम्रो रहेको छ । तैपनि नगरपालिकाको ग्रामीण क्षेत्रमा भने कच्ची सडक भएको कारण सडक भएको भएपनि नियमित रुपमा यातायातको साधन आवतजावत नहुने गरेको देखिन्छ भने केही स्थानमा वर्षातको समयमा सडक विग्रने भएकोले यातायात नचल्ने गरेको पाइन्छ । यस नगरपालिकामा रुट परमिट लिएर सञ्चालन भएका सवारी साधनहरू र ति सवारी साधन पार्किङसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १०० : रुट परमिट लिएर सञ्चालन भएका सवारी साधनहरू

क्र.सं.	शुरुको स्थान	पुग्ने अन्तिम स्थान	दैनिक सञ्चालन हुने सवारी संख्या
१	डडेल्धुरा वसपार्क	काठमाण्डौ	१
२	डडेल्धुरा वसपार्क	धनगढी	१०
३	डडेल्धुरा वसपार्क	महेन्द्रनगर	४
४	डडेल्धुरा वसपार्क	पन्तुरा जोगवुडा	१
५	डडेल्धुरा वसपार्क	अछाम	१
६	डडेल्धुरा वसपार्क	हाटप्रचौडी	१
७	डडेल्धुरा वसपार्क	बझाङ	१

क्र.सं.	शुरुको स्थान	पुग्ने अन्तिम स्थान	दैनिक सञ्चालन हुने सवारी संख्या
८	डडेल्धुरा वसपार्क	परीगाउँ	२
९	डडेल्धुरा वसपार्क	दिपायल	२५
१०	डडेल्धुरा वसपार्क	भागेश्वर	६
११	डडेल्धुरा वसपार्क	रुपाल	४
१२	डडेल्धुरा वसपार्क	चिपुर	४
१३	डडेल्धुरा वसपार्क	भद्रपुर	३
१४	डडेल्धुरा वसपार्क	वगरकोट	१०
१५	डडेल्धुरा वसपार्क	अजयमेरु	३
१६	डडेल्धुरा वसपार्क	कोटेली	४
१७	डडेल्धुरा वसपार्क	पनालखेत	२
१८	डडेल्धुरा वसपार्क	बेलापुर	६
१९	डडेल्धुरा वसपार्क	चुल्लेक	३
२०	डडेल्धुरा वसपार्क	ठाँटा	८
२१	डडेल्धुरा वसपार्क	खोड्पे	११
२२	डडेल्धुरा वसपार्क	बैतडी	१
२३	डडेल्धुरा वसपार्क	चमडा	३
२४	डडेल्धुरा वसपार्क	रुवाखोला	३
२५	डडेल्धुरा वसपार्क	वडाँल	४
२६	डडेल्धुरा वसपार्क	रेल	३
२७	डडेल्धुरा वसपार्क	कूलेडी	२
२८	डडेल्धुरा वसपार्क	वडम	२
२९	डडेल्धुरा वसपार्क	राईसल्लाघारी	१
३०	डडेल्धुरा वसपार्क	सिराड	१
३१	डडेल्धुरा वसपार्क	अमरगढी न पा	२०
३२	डडेल्धुरा वसपार्क	नवदुर्गा चिल्फी	२

स्रोत : सडक विभाग, अमरगढी २०७५

तालिका नं. १०१ : बसपार्क तथा सवारी पार्किङ्गसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	तोकिएको पार्किङ स्थान	पार्किङका प्रकार
१	वसपार्क डडेल्धुरा	सडक वाहिर

स्रोत : सडक विभाग, अमरगढी २०७५

६.१.६ पुल तथा पुलेसासम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकामा विभिन्न साना तथा ठूला नदि तथा खोलाहरू रहेका छन् । ति नदि तथा खोलाहरूमा विभिन्न पक्की तथा झोलुङ्ग पुलहरू रहेका छन् । जसको विवरण तलको तालिमा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १०२ : पुल सम्बनधी विवरण

वडा नं.	पुलको नाम	पुल भएको खोला वा खोल्सीको नाम	जोडिने वस्तीहरू		पुलको प्रकार	लम्बाई (मि.)	अवस्था	निर्मित साल
			देखि	सम्म				
१	झर्ता झोलुङगे पुल	ठुलीगाड	डोला	कोरगाउँ	झोलुङगे	२५	राम्रो	
१	तडिवाटा	तडिवाटा	तडिवाटा	तडिवाटा	पक्की	६	राम्रो	२०७४
३	घटालथान झोलुङगे पुल	घटाल गाड	पथरोडा	गुजरलेक	झोलुङगे	२५	ठिकै	
३	साउँदगाउँ	घटालखोला	साउदगाउँ	साउँदगाउ	पक्की	१२	ठिकै	२०६५
३	गुजरलेक	घटाल खोला	गुजरलेक	साउदगाउँ	पक्की	२०	ठिकै	२०७१
४	दोगाड झोलुङगे पुल	दोगाड	भलिया	बडी	झोलुङगे	३५	राम्रो	२०५६
४	हरडी खोला झोलुङगे पुल	अजयमेरु गाड	हरडी	हाट	झोलुङ्गे	३०	राम्रो	२०५२
५	सेलाखेत झोलुङगे पुल	समैजी गाड	जिलोडा	छचोडा	झोलुङगे	२४	ठिकै	
६	बुदेखोला ट्रष्ट	बुदेखोला	पोखरा	दुमडा	पक्की	१०	राम्रो	२०७४
७	पारीवन झोलुङगे पुल	सल्लागडा	तिलाडी	कोटेली	झोलुङगे	२७	ठिकै	
८	नालीघट्ट झोलुङ्गे पुल	कोटेली गाड	खनमडा	कोटेली	झोलुङ्गे	२८	ठिकै	२०६४
९	गोरितड झोलुङगे पुल	कोटेली गाड	पनौली	देउमडा	झोलुङगे	३२	ठिकै	२०५८
९	ढाँटगाउ झोलुङगे पुल	कोटेली गाड	ढाँटगाउ	कोटेली	झोलुङ्गे	१५	ठिकै	
९	भूमिराज मन्दिर झोलुङ्गे पुल	कोटेली गाड	ढाँटगाउ	गौनेला	झोलुङ्गे	३०	ठिकै	२०६२
११	रडुवा झोलुङगे पुल	रडुवा खोला	फिन्नेकोट	वडम	झोलुङ्गे	२०	ठिकै	२०६५
११	फिन्नेकोट गर्ता पुल	ठुलीगाड	फिन्नेकोट	कोरगाउँ	झोलुङगे	२५	राम्रो	२०७२
११	फिन्नेकोट रन्तोला	ठुलीगाड	फिन्नेकोट	रन्तोला	झोलुङगे	२५	रामो	२०६८
११	रडुवाखोला पुल	रडुवा खोला	वडा नं ११	गन्यापधुरा गा.पा.	पक्की	३४	राम्रो	२०५०
११	कोटेली सडक पुल	रुपाली गाड	वडा नं ११	कोटेली	पक्की	३४	राम्रो	२०७४

स्रोत : अमरगढी नगरपालिका प्रविधिक शाखा, २०७५

६.१.७ टाढाको वस्तीबाट सम्बन्धित वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

नगरपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्रभन्दा बाहिर रहेका अन्य इलाका तथा बस्तीबाट स्थानीयवासीहरूले सेवा लिन जाँदा वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने समय सबैभन्दा बढी वडा नं ३ पुग्न ४ घण्टा लाग्ने देखिन्छ । त्यस्तै

प्राय : १ घण्टाभन्दा बढी देखिन्छ । ग्रामीण परिवेशका यी क्षेत्रहरूमा सडक मार्ग तथा सवारी साधनको उपलब्धता नभएका क्षेत्रहरू समेत रहेका हुन् तसर्थ यातायात योजना निर्माण गरी राज्यद्वारा प्रदान गरीने सेवालाई सुगम बनाउन स्थानीय सरकारले काम गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. १०३ : टाढाको वस्ती देखि वडा केन्द्रसम्मको दुरीसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	टाढाको वस्तीको नाम	पैदल वा सवरी साधन	वडा केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने समय
१	डोला	पैदल, सवारी साधन	१ घण्टा पैदल, ३० मी सवारी
२	काँडे	पैदल	१ घण्टा
३	चिरिकिट्टे	पैदल	४ घण्टा
४	सुनेडा	पैदल	१ घण्टा ३० मी
५	जिलोडा	पैदल	१ घण्टा
६	भालुमारे	पैदल	२ घण्टा
७	सल्लागाउँ	पैदल	१ घण्टा
८	गैरालगाउँ	पैदल	१ घण्टा
९	पनौली	पैदल	४५ मी
१०	भण्डार	पैदल	४५ मी
११	फिन्नेकोट	पैदल	३० मी

स्रोत : अमरगढी नगरपालिका कार्यालय, २०७५

६.१.८ वडा केन्द्रबाट नगरपालिका केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने अनुमानित समय

तालिका नं. १०४ : वडा केन्द्रदेखि नगरपालिका केन्द्रसम्म पुग्न लाग्ने समयसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	वडा केन्द्र रहेको स्थान	पुग्न लाग्ने समय	
		पैदल मार्गबाट	सवारी साधनबाट
१	स्याउले	१.३० मी	१५ मी
२	विरखम	१.१५ घण्टा	३० मी
३	घटालथान	२ घण्टा	३० मी
४	खलंगा	३० मी	१० मी
५	अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालयमा	-	-
६	भजिनेउटा	२ घण्टा	३० मी
७	पोखरा	१.४५ घण्टा	२० मी
८	टाँटर	१.१५ मी	१५ मी
९	भूमिराजमाण्डौ	१.४५ मी	३० मी

१०	राई	१.४५ घण्टा	२५ मी
११	सल्लाघारी	२.१५ मी	३५ मी

स्रोत : अमरगढी नगरपालिका कार्यालय, २०७४

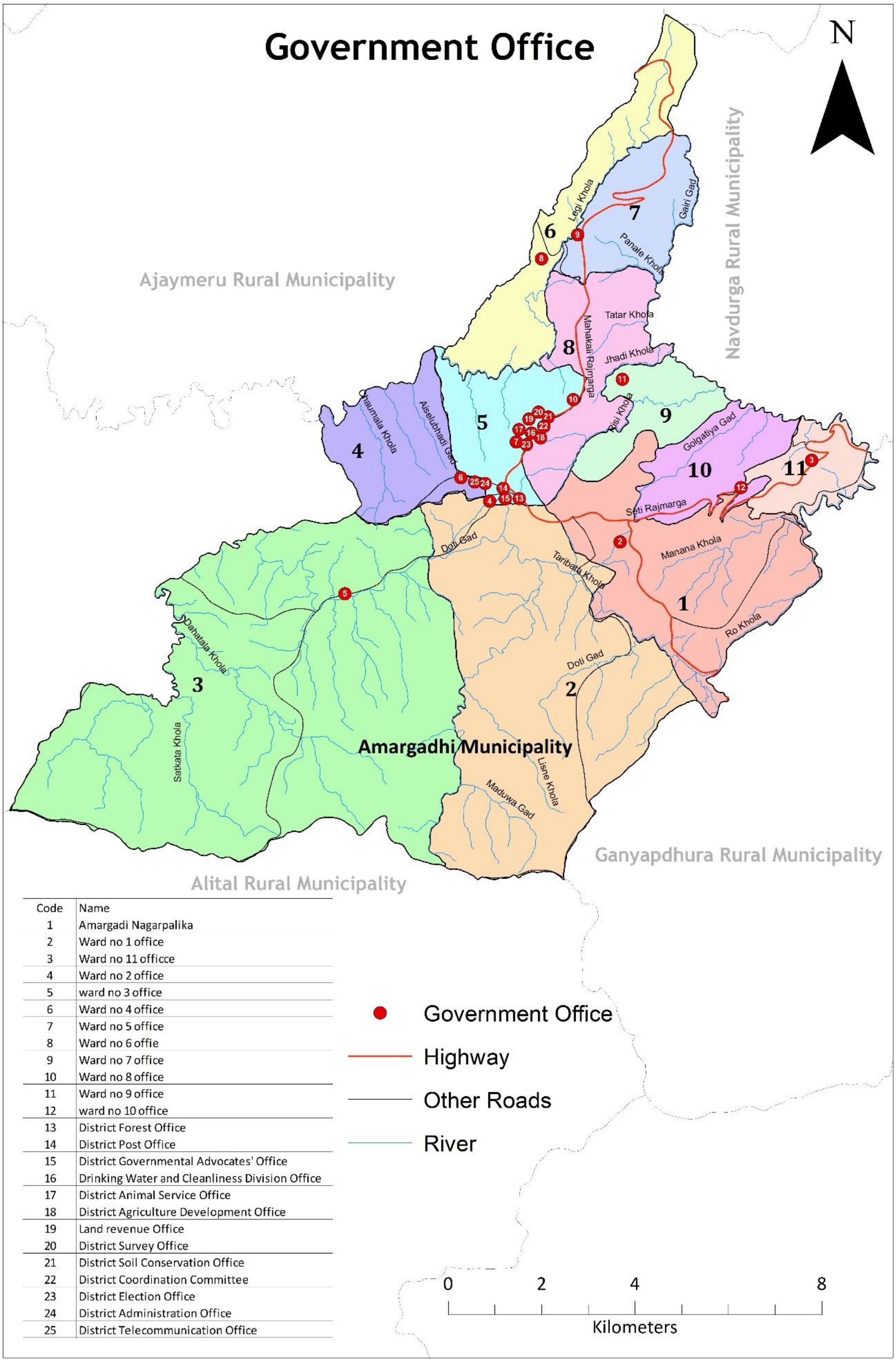

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : जि पि एस (GPS) तस्बिर सङ्कलन, २०७५

६.१.९ नगरपालिकाका हालका भवनहरू

यस नगरपालिकामा नगरपालिको स्वामित्वमा रहेका भवनका विवरणहरू तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १०५ : नगरपालिकाकाको भवनको विवरण

क.सं.	भवनको नाम	भवनको प्रकृति			वडा नं.
		पक्की	कच्ची	जम्मा	
१	अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय	२	-	-	५
२	नयाँ निर्माण भइरहेको भवन	१	-	-	५

स्रोत : अमरगढी नगरपालिका कार्यालय, २०७५

६.१.१० वडा कार्यालयको भवनहरूसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १०६ : नगरपालिकामा वडा कार्यालयको स्वामित्व वा भाडामा लिएका भवनहरूसम्बन्धी विवरण

क.सं.	वडा कार्यालय रहेको स्थान	वडा नं	अवस्था
१	स्याउले	१	स्वास्थ्यको भवनमा
२	विरखम	२	भाडामा संचालन
३	घटालस्थान	३	भाडामा संचालन
४	खलंगा	४	भाडामा संचालन
५	अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालयमा	५	न.पा कार्यालयमा
६	भजिनेउटा	६	भाडामा संचालन
७	पोखरा	७	भाडामा संचालन
८	टाँटर	८	भाडामा संचालन
९	भूमिराजमाण्डौ	९	भाडामा संचालन
१०	राई	१०	भाडामा संचालन
११	सल्लाघारी	११	भाडामा संचालन

स्रोत : अमरगढी न.पा स्थानीय प्रतिनिधि, २०७४

६.१.११ सामुदायिक तथा सार्वजनिक भवनहरूको विवरण

यस नगरपालिकामा रहेका ४ वटा सामुदायिक तथा सार्वजनिक भवनहरू रहेका छन् । जुन भवनहरूको प्रयोग सामुहिक रुपमा बैठक राख्न तथा सामुहिक भेला को लागि प्रयोग हुँदै आएको छ । यी सामुदायिक भवन बाट यस नगरपालिकाका कूल १९४ परिवार लाभान्वित भएका छन् । जसको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १०७ : सामुदायिक भवनहरूको विवरण

क.सं.	भवनको नाम	वडा नं.	अवस्था	लाभान्वित परिवार	हालको उपयोग
१	कारिगाउँ सामुदायिक भवन	२	राम्रो	४०	सामुहिक भेला/ वैठक
२	काणेकोट सामुदायिक भवन	२	राम्रो	८५	सामुहिक मेला वैठक
३	घटालक्षेत्र विकास समाज सामुदायिक भवन	३	राम्रो		सामुहिक भेला वैठक
४	केदारनाथ कृषि सहकारी संस्था	३	चालु	१६५	वैठक/ भेला
५	बैजनाथ सामुदायिक भवन	४	चालु	सवै	स्वास्थ्य केन्द्र
५	भुर्काली सामुदायिक भवन	५	राम्रो	४२	भेला/ वैठक
६	छचोडा सामुदायिक भवन	६	राम्रो	७२	भेला / वैठक
७	वहुउद्देश्यि सामुदायिक भवन	७	राम्रो	४५	भेला / वैठक
८	शैलेश्वर कृषि सामुदायिक भवन	७	राम्रो	६५	भेला / वैठक
९	भागेश्वर सामुदायिक भवन	८	राम्रो	३०	भेला
१०	निलकण्ठ सामुदायिक भवन	१०	राम्रो	५०	आम भेला
११	आर्दश टोलविकास सामुदायिक भवन	१०	राम्रो	३०	आमभेला
१२	लालीगुराँस सामुदायिक भवन	१०	राम्रो	४०	वैठक
१३	नागरिक सचेतना केन्द्र सा. भवन	१०	राम्रो	४०	आमभेला
१४	पालीगाउ सामुदायिक भवन	११	राम्रो	४०	वैठक / भेला

स्रोत : अमरगढी नगरपालिका कार्यालय, २०७५

६.२ सञ्चार

सूचना र प्रविधिमा भएका नविनतम खोज तथा विकासले गाउँ, समुदाय, देश, अन्तरदेशलाई एउटा सीमाहिन विश्व समुदायको रुपमा रुपान्तरित गरिदिएको छ । दिनानुदिन संचार प्रविधिको प्रयोग विस्तारित भइरहेको छ । सन् १९९० सालको दशकमा सीमित जनसंख्याले प्रयोग गर्ने संचारका माध्यामहरू हाल आधारभूत आवश्यकतामा परिणत भएका छ । ११०.३ प्रतिशत टेलिफोनको घनत्व ४६.५ प्रतिशत इन्टरनेटका प्रयोगकर्ता, रेडियोको राष्ट्रिय प्रसारणमा पँहुच ८८ प्रतिशत रहेको तथ्यांकले संचार क्षेत्रको तीब्र विकास र विकासका अन्य क्षेत्रमा यसको प्रभाव दर्शाउँछ ।

हाल सवत्र पत्रपत्रिका, रेडियो र टि.भि.को प्रयोग बढ्दै गएको छ । अमरगढी नगरपालिकामा कान्तिपुर एफ.एम., रेडियो नेपाल लगायत विभिन्न स्टेसनहरू जिल्ला तथा केन्द्रबाट सिधा प्रशारण भएको सुन्न सकिन्छ । नगरपालिकामा नेपाल टेलिकम र एनसेलको 3G Network सेवा उपलब्ध छ । नगरपालिकामा NCell, NTC आदि कम्पनीहरूले इन्टरनेट सेवा पुर्‍याउँदै आइरहेका छन् भने उग्रतारा केवल नेटवर्क तथा डिस होमजस्ता माध्यमबाट नगरपालिकाबासीले मनोरन्जनात्मक टि.भी कार्यक्रमहरू हेर्ने गरेका छन् ।

६.२.१ टेलिफोन/मोबाइल

सञ्चार प्रणालीको विवेचना गर्दा यस नगरपालिकाको धेरै वडाहरूमा ल्याण्डलाइन, सिडिएमए, एडिएसएल, मोबाइल, आदि सेवा नेपाल टेलिकम, एनसेलजस्ता कम्पनीहरूले उपलब्ध गराएको देखिन्छ। ग्रामीण क्षेत्रहरूमा पातलो र छरिएको वस्ती भएकोले, केवल नेटवर्कबाट टेलिफोन सेवा पुऱ्याउन प्राविधिक कठिनाइको साथै, बढी खर्चिलो हुने देखिएकोले त्यस्ता स्थानहरूमा वायरलेस प्रणालीबाट सेवा पुऱ्याउनु पर्ने देखिन्छ। यस नगरपालिकाको दूरसञ्चारसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. १०८ : दूरसञ्चारसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	संचारको किसिम	परिमाण	कैफियत
१	पिएसटिएन टेलिफोन लाईन	६८९	-
२	ए.डी.एस.एल. सेवा	४१७	-
३	इन्टरनेट तथा जी.पी.आर.एस. सेवा	-	Wireless सेवाको Data एकिन गर्न नसकिने भएकाले
४	मोबाइल टावर जी.एस.एम.	४	-
५	मोबाइल टावर स्काई	१	-
६	जी.एस.एम. पोस्टपेड मोबाइल	-	-
७	जी.एस.एम. प्रिपेड मोबाइल	-	-
८	स्काई पोस्टपेड मोबाइल	-	-
९	स्काई प्रिपेड मोबाइल	-	-

स्रोत : नेपाल दुरसंचार संस्था

६.२.२ रेडियो तथा एफ.एमसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १०९ : एफ.एम. रेडियो

क्र.सं.	नाम	वडा नं.	फ्रिक्वेन्सी	प्रत्यक्ष रोजगारी		
				महिला	पुरुष	जम्मा
१	रेडियो सुदुर आवाज	०५	९५ मेघाहर्ज	५	५	१०
२	आफ्नो एफ एम	०५	१०४.८ मेघाहर्ज	३	३	६
३	रेडियो यूनिटी	०५	९२.२	-	-	-
४	अमरगढी एफ एम	०५	९७.४ मेघाहर्ज	३	८	११

स्रोत : सम्बन्धित एफ.एमबाट लिइएको - २०७५

यस नगरपालिकामा विभिन्न ४ वटा निजी स्थानीय एफ्.एम्. रहेका छन्। यस नगरपालिकामा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका बीबीसी नेपाली सेवा तथा राष्ट्रिय स्तरका रेडियो नेपाल पनि प्रसारण हुने गरेको पाईन्छ। जुन सुविधाबाट यस नगरपालिकाका वासिन्दाले प्रत्यक्ष लाभ लिइरहेको पाइन्छ।

नगरपालिकाबासीहरूलाई विभिन्न सूचना तथा मनोरञ्जन उपलब्ध गराउँदै आएका टेलिभिजनहरूमा नेपालको राष्ट्रिय स्तरको नेपाल टेलिभिजन पनि एक हो भने अन्य काठमाडौंबाट संचालन हुने सबै च्यानलहरू रहेका छन्। यसका साथै डिस होम तथा अन्य स्याटेलाइट च्यानलहरूबाट हिन्दी, अंग्रेजी च्यानलहरू पनि प्रसारण हुन्छन्।

६.२.३ हूलाक सेवा

नगरपालिकामा आधा शताब्दीदेखि सञ्चार क्षेत्रमा सेवा पुऱ्याइरहेको हूलाक सेवा हाल नगरपालिकाको विभिन्न वडाहरूमा कार्यरत छन्। हूलाक सेवा अन्तर्गत साधारण चिठीपत्रहरू, रजिष्ट्री पत्रहरू, बिमा पुलिन्दा, धनादेश सेवा र बचत सेवाहरू सञ्चालित छन् भने अमरगढीदेखि काठमाण्डौ, ललितपुर, भक्तपुरसम्म द्रुत सेवा पनि उपलब्ध छ। यद्यपि हाल संचारको तीव्र विकासले हुलाक सेवाको प्रयोग सांघुरिएको छ।

६.२.४ पत्रपत्रिका

अमरगढी नगरपालिकामा दैनिक, साप्ताहिक र मासिक गरी जम्मा ९ ओटा पत्रपत्रिकाहरू नियमित रुपमा प्रकाशित भैरहेका छन्। यसका अतिरिक्त काठमाडौंबाट प्रकाशित हुने सबैजसो दैनिक, साप्ताहिक र मासिक पत्रिकाहरू (गोरखापत्र, कान्तिपुर दैनिक, नागरिक दैनिक, नेपाल समाचार पत्र, राजधानी दैनिक, अन्नपूर्ण पोष्ट, द काठमाडौं पोष्ट, हिमालयन टाइम्स आदि) समेत नगरपालिकाका विभिन्न वडाहरूमा पाइन्छ। नगरपालिकामा प्रकाशित हुने पत्रपत्रिकाहरूको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ। नगरपालिकामा स्थानीय अनलाइन समाचारको (online/e-news) प्रयोग पनि क्रमिक रुपमा बढ्दो देखिन्छ।

तालिका नं. ११० : पत्रपत्रिकासम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	संचारको किसिम	परिमाण
१	दैनिक	५
२	साप्ताहिक	४
जम्मा		९

स्रोत : जिल्ला प्रशासन कार्यालय, अमरगढी २०७५

६.३ परिवारमा भएको साधन तथा सुविधाको आधारमा घरपरिवारको विवरण

तालिका नं. १११ : परिवारमा भएको साधन तथा सुविधाको आधारमा घरपरिवारको विवरण

साधन तथा सुविधा	वडा नं.											जम्मा	प्रतिशत
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११		
रेडियो	१९०	१९९	२०३	१९४	२३२	२६२	१६३	२८१	१२८	१२५	४३	२,०२०	**४१.५०**
टेलिभिजन	२३०	२४८	१२०	१८८	७२६	२१२	११९	१७२	८६	१२२	१२१	२,३४४	**४८.१६**
केवल/डिस(छाता) च्यानल	१८९	२४३	११०	१२८	६३२	१९३	९४	१६३	६२	१०९	८९	२,०१२	**४१.३४**
कम्प्युटर	१३	२७	१४	४४	२५३	५६	२४	५६	१४	१०	१५	५२६	**१०.८१**
इन्टरनेट	३०१	९९	८२	१०६	९१	२१०	१३६	१९९	१०९	२६	९२	१,४५१	**२९.८१**
ल्याण्डलाईन टेलिफोन	१२	१२	७	४६	११४	१५	६	१९	१	१	३	२३६	**४.८५**
मोबाइल फोन	४७५	३५७	२९७	२६०	१,०१७	३००	४१९	२७८	२९२	२९५	३८६	४,३७६	**८९.९१**
मोटरसाईकल/स्कुटर	३४	४७	३०	३१	२०४	३८	३७	६६	१२	१७	११	५२७	**१०.८३**
कार/जीप/भ्यान (निजी प्रयोगको लागि)	६	४	५	५	५२	९	९	५	४	५	२	१०६	**२.१८**

साधन तथा सुविधा	वडा नं.											जम्मा	प्रतिशत
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११		
अन्य सवारी/ढुवानी साधन (बस, ट्रक, टिपर आदि)	३	५	१	४	२९	१	५	३	१	०	५	५७	१.१७
ट्याक्टर	१	४	०	२	१०	०	१	३	१	०	०	२२	०.४५
पावर टिलर/पम्पसेट	०	१	१	१	१	०	०	०	०	०	०	४	०.०८
साईकल/रिक्सा	१	१	१	१	७	२	०	२	०	६	३	२४	०.४९
रेफ्रिजेरेटर (फ्रिज)	१	३	०	२	३०	१०	२	१	०	२	१	५२	१.०७
एयर कण्डिसन/कूलर	०	६	०	०	२	०	१	०	१	०	०	१०	०.२१
वासिङ मेसिन	०	१८	०	०	७	०	८	०	०	०	०	३३	०.६८
हिटर/गिजर/सोलार (तातो पानीको लागि)	४	९	३	६	९२	२	३	६	२	४	२	१३३	२.७३
जम्मा	५१९	३९८	३३५	२८०	१,०६१	३१९	४७९	२९१	३४७	३६३	४७५	४,८६७	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कूल घरपरिवारहरूमध्ये मोबाइल फोन प्रयोगकर्ता संख्या उल्लेखनिय अर्थात ४,३७६ घरपरिवार रहेको छ। दोस्रोमा टेलिभिजन सुविधा भएका परिवारहरूको संख्या २३४४ र तेस्रोमा रेडियो भएका परिवारहरूको संख्या २०२० रहेको छ । त्यसैगरी केबल वा डिस २०१२, इन्टरनेट प्रयोगकर्ता १४५१, मोटरसाइकल/स्कुटर प्रयोग गर्ने घरपरिवार ५२७ र कम्प्यूटर प्रयोगकर्ता ५२६ रहेको देखिन्छ। तथ्याङ्कलाई हेर्दा संचार क्षेत्रको मोबाइल फोन प्रयोगकर्ताहरू झण्डै पूर्णरुपमा भएको अवस्था छ। मोबाइल प्रयोगकर्ताले सबैखाले संचारका सुविधा जस्तै श्रव्य, दृष्य, सुचना, गीत, खबर आदान प्रदान लगायतका धेरै काम गर्न एउटै साधनबाट सहज हुने भएकोले प्रयोगकर्ताको संख्या बढी भएको देखिन्छ।

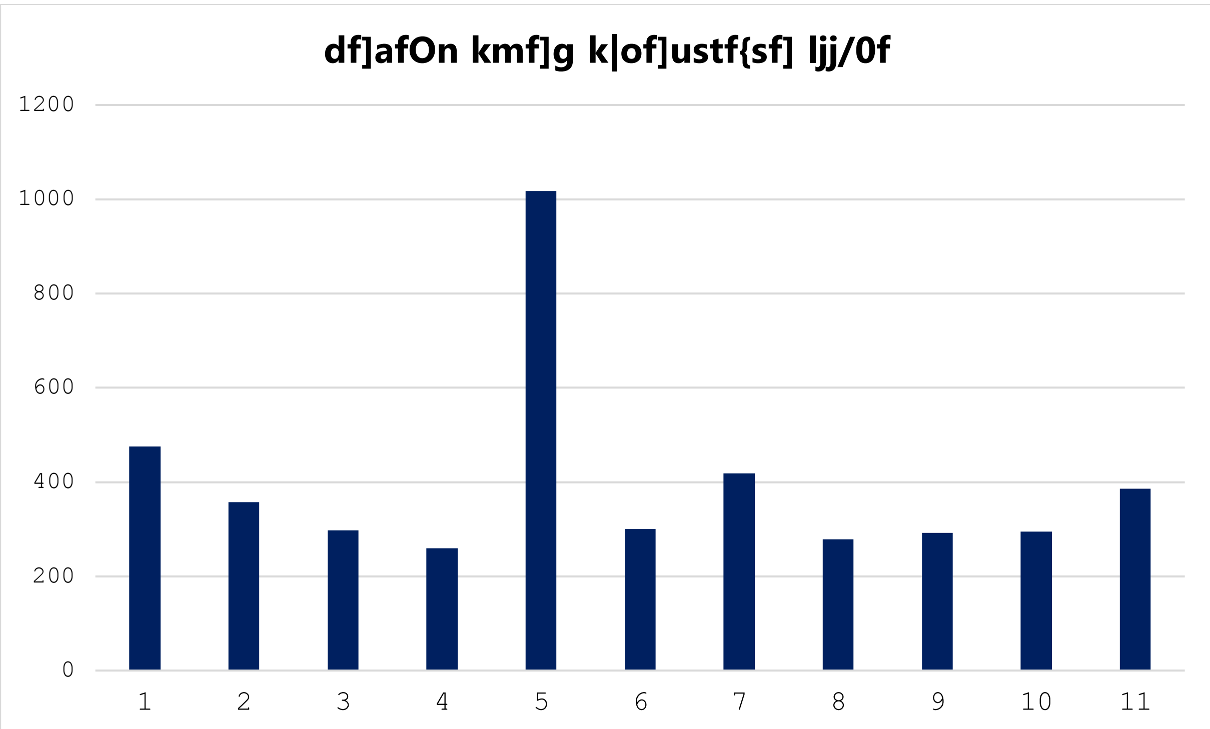

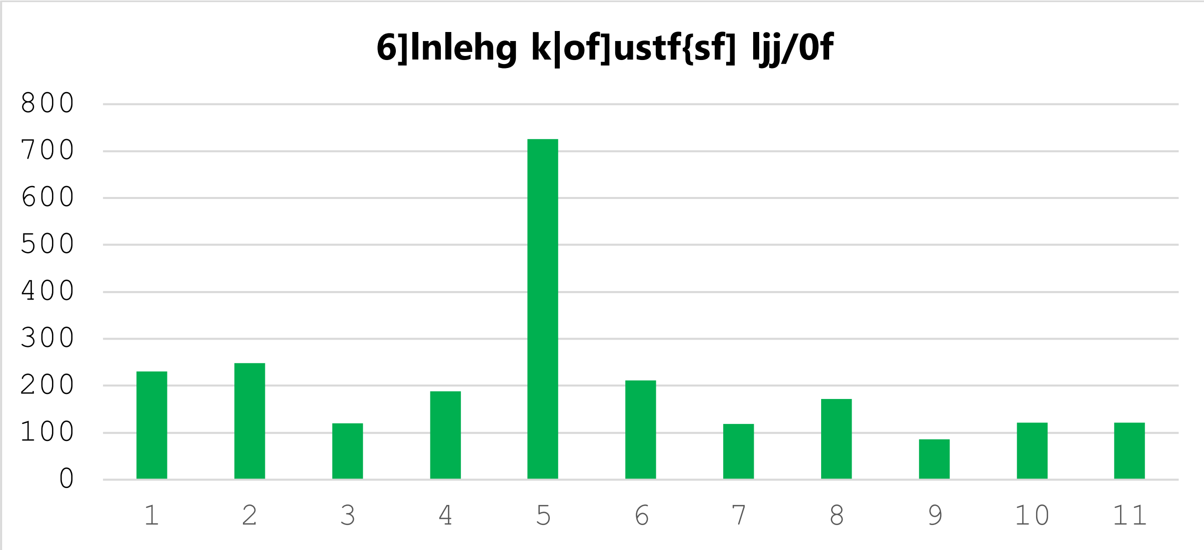

अर्कोतर्फ कार/जीप, एर कन्डिसनर, हिटर वा ग्याँस गिजरजस्ता उच्च सुविधाका सामाग्रीहरूको प्रयोग गर्ने घरपरिवारको संख्या कम देखिन्छ । यद्यपि ग्रामीण इलाकाहरूमा समेत क्रमशः आधुनिक सुख सुविधाका सामग्रीहरूको प्रयोगकर्ताहरू बढ्नाले उपभोक्तावादी संस्कृतिको विकास भएरहेको देखिन्छ । वडागत रुपमा विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.४ विद्युत तथा सौर्य उर्जा

६.४.१ नगरपालिका क्षेत्रमा विद्युत वा सौर्य उर्जा आयोजनाहरूको विवरण

तालिका नं. ११२ : नगरपालिका क्षेत्रमा विद्युत वा सौर्य उर्जा आयोजनाहरूको विवरण

क सं	आयोजनाको किसिम	आयोजनाको नाम	सेवा क्षेत्र (वडा)	लाभन्वित परिवार
१	सडक सोलार आयोजना	अमरगढी सडक सोलार आयोजना	वडा नं १, ४, ५, ६, ८	राजमार्ग क्षेत्रमा

स्रोत : अमरगढी नगरपालिका कार्यालय, २०७५

६.४.२ ग्राहक वर्गीकरणका आधारमा उर्जा खपत विवरण

तालिका नं. ११३ : नगरपालिकामा विद्युत प्रयोगसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	उपभोक्ता	संख्या
१	गार्हस्थ्य उपभोक्ता	३८०३
२	व्यापारिक उपभोक्ता	३८
३	सेवामुलक उपभोक्ता	१२१
४	अन्य उपभोक्ता	५२
५	मन्दिर	१५
६	सिंचाई	२
७	सडक वत्ती	८
८	अस्थाई	३
जम्मा		४०४२

स्रोत : नेपाल विद्युत प्राधिकरण शाखा, अमरगढी

६.४.३ बिजुलीको मिटर जडान भएका परिवारको विवरण

नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ घरपरिवारहरूमध्ये मिटर जडान भएका घर परिवारको संख्या ४,२३५ अर्थात् ८७ प्रतिशत रहेका छन् भने ३३५ अर्थात् ६.९ प्रतिशत घरपरिवारहरूले विद्युत सेवा उपभोग गरिरहेका तर मिटर जडान नभएका परिवारको रुपमा रहेका छन् र विद्युत सेवा उपभोग नगरेका परिवार संख्या २९७ अर्थात् ६.१ प्रतिशत रहेका छन् ।

विगतका दशकहरूभन्दा हाल देशभर ग्रामीण विद्युतीकरणमा व्यापकता भएकाले विद्युतीय सेवा प्राप्त गर्ने जनसंख्या बढेको छ । अर्कोतर्फ विद्युत सेवा उपभोगबाट बञ्चित घरपरिवार समेत ६.१ प्रतिशत हुनुले सेवा विस्तारलाई निरन्तरता दिनुपर्ने देखिन्छ । आफ्नै मिटर जडान नभएता पनि अरुको बाट विद्युत उपयोग गर्ने घरपरिवारको संख्यासमेत ६.९ प्रतिशत रहेकाले यसबाट विद्युत चुहावट वा दुरुपयोग हुन सक्ने संभावना रहन्छ । विगतमा देशमा रहेको उर्जा संकटलाई भविष्यमा हुन नदिन यस प्रकारको तथ्याङ्कले सहयोग पुऱ्याउँछ। आधारभूत उर्जाको स्रोतको रुपमा विकास भएको विद्युतको पहुँचलाई सहज र पूर्णरुपमा विस्तार गरी यसको उचित सदुपयोग गर्दा गुणस्तरीय जीवन निर्वाह, सुचना तथा सञ्चारको विकास, उद्योग व्यवसायको विकास र अन्य मानवीय क्रियाकलापमा महत्वपूर्ण सहयोग पुग्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ११४ : बिजुलीको मिटर जडान भएका परिवारको विवरण

वडा नं.	मिटर जडान भएको		बिजुली छ, मिटर जडान छैन		बिजुली नभएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	४५६	८७.९	४७	९.१	१६	३.१	५१९
२	३३६	८४.४	४४	११.१	१८	४.५	३९८
३	२८२	८४.२	७	२.१	४६	१३.७	३३५
४	२७५	९८.२	२	०.७	३	१.१	२८०
५	१,०१८	९५.९	३७	३.५	६	०.६	१,०६१
६	२८२	८८.४	६	१.९	३१	९.७	३१९
७	४२९	८९.६	५	१.०	४५	९.४	४७९
८	२६९	९२.४	१४	४.८	८	२.७	२९१
९	२८२	८१.३	२८	८.१	३७	१०.७	३४७
१०	२६०	७१.६	७१	१९.६	३२	८.८	३६३
११	३४६	७२.८	७४	१५.६	५५	११.६	४७५
जम्मा	४,२३५	८७.०	३३५	६.९	२९७	६.१	४,८६७

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

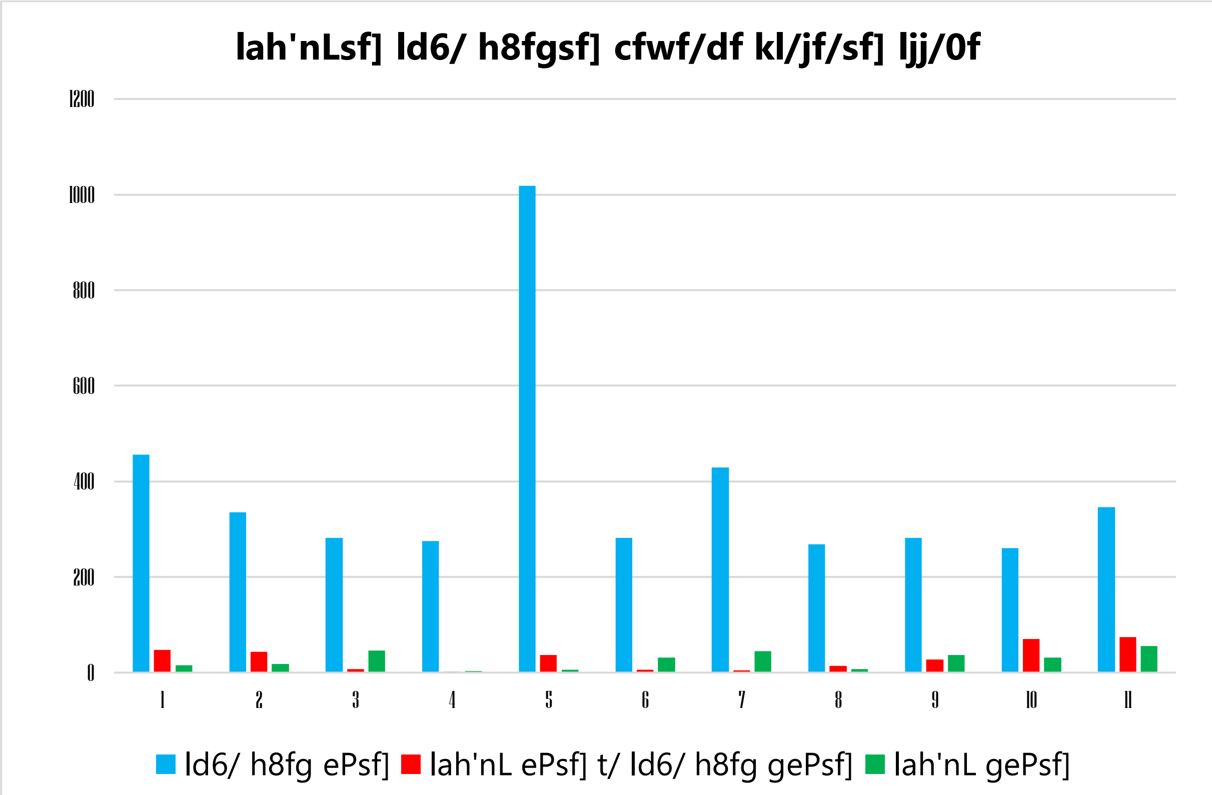

६.४.४ दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ११५ : दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गरिने इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	बिजुली	सोलार	गोबरग्याँस	मट्टितेल	अन्य	जम्मा
१	५०३	१२		१	३	५१९
२	३७९	२	८		९	३९८
३	२८९	२०		२६		३३५
४	२७७	३				२८०
५	१,०५२	५		२	२	१,०६१
६	२८८	१०		२१		३१९
७	४३४	२५	२	३	१५	४७९
८	२८३	५			३	२९१
९	३०९	१८	१	१	१८	३४७
१०	३३१			२५	७	३६३
११	४२०	५	२०	११	१९	४७५
जम्मा	४,५६५	१०५	३१	९०	७६	४,८६७
प्रतिशत	९३.७९	२.१६	०.६४	१.८५	**१.५६**	१००.००

***माथि उल्लेखित इन्धनबाहेक घट्ट, कोइला ब्रिकेट, बेट्री, क्यान्डल आदि ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकाको कूल घरपरिवारहरूमध्ये ४,५६५ अर्थात ९३.७९ प्रतिशतले विद्युत, १०५ अर्थात २.१६ प्रतिशतले सोलार, ९० अर्थात १.८५ प्रतिशतले मट्टितेल, ३१ अर्थात ०.६४ प्रतिशतले गोबरग्याँस र बाँकिले अन्य प्रयोग गरेको पाइयो। यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा ग्रामीण विद्युतिकरणमा व्यापक विकास भई नगरपालिकामा विद्युतको पहुँच नपुगेको जनसंख्या नगन्य रहेको देखिन्छ। वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

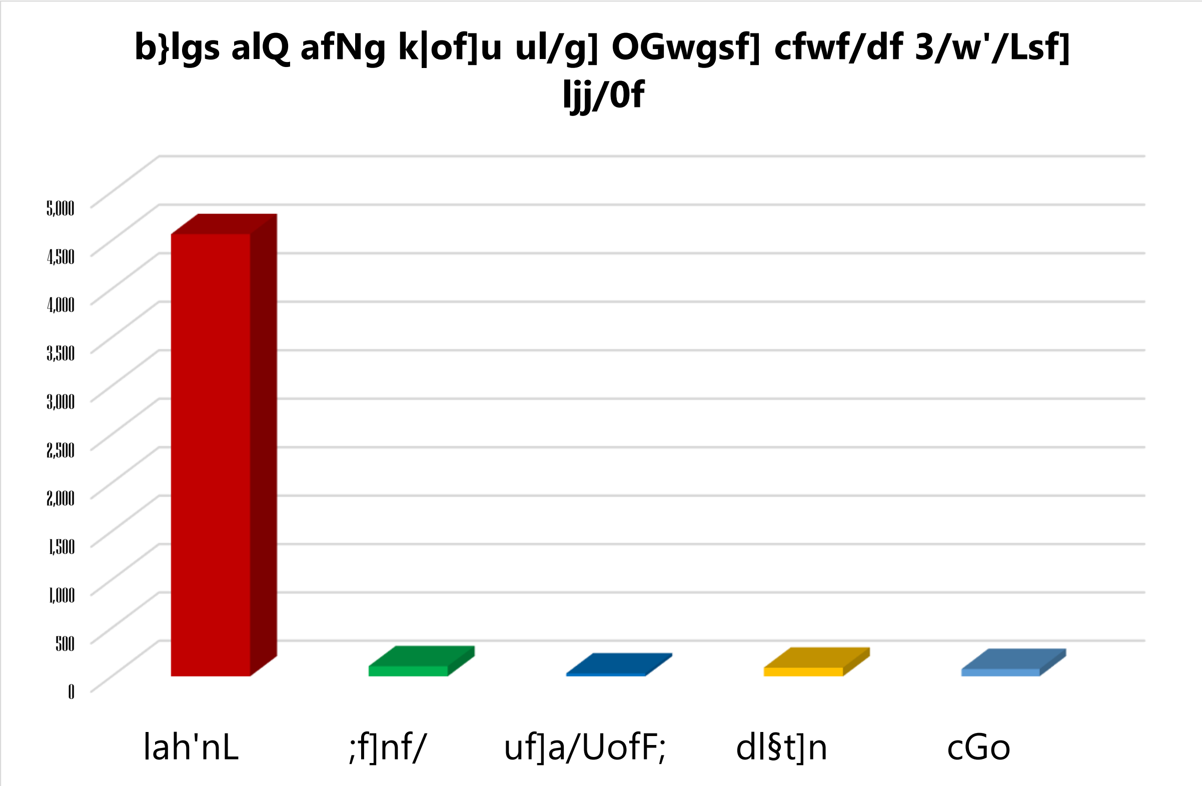

६.४.५ खाना पकाउन प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. ११६ : खाना पकाउन प्रयोग गर्ने मुख्य इन्धनको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	काठ/दाउरा	एल.पी. ग्याँस	मट्टीतेल	बिजुली	अन्य	जम्मा
१	५१२	७				५१९
२	३६१	३७				३९८
३	३३२	२	१			३३५
४	२५८	२२				२८०
५	३५३	७०१		१	६	१,०६१
६	३००	१९				३१९
७	४६६	१३				४७९
८	२७२	१९				२९१
९	३४७					३४७
१०	३४५	१८				३६३
११	४५७	१८				४७५
जम्मा	४,००३	८५६	१	१	६	४,८६७
प्रतिशत	८२.२५	१७.५९	०.०२	०.०२	०.१२	१००.००

***माथि उल्लेखित इन्धनबाहेक गोबर ग्याँस, कोइला, भुसे चुलो, ब्रिकेट आदि ।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

दिगो विकासको अवधारणाअनुसार पर्यावरणिय सन्तुलन बनाइ राख्न मानिसको प्राकृतिक श्रोतको उपभोगशैलीमा नै परिवर्तन गर्नु अपरिहार्य छ । उदाहरणका लागि नेपालले आधारवर्ष २०१५ मा ७४.७ % रहेको इन्धनको प्राथमिक श्रोतको रुपमा काठ, दाउरा, गुइँठा आदि प्रयोग गर्ने जनसमुदाय सन् २०३० सम्म ३०% मा झार्ने (SDG–7) तथा पकाउने प्रयोजनार्थ LPG प्रयोगलाई १८% (२०१५) बाट ३३% मा पुऱ्याउने लक्ष्य राखेको छ। यसै राष्ट्रिय लक्ष्यलाई आन्तरिकिकरण गर्दै नगरमा समेत नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई उन्मुख बनाउनु आवश्यक छ ।

मानिसको गुणस्तरिय जीवनशैलिको निर्धारक तत्व उसको आर्थिक, शैक्षिक र साँस्कृतिक पक्षहरू पनि हुन् । परम्परागत जीवनधारा, ग्रामीण परिवेश र जनचेतनाको सुशुप्त अवस्थाले उसको उन्नयनलाई उजागर गर्छ चाहे त्यो दृढविश्वास होस् वा भान्छामा प्रयोग गर्ने इन्धन नै किन नहोस् । उदाहरणको लागि अमरगढी नगरपालिकाको इन्धनको प्राथमिक श्रोतको रुपमा प्रयोग हुने काठ दाउरालाई नै लिन सकिन्छ ।

नगरपालिकाको कूल घरपरिवारहरूमध्ये ४,००३ अर्थात ८२.२५ प्रतिशतले काठदाउरा, ८५६ अर्थात १७.५९ प्रतिशतले एल.पी. ग्याँस, १,२५९ अर्थात ६.७६ प्रतिशत मट्टीतेल र बाँकिले गोबर/गुइँठा, बिजुली, र अन्य प्रयोग गरेको पाइयो। स्थानीयहरूले अधिकांश काठ दाउराको प्रयोग गरेबाट एकातर्फ वनजंगल र पर्यावरणमा क्षति पुग्ने र अर्कोतर्फ धुवाँ र दाउरा संकलन गर्दा लाग्ने समयले क्रमश: स्वास्थ्यमा असर पुऱ्यानुका साथै समयसमेत बढी खर्च हुने देखिन्छ । तसर्थ वैकल्पिक उर्जाको उत्तम उपाय गोबर ग्याँसको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने र आय आर्जनका कार्यक्रमहरूमा केन्द्रित गरी नगरवासीहरूलाई काठ दाउराको विकल्पतर्फ लैजानुपर्ने देखिन्छ । वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

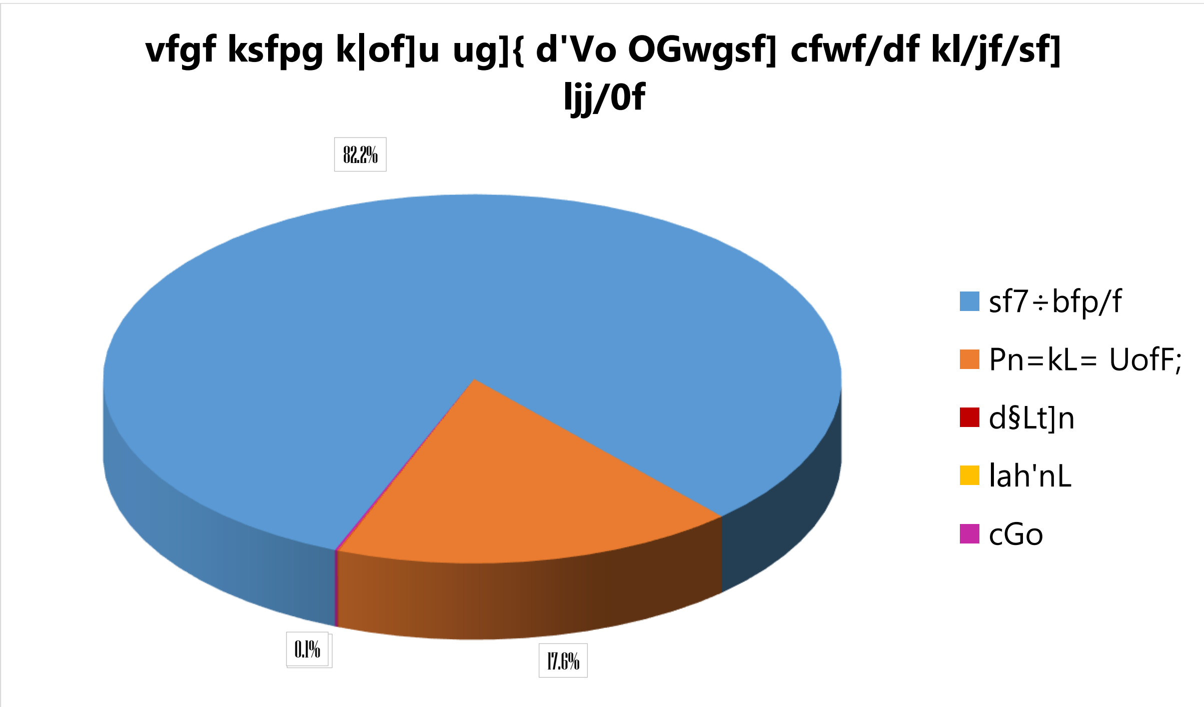

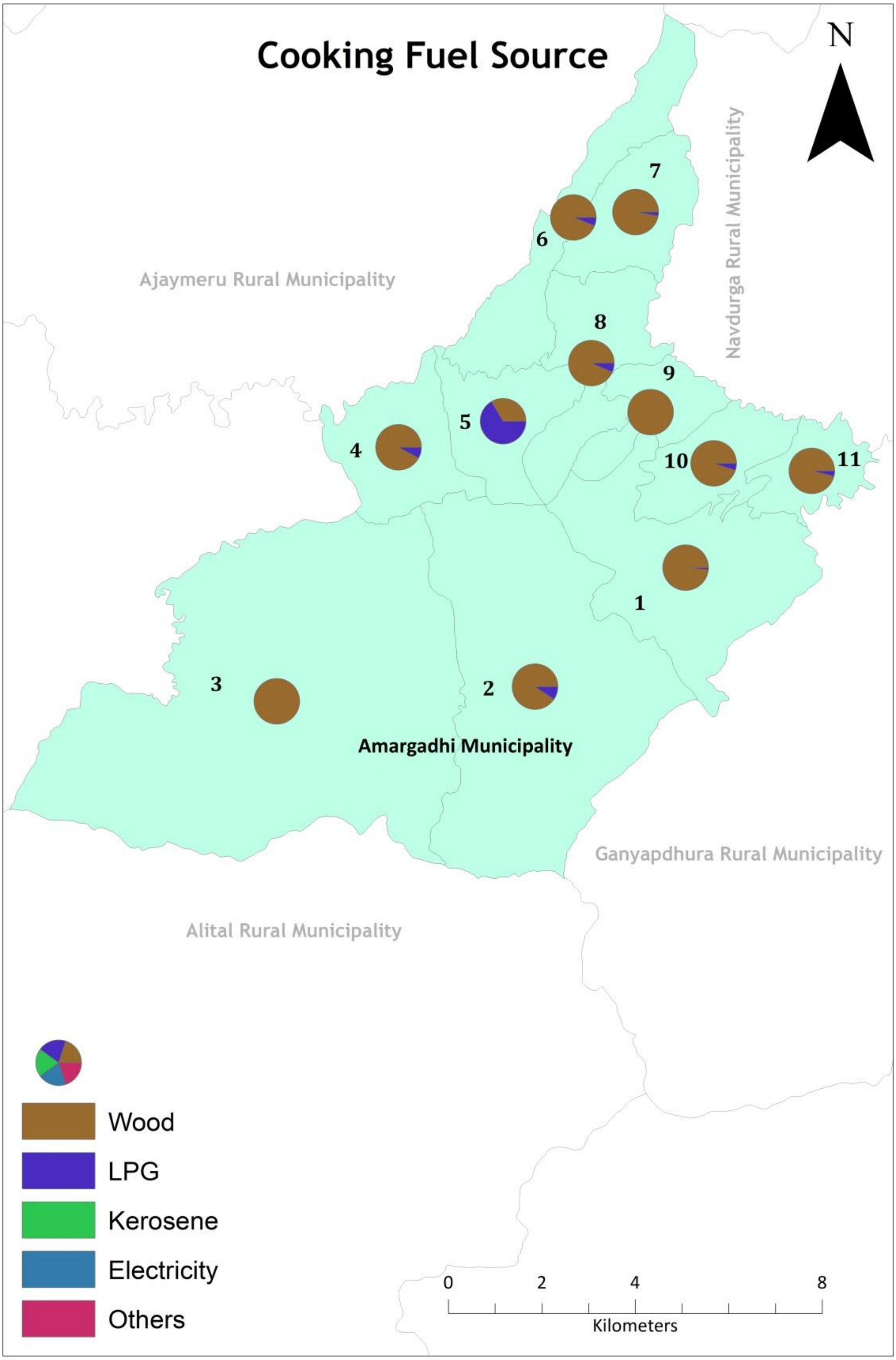

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

खण्ड ७ : सामाजिक पूर्वाधार तथा सेवा

७.१ शिक्षा (पृष्ठभूमि)

कुनै पनि देशको सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा शिक्षाले ठूलो भूमिका खेलेको हुन्छ । यसलाई मानव विकासको प्रमुख सूचकको रूपमा लिइन्छ । समग्रमा हेर्दा शिक्षा प्रति जनचासो, राज्य र गैरराज्य पक्षको लगानीको समष्टिगत परिणामस्वरुप समग्र देशको साक्षरता दरमा वृद्धि आवधिक भइरहेको छ । अमरगढी नगरपालिकाको तथ्याङ्कबाट पनि यसको आभास पाउन सकिन्छ । यसका साथै देशबाट निरक्षरता उन्मुलन गर्न विद्यालय भर्ना अभियानजस्ता राज्य निर्देशित अभियान पनि प्रभावकारी हुने अपेक्षा गरिएको छ । यसै सिलसिलामा अमरगढी नगरपालिकाको शैक्षिक स्थिति देखाउन खोजिएको छ । विकासको प्रमुख आधारशिला शिक्षा हो । शिक्षाको माध्यमबाट व्यक्तिमा अन्तर्निहित प्रतिभाहरूको विकास हुन गई समग्र समाज र राष्ट्रमा नै सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन सकिन्छ भन्ने सर्वमान्य सिद्धान्त रहिआएको छ। सचेत, अनुशासित तथा उत्पादनशिल जनशक्ति निर्माण गर्नका लागि शिक्षा क्षेत्रको सर्वोपरि भूमिका रहन्छ। गरिबी निवारण तथा चौतर्फी विकासका लागि शिक्षा क्षेत्रलाई एक अनिवार्य आवश्यकता हो। नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३, धारा ३१ शिक्षासम्बन्धी हक मा देहायबमोजिमको व्यवस्था गरिएको छ ।

(१) प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको हक हुनेछ ।

(२) प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हक हुनेछ ।

(३) अपांगता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानूनबमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने हक हुनेछ ।

(४) दृष्टिविहीन नागरिकलाई ब्रेललिपि तथा बहिरा र स्वर वा बोलाइसम्बन्धी अपांगता भएका नागरिकलाई सांकेतिक भाषाको माध्यमबाट कानूनबमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने हक हुनेछ ।

(५) नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानूनबमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हक हुनेछ ।

संविधान तथा योजनाको ठूलठूला वहस भएता पनि शैक्षिक गुणस्तरको हकमा अन्य मुलुकको तुलनामा उल्लेखनीय विकास भने भएको देखिँदैन । शिक्षाले ज्ञान र सिपमा प्रयोगात्मक परिवर्तन ल्याउने, पिछडिएको, विपन्न र अभावग्रस्त वर्गको पक्षपोषण गर्ने, अवोध बालबालिका एवं आवाज विहिनका पक्षमा रही देशलाई समृद्ध बनाउने परिकल्पनालाई साकार पार्नुपर्दछ । देशका लागि आवश्यक नेतृत्वदायी क्षमताको विकास, अथकरूपमा सिक्ने र सिकाउने प्रवृत्ति, सामाजिक र मानवीय मूल्य मान्यता र आत्मविश्वासजस्ता आधारभूत समग्र पक्षको विकास गर्न सघाउनु नै गुणस्तरीय शिक्षाको विशेषता हो । यस्तो शिक्षामा विश्लेषणात्मक र मौलिक सोचको पर्याप्तता हुनुपर्छ । निर्दिष्ट सिकाइमात्र स्तरीयता होइन । आज व्यावहारिक परिवर्तन, श्रमसँगको आस्था, जीवनोपयोगी खोज अनुसन्धान, सान्दर्भिकता, देश र संस्कृतिप्रति प्रेम, नैतिक जिम्मेवारी, मौलिकरूपमा विज्ञानको उपयोग गर्न स्तरीय शिक्षाको आवश्यकता छ ।

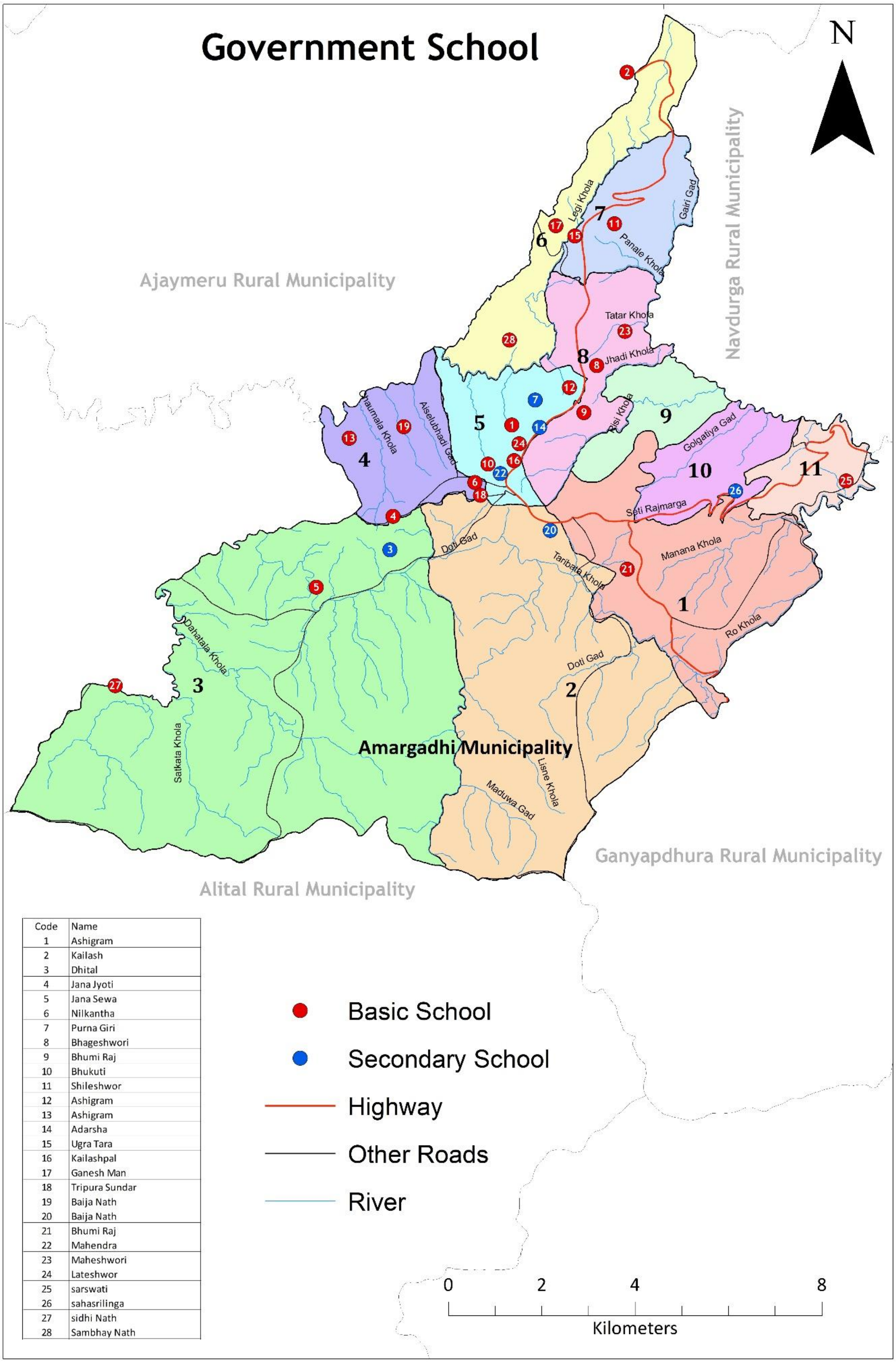

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : जि पि यस (GPS) तस्बिर सङ्कलन, २०७५

सन् २०००-२०१५ सम्म कार्यान्वयनमा रहेको सहश्राब्दी विकास लक्ष्य (MDGs) को ८ मध्ये उद्देश्य नं २ मा (Goal No. 2) सार्वभौमिक प्राथमिक शिक्षा रहेको थियो । MDGs पक्ष राष्ट्रको हैसियतले नेपालको उक्त उद्देश्य प्राप्तिका बाटोमा आफ्नो गतिविधि केन्द्रित गरेको पाइन्छ । फलस्वरुप २०१५ को अन्त्यसम्म प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर ९६.६ प्रतिशत पुगेको छ भने लैङ्गिक अनुपात समदरमा पुगेको छ । दिगो विकासका लक्ष्य (SDGs 2015-2030) को १७ मध्ये उद्देश्य ४ सबैका लागि समावेशी, समतामुलक र गुणस्तरीय शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ रहेको छ । गुणस्तरीय शैक्षिक जनशक्ति उत्पादन गर्न, उद्यमशिलता विकास गर्न, प्रतिस्पर्धात्मक श्रमबजारमा रोजगारी प्राप्त गर्न यो उद्देश्यको कार्यान्वयन निर्देशित देखिन्छ ।

परम्परागत कृषि पेशामा आधुनिकिकरण र व्यवसायिकरण गर्न, उद्यमशिलताको विकास र पूँजी लगानी मार्फत औद्योगिकिकरण गर्न मयार्दित रोजगारीको अवसर सृजना गर्न र समग्रमा मानव विकास मार्फत सम्वृद्ध र समुन्नत देश विकास गर्न जीवनोपयोगी र व्यवहारिक शिक्षाको अहम् भूमिका रहन्छ ।

शिक्षा क्षेत्रको परिसूचकलाई त्यस क्षेत्रमा सञ्चालित विभिन्न शैक्षिक कार्यक्रमबाट निर्धारण गर्न सकिन्छ। यसै सिलसिलामा यस अमरगढी नगरपालिकाको शैक्षिक स्थिति देखाउन यहाँको साक्षरता स्थिति, शिक्षण संस्थाको विवरण, शिक्षक दरबन्दी विवरण, विद्यार्थीको भर्ना, तहगत तथा विषयगत शैक्षिक विवरण देखाउन खोजिएको छ जसबाट अमरगढी नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थालाई बुझी आगामी दिनमा सुधार गर्न नीति तथा कार्यक्रम बनाउन सकिन्छ ।

७.१.१ शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण

नगरपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा धेरै प्रयास भएता पनि अपेक्षित उपलब्धि भने प्राप्त गर्न सकिएको छैन। तथापि योजनाबद्ध रूपमा शैक्षिक पूर्वाधार एवम् सेवा विस्तार गर्ने प्रयास हुँदै आएको छ। योजना निर्माणमा गरिबी निवारण तथा चौतर्फी विकासका लागि शिक्षा क्षेत्रलाई मानव संशाधन विकासको एक शसक्त माध्यमको रूपमा नीतिगत रूपमा अबलम्बन गरिएको छ। शिक्षा क्षेत्रको परिसूचकलाई त्यस क्षेत्रमा सञ्चालित विभिन्न शैक्षिक कार्यक्रमबाट निर्धारण गर्न सकिन्छ। यसै अनुरूप यस नगरपालिकामा आ.व. २०७४/७५ सम्म सञ्चालन भैरहेका विभिन्न तहका शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण तलको तालिकामा देखाईएको छ ।

तालिका नं. ११७ : नगरपालिकामा रहेका शिक्षण संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	विवरण	सरकारी	सामुदायिक	निजी	कूल	कैफियत
१	बाल विकास केन्द्र	२२	८		३२	
२	प्रा. वि.	१४		७	२०	
३	नि. मा. वि.	८		२	११	
४	मा. वि.	६		५	११	
५	क्याम्पस	१	२		३	
६	अन्य	प्राविधिक शिक्षालय		३	३	
७	गुम्बा	सीप विकास तालिम केन्द्र		१	१	

स्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, २०७५

(नोट : नयाँ शिक्षा ऐनअनुसार कक्षा १ देखि ८ सम्मको तहलाई आधारभूत तह र कक्षा ९ देखि १२ सम्मलाई माध्यमिक तहमा घोषणा गरिएको छ । त्यस्तै कक्षा १ भन्दा मुनिको तहलाई बाल विकास भनेर नामाकरण गरिएको छ ।)

७.१.२ बालविकास केन्द्रको विवरण

तालिका नं. ११८ : बाल विकास केन्द्रसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	बाल विकास केन्द्रको नाम	वडा नं	प्रकार	बालबालिका संख्या		जम्मा
				बालक	बालिका	
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम	१	विद्यालयमा आधारित	१४	१४	२८
२	भूमिराज प्रा वि शान्तिनगर	१	विद्यालयमा आधारित			
३	कैलपाल प्रा.वि भर्ता	१	विद्यालयमा आधारित			
४	जनज्योती प्रा.वि आदित्यपुर	२	विद्यालयमा आधारित	३	५	८
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम	२	विद्यालयमा आधारित	१०	१०	२०
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा	२	विद्यालयमा आधारित	५	१५	२०
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा	३	विद्यालयमा आधारित	७	६	१३
८	सिद्धानाथ आधारभूत विद्यालय चिरकिट्टे	३	विद्यालयमा आधारित	३	७	१०
९	निलकण्ठ आधारभूत विद्यालय लरडा	३	विद्यालयमा आधारित	९	७	१६
१०	घटाल मा.मा नुवाकोट	३	विद्यालयमा आधारित	४	३	७
११	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा	४	विद्यालयमा आधारित	९	४	१३
१२	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय भलिया	४	विद्यालयमा आधारित	५	११	१६
१३	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा	५	विद्यालयमा आधारित			
१४	भुकुटी प्रा.वि	५	विद्यालयमा आधारित			
१५	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः	५	विद्यालयमा आधारित			
१६	महेन्द्र मा.वि खलंङगा	५	विद्यालयमा आधारित			
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर	६	विद्यालयमा आधारित			
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि	६	विद्यालयमा आधारित	१३	४	१७
१९	सम्भोनाथ आधारभूत विद्यालय	६	विद्यालयमा आधारित	११	१८	२९
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	७	विद्यालयमा आधारित	६	४	१०
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा	७	विद्यालयमा आधारित			
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर	८	विद्यालयमा आधारित			
२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर	८	विद्यालयमा आधारित			
२४	महेश्वर प्रा.वि निदालगाउँ	९	विद्यालयमा आधारित	११	८	१९
२५	अदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	९	विद्यालयमा आधारित			
२६	सहश्रलिङ्ग मा.वि राई	१०	विद्यालयमा आधारित	१२	६	१८
२७	असिग्राम आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाउँ	११	विद्यालयमा आधारित	८	१७	२५

२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट	११	विद्यालयमा आधारित	५	११	१६

स्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, २०७५

७.१.३ विश्वविद्यालय तथा क्याम्पसहरू

तालिका नं. ११९ : नगरपालिकामा रहेका क्याम्पस तथा विश्वविद्यालयहरूको विवरण

क्र.सं.	क्याम्पसको नाम	ठेगाना	सञ्चालित तह	विद्यार्थी संख्या		
				छात्रा	छात्र	जम्मा
१	भिमदत्त वहुमुखी क्याम्पस डडेल्धुरा	अमरगढी ५	वि.वि. एस			
२	माउन्टेन वहुमुखी क्याम्पस डडेल्धुरा	अमरगढी ५	वि.एड र वि.वि..एस	५६	५९	११५
३	डडेल्धुरा बहुमुखी क्याम्पस डडेल्धुरा	अमरगढी ५	वि.एड, वि वि. एस र स्नातकोतर तह	२४०	१११	३५१

स्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.४ शिक्षक विवरण

तालिका नं. १२० : तहगत शिक्षक विवरण

क्र. सं.	विद्यालय नाम	स्वीकृत दरवन्दीमा कार्यरत				परियोजना		राहत		निजी श्रोत		PCF मा		तालिम प्राप्त शिक्षक संख्या	विद्यालय कर्मचारी संख्या
		स्थायी		अस्थायी											
		म	पु	म	पु	म	पु	म	पु	म	पु	म	पु		
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम		३	१		१		१	२					६	१
२	भूमिराज प्रा वि शान्तिनगर	१	१											२	१
३	कैलपाल प्रा.वि झर्ता							२							१
४	जनज्योती प्रा.वि आदित्यपुर		२	२											१
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम	१	२	२				१		१					१
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा	१	५	२	१				६		३			१८	२
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा		२	२				१							१

क्र. सं.	विद्यालय नाम	स्वीकृत दरवन्दीमा कार्यरत				परियोजना		राहत		निजी श्रोत		PCF मा		तालिम प्राप्त शिक्षक संख्या	विद्यालय कर्मचारी संख्या
		स्थायी		अस्थायी											
		म	पु	म	पु	म	पु	म	पु	म	पु	म	पु		
८	निलकण्ड आधारभूत विद्यालय लरडा		३	१				१			३			७	१
९	सिद्धानाथ आधारभूत विद्यालय			१	२			२			३			३	१
१०	घटाल मा.मा नुवाकोट	२	१०	१	१				२				१६		३
११	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा		२	२							१				१
१२	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय भलिया	१	२	२						१	२				१
१३	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा	१	१	१										२	१
१४	भुकुटी प्रा.वि खलंगा	२	१			१								४	१
१५	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः	१	१	३										३	१
१६	महेन्द्र मा.वि खलंङगा	१	५	०	८		०	१			१			१०	६
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर		१			१		१						३	१
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि दुमडा	१	१	१					१					३	१
१९	सम्भुनाथ आधारभूत विद्यालय छचोडा	१	२	१				२	२					७	१
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	१		१		१			१		२			६	

क्र. सं.	विद्यालय नाम	स्वीकृत दरवन्दीमा कार्यरत				परियोजना		राहत		निजी श्रोत		PCF मा		तालिम प्राप्त शिक्षक संख्या	विद्यालय कर्मचारी संख्या
		स्थायी		अस्थायी											
		म	पु	म	पु	म	पु	म	पु	म	पु	म	पु		
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा	६	८	२	१						३			२०	२
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर		२	२							१			३	१
२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर	२	५	२	५				२						१६
२४	महेश्वरी प्रा.वि निदालगाँउ	१	२	१							१			४	१
२५	अदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	१	२	१				१						३	१
२६	सहश्रलिङ मा.वि राई	२	७	१	२				४					१६	२
२७	असिग्राम आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाँउ		२	२				२			१			५	१
२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट	१	१	१	२				२	२				६	१

श्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.५ विशेष शिक्षातर्फ स्रोत कक्षामा अध्ययनरत छात्र/छात्राको विवरण

तालिका नं. १२१ : विशेष शिक्षातर्फ स्रोत कक्षामा अध्ययनरत छात्र/छात्रको विवरण

क्र.सं.	स्रोत कक्षा रहेको विद्यालयको नाम	ठेगाना	अपाङ्ग बालबालिकाको कक्षागत विवरण								यो विवरण बाहेका ब्रेल पढ्ने		जम्मा
			कक्षा १		कक्षा २		कक्षा ३		कक्षा ५				
			छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	
१	पूर्णगिरी प्रा.वि.	०५	२					१	४				७

श्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.६ विद्यालयमा भएका पुस्तकालय, कम्प्यूटर तथा विज्ञान प्रयोगशालासम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १२२ : विद्यालयमा भएका पुस्तकालय, कम्प्यूटर तथा विज्ञान प्रयोगशालासम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	प्राथमिक उपचार कक्ष छ ?	पुस्तकालय संख्या	कम्प्युटर प्रयोगशाला/ कम्प्युटर संख्या	विज्ञान प्रयोगशाला संख्या
	सरकारी विद्यालय					
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम	०१	छैन	१	३	छैन
२	भूमिराज प्रा वि शान्तिनगर	०१	छैन	छैन	छैन	छैन
३	कैलपाल प्रा.वि झर्ता	०१	छैन	छैन	छैन	छैन
४	जनज्योती प्रा.वि आदित्यपुर	०२	छैन	छैन	१	छैन
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम	०२	छैन	छैन	२	छैन
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा	०२	छ	छ	८	१
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा	०३	छैन	छैन	छैन	छैन
८	सिद्धानाथ आधारभूत विद्यालय चिरकिट्टे	०३	छैन	छैन	छैन	छैन
९	श्री निलकण्ठ आधारभूत विद्यालय लरडा	०३	छैन	१	४	छैन
१०	घटाल मा.वि नुवाकोट	०३	छैन	१	९	१
११	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा	०४	छैन	छैन	छैन	छैन
१२	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय भलिया	०४	छैन	छैन	५	छैन
१३	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा	०५	छैन	छ	छैन	छैन
१४	भुकुटी प्रा.वि	०५	छैन	छैन	छैन	छैन
१५	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः	०५	छैन	छैन	छैन	छैन
१६	महेन्द्र मा.वि	०५	भएको	छ	२० वटा	१ वटा
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर	०६	छैन	छैन	४	छैन
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि	०६	छैन	छ	२	छैन
१९	सम्भोनाथ आधारभुत विद्यालय	०६	छेन	छैन	४	छैन
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	०७	छैन	छैन	१	छैन
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा	०७	छैन	१	८	१
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर	०८	छैन	१	छैन	छैन
२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर	०८	छ	१	११	१
२४	महेश्वर प्रा.वि निदालगाउँ	०९	छैन	छैन	छैन	छैन
२५	अदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	०९	छ	१	छैन	छैन
२६	सहश्रलिङ्ग मा.वि राई	१०	छैन	१	९	१
२७	असिग्राम आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाउँ	११	छैन	छैन	३	छैन
२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट	११	छ	छ १	८	छ

क.सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	प्राथमिक उपचार कक्ष छ ?	पुस्तकालय संख्या	कम्प्युटर प्रयोगशाला/ कम्प्युटर संख्या	विज्ञान प्रयोगशाला संख्या
निजी विद्यालय						
१	मोर्डन सेकेन्ड्री स्कूल दह	०१	१	१	१:७	१
२	ब्राईट फ्युचर नलेज सेयर एकेडेमी	०३	-	-	१:२	-
३	क्याम्ब्रिज पब्लिक ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	१	१	१
४	ज्ञानोदय विद्या निकेतन	०५	छ	१	१:१२	२
५	प्यान्सिया एकेडिमी ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०५	-	-	-	-
६	जनप्रिया ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	१	१:३	-
७	भगवती ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	१	१:५	१
८	ए.ई.वी ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	१	१:४	-
९	माउन्टेन ईङलिस बोर्डीङ	०५	-	१	२५	१
१०	बालविद्या ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०६	बाकस मात्र	छैन	१	
११	बलिभर्स ईङलिस बोर्डीङ पोखरा	०७	छ		१	
१२	प्यारागन एकेडेमी	०८	छ	छ	२	-
१३	लोटस ईङलिस बोर्डीङ	११	वाकस भएको	केही संख्यामा	छ १० वटा	-

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.७ विद्यालयको भौतिक विवरण

तालिका नं. १२३ : विद्यालयको भौतिक विवरण

क. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	पक्की		कच्ची		अस्थायी सिकाई केन्द्र		कैफियत
			भवनको संख्या	कोठा संख्या	भवनको संख्या	कोठा संख्या	भवनको संख्या	कोठा संख्या	
सरकारी विद्यालय									
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम	०१	५	१३					
२	भूमिराज प्रा. वि. शान्तिनगर	०१	२	५					
३	कैलपाल प्रा.वि झर्ता	०१	१	५					
४	जनज्योती प्रा.वि. आदित्यपुर	०२	३	७					
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम	०२	४	७	१	१			
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा	०२	६	२०					
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा	०३	४	७					
८	सिद्धानाथ आधारभूत विद्यालय	०३	४	१०					
९	श्री निलकण्ठ आधारभूत विद्यालय लरडा	०३	५	१४					
१०	घटाल मा.मा नुवाकोट	०३	९	२२					

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	पक्की		कच्ची		अस्थायी सिकाई केन्द्र		कैफियत
			भवनको संख्या	कोठा संख्या	भवनको संख्या	कोठा संख्या	भवनको संख्या	कोठा संख्या	
११	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा	०४	३	७					
१२	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय भलिया	०४	४	९					
१३	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा	०५	१	२	१	५			
१४	भुकुटी प्रा.वि	०५	४	९					
१५	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः	०५	२	२	१	५			
१६	महेन्द्र मा.वि	०५	३	१७	०	०	०	०	
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर	०६	२	५					
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि	०६	४	६					
१९	सम्भोनाथ आधारभूत विद्यालय	०६	५	८	१	२			
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	०७	२	३	१	२			
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा	०७	८	३१					
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर	०८	३	७					
२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर	०८	२	७	६	११			
२४	महेश्वर प्रा.वि निदालगाउँ	०९	३	६					
२५	आदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	०९	३	६					
२६	सहश्रलिङ्ग मा.वि राई	१०	५	१२					
२७	सरस्वती आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाउँ	११	४	१०					
२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट	११	३	१३					
	निजी विद्यालय								
१	मोर्डन सेकेन्ड्री स्कूल दह	०१	१	३	१	१३			
२	ब्राईट फ्युचर नलेज सेयर एकेडेमी	०३	१	३	१	६			
३	क्याम्ब्रिज पब्लिक ईङलिस बोर्डीङ	०५	१	१६					
४	ज्ञानोदय विद्या निकेतन	०५	६	२८					
५	प्यान्सिया एकेडिमी ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०५	१	६					
६	जनप्रिया ईङलिस बोर्डीङ	०५	१	१०					
७	भगवती ईङलिस बोर्डीङ	०५	३	७	३	११			
८	ए.ई.वी ईङलिस बोर्डीङ	०५	२	१०					
९	माउन्टेन ईङलिस बोर्डीङ	०५	२	२२	१	६			
१०	बालविद्या ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०६	३	१०					

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	पक्की		कच्ची		अस्थायी सिकाई केन्द्र		कैफियत
			भवनको संख्या	कोठा संख्या	भवनको संख्या	कोठा संख्या	भवनको संख्या	कोठा संख्या	
११	बलिभर्स ईङलिस बोर्डीङ पोखरा	०७	निर्माणाधिन	१२	१	११			
१२	प्यारागन एकेडेमी	०८	१	१०					
१३	लोटस ईङलिस बोर्डीङ	११	१	३	१	१०			

श्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.८ शिक्षक तथा कक्षा कोठाको पर्याप्तता

तालिका नं. १२४ : शिक्षक तथा कक्षा कोठाको पर्याप्तता

क्र.सं	विद्यालयको नाम	ठेगाना	विद्यार्थी संख्या	शिक्षक संख्या	कक्षा कोठा संख्या	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (STR)	विद्यार्थी कक्षा कोठा अनुपात (SCR)
	सरकारी विद्यालय						
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम	०१	२१४	८	१३	१:२६.७५	१:१६.४६
२	भूमिराज प्रा वि शान्तिनगर	०१	२०	२	५	१:१०	१:४
३	कैलपाल प्रा.वि झर्ता	०१	११	२	५	१:५.५	१:२.२
४	जनज्योती प्रा.वि आदित्यपुर	०२	३७	३	६	१:१२.२	१:७
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम	०२	९३	६	७	१५.५	१३.२८
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा	०२	४७४	१८	२०	२६.३२	२३.७
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा	०३	४४	५	६	१:८.८	१:८.३
८	सिद्धानाथ आधारभूत विद्यालय	०३	१०७	७	९	१:१७	१:१२
९	श्री निलकण्ठ आधारभूत विद्यालय	०३	१०५	८	९	१:१३	१:१२
१०	घटाल मा.मा नुवाकोट	०३	३५८	१६	२२	१:२२.३७	१:१६.२७
११	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा	०४	३०	४	६	७.५	५
१२	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय भलिया	०४	१०९	८	८	१३.६२	१३.६२
१३	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा	०५	२१	३	५	१:७	१:३
१४	भुकुटी प्रा.वि खलंगा	०५	५७	४	४	१:१४	१:१४
१५	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः	०५	३६	५	२	१:७.१३	१:१८
१६	महेन्द्र मा.वि खलङगा	०५	६८२	२४	१७	१:२९	१:४०
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर	०६	३५	३	५	११	७
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि	०६	५१	३	६	१७	८.५
१९	सम्भोनाथ आधारभूत विद्यालय	०६	१५७	८	१०	१९:७२	१५:७
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	०७	५२	३	५	१:९.३३	१:५.६०
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा	०७	६४५	२०	१६	१:३३	१:४०

क.सं	विद्यालयको नाम	ठेगाना	विद्यार्थी संख्या	शिक्षक संख्या	कक्षा कोठा संख्या	विद्यार्थी शिक्षक अनुपात (STR)	विद्यार्थी कक्षा कोठा अनुपात (SCR)
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर	०८	८४	४	७	१:२१	१:१७
२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर	०८	४७१	१६	१४	१:२९	१:३४
२४	महेश्वर प्रा.वि निदालगाउँ	०९	७४	४	६	१:१८.५	१:१२.२
२५	अदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	०९	८०	४	५	१:२०	१:१६
२६	सहश्रलिङ्ग मा.वि राई	१०	३७०	१५	१२	१:४२.३१	१:३२.४
२७	असिग्राम आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाउँ	११	१५४	६	१०	१:२६	१:१५.४
२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट	११	१८२	७	१०	१:२६	१:१९
निजी विद्यालय							
१	मोर्डन सेकेन्ड्री स्कूल दह	०१	२४८	१६	१६	१५:५	१५:५
२	ब्राईट फ्युचर नलेज सेयर एकेडेमी	०३	१००	१०	९	१०	११:११
३	क्याम्ब्रिज पब्लिक ईङलिस बोर्डीङ	०५	४६६	१९	१६	१:२५	१:२९
४	ज्ञानोदय विद्या निकेतन	०५	५५४	२२	२६	१९:२८	२२:५
५	प्यान्सिया एकेडिमी ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०५	८३	५	६	१:१६	१:१६
६	जनप्रिया ईङलिस बोर्डीङ	०५	१५५	८	१०	१:१९	१:१५
७	भगवती ईङलिस बोर्डीङ	०५	२०२	१६	१८	१:१३	१:११
८	ए.ई.वी ईङलिस बोर्डीङ	०५	१४२	१२	१०	१:१२	१:१४
९	माउन्टेन ईङलिस बोर्डीङ	०५	७७५	३५	२८	२२:१	२८:१
१०	बालबिद्या ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०६	१३९	९	१०	१:१५	१:१४
१०	बलिभर्स ईङलिस बोर्डीङ पोखरा	०७	२०४	१२	११	१:१७	१:१८.५
११	प्यारागन एकेडेमी	०८	९९	९	१०	१:११	१:१०
१२	लोटस ईङलिस बोर्डीङ	११	१२७	१२	१३	१०:५८	१२:७

श्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.९ विद्यालयहरूमा शौचालयको विवरण

तालिका नं. १२५ : विद्यालयहरूमा शौचालयको विवरण

क. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	शौचालयको किसिम					जम्मा
			सामान्य, सबैले प्रयोग गर्ने किसिमको	शिक्षक शिक्षिकाका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	छात्रा/छात्रका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	अपांगका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	शौचालय नभएको	
सरकारी विद्यालय								
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम	०१		१	५			६
२	भूमिराज प्रा वि शान्तिनगर	०१	१					१

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	शौचालयको किसिम					जम्मा
			सामान्य, सवैले प्रयोग गर्ने किसिमको	शिक्षक शिक्षिकाका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	छात्रा/छात्रका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	अपांगका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	शौचालय नभएको	
३	कैलपाल प्रा.वि झर्ता	०१	१					१
४	जनज्योती प्रा.वि आदित्यपुर	०२		१	१			२
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम	०२	१					१
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा	०२	४					४
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा	०३		१	२			३
८	सिद्धानाथ आधारभूत विद्यालय	०३	१		१			२
९	निलकण्ठ आधारभूत विद्यालय	०३	१		१			२
१०	घटाल मा.मा नुवाकोट	०३		१	३			४
११	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा	०४		१	१			२
१२	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय सुनेडा	०४	१		२			३
१३	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा	०५	१					१
१४	भुकुटी प्रा.वि	०५		१	१			२
१५	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः	०५	१					१
१६	महेन्द्र मा.वि खलंङगा	०५	१	२	२			५
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर	०६		छ	छ			
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि	०६	१	निर्माणाधिन				१
१९	सम्भोनाथ आधारभूत विद्यालय	०६	१					१
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	०७	१					१
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा	०७		२	२			४
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर	०८			२			२
२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर	०८			२			२
२४	महेश्वर प्रा.वि निदालगाउँ	०९	२					२
२५	अदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	०९	१					१
२६	सहश्रलिङ्ग मा.वि राई	१०	१	१	१			३
२७	असिग्राम आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाउँ	११	२					२
२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट	११		१	२			३
	निजी विद्यालय							
१	मोर्डन सेकेन्ड्री स्कूल दह	०१	१	१	२			४
२	ब्राईट फ्युचर नलेज सेयर एकेडेमी	०३		१	२			३
३	क्याम्ब्रिज पब्लिक ईङलिस बोर्डीङ	०५	१	१	१			३
४	ज्ञानोदय विद्या निकेतन	०५	२	२	५ र ५			१२
५	प्यान्सिया एकेडिमी ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०५		१	२			३
६	जनप्रिया ईङलिस बोर्डीङ	०५	२	१	२			५

क्र. सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	शौचालयको किसिम					जम्मा
			सामान्य, सवैले प्रयोग गर्ने किसिमको	शिक्षक शिक्षिकाका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	छात्रा/छात्रका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	अपांगका लागि भिन्दाभिन्दै भएको	शौचालय नभएको	
७	भगवती ईङलिस बोर्डीङ	०५	१	१	१			३
८	ए.ई.वी ईङलिस बोर्डीङ	०५	१	१				२
९	माउन्टेन ईङलिस बोर्डीङ बलिभर्स ईङलिस बोर्डीङ पोखरा	०५	२	२	५र५			१२
१०	श्री बालबिद्या ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०६	२					२
११	बलिभर्स ईङलिस बोर्डीङ पोखरा	०७	१	१	१			३
१२	प्यारागन एकेडेमी	०८	२					२
१३	लोटस ईङलिस बोर्डीङ	११	छ	छैन	१र१	छैन	छैन	२

श्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.१० शैक्षिक सत्र २०७३ देखि २०७५ सम्ममा भर्ना भएका विद्यार्थीहरूको विवरण

तालिका नं. १२६ : शैक्षिक सत्र २०७४ देखि २०७५ सम्ममा भर्ना भएका विद्यार्थीहरूको विवरण

क स	विद्यालयको नाम ठेगाना	वडा नं	२०७३			२०७४			२०७५		
			छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
	सरकारी विद्यालय										
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम	०१	११२	८९	२०१	१०७	७९	१८६	१०९	७१	१८०
२	भूमिराज प्रा वि शान्तिनगर	०१	१७	८	२५	१५	६	२१	९	७	१६
३	कैलपाल प्रा.वि झर्ता	०१	१०	५	१५	८	३	११	७	३	१०
४	जनज्योती प्रा.वि आदित्यपुर	०२	२६	११	३७	२३	१४	३७	२३	२१	४४
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम	०२	४१	३०	७१	५४	३९	९३	४०	२४	६४
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा	०२	२१३	२४०	४५३	२२८	२२६	४५४	२४३	२३६	४५९
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा	०३	३५	२९	६४	२७	१६	४३			
८	निलकण्ड आधारभूत विद्यालय लरडा	०३	३९	४०	७९	४७	४१	८९	४७	८१	८९
९	सिद्धानाथ आधारभूत विद्यालय	०३	५०	५४	१०४	४९	४८	९७	४३	४८	९७
१०	घटाल मा.मा नुवाकोट	०३	२०७	१५८	३६२	१९५	१५७	३५१	१६६	१५७	३५७
११	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा	०४	१०	१८	२८	१३	१७	३०	११	१३	२४
१२	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय सुनेडा	०४	४६	४५	९१	९८	८१	१७९			
१३	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा	०५	१०	११	२१	११	१०	२१	३	४	७
१४	भुकुटी प्रा.वि	०५	३९	३४	७३	२९	२८	५७	२६	३१	५७
१५	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः	०५	२०	११	३१	१५	७	२२	१०	१२	२२
१६	महेन्द्र मा.वि खलंङगा	०५	२९९	४११	७१७	३२१	३६१	६८२	२८७	३८८	६७५
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर	०६	२२	१५	३७	२०	१५	३५	२१	१३	३४
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि	०६	३२	१४	४६	२७	११	३८	२६	१२	३८
१९	सम्भोनाथ आधारभुत विद्यालय	०६				७३	५५	१२८	९५	५६	१५२

क स	विद्यालयको नाम ठेगाना	वडा नं	२०७३			२०७४			२०७५		
			छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	०७	१५	२०	३५	१४	१४	२८	२८	३१	५९
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा	०७				३४३	३०२	६४५	३२९	२५०	५७९
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर	०८	४३	२७	७०	४२	४२	८४	४२	४०	८२
२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर	०८	१८७	१८८	४६४	२५७	११३	३७०	२२१	१५१	३९०
२४	महेश्वर प्रा.वि निदालगाउँ	०९	४८	३३	८१	४७	२७	७४	४४	१५	५९
२५	अदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	०९	५७	३७	९४	४८	३२	८०	३६	६०	९६
२६	सहश्रलिङ्ग मा.वि राई	१०	२०६	१४८	३५४	२१९	१५५	३६७			
२७	असिग्राम आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाउँ	११	११९	८२	२०१	१२८	८१	२०९	८६	६१	१४७
२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट	११	९७	७३	१७०	९७	७१	१६८			
	निजी विद्यालय										
१	मोर्डन सेकेन्ड्री स्कूल दह	०१	६२	१३५	१९७	५७	१३०	१८७			
२	ब्राईट फ्युचर नलेज सेयर एकेडेमी	०३	४३	६१	१०४	३०	७०	१००			
३	क्याम्ब्रिज पब्लिक ईङलिस बोर्डीङ	०५	१२९	२३१	३६०	१४५	३०५	५०६			
४	ज्ञानोदय विद्या निकेतन	०५	१५६	२७५	४५५	१४५	२६१	४०९			
५	प्यान्सिया एकेडिमी ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०५	१५	१७	३२	२६	४७	८३			
६	जनप्रिया ईङलिस बोर्डीङ	०५	९	४०	४९	३३	५९	९२			
७	भगवती ईङलिस बोर्डीङ	०५	८९	१५९	२४८	७४	१३३	१८९			
८	ए.ई.वी ईङलिस बोर्डीङ	०५	४५	६२	१०७	५९	७९	१३८			
९	माउन्टेन ईङलिस बोर्डीङ	०५	२३७	४३५	६७२	४८७	३०५	७९२			
१०	बालविद्या ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०६	३५	९५	१३०	३८	६९	९९			
११	बलिभर्स ईङलिस बोर्डीङ पोखरा	०७	१०२	११२	२१४	८६	१२८	१९४			
१२	प्यारागन एकेडेमी	०८	३३	६७	१००	३७	५७	९४			
१३	लोटस ईङलिस बोर्डीङ	११	३२	६९	९९	३३	९४	१२७			

श्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.११ शैक्षिक सत्र २०७३ र २०७४ मा अन्तिम परिक्षामा भाग लिएका विद्यार्थीहरूको विवरण

तालिका नं. १२७ : शैक्षिक सत्र २०७३ र २०७४ मा अन्तिम परिक्षामा भाग लिएका विद्यार्थीहरूको विवरण

क स	विद्यालयको नाम ठेगाना	वडा नं	२०७३			२०७४		
			छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
	सरकारी विद्यालय							
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम	०१	१०९	८३	१९२	१०७	७९	१८६
२	भूमिराज प्रा वि शान्तिनगर	०१	१७	८	२५	१३	५	१८
३	कैलपाल प्रा.वि भर्ता	०१	१०	५	१५	८	३	११
४	जनज्योती प्रा.वि आदित्यपुर	०२	२६	११	३७	२३	१४	३७
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम	०२	४१	३०	७१	५४	३९	९३

क स	विद्यालयको नाम ठेगाना	वडा नं	२०७३			२०७४		
			छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा	०२	२१३	२४०	२५३	२२८	२२६	४५४
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा	०३	३४	३०	६४	२६	२०	४६
८	निलकण्ड आधारभूत विद्यालय लरडा	०३	३९	४०	७९	४७	४१	८९
९	सिद्धानाथ आधारभूत विद्यालय	०३	५०	५४	१०४	४९	४८	९७
१०	घटाल मा.मा नुवाकोट	०३	२०१	१५०	३५१	१९५	१५७	३५१
११	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा	०४	१०	१८	२८	१३	१७	३०
१२	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय सुनेडा	०४	४६	४५	९१	४९	४४	९३
१३	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा	०५	९	७	१६	१०	११	२१
१४	भुकुटी प्रा.वि	०५	३०	३४	७३	३३	२४	५७
१५	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः	०५	९	८	१७	१५	७	२२
१६	महेन्द्र मा.वि खलंङगा	०५	२९९	४११	७१७	३२१	३६१	६८२
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर	०६	२२	१५	३७	२०	१५	३५
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि	०६	३२	१४	४६	२७	११	३८
१९	सम्भोनाथ आधारभूत विद्यालय	०६	७८	६०	१३८	६८	५७	१२५
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	०७	१५	२०	३५	१४	१४	२८
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा	०७	३३३	२८४	६१७	२३६	२३५	४७१
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर	०८	४३	२७	७०	४२	४२	८४
२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर	०८	१७१	१७७	४२४	२५७	११३	३७०
२४	महेश्वर प्रा.वि निदालगाउँ	०९	४५	२८	७२	४७	२४	७१
२५	अदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	०९	४९	३३	८२	४८	३२	८०
२६	सहश्रलिङ्ग मा.वि राई	१०	२०१	१३६	३३७	२१९	१५५	३६७
२७	असिग्राम आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाउँ	११	११९	८२	२०१	१२३	७८	२०१
२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट	११	८७	६३	१५०			
	निजी विद्यालय							
१	मोर्डन सेकेन्ड्री स्कूल दह	०१	६२	१३५	१०७	५७	१३०	१८७
२	ब्राईट फ्युचर नलेज सेयर एकेडेमी	०३	४३	६१	१०४	३०	७०	१००
३	क्याम्ब्रिज पब्लिक ईङलिस बोर्डीङ	०५	१२९	२३१	३६०	१४५	३०५	५०६
४	ज्ञानोदय विद्या निकेतन	०५	१५६	२७५	४५५	१४५	२६१	४०९
५	प्यान्सिया एकेडिमी ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०५	१५	१७	३२	२६	४७	८३
६	जनप्रिया ईङलिस बोर्डीङ	०५	९	४०	४९	३३	५९	९२
७	भगवती ईङलिस बोर्डीङ	०५	८९	१५९	२४८	७४	१३३	१८९
८	ए.ई.वी ईङलिस बोर्डीङ	०५	४५	६२	१०७	५९	७९	१३८

क स	विद्यालयको नाम ठेगाना	वडा नं	२०७३			२०७४		
			छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
९	माउन्टेन ईङलिस बोर्डीङ	०५	२३७	४३५	६७२	४८७	३०५	७९२
१०	बालविद्या ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०६	३५	९५	१३०	३८	६९	९९
११	बलिभर्स ईङलिस बोर्डीङ पोखरा	०७	१०२	११२	२१४	८६	१२८	१९४
१२	प्यारागन एकेडेमी	०८	३३	६७	१००	३७	५७	९४
१३	लोटस ईङलिस बोर्डीङ	११	४३	६१	१०४	३३	९४	१२७

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.१२ विद्यालयको गुणस्तर सुधारसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १२८ : विद्यालयको गुणस्तर सुधारसम्बन्धी विवरण

क.सं.	विद्यालयको नाम	कूल भर्ना दर	खुद भर्ना दर	विद्यालय छाड्ने दर	विद्यार्थी टिकाउ दर	तह पुरा गर्ने दर				सिकाई उपलब्धी दर			
						आधारभूत		माध्यमिक		आधारभूत		माध्यमिक	
						१-५	१-८	१-१०	१-१२	१-५	१-८	१-१०	१-१२
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम	११६	९४	४	९६		५९			५८	५९		
२	भूमिराज प्रा वि शान्तिनगर			०.२२						५९.२५			
३	कैलपाल प्रा.वि झर्ता									७०			
४	जनज्योती प्रा.वि आदित्यपुर		१००		१००	५३							
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम										५१.९३		
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा			८.९३		९२.६८	८२	८०		८५.८९		६३.०५	
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा			७.५७	६६.६७	५८.३१							
८	सिद्धानाथ आधारभूत विद्यालय					१००	१००			५७	५९		
९	घटाल मा.मा नुवाकोट			५.९					५३	६२.८४	५५.१६	१.७४	
१०	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा	१००	१००		१००					६०			
११	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय भलिया									७५.५२	७१.७९		
१२	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा		१५	७	५								
१३	भृकुटी प्रा.वि	१००								४०			
१४	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः		४९.३८	३४.१४	८५।८५					७५			
१५	महेन्द्र मा.वि			१.१४									
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर												
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि												
१९	सम्भोनाथ आधारभूत विद्यालय												
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	१००	१००	२.८६	९७.१४	१००							
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा		८५	४२	९६	९०	८५	९०		५३	४६	५९.५	४६.३
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर					१००							

२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर			१४.३		१००							
२४	महेश्वर प्रा.वि निदालगाउँ												
२५	अदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	११२.६५	१००	१२.६७	८७.२४	३८				७१.२			
२६	सहश्रलिङ्ग मा.वि राई			३.७	७५.६४					५१.८३	५२.३१	५१.४८	
२७	असिग्राम आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाउँ	११४	९२	२	९८	६०	४६			६८	६६.५		
२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट												

श्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.१३ विद्ययालय गुणस्तर व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १२९ : विद्ययालय गुणस्तर व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	वडा नं.	निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली प्रयोगमा छ?	पाठ योजना निर्माण र कार्यन्वयन भएको छ?	छात्रबृत्तिको सूचना प्रकासन गर्ने गरेको छ?	छात्रवृत्ति वितरण पश्चात नामावली प्रकाशन गर्ने गरेको छ ?	विद्यालय आचार संहिता लागू भएको छ?
सरकारी विद्यालय							
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम	०१	छ	छ	छ	छ	छ
२	भूमिराज प्रा वि शान्तिनगर	०१	छ	छ	छ	छ	छ
३	कैलपाल प्रा.वि झर्ता	०१	छ	छ	छ	छ	छ
४	जनज्योती प्रा.वि आदित्यपुर	०२	छ	छ	छ	छ	छ
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम	०२	छ	छ	छ	छ	छ
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा	०२	छ	छ	छ	छ	छ
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा	०३	छ	छ	छ	छैन	छ
८	सिद्घानाथ आधारभूत विद्यालय	०३	छ	छैन	छ	छ	छ
९	श्री निलकण्ठ आधारभूत विद्यालय	०३	छ	छ	छ	छैन	छैन
१०	घटाल मा.मा नुवाकोट	०३	छ	छ	छ	छैन	छैन
११	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा	०४	छ	छ	छ	छ	छ
१२	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय भलिया	०४	छैन	छ	छ	छ	छ
१३	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा	०५	छ	छ	छ	छ	छ
१४	भुकुटी प्रा.वि खलंगा	०५	छ	छ	छ	छ	छ
१५	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः	०५	छ	छ	छ	छ	छ
१६	महेन्द्र मा.वि खलंगा	०५	छ	छ	छ	छ	छ
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर	०६	छ	छ	छ	छ	छ
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि	०६	छ	छ	छ	छैन	छ
१९	सम्भोनाथ आधारभूत विद्यालय	०६	छ	छ	छ	छ	छ
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	०७	छ	छ	छ	छ	छ
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा	०७	छ	छ	छ	छ	द

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	वडा नं.	निरन्तर विद्यार्थी मुल्याङ्कन प्रणाली प्रयोगमा छ?	पाठ योजना निर्माण र कार्यन्वयन भएको छ?	छात्रबृत्तिको सूचना प्रकासन गर्ने गरेको छ?	छात्रवृत्ति वितरण पश्चात नामावली प्रकाशन गर्ने गरेको छ ?	विद्यालय आचार संहिता लागू भएको छ?
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर	०८	छ	छ	छ	छ	छ
२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर	०८	छ	छ	छ	छ	छ
२४	महेश्वर प्रा.वि निदालगाउँ	०९	छ	छ	छ	छ	छ
२५	अदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	०९	छ	छ	छ	छ	छ
२६	सहश्रलिङ्ग मा.वि राई	१०	छ	छ	छ	छ	छ
२७	असिग्राम आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाउँ	११	छ	छ	छ	छ	छ
२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट	११	छ	छ	छ	छ	छ
	निजी विद्यालय						
१	मोर्डन सेकेन्ड्री स्कूल दह	०१	छ	छ	छ	छ	छ
२	ब्राईट फ्युचर नलेज सेयर एकेडेमी	०३	छ	छ	छ	छ	छ
३	क्याम्ब्रिज पब्लिक ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	छ	छ	छ	छ
४	ज्ञानोदय विद्या निकेतन	०५	छ	छ	छ	छ	छ
५	प्यान्सिया एकेडिमी ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०५	छ	छ	छ	छ	छ
६	जनप्रिया ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	छ	छ	छ	छ
७	भगवती ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	छ	छ	छ	छ
८	ए.ई.वी ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	छ	छ	छ	छ
९	माउन्टेन ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	छ	छ	छ	छ
१०	बालविद्या ईङलिस बोर्डीङ	०६	छ	छ	छ	छ	छ
११	बलिभर्स ईङलिस बोर्डीङ पोखरा	०६	छ	छ	छ	छ	छ
१२	प्यारागन एकेडेमी	०८	छ	छ	छ	छ	छ
१३	लोटस ईङलिस बोर्डीङ	११	छ	छ	छ	छ	छ

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.१४ विद्यालयको संरचनागत विवरण

तालिका नं. १३० : विद्यालयको संरचनागत विवरण

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	विद्यालयमा पर्खाल/बार छ/छैन ?	पिउने पानीको सुविधा छ/छैन ?	शैक्षिक सामाग्री दराज कक्षागत रुपमा छ/ छैन?	विद्यालयमा सबै शिक्षकका लागि पाठ्यक्रम छ/ छैन?
	सरकारी विद्यालय					
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम	०१	छ	छ	छैन	छ

२	भूमिराज प्रा वि शान्तिनगर	०१	छैन	छैन	छैन	छ
३	कैलपाल प्रा.वि भर्ता	०१	छैन	छैन	छैन	छ
४	जनज्योती प्रा.वि आदित्यपुर	०२	छ	छैन	छैन	छ
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम	०२	छ	छ	छैन	छ
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा	०२	छैन	छ	छ	छ
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा	०३	छ	छ	छ	छ
८	सिद्धानाथ आधारभूत विद्यालय	०३	छ	छ	छैन	छ
९	श्री निलकण्ठ आधारभूत विद्यालय	०३	छ	छ	छैन	छ
१०	घटाल मा.मा नुवाकोट	०३	छ	छ	छ	छ
११	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा	०४	छ	छ	छ	छ
१२	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय भलिया	०४	छैन	छ	छ	छ
१३	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा	०५	छैन	छैन	छैन	छैन
१४	भुकुटी प्रा.वि खलंगा	०५	छैन	छ	छ	छ
१५	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः	०५	छैन	छ	छ	छैन
१६	महेन्द्र मा.वि खलंगा	०५	छ	छ	छ	छ
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर	०६	छैन	छैन	छ	छ
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि	०६	छ	छ	छ	छ
१९	सम्भोनाथ आधारभूत विद्यालय	०६	छ	छ	छ	छ
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	०७	छ	छैन	छैन	छैन
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा	०७	छ	छ	छैन	छ
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर	०८	छ	छ	छैन	छ
२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर	०८	छैन	छैन	छ	छ
२४	महेश्वर प्रा.वि निदालगाउँ	०९	छैन	छैन	छ	छ
२५	अदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	०९	छ	छैन	छैन	छ
२६	सहश्रलिङ्ग मा.वि राई	१०	छ	छ	छैन	छ
२७	असिग्राम आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाउँ	११	छ	छ	छ	छ
२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट	११	छ	छ	छैन	छ
	निजी विद्यालय					
१	मोर्डन सेकेन्ड्री स्कूल दह	०१	छ	छ	छैन	छ
२	ब्राईट फ्युचर नलेज सेयर एकेडेमी	०३	छ	छ	छैन	छ
३	क्याम्ब्रिज पब्लिक ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	छ	छ	छ
४	ज्ञानोदय विद्या निकेतन	०५	छ	छ	छ	छ
५	प्यान्सिया एकेडिमी ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०५	छ	छ	छैन	छ
६	जनप्रिया ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	छ	छ	छ

७	भगवती ईङलिस बोर्डीङ	०५	छैन	छ	छैन	छ
८	ए.ई.वी ईङलिस बोर्डीङ	०५	छैन	छ	छैन	छ
९	माउन्टेन ईङलिस बोर्डीङ	०५	छ	छ	छैन	छ
१०	बालविद्या ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०६	छ	छ	छैन	छ
११	बलिभर्स ईङलिस बोर्डीङ पोखरा	०७	छ	छ	छैन	छ
१२	प्यारागन एकेडेमी	०८	छैन	छ	छैन	छ
१३	लोटस ईङलिस बोर्डीङ	११	छैन	छ	छैन	छ

श्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.१५ सूचनाको हकसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १३१ : सूचनाको हकसम्बन्धी विवरण

क.सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	सूचना अधिकारीको व्यवस्था		सूचना स्वतः प्रकाशन गर्ने गरेको छ?	प्रकाशनका माध्यमहरू केके हुन?	विद्यालयका निर्णयहरू सरोकारवालालाई कसरी जानकारी गर्ने गरिएको छ?	सुझाव/ गुनासो पेटिका छ?
			नाम	सम्पर्क नं.				
				सरकारी विद्यालय				
१	लटेश्वर आधारभूत विद्यालय मालम	०१			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
२	भूमिराज प्रा वि शान्तिनगर	०१			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
३	कैलपाल प्रा.वि झर्ता	०१			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
४	जनज्योती प्रा.वि आदित्यपुर	०२			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
५	त्रिपुरासुन्दरी आ. विद्यालय विरखम	०२			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
६	बैजनाथ मा.वि मौरडा	०२			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
७	जनसेवा प्रा.वि पथरोडा	०३			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
८	सिद्धानाथ आधारभूत विद्यालय	०३	प्रअ		छ	सुचनापाटी	वैठक आभभेला	छैन
९	श्री निलकण्ठ आधारभूत विद्यालय	०३	प्र अ	९८४८७६६१०४	छ	पत्राचार	आमभेला	छ
१०	घटाल मा.मा नुवाकोट	०३			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
११	असिग्राम प्रा.वि सुनेडा	०४			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
१२	वैजनाथ आधारभूत विद्यालय सुनेडा	०४			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
१३	पूर्णागिरी प्रा.वि जिलोडा	०५			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन

क.सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	सूचना अधिकारीको व्यवस्था		सूचना स्वतः प्रकाशन गर्ने गरेको छ?	प्रकाशनका माध्यमहरू केके हुन्?	विद्यालयका निर्णयहरू सरोकारवालालाई कसरी जानकारी गर्ने गरिएको छ?	सुझाव/ गुनासो पेटिका छ?
			नाम	सम्पर्क नं.				
१४	भुकुटी प्रा.वि	०५			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
१५	असिग्राम प्रा.वि सेलागाउः	०५			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
१६	महेन्द्र मा.वि	०५	छैन		छ	सुचना एफ एम प्रशारण	लिखितरुपमा	छ
१७	कैलास प्रा.वि भत्तपुर	०६	प्र अ	९८६८८५९३३३	छ	पत्राचार	सुचनापाटी	छ
१८	गणेशमान स्मृति प्रा.वि	०६	प्र अ		छ	वैठक	पत्राचार	छैन
१९	सम्भोनाथ आधारभूत विद्यालय	०६			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
२०	शैलेश्वर महादेव प्रा.वि तिलाडी	०७			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
२१	उग्रतारा मा.वि पोखरा	०७			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
२२	भूमिराज प्रा.वि वागचौर	०८			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
२३	भागेश्वर मा.वि टाँटर	०८			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
२४	महेश्वर प्रा.वि निदालगाउँ	०९			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
२५	अदर्शमणिलेक प्रा.वि लटसेरा	०९			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
२६	सहश्रलिङ्ग मा.वि राई	१०			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
२७	सरस्वती आधारभूत विद्यालय लिटिरीगाउँ	११			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
२८	सरस्वती आधारभूत विद्यालय फिन्नेकोट	११			छ	सुचनापाटी	बैठकद्वारा आमभेला	छैन
निजी विद्यालय								
१	मोर्डन सेकेन्ड्री स्कूल दह	०१	दल व मल्ल	९८४८९९०५९९	छ	सुचना पार्टी	पत्राचार र भेला	छ।
२	ब्राईट फ्युचर नलेज सेयर एकेडेमी	०३	छैन		छ	पत्राचार टेलिफोन	पत्राचार सार्वजनिक सुचना टाँस	छ
३	क्याम्ब्रिज पब्लिक ईङलिस बोर्डीङ	०५	नविन चटौत		छ		छ	छ
४	ज्ञानोदय विद्या निकेतन	०५			छ	पत्रपत्रिका रेडियो	पत्र तथा वैठक मार्फत	छ
५	प्यान्सिया एकेडिमी ईङलिस बोर्डीङ स्कूल	०५	राजेन्द्र ठगुन्ना	९८५८७५१६४६	छ	सुचना पाट्टी	अभिभावक भेला	छ
६	जनप्रिया ईङलिस बोर्डीङ	०५	मुकेश भट्ट	९८४८७२८७५६		सामाजिक संजाल		छ

क.सं.	विद्यालयको नाम	ठेगाना	सूचना अधिकारीको व्यवस्था		सूचना स्वतः प्रकाशन गर्ने गरेको छ?	प्रकाशनका माध्यमहरू केके हुन्?	विद्यालयका निर्णयहरू सरोकारवालालाई कसरी जानकारी गर्ने गरिएको छ?	सुझाव/ गुनासो पेटिका छ?
			नाम	सम्पर्क नं.				
७	भगवती ईङलिस बोर्डीङ	०५	मान व साउँद	९८४८७३१३५५	छ	सुचना पाट्टी	पत्राचार	छ
८	ए.ई.वी ईङलिस बोर्डीङ	०५	शान्ति ऐर		छ	सुचनापाट्टी	छ	छ
९	माउन्टेन ईङलिस बोर्डीङ	०५			छ		पत्र तथा वैठक	छ
१०	बालबिद्या ईङलिस बोर्डीङ	०६			छ	पत्राचार	वैठक	छैन
११	बलिभर्स ईङलिस बोर्डीङ पोखरा	०७			छ		सुचना पत्राचार	छैन
१२	प्यारागन एकेडेमी	०८			छ	पत्र तथा फोन	बैठक द्वारा	छ
१३	लोटस ईङलिस बोर्डीङ	११	यज्ञ व ऐर	९७४९५०२५८९	छ	पत्राचार फोन सुचना	वैठकमा उपस्थिति मार्फत	छ

श्रोतः जिल्ला शिक्षा कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.१.१६ जातजातिअनुसार पाँच वर्षभन्दा माथिल्लो उमेर समूहका जनसंख्याको साक्षरता स्थिति

तालिका नं. १३२ : जातजातिअनुसार ५ वर्षभन्दा माथिल्लो उमेर समुहका जनसंख्यको साक्षरता स्थिति

जातजाति	पढ्न र लेख्न सक्ने		पढ्न मात्र सक्ने		पढ्न र लेख्न नसक्ने		उल्लेख नगरिएको		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
क्षेत्री	८,८४३	७५.२	१५२	१.३	२,७५६	२३.४	१२	०.१	११,७६३
ब्राम्हण	३,०५१	८४.४	४४	१.२	५१८	१४.३	३	०.१	३,६१६
मगर	१०३	८१.७	५	४.०	१८	१४.३			१२६
थारु	१	५०.०			१	५०.०			२
तामाङ	३१	७७.५			९	२२.५			४०
नेवार	१७	८५.०			३	१५.०			२०
कामी	१,३११	७३.९	११	०.६	४५२	२५.५			१,७७४
राई	१२	७५.०			४	२५.०			१६
गुरुङ्ग	४७	८२.५			१०	१७.५			५७
दमाई	५७१	७५.९	११	१.५	१७०	२२.६			७५२
लिम्बु	९	९०.०			१	१०.०			१०
ठकुरी	९२	८५.२	१	०.९	१५	१३.९			१०८
सार्की	७९४	६६.१	५	०.४	४०३	३३.५			१,२०२
चमार/हरिजन/राम			१	१००.०					१
कोइरी/कुशवाहा	३	४२.९			४	५७.१			७
कुर्मी	३	१००.०							३
सन्यासी/दशनामी	३	१००.०							३
धानुक	१०	८३.३			२	१६.७			१२
मुसहर	३	१००.०							३
शेर्पा	१	१००.०							१

सोनार	४१	७७.४			१२	२२.६			५३
कथबनीया	२	५०.०			२	५०.०			४
कुमाल	१	१००.०							१
सुनुवार	७	७७.८			२	२२.२			९
लोहार	४०७	७४.३	५	०.९	१३६	२४.८			५४८
खात्वे	१	१००.०							१
डोम	८	१००.०							८
ल्होमी	४	१००.०							४
दलित/अन्य	१३३	५७.८			९७	४२.२			२३०
अन्य जनजाती	५४	८८.५	२	३.३	५	८.२			६१
पहिचान नभएको	१७२	६६.४			५६	२१.६	३१	१२.०	२५९
उल्लेख नभएको							५	१००.०	५
जम्मा	१५,७३५	७६.०	२३७	१.१	४,६७६	२२.६	५१	०.२	२०,६९९

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.१७ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका जनसंख्या हाल स्कूल/कलेज गइरहेका र छाडेका उमेरसमूह अनुसार विवरण

तालिका नं. १३३ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका जनसंख्या हाल स्कूल/कलेज गइरहेका र छाडेका उमेरसमूह अनुसार विवरण

हालको उमेर समूह	हाल स्कूल/कलेज गइरहेका	हाल स्कूल/कलेज छाडेका	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
५-९	२,०१९	२१०	२०	२,२४९
१०-१२	१,५५९	८६	४	१,६४९
१३-१६	२,१८७	२६४	२१	२,४७२
१७-२४	१,१८६	२,०००	५०	३,२३६
जम्मा	६,९५१	२,५६०	९५	९,६०६

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.१८ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका जनसंख्या हाल स्कूल/कलेज गइरहेका र छाडेका उमेरसमूह अनुसार वडागत विवरण

तालिका नं. १३४ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका जनसंख्या हाल स्कूल/कलेज गइरहेका र छाडेका उमेरसमूह अनुसार वडागत विवरण

वडा नं.	हालको उमेर समूह	हाल स्कूल/कलेज गइरहेका	हाल स्कूल/कलेज छाड्ने	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	५-९	२४५	५	३	२५३
	१०-१२	१७७	२		१७९
	१३-१६	२३८	२०	२	२६०
	१७-२४	१७३	२६५	४	४४२
	जम्मा	८३३	२९२	९	१,१३४
२	५-९	१६१	११	१	१७३

वडा नं.	हालको उमेर समूह	हाल स्कूल/कलेज गइरहेका	हाल स्कूल/कलेज छाड्ने	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
	१०-१२	१३५	४		१३९
	१३-१६	१८८	१५		२०३
	१७-२४	११२	१४४	७	२६३
	जम्मा	५९६	१७४	८	७७८
३	५-९	१४१	१४		१५५
	१०-१२	१३२	९		१४१
	१३-१६	१५८	१९	१	१७८
	१७-२४	५७	१२२	२	१८१
	जम्मा	४८८	१६४	३	६५५
४	५-९	८८	२५	३	११६
	१०-१२	९०	६		९६
	१३-१६	१३४	१२		१४६
	१७-२४	९३	९९	२	१९४
	जम्मा	४०५	१४२	५	५५२
५	५-९	४२३	२९	२	४५४
	१०-१२	२९२	९		३०१
	१३-१६	४३१	३४	३	४६८
	१७-२४	२७१	३३२	२	६०५
	जम्मा	१,४१७	४०४	७	१,८२८
६	५-९	१८०	११	९	२००
	१०-१२	१०९	५	२	११६
	१३-१६	१८३	३४	८	२२५
	१७-२४	८३	१८२	६	२७१
	जम्मा	५५५	२३२	२५	८१२
७	५-९	२००	३५	१	२३६
	१०-१२	१५५	१२		१६७
	१३-१६	२१५	३१	५	२५१
	१७-२४	१०१	२२०	९	३३०
	जम्मा	६७१	२९८	१५	९८४
८	५-९	१४६	९	१	१५६
	१०-१२	९२	४	१	९७
	१३-१६	१३७	१२	१	१५०
	१७-२४	८१	१३६	२	२१९
	जम्मा	४५६	१६१	५	६२२
९	५-९	११३	५०		१६३
	१०-१२	११०	३२		१४२

वडा नं.	हालको उमेर समूह	हाल स्कूल/कलेज गइरहेका	हाल स्कूल/कलेज छाड्ने	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
	१३-१६	१५३	५०		२०३
	१७-२४	७२	२०२	१	२७५
	जम्मा	४४८	३३४	१	७८३
१०	५-९	१२९	११		१४०
	१०-१२	१११	३	१	११५
	१३-१६	१३४	२०	१	१५५
	१७-२४	५८	११४	५	१७७
	जम्मा	४३२	१४८	७	५८७
११	५-९	१९३	१०		२०३
	१०-१२	१५६			१५६
	१३-१६	२१६	१७		२३३
	१७-२४	८५	१८४	१०	२७९
	जम्मा	६५०	२११	१०	८७१

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

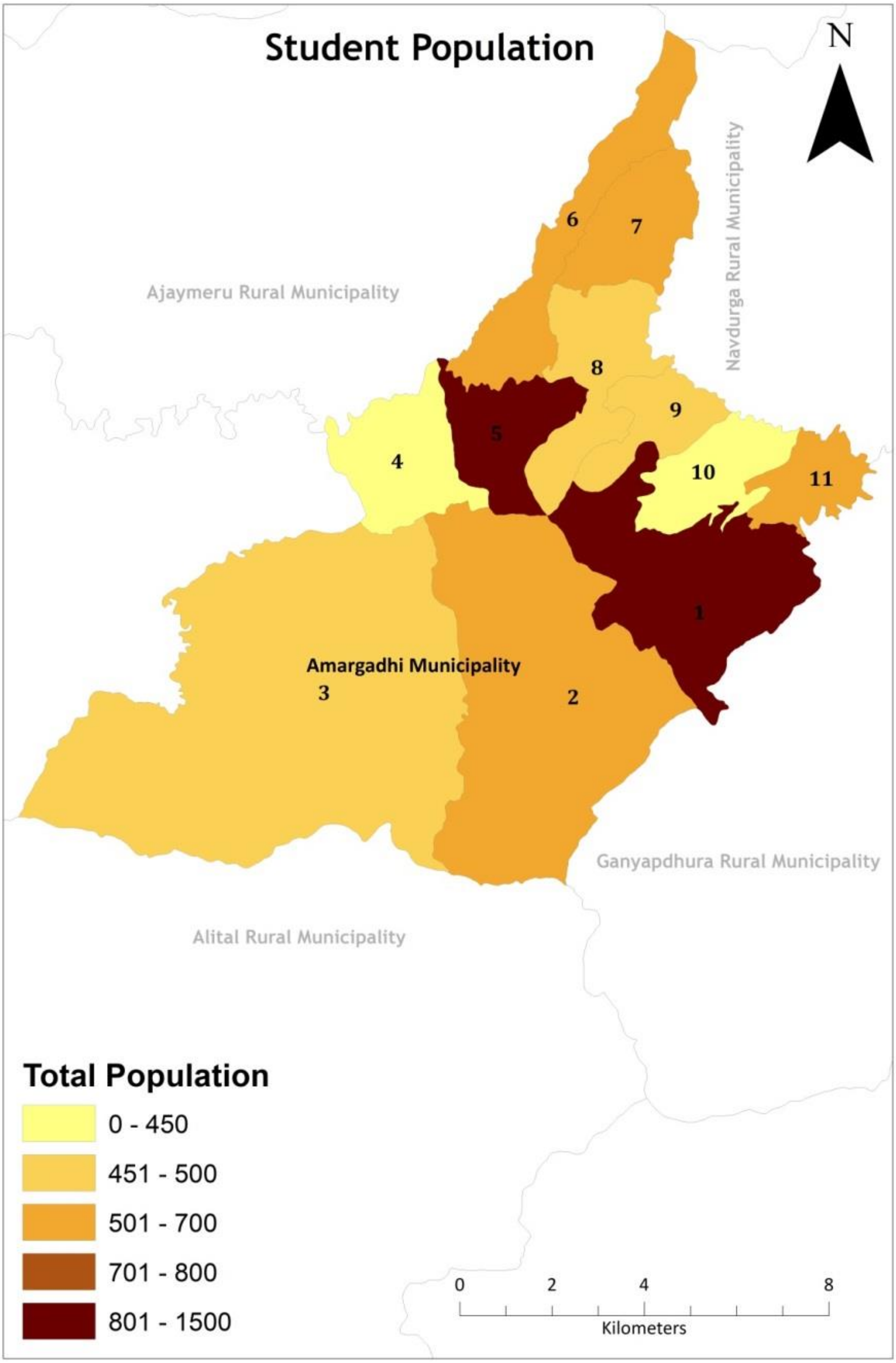

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.१९ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज छाडेका जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १३५ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज नगएका/छाडेका जनसंख्याको विवरण

हालको उमेर समूह	विगतमा स्कूल/कलेज गएका	कहिल्यै स्कूल/कलेज छाडेका	जम्मा
५-९	९	२०१	२१०
१०-१२	१३	७३	८६
१३-१६	८६	१७८	२६४
१७-२४	७९८	१,२०२	२,०००
जम्मा	९०६	१,६५४	२,५६०

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२० ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज छाडेका जनसंख्याको वडागत विवरण

तालिका नं. १३६ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज छाडेका जनसंख्याको वडागत विवरण

वडा नं.	हालको उमेर समूह	विगतमा स्कूल/कलेज गएका	कहिल्यै स्कूल/कलेज नगएका	जम्मा
१	५-९	१	४	५
	१०-१२		२	२
	१३-१६	१	१९	२०
	१७-२४	११	२५४	२६५
	जम्मा	१३	२७९	२९२
२	५-९		११	११
	१०-१२	१	३	४
	१३-१६	१२	३	१५
	१७-२४	१२०	२४	१४४
	जम्मा	१३३	४१	१७४
३	५-९		१४	१४
	१०-१२		९	९
	१३-१६	३	१६	१९
	१७-२४	४०	८२	१२२
	जम्मा	४३	१२१	१६४
४	५-९	१	२४	२५
	१०-१२	२	४	६
	१३-१६	४	८	१२
	१७-२४	५	९४	९९
	जम्मा	१२	१३०	१४२

वडा नं.	हालको उमेर समूह	विगतमा स्कूल/कलेज गएका	कहिल्यै स्कूल/कलेज नगएका	जम्मा
५	५-९		२९	२९
	१०-१२	१	८	९
	१३-१६	११	२३	३४
	१७-२४	२१३	११९	३३२
	जम्मा	२२५	१७९	४०४
६	५-९	१	१०	११
	१०-१२	१	४	५
	१३-१६	५	२९	३४
	१७-२४	२	१८०	१८२
	जम्मा	९	२२३	२३२
७	५-९	२	३३	३५
	१०-१२	२	१०	१२
	१३-१६	१६	१५	३१
	१७-२४	१२७	९३	२२०
	जम्मा	१४७	१५१	२९८
८	५-९		९	९
	१०-१२	२	२	४
	१३-१६	७	५	१२
	१७-२४	६३	७३	१३६
	जम्मा	७२	८९	१६१
९	५-९	२	४८	५०
	१०-१२	४	२८	३२
	१३-१६	१५	३५	५०
	१७-२४	११४	८८	२०२
	जम्मा	१३५	१९९	३३४
१०	५-९	१	१०	११
	१०-१२		३	३
	१३-१६	१०	१०	२०
	१७-२४	७३	४१	११४
	जम्मा	८४	६४	१४८
११	५-९	१	९	१०
	१३-१६	२	१५	१७
	१७-२४	३०	१५४	१८४
	जम्मा	३३	१७८	२११

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२१ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कूल/कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १३७ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कूल/कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको विवरण

हालको उमेर समूह	स्कूल/कलेजको प्रकार								जम्मा
	सामुदायिक		निजी/संस्थागत		अन्य		उल्लेख नगरिएको		
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	
५-९	४०४	४८८	६४९	४४६	१	२	१८	११	२,०१९
१०-१२	४३६	५०२	३९३	२१४			७	७	१,५५९
१३-१६	६७६	८७८	३७६	२२०			२१	१६	२,१८७
१७-२४	३९८	४९९	१६३	१२०	१		२	३	१,१८६
जम्मा	१,९१४	२,३६७	१,५८१	१,०००	२	२	४८	३७	६,९५१

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२२ ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कूल/कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको वडागत विवरण

तालिका नं. १३८ : ५ देखि २४ वर्ष उमेरसमूहका हाल स्कूल/कलेज गइरहेका जनसंख्यामध्ये स्कूल/कलेजको प्रकारका आधारमा जनसंख्याको वडागत विवरण

वडा नं.	हालको उमेर समूह	स्कूल/कलेजको प्रकार								जम्मा
		सामुदायिक		निजी/संस्थागत		अन्य		उल्लेख नगरिएको		
		पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	
१	५-९	४७	६६	६९	५५			३	५	२४५
	१०-१२	५९	६८	३३	१६			१		१७७
	१३-१६	८७	९२	३५	२०			१	३	२३८
	१७-२४	७५	६१	२५	११	१				१७३
	जम्मा	२६८	२८७	१६२	१०२	१		५	८	८३३
२	५-९	३५	५१	४४	३१					१६१
	१०-१२	३९	४९	२८	१७			१	१	१३५
	१३-१६	६८	७६	२६	१७				१	१८८
	१७-२४	२४	३८	२४	२५			१		११२
	जम्मा	१६६	२१४	१२२	९०			२	२	५९६
३	५-९	६३	४४	२३	१०			१		१४१
	१०-१२	६१	५४	१४	३					१३२
	१३-१६	६१	८१	११	४			१		१५८
	१७-२४	२५	२५	३	४					५७
	जम्मा	२१०	२०४	५१	२१			२		४८८
४	५-९	२१	१३	३७	१५		१		१	८८
	१०-१२	२६	२२	२३	१५			२	२	९०
	१३-१६	३३	४०	३३	१२			१३	३	१३४

वडा नं.	हालको उमेर समूह	स्कूल/कलेजको प्रकार								जम्मा
		सामुदायिक		निजी/संस्थागत		अन्य		उल्लेख नगरिएको		
		पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	
	१७-२४	२५	३८	२०	७				३	९३
	जम्मा	१०५	११३	११३	४९		१	१५	९	४०५
	५-९	१८	१८	२२७	१५६		१	३		४२३
	१०-१२	२०	३१	१४१	१००					२९२
५	१३-१६	५८	९८	१५०	११९			२	४	४३१
	१७-२४	७६	९६	४८	५१					२७१
	जम्मा	१७२	२४३	५६६	४२६		१	५	४	१,४१७
	५-९	१५	३५	७०	५५	१		४		१८०
	१०-१२	२५	३५	३५	१४					१०९
६	१३-१६	६१	७८	२९	१३			१	१	१८३
	१७-२४	४९	२६	६	२					८३
	जम्मा	१५०	१७४	१४०	८४	१		५	१	५५५
	५-९	३१	४०	७१	५६			१	१	२००
	१०-१२	३४	५५	४६	१८			१	१	१५५
७	१३-१६	८४	१०१	१९	१०			१		२१५
	१७-२४	३६	५६	६	२			१		१०१
	जम्मा	१८५	२५२	१४२	८६			४	२	६७१
	५-९	४४	५०	३४	१८					१४६
	१०-१२	२५	४०	१९	८					९२
८	१३-१६	४७	६०	२३	७					१३७
	१७-२४	२७	४४	६	४					८१
	जम्मा	१४३	१९४	८२	३७					४५६
	५-९	३८	५७	९	५			३	१	११३
	१०-१२	५०	४८	८	२			१	१	११०
९	१३-१६	५३	८४	११	३			१	१	१५३
	१७-२४	१८	३३	१४	७					७२
	जम्मा	१५९	२२२	४२	१७			५	३	४४८
	५-९	४६	४१	२१	१५			३	३	१२९
	१०-१२	४५	४३	१४	६			१	२	१११
१०	१३-१६	५०	७२	६	२			१	३	१३४
	१७-२४	१५	३६	४	३					५८
	जम्मा	१५६	१९२	४५	२६			५	८	४३२
	५-९	४६	७३	४४	३०					१९३
	१०-१२	५२	५७	३२	१५					१५६
११	१३-१६	७४	९६	३३	१३					२१६
	१७-२४	२८	४६	७	४					८५
	जम्मा	२००	२७२	११६	६२					६५०

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२३ ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेर समुहका जनसंख्याको तहगत शैक्षिक स्तरको विवरण

तालिका नं. १३९ : ५ वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेर समुहका जनसंख्याको तहगत शैक्षिक स्तरको विवरण

वडा नं.	लिङ्ग	शैक्षिक तह						जम्मा संख्या
		पूर्व प्राथमिक शिक्षा	कक्षा १ देखि कक्षा ८	कक्षा ९- १२ कक्षा	उच्च शिक्षा	अनौपचारिक	प्रौढ शिक्षा	
१	पुरुष	३२	५६५	४४७	५९		१८	१,१२१
	महिला	१९	४००	२६३	३०	१	४२	७५५
	जम्मा	५१	९६५	७१०	८९	१	६०	१,८७६
२	पुरुष	७	३४५	३०७	६०			७१९
	महिला	९	२८७	२२२	३५			५५३
	जम्मा	१६	६३२	५२९	९५			१,२७२
३	पुरुष	१३	३२३	२४६	२७		६	६१५
	महिला	४	२६८	१८१	११		४	४६८
	जम्मा	१७	५९१	४२७	३८		१०	१,०८३
४	पुरुष	१५	१८५	२५२	३५	१३	४	५०४
	महिला	५	१५४	१८२	२५	४	५	३७५
	जम्मा	२०	३३९	४३४	६०	१७	९	८७९
५	पुरुष	९२	६२८	८११	३४०	१३	८	१,८९२
	महिला	६१	५९५	६७७	२३५	६७	३४	१,६६९
	जम्मा	१५३	१,२२३	१,४८८	५७५	८०	४२	३,५६१
६	पुरुष	९	४०१	२०६	२८	१		६४५
	महिला	१२	३३७	१४४	९		१	५०३
	जम्मा	२१	७३८	३५०	३७	१	१	१,१४८
७	पुरुष	३३	४११	३०८	५०	३	५	८१०
	महिला	१९	३४५	२८९	२३	२	३३	७११
	जम्मा	५२	७५६	५९७	७३	५	३८	१,५२१
८	पुरुष	१५	२९५	२४८	२९	२८	३	६१८
	महिला	११	१९९	१९९	२७	६	५२	४९४
	जम्मा	२६	४९४	४४७	५६	३४	५५	१,११२
९	पुरुष	१४	३८७	२४१	२४	१२	१०	६८८
	महिला	७	३१६	१५२	९	२१	२६	५३१
	जम्मा	२१	७०३	३९३	३३	३३	३६	१,२१९
१०	पुरुष	१३	२९१	१५६	३९	२		५०१
	महिला	११	२३५	११३	१६		१०	३८५
	जम्मा	२४	५२६	२६९	५५	२	१०	८८६
११	पुरुष	२५	३९५	२०४	२३	२	१	६५०
	महिला	१८	३३५	१५८	७		१०	५२८
	जम्मा	४३	७३०	३६२	३०	२	११	१,१७८
कूल	पुरुष	२६८	४,२२६	३,४२६	७१४	७४	५५	८,७६३
	महिला	१७६	३,४७१	२,५८०	४२७	१०१	२१७	६,९७२
	जम्मा	४४४	७,६९७	६,००६	१,१४१	१७५	२७२	१५,७३५
	प्रतिशत	२.८२	४८.९२	३८.१७	७.२५	१.११	१.७३	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेको २२,४४२ जनसंख्यामध्ये ५ वर्षमाथिका १५,७३५ जना साक्षर रहेको देखिन्छ। यसमध्ये ८,७६३ जना पुरुष र ६,९७२ जना महिलाहरू साक्षर रहेका छन्। कूल जनसंख्याको ४८.२९ प्रतिशत अर्थात् ७,६९७ जना कक्षा १ देखि ८ सम्मको शैक्षिक स्तर, ३८.९७ प्रतिशत अर्थात् ६,००६ जना कक्षा ९ देखि १२ सम्म, ७.२५ प्रतिशत अर्थात् १,१४१ जना उच्च शिक्षासम्म अध्ययन, २.८२ प्रतिशत अर्थात् ४४४ जना पूर्व प्राथमिक शिक्षामा अध्ययन गरिरहेका छन्। त्यसैगरी प्रौढ शिक्षा अन्तर्गत १.७३ प्रतिशत अर्थात् २७२ जना अध्ययनरत छन् भने अनौपचारिक शिक्षा हासिल गर्ने १.११ प्रतिशत अर्थात् १७५ जना रहेका छन्। नगरपालिकामा स्नातक वा सोभन्दा माथिको अध्ययन गरेकाहरूको संख्या न्यून रहेको छ। उच्च अध्ययन गर्ने अवसर नमिलेर वा आर्थिक अवस्था नभएर सो संख्या न्यून रहेको हुनसक्छ। नगरपालिकाको विकासकालागि नगरपालिकाकै दक्ष तथा शिक्षित जनशक्तिको योगदान महत्वपूर्ण हुन्छ। सामान्यतया उच्च अध्ययन गरेकाहरू नगरपालिकामै रोजगारी तथा उचित अवसरको कमीले पलायन हुने गर्दछन्। दिगो विकासको लागि शिक्षित र दक्ष जनशक्ति नगरपालिकामा रहि ज्ञान र सीपको पूर्ण सदुपयोग गर्न पाउने वातावरणको सुनिस्चितता हुनुपर्दछ। तुलनात्मक रुपमा केहीमात्रामा भएपनि पुरुषको भन्दा महिलाहरूको संख्या प्राय सबै शैक्षिक तहहरूमा कम रहेको देखिन्छ। किशोरी र महिलाको जनसंख्या धेरै भएको यो नगरपालिकामा शिक्षामा भने उनीहरूको संख्या कम हुनु उचित नभएकोले यसतर्फ सम्बन्धित सबैको ध्यान जानु जरुरी छ। वडागत लैङ्गिक विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

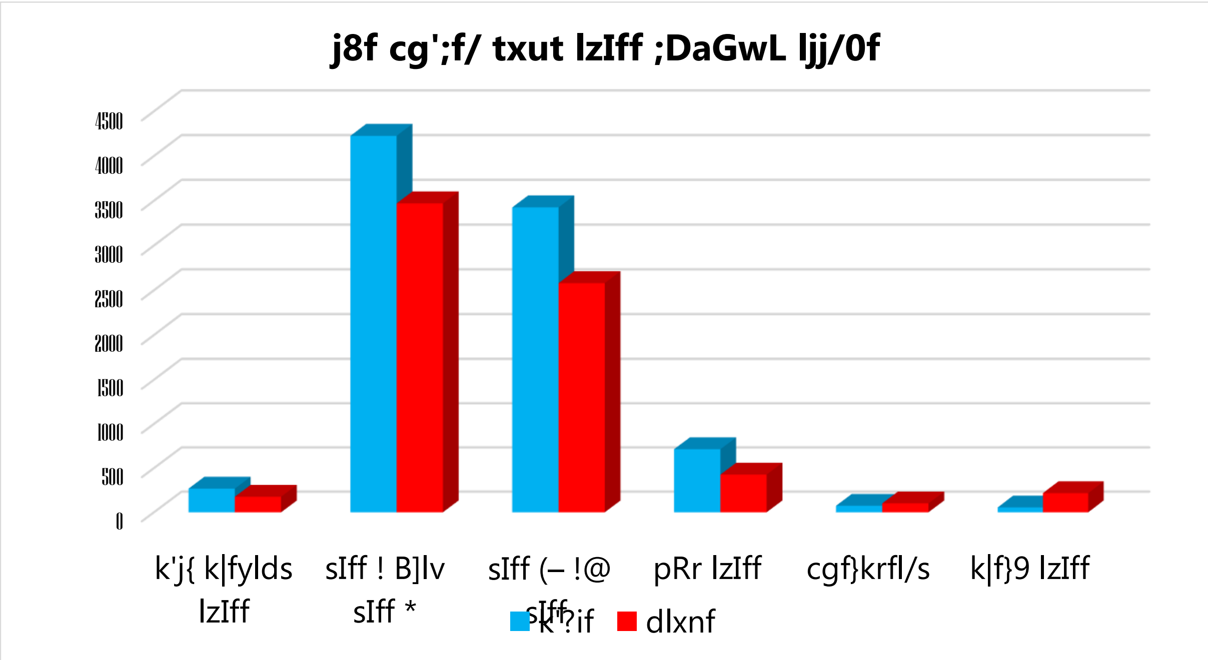

७.१.२४ उमेरसमुह अनुसार तहगत शैक्षिक स्तरसम्बन्धी विवरण

उमेर समूह र लैङ्गिकताका आधारमा हेर्दा नगरपालिकामा १० देखि १४ वर्षका कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्मको शैक्षिक स्तर हासिल गरेकाहरूको संख्या सबैभन्दा बढी २,४२२ रहेको छ जसमा पुरुषको संख्या १,२६४ र महिलाको संख्या १,१५८ रहेको छ भने दोस्रोमा ५ देखि ९ वर्षका पनि कक्षा १ देखि ८ कक्षासम्मको शैक्षिक स्तर हासिल गरेको संख्या १५६३ रहेको छ जसमा पुरुष ८०१ र महिला ७६२ रहेको छ। त्यसपछि १५ देखि १९ वर्षका कक्षा ९ देखि १२ सम्मको शैक्षिक स्तर हासिल गरेको संख्या १५०२ रहेको छ जसमा पुरुष ७५२ र महिला ७५० रहेको छ। उमेर बढ्दै जाँदा क्रमश: पढाइको स्तर कम हुने

वा छोड्ने प्रवृत्ति उच्च रहेको छ। यद्यपि आधारभूत शिक्षामा सबैको पहुँचमा विगतको तुलनामा ठूलो सुधार भएतापनि उच्च शिक्षामा भने अपेक्षाकृत सुधार देखिँदैन। आधारभूत शिक्षामा उपलब्धी प्राप्त भएपश्चात उच्च शिक्षामा लगानी वृद्धि गरी दिगो विकासतर्फ अघि बढ्ने योजना निर्माण गर्नु जरुरी छ। पाको उमेर समूहका प्रौढ र बृद्ध बृद्धाहरूमा शैक्षिक स्तर कम रहनु विगतमा शिक्षाको पहुँचबाट टाढा रहेको जनसंख्या हाल पाको उमेर समूहमा परेकोले हुनसक्छ। बालबालिकाहरूमा भने विद्यालय जाने परिवार संख्या राम्रो रहेको पाइन्छ भने नर्सरीदेखि उच्च तहसम्म सबै उमेर समूहमा पुरुषको संख्या पुरुष र महिलाको संख्या बीच ठूलो भिन्नता पाइँदैन। यसको अर्थ महिला र पुरुषहरूबीच शिक्षामा समान खालको पहुँच स्थापित भएको पाईन्छ। विगतको तुलनामा हाल यो तथ्याङ्कमा सुधार आई शिक्षामा महिलाको पहुँच र अवसरमा वृद्धि भएको देखिन्छ। विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. १४० : उमेरसमूह अनुसार तहगत शिक्षा, लिङ्ग र उमेर समूहसम्बन्धी विवरण

उमेर समूह	लिङ्ग	शैक्षिक तह						जम्मा संख्या
		पूर्व प्राथमिक शिक्षा	कक्षा १ - ८ कक्षा	कक्षा ९-१२ कक्षा	उच्च शिक्षा	अनौपचारिक	प्रौढ शिक्षा	
५-९ वर्ष	पुरुष	२५६	८०१			२		१,०५९
	महिला	१६४	७६२				१	९२७
	जम्मा	४२०	१,५६३	०	०	२	१	१,९८६
१०-१४ वर्ष	पुरुष	८	१,२६४	८७				१,३५९
	महिला	२	१,१५८	९८				१,२५८
	जम्मा	१०	२,४२२	१८५	०	०	०	२,६१७
१५-१९ वर्ष	पुरुष		३३४	७५२	१२		१	१,०९९
	महिला		३७४	७५०	१३	२	२	१,१४१
	जम्मा	०	७०८	१,५०२	२५	२	३	२,२४०
२०-२४ वर्ष	पुरुष		२२८	६८४	११६	१		१,०२९
	महिला	४	२५६	७७०	१२३	३	५	१,१६१
	जम्मा	४	४८४	१,४५४	२३९	४	५	२,१९०
२५-२९ वर्ष	पुरुष	१	२७६	४६६	१६८		१	९१२
	महिला	४	३१८	४४४	१५२	३	१२	९३३
	जम्मा	५	५९४	९१०	३२०	३	१३	१,८४५
३०-३४ वर्ष	पुरुष		२३९	३७१	१५१	४	१	७६६
	महिला		२४७	२९०	८७	१३	२१	६५८
	जम्मा	०	४८६	६६१	२३८	१७	२२	१,४२४
३५-३९ वर्ष	पुरुष		२४६	३१९	१२७	४	५	७०१
	महिला		१४६	१५६	३१	८	४३	३८४
	जम्मा	०	३९२	४७५	१५८	१२	४८	१,०८५

उमेर समूह	लिङ्ग	शैक्षिक तह						जम्मा संख्या
		पूर्व प्राथमिक शिक्षा	कक्षा १ - ८ कक्षा	कक्षा ९-१२ कक्षा	उच्च शिक्षा	अनौपचारिक	प्रौढ शिक्षा	
४०-४४ वर्ष	**पुरुष**	१	२४७	२२४	५७	१०	४	५४३
	महिला		९४	३९	१३	२५	३०	२०१
	जम्मा	१	३४१	२६३	७०	३५	३४	७४४
४५-४९ वर्ष	**पुरुष**	१	१७९	१७२	४४	९	५	४१०
	महिला		५२	२१	५	१३	३३	१२४
	जम्मा	१	२३१	१९३	४९	२२	३८	५३४
५०-५४ वर्ष	**पुरुष**		१२८	१५७	२४	५	१०	३२४
	महिला	१	३८	७	२	७	२३	७८
	जम्मा	१	१६६	१६४	२६	१२	३३	४०२
५५-५९ वर्ष	**पुरुष**		९७	८०	८	१०	६	२०१
	महिला	१	९			१४	१३	३७
	जम्मा	१	१०६	८०	८	२४	१९	२३८
६०-६४ वर्ष	**पुरुष**	१	७४	४६	४	१०	५	१४०
	महिला		९	२	१	७	९	२८
	जम्मा	१	८३	४८	५	१७	१४	१६८
६५-६९ वर्ष	**पुरुष**		५३	३०	१	७	३	९४
	महिला		३	२		३	१०	१८
	जम्मा	०	५६	३२	१	१०	१३	११२
७०-७४ वर्ष	**पुरुष**		३५	१९	२	७	५	६८
	महिला		२			१	६	९
	जम्मा	०	३७	१९	२	८	११	७७
७५ वर्षमाथि	**पुरुष**		२५	१९		५	९	५८
	महिला		३	१		२	९	१५
	जम्मा	०	२८	२०	०	७	१८	७३
कूल	**पुरुष**	२६८	४,२२६	३,४२६	७१४	७४	५५	८,७६३
	महिला	१७६	३,४७१	२,५८०	४२७	१०१	२१७	६,९७२
	जम्मा	४४४	७,६९७	६,००६	१,१४१	१७५	२७२	१५,७३५
	प्रतिशत	**२.८२**	**४८.९२**	**३८.१७**	**७.२५**	**१.११**	**१.७३**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२५ लैङ्गिक आधारमा ५ देखि ३५ वर्षको उमेरका हाल विद्यालय वा कलेज गैरहेको र छाडेको वडागत जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १४१ : लैङ्गिक आधारमा ५ देखि ३५ वर्षको उमेरका हाल विद्यालय वा कलेज गैरहेको र छाडेको वडागत जनसंख्याको विवरण

उमेर समूह	हाल विद्यालय/कलेज गएका		हाल विद्यालय/कलेज छाडेका		उल्लेख नभएको		जम्मा संख्या
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	
५-९ वर्ष	१,०७२	९४७	१००	११०	१०	१०	२,२४९
१०-१४ वर्ष	१,३४३	१,२०५	६८	८८	३	६	२,७१३
१५-१९ वर्ष	८३७	९२१	२८६	२५३	९	१६	२,३२२
२०-२४ वर्ष	२९३	३३३	७५४	९०१	१४	२७	२,३२२
२५-२९ वर्ष	६२	६८	८७१	१,००२	२८	२९	२,०६०
३०-३५ वर्ष	२०	१०	१,१४९	१,०६९	४६	२०८	२,५०२
जम्मा	३,६२७	३,४८४	३,२२८	३,४२३	११०	२९६	१४,१६८
प्रतिशत	२५.६०	२४.५९	२२.७८	२४.१६	०.७८	२.०९	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा ५ देखि ३५ वर्ष भित्रका कूल १४,१६८ जनसंख्यामध्ये हाल विद्यालय वा कलेज गैरहेको जनसंख्यामा ३,६२७ अर्थात् २५.६ प्रतिशत पुरुषहरू र ३,४८४ अर्थात् २४.५९ प्रतिशत महिलाहरू रहेका छन् । यसैगरी सोही उमेर भित्रका ३,२२८ पुरुष अर्थात् २२.७८ प्रतिशत र ३,४२३ अर्थात् २४.१६ प्रतिशत महिलाहरू भने विद्यालय वा कलेज छाडेको देखिन्छ । महिला र पुरुषको तथ्याङ्कलाई हेर्दा यस नगरपालिकामा महिला र पुरुषको संख्यामा ठूलो अन्तर भने देखिँदैन यद्यपि महिलाको जनसंख्या पुरुषको भन्दा केही बढी छ । हालका वर्षहरूमा जनचेतनामा आएको सकारात्मक परिवर्तनले महिलाहरूलाई अनिवार्य शिक्षित बनाउनुपर्छ भन्ने जागरण फैलिएको पाइन्छ । अर्कोतर्फ विद्यालय/कलेज छाड्ने महिलाको संख्यासमेत उल्लेख्य हुनुले त्यसतर्फ ध्यान जानु जरुरी छ । गुणस्तरीय जीवन यापनका लागि चेतना र शिक्षाको सर्वोपरी भूमिका हुने भएकोले पुरुष वा महिला जो भएपनि अध्ययनबाट वञ्चित दुवैलाई शिक्षाको पूर्ण पहुँचमा ल्याउनु राज्यको दायित्व हो । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

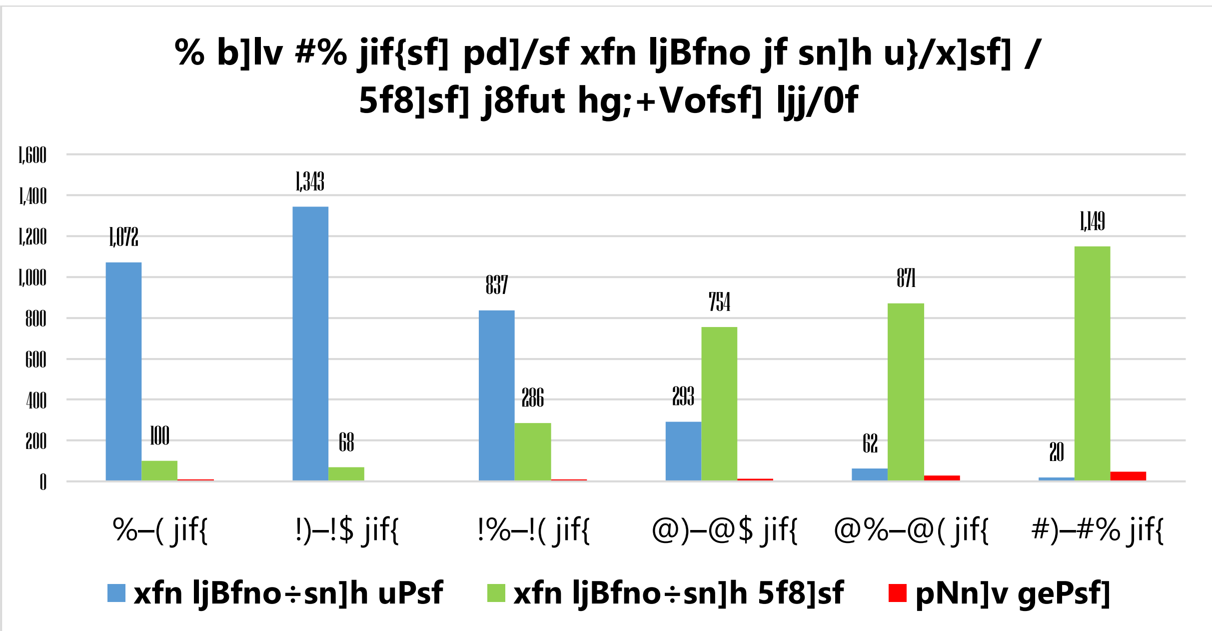

७.१.२६ लैङ्गिक आधारमा ५ वर्षदेखि २४ वर्षको उमेर समुहका जनसंख्यामध्ये हालसम्म विद्यालय वा कलेज गएका वा छाडेका जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १४२ : ५ वर्षदेखि २४ वर्षको उमेर समुहका जनसंख्यामध्ये हालसम्म विद्यालय वा कलेज गएका वा नगएका जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	विगतमा विद्यालय/कलेज गएका				विद्यालय/कलेज छाडेका				जम्मा
	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत	
१	७	२.४	६	२.१	१३९	४७.६	१४०	४७.९	२९२
२	६९	३९.७	६४	३६.८	१८	१०.३	२३	१३.२	१७४
३	१८	११.०	२५	१५.२	५२	३१.७	६९	४२.१	१६४
४	५	३.५	७	४.९	५७	४०.१	७३	५१.४	१४२
५	८२	२०.३	१४३	३५.४	८९	२२.०	९०	२२.३	४०४
६	५	२.२	४	१.७	११०	४७.४	११३	४८.७	२३२
७	६८	२२.८	७९	२६.५	७२	२४.२	७९	२६.५	२९८
८	४१	२५.५	३१	१९.३	३९	२४.२	५०	३१.१	१६१
९	७०	२१.०	६५	१९.५	९६	२८.७	१०३	३०.८	३३४
१०	३४	२३.०	५०	३३.८	३०	२०.३	३४	२३.०	१४८
११	९	४.३	२४	११.४	९८	४६.४	८०	३७.९	२११
जम्मा	**४०८**	**१५.९**	**४९८**	**१९.५**	**८००**	**३१.३**	**८५४**	**३३.४**	**२,५६०**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा ५ देखि २४ वर्ष उमेर भित्रका कूल २,५६० जना जनसंख्यामध्ये, के तपाइँ स्कूल/कलेज जानु भएको छ भनि सोधिएको प्रश्नमा स्कूल कलेज गएका पुरुषको संख्या ४०८ अर्थात् १५.९ प्रतिशत र महिलाको संख्या ४९८ अर्थात् १९.५ प्रतिशत रहेको छ । अर्कोतर्फ स्कूल/कलेज छाडेका पुरुषको जनसंख्या ८०० अर्थात् ३१.३ प्रतिशत र महिलाको जनसंख्या ८५४ अर्थात् ३३.४ प्रतिशत देखिन्छ। यो तथ्याङ्कलाई हेर्दा स्कूल/कलेज छाडेको संख्या महिला र पुरुष दुवै गरी ६४.६ प्रतिशत रहेको छ । यो तथ्यलाई हेर्दा आधुनिकता, विकास र नवजागरणको चहल पहल चरम अवस्थामा पुगेको वर्तमान विश्व परिवेशमा यस नगरपालिकामा विद्यालय/कलेज नै छाडेको संख्या उल्लेख्य हुनु गम्भिर विषय हो । तसर्थ यो अवस्थालाई प्रभावकारी ढंगले अन्त्य गर्न अविलम्ब पहल गरिनु आवश्यक छ। यसका लागि शैक्षिक विकासका व्यवहारिक र कार्यन्वयनमुखी योजना निर्माण गरी लागू गर्नु जरुरी छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

७.१.२७ ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समुहको हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याले विद्यालयमा बुझाउने मासिक शुल्कको विवरण

यस पूर्व उल्लेख गरिएको तथ्याङ्कअनुसार नागरिकहरूले गर्ने खर्चका मुख्य शिर्षकहरूमध्ये शिक्षामा गर्ने खर्च एक हो । सामान्यतया सामुदायिक विद्यालयहरूमा आकर्षण गरी निजी विद्यालयमा महँगो शुल्क तिरेर आफ्ना बालबालिकाको भविष्यको लागि अभिभावकहरू पढाउन बाध्य हुन्छन् । यसरी अभिभावकहरूले विद्यालयमा मासिकरुपमा बुझाउने शुल्कको आधारमा हेर्दा सबैभन्दा धैरै अर्थात् ३,३५२ जनाले मासिक १०० सम्म खर्च गर्ने गरेको, १,५३२ जनाले मासिक रु. १००१ देखि ५००० सम्म, १,१०३ जनाले मासिक

रु. ५०१ देखि १००० सम्म, ६८१ जनाले मासिक रु.२०१ देखि ५०० सम्म, २३७ जनाले मासिक रु. १०१ देखि २०० सम्म र बाँकीले ५०००१ भन्दा माथि खर्च गर्ने गरेका छन् । एकातर्फ समुचित पठनपाठनको सुनिश्चतता नहुँदा साधारण आर्थिक हैसियत भएका परिवारका बालबालिकाहरू सामुदायिक विद्यालयमा नगन्य मात्रामा पैसा खर्च गरिरहेका छन् । आधाभन्दा बढी जनसंख्याले शिक्षामा ठूलो लगानी गर्न बाध्य छन् भने अर्कोतर्फ राज्यको भने ठूलो लगानी छ । वास्तवमा संविधानको मर्मअनुसार शिक्षामा गरिएको प्रावधान मुताविक आधारभूत शिक्षामा निशुल्क र सबैको पहूँच पुऱ्याउन सके शिक्षाजस्तो संवेदनशील क्षेत्रमा नागरिकहरू सुरक्षित हुन सक्छन् । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १४३ : ५ वर्षदेखि ३५ वर्षको उमेर समुहको हाल विद्यालय वा कलेज गइरहेका जनसंख्याले विद्यालयमा बुझाउने मासिक शुल्कको विवरण

वडा नं.	मासिक शुल्क रु. १०० सम्म तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क शुल्क रु. १०१-२०० तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क रु. २०१-५०० तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क रु. ५०१-१००० तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क रु. १००१-५००० तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क रु. ५००१-१०००० तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	मासिक शुल्क रु.१०००० भन्दा माथि तिर्ने विद्यार्थीको संख्या	उल्लेख नगरिएको	५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्मका हाल स्कूल/ कलेज गइरहेका जम्मा विद्यार्थी संख्या	औषत मासिक शुल्क
१	२६६	१५	१४३	२१३	१९४	८	१	१४	८५४	८९०
२	२२९	६४	१६०	६९	७४	२	५	४	६०७	७३९
३	३८४	११	१७	४१	३२	३	१	२	४९१	२९७
४	५७	१३	१७	१४३	१५५	७	२	२४	४१८	१,२६८
५	३४७	३८	१७	२३९	७६८	२८	१९	१०	१,४६६	१,४५४
६	४८०	१३	१३	२३	३२	२	१	६	५७०	३०४
७	२८७	३६	१४५	१०१	९०	११	९	७	६८६	१,८६८
८	३२०	१	२७	७९	३६			२	४६५	२८२
९	३२७	४३	१६	७	४९	२	५	८	४५७	५५७
१०	३२०		३	४४	५१	३	१	१३	४३५	४३५
११	३३५	३	१२३	१४४	५१	१	५		६६२	५२३
जम्मा	**३,३५२**	**२३७**	**६८१**	**१,१०३**	**१,५३२**	**६७**	**४९**	**९०**	**७,१११**	**८९९**
प्रतिशत	**४७.१४**	**३.३३**	**९.५८**	**१५.५१**	**२१.५४**	**०.९४**	**०.६९**	**१.२७**	**१००.००**	**१२.६४**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२८ परिवारमा रहेका विद्यार्थी संख्या र शिक्षामा वार्षिक खर्चको विवरण

नगरपालिकामा रहेका कूल ७,१११ विद्यार्थीहरूमा कूल रु. ११८,०१३,६१८।- खर्च भएकोमा औषत प्रति विद्यार्थी बार्षिक रु ३३,६७०।- खर्च भएको देखिन्छ । निम्न आयस्तर भएका परिवारहरूको संख्या उल्लेख्य भएको यस नगरपालिकामा शिक्षामा प्रति विद्यार्थी औषत झण्डै ३००० रुपैंयासम्म खर्च हुनु सामान्य आयस्तर भएका परिवारहरूको लागि असंभवजस्तो हो । यस पूर्व रु १०,००० भन्द कम रकममा पुरै परिवार चलाउनु पर्ने परिवारको संख्या २,७५७ अर्थात् ५६.६५ प्रतिशत रहेको तथ्याङ्क छ साथै वार्षिक आम्दानीले परिवार धान्न नपुग हुने परिवारहरूको संख्यासमेत १,७६९ अर्थात् ३६.३५ प्रतिशत रहेकाले शिक्षाजस्तो संवेदनशील र अत्यावश्यक क्षेत्रमा गुणस्तरीय शिक्षाबाट यस्ता परिवारका बालबालिकाहरू

बञ्चित हुन सक्ने तथ्याङ्कले देखाउँछ । तसर्थ राज्यद्वारा गुणस्तरीय शिक्षामा सबैको पहुँच सूनिश्चत गरिनुपर्ने टड्कारो आवस्यकता छ ।

तालिका नं. १४४ : शिक्षामा भएको वार्षिक खर्चको विवरण

वडा नं.	जम्मा परिवार संख्या	विद्यार्थी भएका परिवार संख्या	जम्मा विद्यार्थी संख्या	शिक्षामा वार्षिक खर्च रु.	शिक्षामा प्रति परिवार औषत वार्षिक खर्च रु.
१	५१९	४०७	८५४	१६,९३९,३७०	**४१,६२०**
२	३९८	२९५	६०७	८,४३८,६००	**२८,६०५**
३	३३५	२३८	४९१	२,९४५,८९६	**१२,३७८**
४	२८०	२०७	४१८	१४,४३४,६००	**६९,७३२**
५	१,०६१	८०१	१,४६६	३९,४९६,६९४	**४९,३०९**
६	३१९	२३९	५७०	२,४८८,०००	**१०,४१०**
७	४७८	३२९	६८६	१५,९९२,७२०	**४८,६१०**
८	२९१	२१३	४६५	२,२१४,३००	**१०,३९६**
९	३४७	२१९	४५७	६,३०९,२००	**२८,८०९**
१०	३६३	२३०	४३५	२,७१२,२३८	**११,७९२**
११	४७५	३२७	६६२	६,०४२,०००	**१८,४७७**
जम्मा	**४,८६६**	**३,५०५**	**७,१११**	**११८,०१३,६१८**	**३३,६७०**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.२९ ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समुहका जनसंख्या हाल विद्यालय/कलेज छाड्नुका कारण तथा लिङ्गको आधारमा वडागत विवरण

नगरपालिकामा ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्मको कूल १३,४२९ जनसंख्यामध्ये ६,६५१ जना हाल विद्यालय/कलेज गैरहेका छैनन् । यसमध्ये ३,२२८ जना पुरुष र ३,४२३ जना महिला रहेका छन् । विद्यालय/कलेज छाड्नुको कारण हेर्दा सबैभन्दा बढी १,७३२ अर्थात् २६.०४ प्रतिशतले विवाह भएकाले, १,६३६ अर्थात् २४.६ प्रतिशतले परिवारमा सहयोग गर्नु परेकाले र तेस्रोमा ७९० अर्थात् ११.८८ प्रतिशतले काम शुरु गरेको अथवा जागिर पाएर देखिन्छ । त्यसैगरी ६७७ अर्थात् १०.१८ प्रतिशतले चाहेजति पढिसकेकाले भन्ने जवाफ दिएका छन् । यस्तै धेरै महंगो भएर, माथिको तहको शिक्षण संस्थाको पहुँच नभएर, टाढा भएर इच्छा नभएर, बाबु आमा इच्छुक नभएको, विद्यालयले भर्ना लिन अस्वीकार गरेर र अन्यमा समेत उल्लेख्य जनसंख्या रहेको छ । जे सुकै कारणले भएपनि उचित शिक्षाबाट बञ्चितहुनु राम्रो होइन तसर्थ शिक्षालाई प्राथमिकता दिने र युवाहरूलाई शिक्षातर्फ उत्साहित गर्न रोजगारमूलक र जीवनोपयोगी शिक्षा, व्यवसायीक, शिक्षा तथा सीपमूलक शिक्षाको व्यवस्था गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

लैङ्गिक हिसाबले गर्दा विवाहका कारण शिक्षाबाट बञ्चित हुने पुरुषको तुलनामा महिलाको संख्या केही बढी अर्थात् ३,२२८ पुरुष विवाहको कारण शिक्षाबाट बञ्चित हुँदा ३,४२३ महिलाहरू विवाह पश्चात शिक्षामा बञ्चित रहेको देखिन्छ । विवाह पश्चात महिलाहरू घरायसी धन्दा र बालबच्चा जन्माउने र हुर्काउने कार्यमा लाग्ने साथै विवाह भएर जाने घरबाट शिक्षामा प्रोत्साहन नगर्ने जस्ता कारणले उनीहरू शिक्षाबाट टाढिएका हुनसक्छन् । यसतर्फ सामाजिक जागरण र महिला हक अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने सम्बन्धित

सबैले ध्यान पुऱ्याउनु जरुरी छ । अर्कोतर्फ विद्यालय/कलेज नजाने पुरुषको संख्यासमेत महिलाको हाराहरी रहेकाले यसतपर्फ सरोकारवालाहरूको ध्यान जानु जरुरी छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १४५ : ५ वर्षदेखि ३५ वर्षसम्म उमेर समहूका जनसंख्या हाल विद्यालय/कलेज छाड्नुका कारणहरूकको आधारमा जनसंख्याको विरण

वडा नं.	लिङ्ग	माथिल्लो तहको शिक्षण संस्थाको पहुँच नभएर	धेरै महङ्गो भएर	धेरै टाढा भएर	घरमा काम सघाउनु परेकोले	बाबु/आमा इच्छुक नभएर	चाहेजति पढिसकेकोले	बैवाहिक कारण	काम शुरु गरेको/ जागिर पाएर	विद्यालयले भर्ना लिन अस्वीकार गरेर	*अन्य	जम्मा
१	पुरुष	८	३	२	९६	४१	११९	४४	१०१	३	०	४१७
	महिला	९	३	१६	१३९	४३	५२	११४	१४	५	१	३९६
	जम्मा	१७	६	१८	२३५	८४	१७१	१५८	११५	८	१	८१३
२	पुरुष	२	५०	१	२७	१	९२	२२	५६	०	२	२५३
	महिला	१	३४	६	४७	५	५०	११२	४	१	२	२६२
	जम्मा	३	८४	७	७४	६	१४२	१३४	६०	१	४	५१५
३	पुरुष	३२	४	५	२६	०	८	१०१	३०	७	११	२२४
	महिला	४२	३	५	२८	०	३	१२६	१	५	२२	२३५
	जम्मा	७४	७	१०	५४	०	११	२२७	३१	१२	३३	४५९
४	पुरुष	२४	७	८	११	३	१९	४२	४१	१	५	१६१
	महिला	३७	९	८	९	६	१३	१०१	१३	३	५	२०४
	जम्मा	६१	१६	१६	२०	९	३२	१४३	५४	४	१०	३६५
५	पुरुष	५०	१०२	२०	९५	१३	४४	२१	२३५	३२	३	६१५
	महिला	६३	७६	१३	१२९	१३	२२	३३२	६१	३०	३	७४२
	जम्मा	११३	१७८	३३	२२४	२६	६६	३५३	२९६	६२	६	१,३५७
६	पुरुष	१४	१	३	१८५	२	१	२४	५१	६	०	२८७
	महिला	१२	०	२	१८९	०	०	४७	१७	२	०	२६९
	जम्मा	२६	१	५	३७४	२	१	७१	६८	८	०	५५६
७	पुरुष	४५	२५	१५	१२५	३	१६	६१	३८	२	१	३३१

वडा नं.	लिङ्ग	माथिल्लो तहको शिक्षण संस्थाको पहुँच नभएर	धेरै महङ्गो भएर	धेरै टाढा भएर	घरमा काम सघाउनु परेकोले	बाबु/आमा इच्छुक नभएर	चाहेजति पढिसकेकोले	बैवाहिक कारण	काम शुरु गरेको/ जागिर पाएर	विद्यालयले भर्ना लिन अस्वीकार गरेर	*अन्य	जम्मा
	महिला	४२	१५	१३	९४	१०	४	१६८	६	३	१	३५६
	जम्मा	८७	४०	२८	२१९	१३	२०	२२९	४४	५	२	६८७
८	पुरुष	१०	४९	४	५२	३	४६	४	५१	१	१	२२१
	महिला	२५	१२	७	४२	७	३२	९६	६	१	४	२३२
	जम्मा	३५	६१	११	९४	१०	७८	१००	५७	२	५	४५३
९	पुरुष	७	२६	४	५८	१९	७३	१८	४५	३२	३९	३२१
	महिला	३	९	५	६१	१७	३२	१०१	१	३२	३०	२९१
	जम्मा	१०	३५	९	११९	३६	१०५	११९	४६	६४	६९	६१२
१०	पुरुष	५१	७३	७	२३	२	१७	२	५	४	२	१८६
	महिला	४६	४०	७	२२	१२	११	४८	२	२	२	१९२
	जम्मा	९७	११३	१४	४५	१४	२८	५०	७	६	४	३७८
११	पुरुष	१०	५	५	१३२	१६	१४	१८	१०	१	१	२१२
	महिला	१६	६	१	४६	३०	९	१३०	२	१	३	२४४
	जम्मा	२६	११	६	१७८	४६	२३	१४८	१२	२	४	४५६
जम्मा पुरुष		२५३	३४५	७४	८३०	१०३	४४९	३५७	६६३	८९	६५	३,२२८
जम्मा महिला		२९६	२०७	८३	८०६	१४३	२२८	१,३७५	१२७	८५	७३	३,४२३
कूल जम्मा		**५४९**	**५५२**	**१५७**	**१,६३६**	**२४६**	**६७७**	**१,७३२**	**७९०**	**१७४**	**१३८**	**६,६५१**
प्रतिशत		**८.२५**	**८.३०**	**२.३६**	**२४.६०**	**३.७०**	**१०.१८**	**२६.०४**	**११.८८**	**२.६२**	**२.०७**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित कारणबाहेक अन्य कारणजस्तो अपांगता, अज्ञानता, रुची नभएर आदि ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.१.३० विशेष सीप वा दक्षता भएको जनसंख्याको वडागत विवरण

तालिका नं. १४६ : वडागतरुपमा विशेष सीप वा दक्षता भएको जनसंख्याको विवरण

सिपको विवरण	वडा नं.											जम्मा	
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	संख्या	प्रतिशत
विशेष क्षमता नभएको	१,६७७	१,१३१	१,२८४	५१०	३,१४१	१,५४३	१,७५८	९८६	१,५१८	१,०२२	१,५७७	१६,१४७	७८.०१
शिक्षण शिकाईसम्बन्धी	३९०	२६१	४६	२९१	२००	३४	१०१	१९९	४८	५५	६१	१,६८६	८.१५
श्रव्यदृष्य तथा फोटोग्राफीसम्बन्धी		३	१	१८	१४		१			१		३८	०.१८
हस्तकला / चित्रकलासम्बन्धी	१			२६	४	१	२६					५८	०.२८
गीत, संगीत, नाटक तथा कलाकारिता	१		१	१६	७	४	३				१	३३	०.१६
मूर्तिकला, प्रस्तरकला, काष्ठकला		२		११	६	७	१					२७	०.१३
सिकर्मी, डकर्मीसम्बन्धी	१५	३५	५	८	१३१		२७	४३	५	५	१९	२९३	१.४२
प्लम्बिङसम्बन्धी	५	३	२		११			४		१	१	२७	०.१३
मानव स्वास्थ्यसँग सम्बन्धी	९	२०	१	६	७५	७	११	५	५	१०	४	१५३	०.७४
पशुचिकित्सा तथा पशु स्वास्थ्यसम्बन्धी	१	२	१	३	१२		३	४	१	१	४	३२	०.१५
बिजुली जडानसम्बन्धी	२	११	१	७	३०		३	१		२	४	६१	०.२९
होटल तथा रेष्टुरेन्टसम्बन्धी	१६	४४	१	२४	३३	१	२१	५४	७	६१	४९	३११	१.५०
कृर्षि, पशुपालन, माछापालन, मौरी पालनसम्बन्धी	२७२	१६२	१६	२३०	४७		४	११	१६	१०९	२८	८९५	४.३२
छपाईसम्बन्धी	१	१			६		५	१				१४	०.०७
सवारी चालकसम्बन्धी	१९	१५	२	१	४८		३४	२३	४	८	२४	१७८	०.८६
यान्त्रिक (मेकानिक्स) सम्बन्धी	१	२	२	१	४		३	६	१	११		३१	०.१५

सिपको विवरण	**वडा नं.**											**जम्मा**	
	१	**२**	**३**	**४**	**५**	**६**	**७**	**८**	**९**	**१०**	**११**	**संख्या**	**प्रतिशत**
फर्निचर बनाउने सम्बन्धी		३	२	१	५		८		१	१	४	**२५**	०.१२
जुत्ता चप्पल बनाउने		३			१							**४**	०.०२
पोशाक बनाउने / सिउने	१०	१४			४		१५	८	१३	१३	६	**८३**	०.४०
गरगहना बनाउने / मर्मत गर्ने		४	१	१	१३	१	१					**२१**	०.१०
केश सजावट / श्रृंगारसम्बन्धी		२		१	३१							**३४**	०.१६
आत्मसुरक्षा सम्बन्धी/शारीरिक सुसंगठन	२६	९	१	५	३४		१	५		१	७	**८९**	०.४३
जमिनको सर्भेक्षणसम्बन्धी	१	१		१	३१		१		१			**३६**	०.१७
कम्प्युटर विज्ञानसम्बन्धी		४	१	९	४६	३	७	४		५		**७९**	०.३८
इन्जिनियरिङ डिजाईनसम्बन्धी	३	२		४	१७	१	१	१	२	३		**३४**	०.१६
रेडियो, टेलिभिजन, मोबाईल, तथा अन्य ईलेक्ट्रिक बस्तुको मर्मत		२	१	१	१६			१	१	२		**२४**	०.१२
साहित्य श्रृजनासम्बन्धी		१			३							**४**	०.०२
***अन्य**	१	११	१३	१४	६२	३	५	६९	४१	११	१	**२३१**	**१.१२**
उल्लेख नगरिएको						३१	१५			५		**५१**	०.२५
जम्मा	**२,४५१**	**१,७४८**	**१,३८२**	**१,१८९**	**४,०३२**	**१,६३६**	**२,०५५**	**१,४२५**	**१,६६४**	**१,३२७**	**१,७९०**	**२०,६९९**	**१००.००**

*माथि उल्लेखित सिप र दक्षता बाहेक अन्य सिपजस्तो जादुगर, फेसन डिजाइनर, ज्योतिषि, मालि, आदि

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका उमेर समुहको जनसंख्यालाई तपाईंमा विशेष सीप वा दक्षता के छ भनी सोधिएको प्रश्नमा नगरपालिकाको ४,५५२ जनाको विशेष सीप वा दक्षता भएको देखिन्छ। जुन नगरपालिकाको १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका उमेरसमुहको कूल जनसंख्याको २१.९९ प्रतिशत हो। यीमध्ये सबैभन्दा बढी १,६८६ जनामा शिक्षण सिकाईसम्बन्धी सीप वा दक्षता भएको देखिन्छ भने दोस्रोमा कृषि, पशुपालन, माछापालन र मौरीपालन सम्बन्धी सीप हासिल गरेको जनसंख्या ८९५ जना रहेका छन् । त्यसैगरी तेस्रोमा होटेल तथा रेष्टुरेण्टसम्बन्धी ३११ जना र सीकमी डकर्मीसम्बन्धी सीप तथा दक्षता हाँसिल गरेका २९३ जना रहेका छन्। यी बाहेक फर्निचर बनाउने, सवारी चलाउने, रेडियो, टेलिभिजन, मोबाईल, तथा अन्य ईलेक्ट्रिक बस्तुको मर्मत, जुत्ता, चप्पल बनाउने, छपाइसम्बन्धी, प्लम्बिङसम्बन्धी, साहित्य श्रृजना तथा इन्जिनियरिङ सम्बन्धी डिजाइन गर्नेको संख्या नगण्य रहेको छ। समग्रमा हेर्दा कुनैपनि प्रकारको सीप वा दक्षता हुनु आफैमा राम्रो भएतापनि नगरपालिकामा आधुनिक समाजमा आवश्यक पर्ने खालका विशेष सिपहरू तथा विश्वविद्यालयबाट प्राज्ञिक सर्टिफिकेट (प्रमाणपत्र) लिएर तयार भएको दक्ष जनशक्ति जस्तै डाक्टर, इन्जिनियर, मेकानिक्स, विषयगत विशेषज्ञहरूको संख्या अत्यन्त न्यून देखिन्छ। दक्ष जनशक्तिको आयस्तर उच्च हुने हुनाले विकास निर्माणमा सहयोग पुग्नुका साथै उक्त जनशक्तिको जीवनयापन गुणस्तरीय हुन्छ। यस प्रकारको जनशक्तिले दिगो विकासमा प्रत्यक्ष भूमिका खेल्दछ। नगरपालिकामा करीब ७८.०१ प्रतिशत जनसंख्या अदक्ष वा अर्धदक्ष हुनाले नगरपालिकाको दिगो विकासमा ठूलो प्रयास गर्नुपर्ने देखिन्छ। साथै मानव संसाधन विकासलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने देखिन्छ। वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

७.२ स्वास्थ्य

नेपालको संविधानले प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई राज्यबाट प्राप्त हुने आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निशुल्क प्राप्त गर्ने तथा स्वास्थ्य सेवामा सबैको समान पहुँच रहने कुरालाई मौलिक हकको रुपमै प्रत्याभूत गरेको छ । राजनितिक रूपमा ११ वडाहरूमा विभाजित यस नगरपालिकाका धेरैजसो जनताले आवश्यकताअनुसार स्वास्थ्य सुविधा लिन सकेका छैनन्। नगरका केन्द्र क्षेत्रका जनताहरूको पहुँच सहज देखिएता पनि बाँकी जनताको पहुँच केवल स्वास्थ्य चौकीसम्म रहेको छ जहाँ सबै स्वास्थ्य समस्याको समाधान संभव छैन। हेल्थपोष्टहरूमा पर्याप्त स्वास्थ्यकर्मी, स्वास्थ्य उपकरण, सामाग्री र औषधीको उपलब्धता नहुँदा समस्या झेल्नुपर्ने बाध्यता छ।

नगरपालिकामा विभिन्न वडाहरूमा स्वास्थ्य चौकी रहेका छन् तर आवश्यक भौतिक पूर्वाधार तथा दरबन्दीअनुसार स्वास्थ्यकर्मीहरू छैनन्। ग्रामीणस्तरमा उपचारात्मक स्वास्थ्य स्थिति कमजोर रहेको छ। यस नगरपालिकामा रहेको स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण निम्नअनुसार छ।

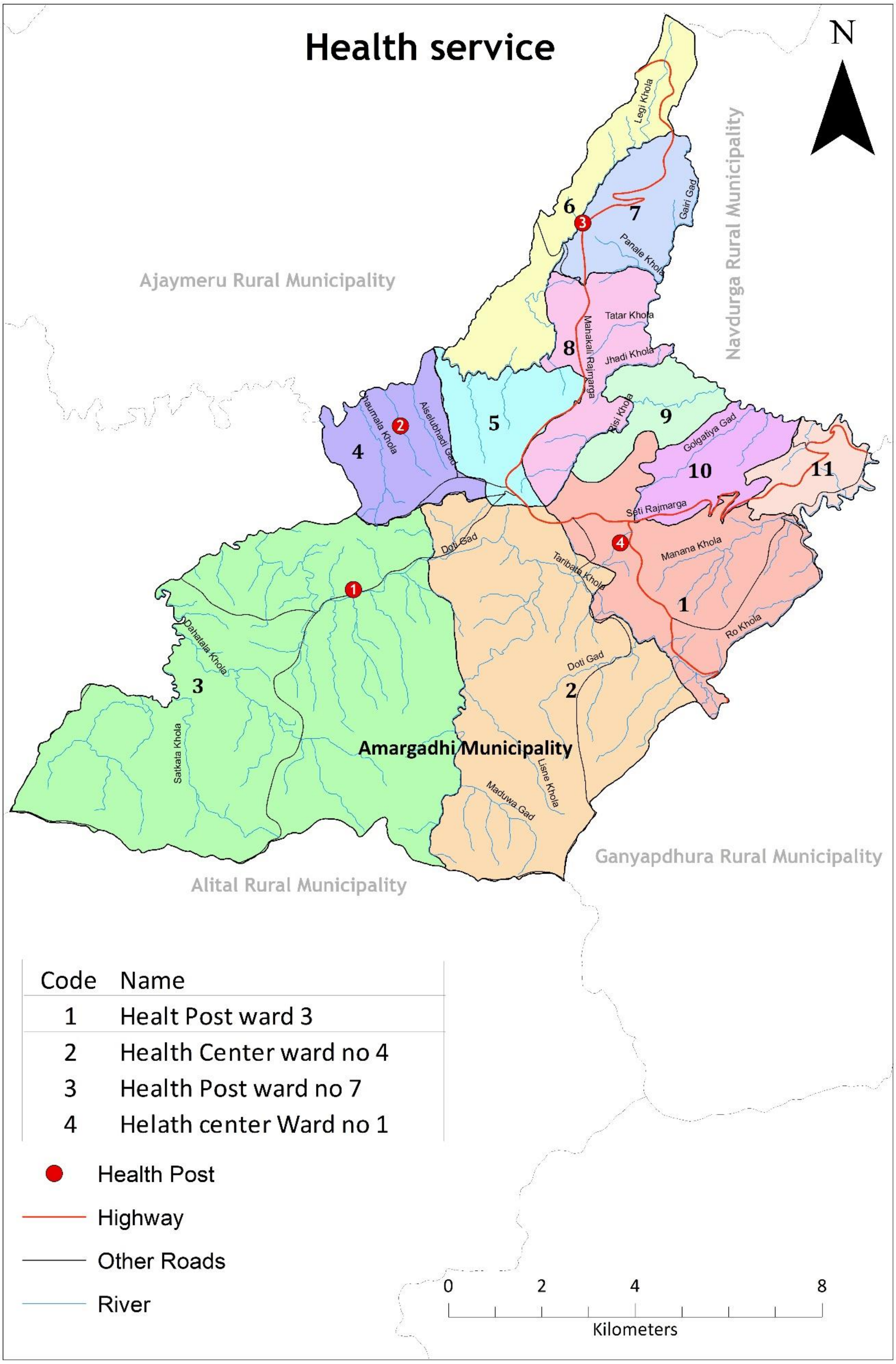

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : जि पि यस (GPS) तस्बिर सङ्कलन, २०७५

तालिका नं. १४७ : स्वास्थ्य संस्थाहरूको विवरण

क.सं.	स्वास्थ्य सेवा	संख्या	बेड संख्या
१	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय	१	
२	उप क्षेत्रिय अस्पताल	१	५०
३	प्रसुती गृह	०	
४	वाल अस्पताल	०	
५	आयुर्बेद अस्पताल	१	
६	प्राकृतिक चिकित्सा	०	
७	स्वास्थ्य चौकी	४	
८	नगर स्वास्थ्य चौकी	४	
९	प्राथमिक स्वास्थ्य स्याहार केन्द्र	०	
१०	निजी अस्पताल	२	
११	फार्मेसी	८	
१२	चिकित्सक संख्या	०	
१३	चिकित्सक अनुपात	०	
१४	क्लिनिक	२	
१५	बर्थिंङ सेन्टर:	१	
१६	पोलि क्लिनिक	१	
१७	स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराउने प्रतिशत	०	
१८	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट सुत्केरी गराउने प्रतिशत	०	
१९	सुडेनीबाट सुत्केरी गराउने प्रतिशत:	०	
२०	भिसीटी केन्द्र संख्या	१	
२१	महिला स्वयम सेविका संख्या:	७७	
२२	टि.बी. उपचार केन्द्र:	५	
२३	परिवार नियोजन का ५ विधि र ३ विधिको सेवा उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था संख्या:		
२४	बि.ओ.सी.(आधारभूत)	१	
२५	सि.ई.ओ.सी.(अपरेसन सेवा) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	१	

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, अमरगढी २०७४

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको सर्भेक्षणअनुसार करिब आधाजति जनसंख्याले गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्रबाट स्वास्थ्य सेवा लिएको देखिन्छ। आर्थिक स्थिति मजबुत भएका तथा पहूँचवाला व्यक्तिहरू मात्रले यस किसिमको सेवा उपभोग गर्न सफल भएको पाइन्छ।

यस क्षेत्रमा आपतकालीन प्रसुती सेवा (Emergency Obstetric Care) को कमीको कारणले गर्दा उत्पन्न हुने परिस्थिति नै मातृमृत्यदर (Maternal Mortality) को सबैभन्दा प्रमुख कारण बनेको छ। समस्याको पहिचान गर्ने सन्दर्भमा ज्ञानको कमी, लक्षणहरूको (Symptoms) गम्भीरता सम्बन्धी बुझाइमा कमी, औषधी उपचार

प्रणाली (Medical System) माथिको विश्वासमा कमी, स्वास्थ्य सेवाका लागि यात्रा गरिरहनुपर्ने दुरीसम्बन्धी कुराहरू, सेवाको लागत, परम्परागत विश्वास, गरिबी न्यून गर्ने सामाजिक, आर्थिक अवस्थाजस्ता विविध प्रकारका तत्वहरूको कारणले गर्दा आपतकालीन सेवामा कमी आउने गरेको देखिएको छ। नगरपालिकामा रहेको सामुदायिक अस्पतालमा विशेषज्ञ चिकित्सकहरूको (Medical Officers) संख्यामा कमी रहेको छ। दरबन्दीअनुसार डाक्टर लगायत स्वास्थ्यकर्मीहरू उपलब्ध हुन सकेको छैन ।

नगरपालिकाको विभिन्न वडाहरूमा स्वास्थ्य चौकी रहेको देखिन्छ। स्वास्थ्य संस्थाहरूमा औषधीको कमी मुख्य समस्याको रूपमा रहेको देखिन्छ । दुर्गम वडाहरूमा बस्ने परिवारहरूले स्वास्थ्य सेवाका लागि धेरै समय खर्चिनु पर्ने बाध्यता छ भने वर्षातको समयमा अझ कठिनाई झेल्नु पर्ने अवस्था छ।

७.२.१ नगरपालिकामा देखा परेका १० प्रमुख रोगहरूको विवरण

यस नगरपालिकामा पछिल्लो समय देखा परेका १० प्रमुख रोगहरूको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १४८ : रोगहरूको विवरण

क्र.सं.	प्रमुख रोगहरू	रोगीको संख्या	प्रतिशत	ओ.पि.डि.मा आउने विरामी संख्या
१	माथिल्लो स्वास नलीको संक्रमण	२९२०	६.०३	४८३७४
२	तल्लो स्वास नलीको संक्रमण	२८३२	५.८५	
३	ग्यास्टिक	२८३१	५.८४	
४	कारण थाहा नभएको ज्वरु	२४५६	५.०७	
५	टाईफाईट	२०४१	४.२१	
६	टाउको दुखाई	१६२१	३.३५	
७	चोटपटक	१५४१	३.१८	
८	स्वा प्रणालीको दीर्घ रोग	१४६३	३.०३	
९	दम	१३४६	२.७८	
१०	मुत्र मार्गको संक्रमण	१३६८	२.८२	

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.२.२ परिवार नियोजनसम्बन्धी विवरण

परिवार नियोजनबाट हुने फाइदाका बारेमा विभिन्न संघ संस्थाहरू बाट गरिएको अध्ययन अनुसन्धानबाट आमा, बच्चा र नवजात शिशुको स्वास्थ्य सुधार गर्न उल्लेखनिय भूमिका खेल्ने कुरा प्रमाणित भएको छ । साथै यसले लैङ्गिक समानता, महिलाको शिक्षा र वृति विकास गर्नको लागि सहयोग पुऱ्याउँछ। त्यस कारण गुणस्तरीय परिवार नियोजन सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले सन् १९९१ देखि प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम र परिवार नियोजन कार्यक्रमलाई विस्तार गरी अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, गाउँघर क्लिनिक र घुम्ती शिविरहरू महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवीकाद्धारा सेवा पुऱ्याउँदै आएको छ । परिवार नियोजनसम्बन्धी अस्थायी विधिहरू प्रयोगकर्ताको संख्या तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १४९ : परिवार नियोजनसम्बन्धी विवरण

विवरण		आ.व. २०७१/०७२	आ.व. २०७२/०७३	आ.व. २०७३/०७४
नयाँ प्रयोगकर्ता संख्या	पिल्स	९४	७८	९२
	डिपो	६५१	४६२	४०१
	आई.यु.सी.डी.	६०	३४	६०
	ईम्प्लान्ट	१९६	२५३	३७०
हाल प्रयोग गरिरहेकाहरूको संख्या	पिल्स	११८	७८	९२
	डिपो	८७६	७२९	७५७
	आई.यु.सी.डी.	११९	१०२	६७
	ईम्प्लान्ट	२१८	३३४	४५६
बन्ध्याकरण गराउनेको संख्या				
कण्डम वितरण संख्या		१०५३०४	६९५७३	१२०६०१

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.२.३ महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू

सन् १९९० देखि जनसंख्याको आधारमा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवीकाहरू छनौट गर्ने प्रावधानअनुसार यस अमरगढी नगरपालिकामा यस वर्षमा मात्रै वडा नं. १ र १० मा एक एक जना थप गरी कूल ७७ जना कार्यरत रहेका छन् । नेपाल सरकारको राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीतिअनुसार सन् २००० को प्रारम्भमा नै छनौट भएका महिला स्वास्थ्य स्वंयसेविकाहरूले नगरपालिका तथा नगरपालिका स्वास्थ्य चौकीहरूमा उपचारात्मक, प्रबर्द्धनात्मक तथा प्रतिकारात्मक स्वास्थ्य सेवामा उल्लेखनीय काम गर्दै आएका छन्।

७.२.४ गाउँघर क्लिनीक र नियमित खोप

खोप तथा मासिक क्लिनिकहरू सञ्चालन गर्नको लागि हरेक नगरपालिकाले विभिन्न स्थानहरूको पहिचान गर्दछ। नगरपालिकाको १२ वटा स्थानमा गाउघर क्लिनीक कार्यक्रम संचालनमा रहेको छ । यी स्थानहरूमा आश्विन महिना बाहेक क्लिनिकहरूलाई नियमित रूपमा सञ्चालन गरिएको देखिन्छ । यद्यपि तिनीहरूलाई खटाइएको कर्मचारीहरूको नियमित उपस्थिति भने कम पाइएको छ भने औषधीको आपूर्ति पनि उपलब्ध छैन। शारीरिक वृद्धिको लेखाजोखाजस्ता अन्य सेवाहरू स्वास्थ्य चौकीको तहमा मात्र उपलब्ध गराइन्छ। न.पा.का ११ ओटा स्थानमा खोप क्लिनिकहरू संचालनमा छन । १२ किसिमका विभिन्न प्राणघातक रोगहरूबाट बचाउनका लागि बच्चा जन्मेको १५ महिनाभित्र ६ वटा खोप लगाइने गरीन्छ । खोप क्लिनिक र गाउंघर क्लिनिक को वीचमा कम्तिमा पनि १५ दिनको फरक रहन्छ । नगरपालिकामा नियमित खोप कार्यक्रम नियमित रूपमा नै चालु रहेको छ तथा यसले ढाक्ने लक्षित वर्ग पनि बढ्दो क्रममा पाइएको छ। ६ किसिमका विभिन्न प्राणघातक रोगहरूबाट बचाउनका लागि बच्चा जन्मेको १ वर्षभित्र ११ वटा खोप पुरा लगाइसक्नु पर्दछ।

७.२.५ सुरक्षित मातृत्वको अवस्थाको विवरण

बालबालिकालाई गर्भमा रहँदादेखि र जन्मेपछि स्याहार तथा रेखदेख गर्न सकिएन भने उनीहरू विभिन्न रोगबाट संक्रमित हुने जोखिम हुन्छ। गर्भमा रहँदा मूलतः आमाको उमेर, पोषण, आराम, मादक तथा सुर्तिजन्य पदार्थको सेवन लगायतका अवस्थाले बालबालिकाको स्वास्थ्य निर्भर रहन्छ। बालबालिका स्वस्थ जन्मनका लागि गर्भवती महिलाले कम्तीमा पनि चारपटक नियमित स्वास्थ्य जाँच गराउनुपर्दछ र आवश्यक खोप (टि.टि) तथा आइरन, भिटामिन चक्कीहरू नियमित सेवन गर्नुपर्दछ। कम उमेरमै गर्भवती हुँदा आमा र शिशु दुवैको स्वास्थ्यमा हानिनोक्सानी पुग्ने भएकाले सरकारले कानूनी रूपमा विवाह गर्ने न्यूनतम उमेर २० वर्ष तोकिएको छ। तर नेपालमा १७ प्रतिशत किशोरीहरू (१५ देखि १९ वर्ष उमेरका) गर्भवती भएका वा आमा भइसकेका हुन्छन् (नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण-२०११)।

सरकारले स्वास्थ्य सेवा विभागमार्फत सुरक्षित मातृत्व तथा नव शिशु स्वास्थ्यका लागि समुदायमा आधारित कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको छ। यसले आमा र बालबालिकाको मृत्युदर घटाउन धेरै मद्दत पुऱ्याएको छ। तर पनि उक्त सेवाहरू कार्यक्रम केन्द्रित भएका कारण सबै लक्षित वर्गमा अझै पुग्न सकेको देखिँदैन।

ग्रामीण भेगहरूमा समयमा नै गर्भवती महिला स्वास्थ्य चौकी नपुग्दा र स्वास्थ्यकर्मी पर्याप्त नहुँदा कति शिशुहरू को मृत्यु हुने गरेको कुरा हामी सामु सर्वविदित् नै छ । यसको अवस्था बुझ्नको लागि तल यस नगरपालिकामा रहेका Birthing Center हरूको विवरण तल दिईएको छ । जसले सुरक्षित मातृ शिशुको लागि ठूलो भूमिका खेल्छ ।

तालिका नं. १५० : सुरक्षित मातृत्वको विवरण

विवरण	आ.व. २०७१/०७२	आ.व. २०७२/०७३	आ.व. २०७३/०७४
पहिलो पटक गर्भवति जाँच सेवा लिनेको संख्या	६१८	६५९	१२५५
प्रोटोकलअनुसार पहिलो पटक गर्भवति जाँच सेवा लिनेको संख्या	५७५	६४६	७२८
प्रोटोकलअनुसार ४ पटक गर्भवति जाँच सेवा लिनेको संख्या	६४७	५९९	५९०
दक्ष प्रसुतिकर्मीबाट (डाक्टर, नर्स, तालिम प्राप्त अ.न.मि.) प्रसुति गराएको जम्मा संख्या	१००६	१०४७	११९३
स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति भएको संख्या	१०६२	१०६३	११९३
प्रोटोकलअनुसार ३ पटक सुत्केरी जाँच गरेको संख्या	५७९	२४१	१६५
सुरक्षित गर्भपतन सेवा	६८०	५४०	७२४

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.२.६ १५ देखि ४९ वर्षसम्मका विभिन्न उमेर समूहका विवाहित महिलाहरूले जीवित जन्मभएका सन्तानहरूको वडागत विवरण

तालिका नं. १५१ : १५ देखि ४९ वर्षसम्मका विभिन्न उमेर समूहका विवाहित महिलाहरूले जीवित जन्मभएका सन्तानहरूको वडागत विवरण

वडा नं.	विवरण	आमाको उमेर समूह							जम्मा संख्या	प्रतिशत
		१५-१९ वर्षका महिलाको संख्या	२०-२४ वर्षका महिलाको संख्या	२५-२९ वर्षका महिलाको संख्या	३०-३४ वर्षका महिलाको संख्या	३५-३९ वर्षका महिलाको संख्या	४०-४४ वर्षका महिलाको संख्या	४५-४९ वर्षका महिलाको संख्या		
१	शिशु नभएको	१७	४५	३४	३९	४३	३७	१९	**२३४**	४०.५५
	१ शिशु	४	४९	३१	१	२	४	४	**९५**	१६.४६
	२ शिशु		८	४३	३१	२४	२६	११	**१४३**	२४.७८
	३ शिशु		६	१५	२०	१७	९	६	**७३**	१२.६५
	४ शिशु			४	२	८	३	२	**१९**	३.२९
	५ शिशु				४	३	१	३	**११**	१.९१
	६ शिशु					१			**१**	०.१७
	७ शिशु						१		**१**	०.१७
	जम्मा	**२१**	**१०८**	**१२७**	**९७**	**९८**	**८१**	**४५**	**५७७**	**१००.००**
२	शिशु नभएको	७	१९	१०	५	३	३	५	**५२**	१३.०७
	१ शिशु	२	२८	२६	११	३	३	५	**७८**	१९.६०
	२ शिशु		११	४२	३७	३१	१३	१४	**१४८**	३७.१९
	३ शिशु		२	४	२४	२२	१८	८	**७८**	१९.६०
	४ शिशु			२	३	८	१२	६	**३१**	७.७९
	५ शिशु					४	२	२	**८**	२.०१
	६ शिशु					१	१	१	**३**	०.७५
	जम्मा	**९**	**६०**	**८४**	**८०**	**७२**	**५२**	**४१**	**३९८**	**१००.००**
३	शिशु नभएको	७	४५	५९	६६	४९	३०	३५	**२९१**	९३.२७
	१ शिशु		२					१	**३**	०.९६
	२ शिशु			२				१	**३**	०.९६
	३ शिशु			१	१	२			**४**	१.२८
	४ शिशु			२	३		२		**७**	२.२४
	५ शिशु					१	१	१	**३**	०.९६
	८ वा ८ भन्दा बढी शिशु				१				**१**	०.३२
	जम्मा	**७**	**४७**	**६४**	**७१**	**५२**	**३३**	**३८**	**३१२**	**१००.००**
४	शिशु नभएको	५	२८	४२	३१	४२	३३	१९	**२००**	७४.६३
	१ शिशु		१२	७	१				**२०**	७.४६
	२ शिशु		५	१३	७	१	३	१	**३०**	११.१९
	३ शिशु			२	२	२	६		**१२**	४.४८
	४ शिशु		१	१				३	**५**	१.८७
	५ शिशु							१	**१**	०.३७
	जम्मा	**५**	**४६**	**६५**	**४१**	**४५**	**४२**	**२४**	**२६८**	**१००.००**

वडा नं.	विवरण	आमाको उमेर समूह							जम्मा संख्या	प्रतिशत
		१५-१९ वर्षका महिलाको संख्या	२०-२४ वर्षका महिलाको संख्या	२५-२९ वर्षका महिलाको संख्या	३०-३४ वर्षका महिलाको संख्या	३५-३९ वर्षका महिलाको संख्या	४०-४४ वर्षका महिलाको संख्या	४५-४९ वर्षका महिलाको संख्या		
५	शिशु नभएको	९	७९	५८	४६	३४	४६	३७	**३०९**	३०.५६
	१ शिशु	३	६०	७१	३२	७	४	१	**१७८**	१७.६१
	२ शिशु	२	१८	९०	१२६	५५	३४	२२	**३४७**	३४.३२
	३ शिशु		१	८	२५	३९	३०	२०	**१२३**	१२.१७
	४ शिशु				१८	११	९	६	**४४**	४.३५
	५ शिशु					२	२	६	**१०**	०.९९
	जम्मा	**१४**	**१५८**	**२२७**	**२४७**	**१४८**	**१२५**	**९२**	**१,०११**	**१००.००**
६	शिशु नभएको	१९	४४	४१	५६	५९	३५	३१	**२८५**	७७.८७
	१ शिशु	१	१५	९	२				**२७**	७.३८
	२ शिशु		९	७	३				**१९**	५.१९
	३ शिशु		२	६	७	२		१	**१८**	४.९२
	४ शिशु		१	४	१	३		२	**११**	३.०१
	५ शिशु					३	२		**५**	१.३७
	६ शिशु					१			**१**	०.२७
	जम्मा	**२०**	**७१**	**६७**	**६९**	**६८**	**३७**	**३४**	**३६६**	**१००.००**
७	शिशु नभएको	१०	६८	५२	५९	४६	२९	३७	**३०१**	६२.९७
	१ शिशु	३	१५	१३	२			१	**३४**	७.११
	२ शिशु	१	१४	२८	१७	३	४	७	**७४**	१५.४८
	३ शिशु		५	६	९	८	४	६	**३८**	७.९५
	४ शिशु			२	३	७	१	५	**१८**	३.७७
	५ शिशु			१	२	५		१	**९**	१.८८
	६ शिशु			१	१				**२**	०.४२
	८ वा ८ भन्दा बढी शिशु				१			१	**२**	०.४२
	जम्मा	**१४**	**१०२**	**१०३**	**९४**	**६९**	**३८**	**५८**	**४७८**	**१००.००**
८	शिशु नभएको	४	२८	२८	२८	३७	२९	३१	**१८५**	५७.१०
	१ शिशु		१३	१९	४	१	२		**३९**	१२.०४
	२ शिशु		११	१७	१८	७	३	६	**६२**	१९.१४
	३ शिशु		१	३	७	५	३	४	**२३**	७.१०
	४ शिशु			१	३	३	२		**९**	२.७८
	५ शिशु				२			२	**४**	१.२३
	६ शिशु							१	**१**	०.३१
	८ वा ८ भन्दा बढी शिशु						१		**१**	०.३१
	जम्मा	**४**	**५३**	**६८**	**६२**	**५३**	**४०**	**४४**	**३२४**	**१००.००**

वडा नं.	विवरण	आमाको उमेर समूह							जम्मा संख्या	प्रतिशत
		१५-१९ वर्षका महिलाको संख्या	२०-२४ वर्षका महिलाको संख्या	२५-२९ वर्षका महिलाको संख्या	३०-३४ वर्षका महिलाको संख्या	३५-३९ वर्षका महिलाको संख्या	४०-४४ वर्षका महिलाको संख्या	४५-४९ वर्षका महिलाको संख्या		
९	शिशु नभएको	८	२९	१६	१९	२१	१४	१०	**११७**	३२.८७
	१ शिशु	१	३०	१४	५	७	२	४	**६३**	१७.७०
	२ शिशु		१०	२२	१३	७	९	८	**६९**	१९.३८
	३ शिशु		१	६	१२	११	८	१०	**४८**	१३.४८
	४ शिशु			२	७	९	२	८	**२८**	७.८७
	५ शिशु			२		५	९	७	**२३**	६.४६
	६ शिशु				२	२	१	३	**८**	२.२५
	जम्मा	**९**	**७०**	**६२**	**५८**	**६२**	**४५**	**५०**	**३५६**	**१००.००**
१०	शिशु नभएको	८	३०	२२	१९	२३	१८	२७	**१४७**	४७.७३
	१ शिशु		१९	१२	५		१	३	**४०**	१२.९९
	२ शिशु	१	९	२५	१६	२	६	५	**६४**	२०.७८
	३ शिशु		१	८	६	७	७	४	**३३**	१०.७१
	४ शिशु				३	६	२	३	**१४**	४.५५
	५ शिशु			१	१		१	३	**६**	१.९५
	६ शिशु						२	२	**४**	१.३०
	जम्मा	**९**	**५९**	**६८**	**५०**	**३८**	**३७**	**४७**	**३०८**	**१००.००**
११	शिशु नभएको	१२	२८	११	११	१८	१३	१२	**१०५**	२५.१२
	१ शिशु	६	२९	१७	४	४		२	**६२**	१४.८३
	२ शिशु		१७	२६	२२	१६	९	११	**१०१**	२४.१६
	३ शिशु			१३	२४	१९	१८	१६	**९०**	२१.५३
	४ शिशु			४	७	५	८	१६	**४०**	९.५७
	५ शिशु				१	२		६	**९**	२.१५
	६ शिशु						४	४	**८**	१.९१
	७ शिशु						२		**२**	०.४८
	८ वा ८ भन्दा बढी शिशु						१		**१**	०.२४
	जम्मा	**१८**	**७४**	**७१**	**६९**	**६४**	**५५**	**६७**	**४१८**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका ४,८१६ जना १५ देखि ४९ वर्ष भित्रका विवाहित महिलाहरूको विभिन्न उमेरसमूह अनुसार लिइएको तथ्याङ्कअनुसार २ वटा जीवित शिशुलाई जन्मदिने महिलाहरूको संख्या सबैभन्दा धेरै १,०६० जना अर्थात् २२.०१ प्रतिशत रहेका छन् भने दोस्रोमा १ वटा जीवित शिशुलाई जन्मदिने महिलाहरूको संख्या ६३९ जना अर्थात् १३.२७ प्रतिशत रहेका छन् । उमेर समुहको आधारमा सबैभन्दा धेरै २५ देखि २९ वर्षको उमेर समुहका महिलाहरूले शिशुलाई जन्म दिएको वा आमा बनेको देखिन्छ । यो तथ्याङ्कबाट क्रमशः नगरपालिकाको परिवारको औषत आकारमा अर्थात् महिलाको महलिाको खुद प्रजनन् दर घट्दै गैरहेको संकेत पाइन्छ । परिवार नियोजन कार्यक्रमको प्रभावकारीता, शिक्षा तथा सञ्चार

माध्यमको भूमिका, प्रजनन् स्वास्थमा आएको चेतना र शिक्षाको सामाजिक र पारिवारिक जागरणमा परेको सकारात्मक प्रभावका कारण परिवारको आकार घट्ने क्रममा रहेको पाइन्छ । यस तथ्याङ्कको अर्कोपक्ष भनेको सन्ताननै नभएका महिलाहरूको जनसंख्या हो । उदाहरणका लागि १५ वर्षदेखि ४९ वर्षको उमेर पुगिसक्दा एक जीवित सन्तानसमेत नजन्माएका महिलाको संख्या २,२२६ रहेको छ । मुख्यतया महिलाको प्रजनन् स्वास्थमा भएको जटिलता, प्रजनन् स्वास्थ्यबारेको चेतनाको कमी, औषधोपचारमा पहुँचको कमी, पोषणको कमी,चुरोट तथा नशालु पदार्थको प्रयोग वंशाणुगत कारण आदिले महिलामा बाँझोपन आउन सक्ने तथ्यलाई मनन् गरी त्यसतर्फ उचित कदम चाल्नु पर्ने देखिन्छ । हाम्रो नेपाली समाजमा महिलामा बाँझोपन हुँदा देखा पर्ने महिला हिंसा तथा नकारात्मक सामाजिक व्यवहारले समेत लैङ्गिक हिंसा बढाएको तथ्य हामी सामु रहेको छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

७.२.७ शिशुहरूको जन्मदाको तौलका आधारमा शिशुहरूको विवरण

तालिका नं. १५२ : शिशुहरूको जन्मदाको तौलका आधारमा शिशुहरूको विवरण

वडा नं.	२.५ केजी भन्दा कम		२.५ केजी भन्दा बढी		जम्मा
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	३	१८.८	१३	८१.३	**१६**
२	१	१६.७	५	८३.३	**६**
३	१	३३.३	२	६६.७	**३**
४			२	१००.०	**२**
५			२८	१००.०	**२८**
६	४	५०.०	४	५०.०	**८**
७	१	२५.०	३	७५.०	**४**
८	३	१६.७	१५	८३.३	**१८**
९	२	३३.३	४	६६.७	**६**
१०	२	४०.०	३	६०.०	**५**
११	३	६०.०	२	४०.०	**५**
जम्मा	**२०**	**१९.८**	**८१**	**८०.२**	**१०१**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा वितेको १२ महिनामा जन्मेका शिशुहरूको जन्मदाको तौलका आधारमा हेर्दा जम्मा १०१ शिशु जन्मिएकोमा २.५ के.जी.भन्दा कम तौल भएका शिशुहरूको संख्या २० अर्थात् १९.८ प्रतिशत र २.५ के.जी. भन्दा बढी तौल हुनेको संख्या ८१ अर्थात् ८०.२ प्रतिशत रहेको थियो । २.५ के. जी. भन्दा कम तौलको शिशु जन्मनुमा गर्भवती हुँदा आमाको उचित स्याहार र खानपान नपुग्नु तथा आवश्यक सम्पूर्ण पोषण सहितको आहार नहुनु, धुम्रपान र किशोरी अवस्थामै आमा बन्नुजस्ता कारणहरू जिम्मेवार हुन्छन् । यस्ता शिशुहरूको शिशु मृत्युदरसमेत उच्च रहन्छ । तसर्थ यसको समाधानका लागि उपयुक्त उमेरमा विवाह, उचित खानपान र स्याहारको प्रबन्ध गर्नुका साथै गर्भवती अवस्थामा परीवारका सदस्यहरूले गर्भवतीको उचित हेरचाह पुऱ्याउनु आवश्यक हुन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

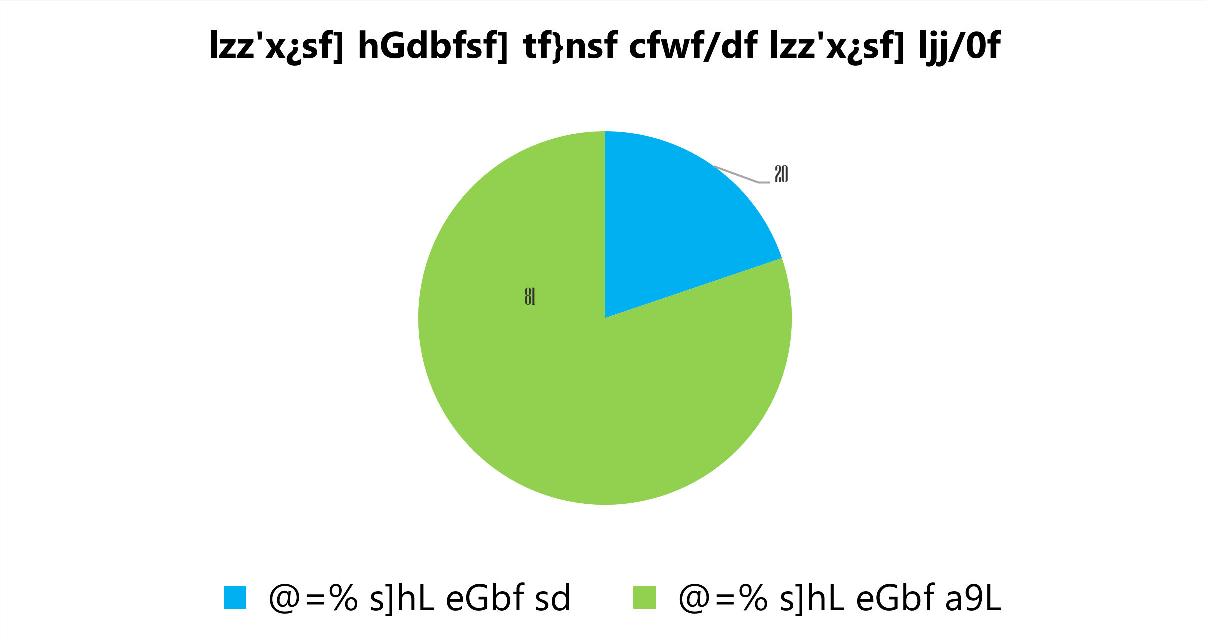

७.२.८ १५-४९ उमेरसमूहका विवाहित महिलाहरूको पहिलो बच्चा जन्मिदाको उमेरसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १५३ : १५-४९ उमेरसमूहका विवाहित महिलाहरूको पहिलो बच्चा जन्मिदाको उमेरसम्बन्धी विवरण

वडा नं.	पहिलो बच्चा जन्मिदा आमाको उमेर												जम्मा	पहिलो बच्चा जन्माउने महिलाको औषत उमेर
	१४ वर्षभन्दा कम		१५-१९ वर्ष		२०-२४ वर्ष		२५-२९ वर्ष		३०-३४ वर्ष		३५ वर्षभन्दा बढी			
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत		
१	३	०.९	१५३	४४.६	१७३	५०.४	११	३.२	३	०.९			३४३	१९.९
२	१	०.३	९१	२६.३	२०७	५९.८	४५	१३.०	१	०.३	१	०.३	३४६	२१.२
३			६	२८.६	१५	७१.४							२१	२०.१
४			१८	२६.५	४७	६९.१	३	४.४					६८	२१.१
५	५	०.७	२०५	२९.२	४१२	५८.७	७५	१०.७	५	०.७			७०२	२०.८
६			४९	६०.५	२५	३०.९	५	६.२			२	२.५	८१	२०.०
७	२	१.१	६८	३८.४	९७	५४.८	९	५.१	१	०.६			१७७	२०.१
८			३०	२१.६	८०	५७.६	२३	१६.५	३	२.२	३	२.२	१३९	२२.२
९	१	०.४	८९	३७.२	१२८	५३.६	२१	८.८					२३९	२०.२
१०			४८	२९.८	१००	६२.१	९	५.६	१	०.६	३	१.९	१६१	२१.१
११			१३६	४३.५	१६५	५२.७	१०	३.२	२	०.६			३१३	१९.९
जम्मा	१२	०.५	८९३	३४.५	१,४४९	५५.९	२११	८.१	१६	०.६	९	०.३	२,५९०	२०.६

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

कूल २,५९० महिलालाई पहिलो सन्तान जन्मिदाको उनीहरूको उमेरको बारेमा सोधिएको प्रश्नमा १२ जना अर्थात् ०.९ प्रतिशत महिला १४ वर्षभन्दा कम उमेरमा आमा बनेको तथ्यांक प्राप्त भएको छ भने ८९३ अर्थात् ३४.५ प्रतिशत महिलाले १५-१९ वर्षको बिचमा पहिलो सन्तान जन्माएको देखिन्छ। त्यसैगरी १,४४९ अर्थात् ५५.९ प्रतिशत महिला २०-२४ वर्ष उमेरमा, २११ अर्थात् ८.१ प्रतिशत महिला २५-२९ वर्ष उमेरमा र १६ जना अर्थात् ०.६ प्रतिशत महिला ३०-३४ वर्ष उमेरमा आमा बनेको देखिन्छ भने ३५ वर्षमाथि पहिलो पटक आमा बन्नेको संख्या जम्मा ९ जना अर्थात् ०.३ प्रतिशत रहेको छ।

प्रजनन स्वास्थको दृष्टिकोणबाट २० वर्ष वा सोभन्दा कम उमेरमा आमा बन्नु मातृ तथा शिशु दुवैको स्वास्थ्यबाट जोखिमपूर्ण मानिन्छ। अर्कोतर्फ मूलुकी संहितामा बीस वर्ष नपुगी विहे गर्न नपाइने कानूनी प्रावधान रहेको छ शारीरिक, मानसिक, आर्थिक रुपमा अपरिपक्व अवस्थामा गर्भाधान र सन्तान जन्माउँदा एकातर्फ अपरिपक्व, कम तौलको, शारीरिक र बौद्धिक रुपमा विकलाङ्ग शिशु जन्मन सक्ने जोखिम उच्च रहन्छ भने अर्कोतर्फ गर्भावस्थाको हेरविचार, मातृ तथा शिशुको स्याहार, खानपान, सरसफाईजस्ता विषयमा पर्याप्त जानकारी नहुँदा आमा र शिशु विभिन्न प्रकारका संक्रमणको सिकार हुन सक्ने संभावना रहन्छ ।

नेपालले सहश्राब्दि विकास लक्ष्य २०००–२०१५ का बिचमा मातृ तथा शिशु स्वास्थको क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्य गरेको छ। सन् १९९० लाई आधार वर्ष मान्दा नेपालमा कूल १००० जीवित जन्म भएका शिशुमध्ये १०८ जनाको मृत्यु हुने गरेकोमा यो संख्यामा सारभूत रुपमा गिरावट आई सन् २०१५ सम्म ३३ मा झरेको छ भने ५ वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिकाको मृत्युदर (प्रति हजार) ३८ मा झरेको छ। त्यसैगरी सन् १९९० लाई आधार वर्ष मान्दा मातृमृत्यु (प्रति एकलाख) मा ८५० रहेकोमा सन् २०१५ सम्म २५८ मा झरेको देखिन्छ भने तालिम प्राप्त स्वास्थकर्मीबाट प्रसुति गराउने महिलाको अनुपात ५५.६% पुगेको तथ्यांक देखिन्छ (Nepal and the Millennium Development Goals Final Status Report 2000-2015)। यसरी हेर्दा समग्र मातृ तथा शिशु स्वास्थको क्षेत्रमा सकारात्मक परिवर्तनका संकेतहरू देखा परिरहेका छन्।

७.२.९ नियमित खोपको विवरण

बालबालिका भविष्यका निर्माता हुन्। तसर्थ यसको लागि यिनीहरू स्वस्थ र निरोगी हुनु आवश्यक छ। शिशु र बाल्य अवस्थामा राज्यले तोकेका १२ ओटा रोग विरुद्धका ६ ओटा खोपहरू तथा अभियानको वेलामा प्रदान गरीने जुकाको औषधिहरू, हात्तिपाइले रोग विरुद्ध को औषधिहरू, आयोडिन युक्त नुन, सिफारिस गरिएको पोषिलो खाना नियमित प्रदान गर्नु पर्दछ। उनीहरूलाई बी.सी.जी. एक पटक, डि.पि.टी. तीन पटक, दादुरा एक पटक, पोलियो र भिटामिन तोकिएको मात्रामा दिनै पर्दछ। बालबालिकाहरूको लागि पाँचओटै खोपहरू नियमित पुरा मात्रामा दिनु पर्दछ। नेपाल सरकारले राष्ट्रिय खोप कार्यक्रमलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ। खोप कार्यक्रम कम खर्चिलो तथा मितव्ययी रूपमा गरिने स्वास्थ्य क्षेत्रको एउटा प्रभावकारी प्रयत्न हो। खोप कार्यक्रमले उल्लेख्य रूपमा बालमृत्युदर घटाउन र विभिन्न रोगलाई रोकथाम गर्न सहयोग पुऱ्याएको पाइन्छ। जसले गर्दा सहस्राब्दी विकास लक्ष्यको बालमृत्युदर घटाउने लक्ष्य (एम.जी.डी.-४) प्राप्त गर्न सहयोग पुगेको छ।

बालबालिकाले बाल्य अवस्थामा लगाएको खोपले बालबालिकाको स्वास्थ्य निर्धारण गर्दछ। बालक स्वस्थ रहन बाल्य अवस्थामा लगाउनुपर्ने खोपहरू सबै पुरा गर्नु पर्छ। खोप कार्यक्रम प्रभावकारी भएको खण्डमा

बाल अवस्थामा जोखिम हुने रोगहरू बाट बच्नुको साथै बाल मृत्युदर पनि कम हुन्छ । यस अमरगढी नगरपालिकामा बालबालिकामा लगाईएको खोपको विवरण निम्न अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं. १५४ : खोपसम्बन्धी विवरण

क.सं.	खोपको नाम	आ.व. २०७१/०७२	आ.व. २०७२/०७३	आ.व. २०७३/०७४
		संख्या	संख्या	संख्या
१	वि.सि.जि.	१२५	१०२	८२
२	डि.पि.टि.	१२४	१०४	७३
३	दादुरा	१२०	१२३	७६
४	पोलियो ३	१२४	१०४	७३
५	टि.टि (गर्भवती महिला)	१००	७६	८७

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, अमरगढी २०७४

तालिका नं. १५५ : खोप छोड्नेसम्बन्धी विवरण

क.सं.	विवरण	आ.व. २०७१/०७२	आ.व. २०७२/०७३	आ.व. २०७३/०७४
		प्रतिशतमा	प्रतिशतमा	प्रतिशतमा
१	वि.सि.जि. र दादुरा	४	१४	७
२	डि.पि.टि रहेपटाइटिस वि.रएच.आइ.भि १ र डि.पि.टिरहेपटाइटिस वि.रएच.आइ.भि. ३	१	३	१०
३	खोप नलगाएका बालबालिका	-	-	-

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.२.१० २ वर्षभन्दा मुनिका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण

तालिका नं. १५६ : २ वर्षभन्दा मुनिका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	पूर्णखोप पाएका बालबालिका	पूर्ण खोप नपाएका बालबालिका	थाहा नभएको	उल्लेख नभएको	जम्मा
१	५३	६	२		६१
२	४९	३			५२
३	८	१३			२१
४	८	३	३		१४
५	६४	४८	२		११४
६	४७	७	५	३	६२
७	४७	२०			६७
८		३०	५		३५
९	३१	३			३४
१०	४५	३	१		४९
११	३७	१९			५६
जम्मा	३८९	१५५	१८	३	५६५
प्रतिशत	**६८.८५**	**२७.४३**	**३.१९**	**०.५३**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकामा पूर्णखोप लगाएका बालबालिकाहरूको तथ्याङ्कलाई हेर्दा ५६५ बालबालिकाहरूमध्ये ३८९ अर्थात् ६८.८५ प्रतिशतले पूर्णरुपमा खोप पाएका छन् भने १५५ अर्थात् २७.४३ प्रतिशत बालबालिकाहरूले भने पूर्ण खोप नपाएको देखियो । यति ठूलो संख्याका बालबालिकाहरू खोपबाट टाढा हुँदा उनीहरूको

स्वास्थ्य जोखिममा पर्दछ । यसले बाल मृत्यूदर बढाउने र बालकको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गरी बाँच्न पाउने मौलिक अधिकारसमेत हनन् हुने हुँदा यसतर्फ सरोकारवालाहरूको ध्यान पुग्नु जरुरी छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

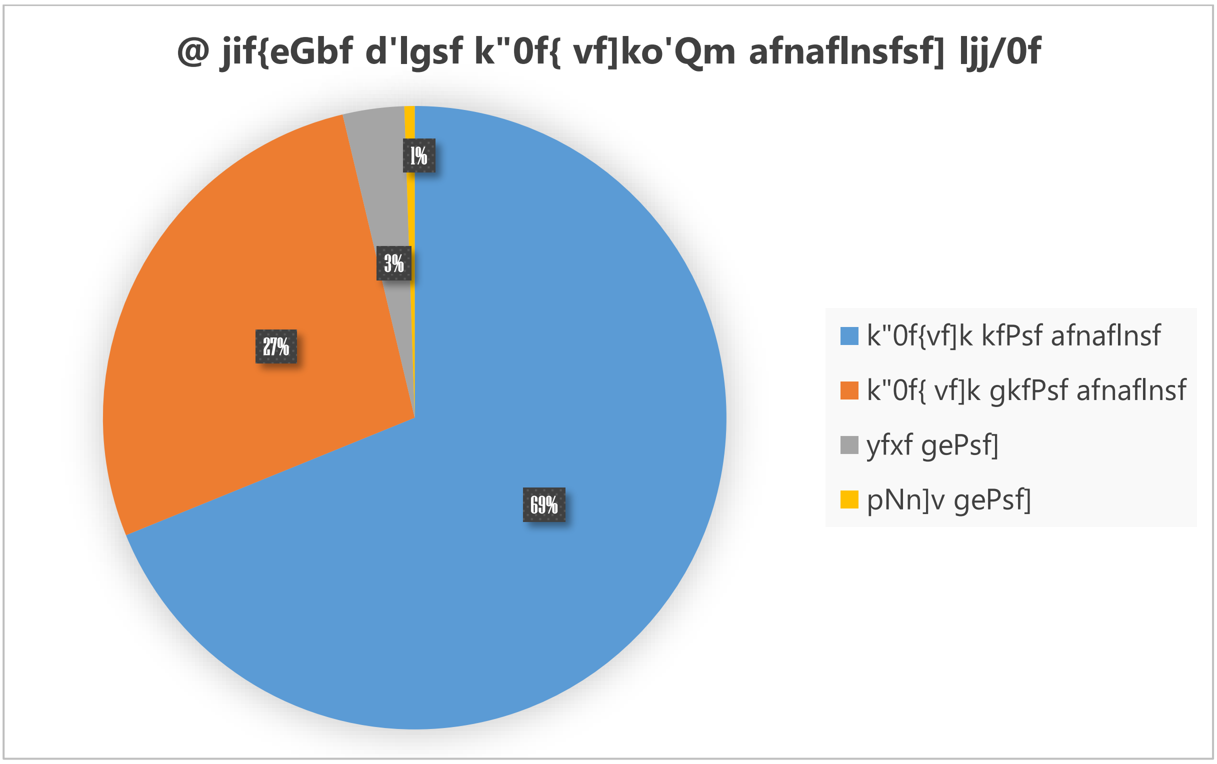

७.२.११ ५ वर्षभन्दा कम उमेरका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण

यस नगरपालिकामा पूर्णखोप लगाएका बालबालिकाहरूको तथ्याङ्कलाई हेर्दा १,७४३ बालबालिकाहरूमध्ये १,२९९ अर्थात् ७४.५ प्रतिशतले पूर्णरुपमा खोप पाएकाछन् भने ३६१ अर्थात् २०.७ प्रतिशत बालबालिकाहरूले भने पूर्ण खोप नपाएको देखियो । यति ठूलो संख्याका बालबालिकाहरू खोपबाट टाढा हुँदा उनीहरूको स्वास्थ्य जोखिममा पर्दछ । यसले बाल मृत्यूदर बढाउने र बालकको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गरी बाँच्न पाउने मौलिक अधिकारसमेत हनन् हुने हुँदा यसतर्फ सरोकारवालाहरूको ध्यान पुग्नु जरुरी छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १५७ : ५ वर्षभन्दा कम उमेरका पूर्ण खोपयुक्त बालबालिकाको विवरण

वडा नं.	पूर्णखोप पाएका		पूर्ण खोप नपाएका		थाहा नभएको		उल्लेख नभएको		जम्मा संख्या
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
१	१८८	८६.६	२३	१०.६	६	२.८			२१७
२	११६	९५.१	५	४.१	१	०.८			१२२
३	२८	४३.८	३४	५३.१	२	३.१			६४
४	३४	५७.६	१५	२५.४	१०	१६.९			५९
५	२५७	७३.९	८१	२३.३	१०	२.९			३४८
६	१३४	७५.७	२९	१६.४	७	४.०	७	४.०	१७७
७	१८०	८१.८	३२	१४.५	७	३.२	१	०.५	२२०
८	२४	१८.५	८०	६१.५	२६	२०.०			१३०
९	१०१	८२.१	१९	१५.४	३	२.४			१२३

१०	११७	८८.०	१३	९.८	३	२.३			१३३
११	१२०	८०.०	३०	२०.०					**१५०**
जम्मा	**१,२९९**	**७४.५**	**३६१**	**२०.७**	**७५**	**४.३**	**८**	**०.५**	**१,७४३**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

५.२.१२ पोषण सम्वन्धी विवरण

कुनै पनि ठाउँको पोषणको अवस्था त्यस ठाउँका बालबालिकालाई हेरेर सजिलै अनुमान लगाउन सकिन्छ। पोषित बालबालिकालाई कुनै पनि ठाउँको सामाजिक र आर्थिक विकासको सूचकको रूपमा हेर्न सकिन्छ। सरकारले पनि पोषणलाई प्राथमिकता दिई ५ वर्षमुनिका बालबालिकाहरूलाई नियमित रूपमा बालवृद्धि अनुमान गर्दै आएको छ। बालअधिकार सम्बन्धी महासंन्धी, १९८९ ले समेत बालबालिकालाई अवहेलना, बेवास्ता, हेलचेक्राइ, दुव्यर्वहार, हिंसा लगायतबाट जोगाई खाना र पोषणको अधिकार सुनिश्चित गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ। नेपालको संविधान (२०७२) ले पनि खाद्य सम्प्रभुतालाई मौलिक हकका रूपमा राखेको छ।

स्वास्थ्य र पोषण मानव जीवनको पहिलो महत्वपूर्ण आवश्यकता भएको र स्वस्थ नागरिकबिना राष्ट्रका अन्य विकास क्रियाकलापहरू प्रभावकारी हुन नसक्ने भएको हुँदा जनस्वास्थ्यको अध्ययन योजना तर्जुमा प्रक्रियाको एक महत्वपूर्ण हिस्सा हुन आउँछ । अमरगढी नगरपालिकामा राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रममा आधारित भई बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम, परिवार स्वास्थ्य कार्यक्रम, व्यवस्थापन कार्यक्रम, प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा पुनर्जागरण कार्यक्रम, रोग नियन्त्रण कार्यक्रम, स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा सञ्चार कार्यक्रम, महामारी तथा रोग नियन्त्रण कार्यक्रम तथा क्षमता विकाससम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइ आएका छन्। स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी कार्य गर्नका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूसमेत कार्यरत रहेका छन् । कार्यक्रम सञ्चालनको सहयोगका लागि नगरमा स्वास्थ्य संञ्जाल विस्तार भएको छ ।

बालबालिकाको पोषणलाई ध्यानमा राख्दै सरकारले विभिन्न पोषण कार्यक्रहरू संञ्चालन गर्दै आएको छ । जसले बालबालिकामा देखिने कुपोषणजस्ता समस्यालाई कम गर्दै गएको पाईन्छ। वर्तमान समयमा अमरगढी नगरपालिकाको पोषणको अवस्था निम्नअनुसार रहेको छ ।

तालिका नं. १५८ : विगत ३ वर्षमा पोषणको अवस्था

क्र.सं.	सुचकांकहरू	आ.व. २०७१/०७२	आ.व. २०७२/०७३	आ.व. २०७३/०७४
१	२ वर्षभन्दा मुनिको वृद्धि अनुगमन (पटक)	४	४	३
२	गर्भवती महिलाहरूका लागि आइरन चक्की वितरण (जना)	८०५	६५८	६१६
३	१८० आईरन चक्की पाएका गर्भवति महिलाहरूको संख्या	१४८१	६०२	४७४
४	गर्भवती महिलाहरूले प्राप्त गरेको जुकाको औषधी (जना)	७७७	६५८	६१६
५	भिटामिन ए पाएका सुत्केरी महिलाहरूको संख्या	११३४	१०५६	१२२४

६	६ महिनादेखि ५ वर्षसम्मका वच्चाहरूलाई खुवाएको भिटामिन ए (जना)	१९२०	३३९४	३३८७
७	१ देखि ५ वर्षभन्दा मुनिको वृद्धि अनुमान (पटक)			

स्रोत : जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.२.१३ दीर्घ रोगको प्रकार अनुसार दीर्घ रोगीहरूको जनसंख्या विवरण

नगरपालिकामा रहेका कूल जनसंख्यामध्ये दीर्घ रोगका कारण पिडितहरूको संख्या ४०७ रहेको छ । यीमध्ये सबैभन्दा बढी बाथ/हाडजोर्नीसम्बन्धी समस्या भएका ११०, दोस्रोमा रक्तचाप हुनेहरू ५०, तेस्रोमा ग्यास्ट्रिक/अल्सर/अन्द्राको रोग हुनेहरू ४९ रहेका छन् भने दम रोगी, मुटु रोगी, महिलासम्बन्धी रोगी, श्वासप्रश्वास सम्बन्धी रोगीहरूको संख्यासमेत धेरै रहेको छ । विशेषगरी खानपान र जीवनशैली, धुम्रपान, मध्यपान, शारीरिक व्यायामको कमी, मानसिक चिन्ता तथा बंशाणुगत कारणले दीर्घ रोगहरू लाग्दछन् । तसर्थ यस्ता रोगहरू कम गर्न व्यापक जनचेतना फैलाउने खालका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । विस्तृत विवरण नक्सामा र तालिका प्रस्तुत गरिएको छ ।

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

तालिका नं. १५९ : दीर्घरोग रोगको प्रकार अनुसार जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	मुटुसम्बन्धी रोग	श्वासप्रश्वाससम्बन्धी रोग	दम	छारेरोग	अर्बुद (क्यान्सर)	मधुमेह	मृगौलासम्बन्धी रोग	कलेजोसम्बन्धी रोग	बाथ/हाडजोर्नी दुख्ने	प्रसुतिसम्बन्धी	पेशागत बिरामी	रक्तचाप	ग्यास्ट्रिक/अल्सर/आन्द्राको रोग	*अन्य	दीर्घरोगबाट पिडित जनसंख्या
१	४	२	१७			१	१		३			३	२	२	**३५**
२	४	४	१	१		१			३			२			**१६**
३	२	९							२	१				३	**१७**
४	५	१				१			३	१					**११**
५	९	३३	८			१०	४	१	५९	२	१	४२	३२	८	**२०९**
६	३		१							१					**५**
७	५		२			१			६						**१४**
८	१														**१**
९	२	५	१		१				६				२	२	**१९**
१०	५	१	८		२				१४			३	५		**३८**

११	३	७	५				४		१४				८	१	४२
जम्मा	४३	६२	४३	१	३	१४	९	१	११०	५	१	५०	४९	१६	४०७
प्रतिशत	१०.५७	१५.२३	१०.५७	०.२५	०.७४	३.४४	२.२१	०.२५	२७.०३	१.२३	०.२५	१२.२९	१२.०४	३.९३	१००.००

***माथि उल्लेखित रोगबाहेक अन्य दीर्घ रोगहरू जस्तै स्नायूसम्बन्धी, कुष्ठरोग, एलर्जी, छारे रोग आदि**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

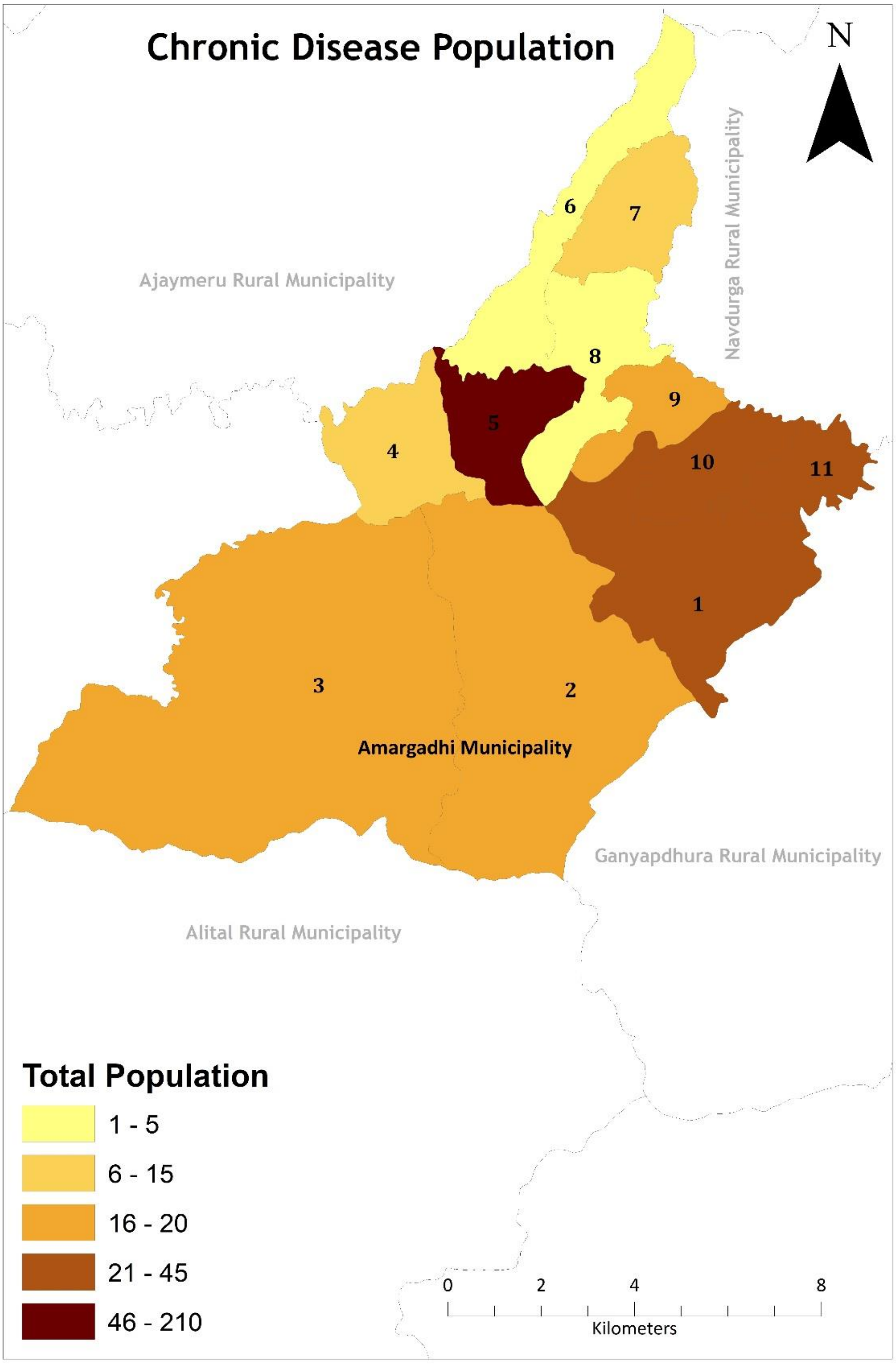

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.३ महिला तथा बालबालिका

७.३.१ महिलासम्बन्धी विवरण

कूल जनसङ्ख्याको आधा हिस्साभन्दा बढी ओगटेका महिलाहरू अझै पनि देश विकासको मुल प्रवाहमा उल्लेखनीयरुपमा आउन सकेका छैनन् । महिला सहभागिता,सशक्तिकरण तथा विभिन्न कार्यक्रमहरू पछिल्लो समयमा हुँदै आए पनि समान सहमागिता र लैङ्गिक समता भने कायम हुन सकेको देखिँदैन । यसको कारण समाजमा व्याप्त असमान शक्ति सम्बन्घ, पितृसत्तात्मक सोच तथा सामाजिक संरचना आदि रहेका छन् जसको फलस्वरुप महिलाहरू आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, राजनैतिक र शैक्षिकरुपमा अझै पनि तुलनात्मकरुपमा पछाडि परेको देखिन्छ ।

विकासमा महिलाहरूको समानुपातिक र सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्न उनीहरूको आर्थिक र सामाजिक जीवनस्तर अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ अभियानका रुपमा आ.व.२०३८/०३९ देखि ५ जिल्लाबाट सुरु भएको महिला विकास कार्यक्रम हाल नेपालको ७५ जिल्लामा विस्तार भएको छ । महिला विकास कार्यक्रम महिला विकास र सशक्तिकरणको लागि एउटा महत्वपूर्ण प्रयास हो । ग्रामीण विपन्न महिलाहरूलाई समूह, समिति, संस्थामा संगठित गराई जनचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास गरी सामाजिक तथा आर्थिकरुपमा सशक्त बनाउन, सामाजिक विभेद र लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध जागरुकता बढाउन यस कार्यक्रमले प्रमुख भूमिका निर्वाह गर्दै आईरहेको छ ।

महिला हक, अधिकार र शसक्तिकरणका लागि विभिन्न गैर सरकारी संघ संस्था तथा सरकारी निकायहरूबाट कामहरू शसक्त रूपमा भईरहेको छ । अझ नेपालको संविधान २०७२ मा महिलासम्बन्धी हकसमेत सुनिश्चित गरिएको छ । नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ को धारा ३८ ले देहाय बमोजिमको महिलाको हक सुनिश्चित गरेको छ ।

- ✓ प्रत्येक महिलालाई लैंगिक भेदभाव विना समान वंशीय हक हुनेछ ।
- ✓ प्रत्येक महिलालाई सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्यसम्बन्धी हक हुनेछ ।
- ✓ महिला विरुद्ध धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक परम्परा, प्रचलन वा अन्य कुनै आधारमा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य, मनोवैज्ञानिक वा अन्य कुनै किसिमको हिंसाजन्य कार्य वा शोषण गरिने छैन । त्यस्तो कार्य कानूनबमोजिम दण्डनीय हुनेछ र पीडितलाई कानूनबमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ ।
- ✓ राज्यका सबै निकायमा महिलालाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने हक हुनेछ ।
- ✓ महिलालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने हक हुनेछ ।
- ✓ सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिलामा दम्पतीको समान हक हुनेछ ।

विशेषगरी गर्भवती महिलाहरूको निःशुल्क वा न्यूनतम् शुल्कमा स्वास्थ्य परिक्षण गर्न तथा महिलाहरूमा देखिने स्तन क्यान्सर र पाठेघर क्यान्सरको अग्रीम पहिचान र न्यूनिकरणका लागि विशेष पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ । जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय एवं अन्य सम्बद्ध स्वास्थ्य संस्थाहरूसँग समन्वय गरी मातृशिशु स्वास्थ्य तथा क्षयरोग नियन्त्रणका क्षेत्रमा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरूका लागि स्थायित्व, वृत्तिविकास तथा पुनर्ताजगिजस्ता कार्यक्रम ल्याई महिलाहरूका लागि लघु उद्यम व्यवसाय तालिम प्रदान गरी उद्यम व्यवसाय मार्फत आर्थिक रुपमा सबल बनाउनु पर्ने देखिन्छ । आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक तथा साँस्कृतिक

सशक्तिकरण गर्दै नगर विकासमा महिलाहरूको समान सहभागिता गराउन अझैपनि उनीहरूलाई थप प्रोत्साहन गर्नुपर्ने देखिन्छ । सामाजिक क्षेत्रमा उदाहरणीय कार्य गर्ने आमा समूह, टोल विकास संस्था, महिला समन्वय समिति तथा महिलासम्बन्धी संघसंस्थालाई संस्थागत विकासका लागि विभिन्न कार्यक्रम संचालन गर्न प्रोत्साहन गर्नु पर्दछ । महिला तथा बालबालिकाका लागि सामुदायिक कार्यप्रक्रियालाई वडाहरूमा विस्तार गर्ने तथा सामाजिक परिचालन प्रवर्द्धन कार्यलाई निरन्तरता दिई लक्षित समूहतर्फ सबै समूह र वर्गको सहभागिता हुने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरि समावेशी अवधारणा अनुरुप स्थानीय शासन र विकासमा महिलाको संलग्नता वृद्धि गर्न विभिन्न क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू ल्याउनुपर्ने देखिन्छ । नगरपालिकामा महिला हिंसासम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १६० : आमा समूहको विवरण

क.सं.	आमा समूहको नाम	ठेगाना (वडा नं. सहित)	सदस्य संख्या
१	स्वकृति आमा समुह	अमगरढी ९	१०
२	सौगात आमा समुह	अमगरढी ९	१५
३	सृष्टी आमा समुह	अमगरढी ९	१५
४	सन्तोषी आमा समुह	अमगरढी ९	१४
५	सगुन आमा समुह	अमगरढी ९	१६
६	सन्जिवनी आमा समुह	अमगरढी ९	१७
७	सम्झना आमा समुह	अमगरढी ९	२१
८	सौभाग्य आमा समुह	अमगरढी ९	१३
९	स्नेहा आमा समुह	अमगरढी ९	१८
१०	श्रृजना आमा समुह	अमगरढी ९	१९
११	शान्ति आमा समुह	अमगरढी ९	१२
१२	सपना आमा समुह	अमगरढी ९	२६
१३	सगिनी आमा समुह	अमगरढी ९	२०
१४	कैलपाल आमा समुह	अमरगढी २ मौरोडा	-
१५	भगवती आमा समुह	अगरगढी २ मतरगाउँ	-
१६	कैलपाल आमा समुह	अमरगढी १ मौरोडा	-
१७	कैलपाल आमा समुह	अगरगढी २ जोसिना	-
१८	कैलपाल आमा समुह	अगरगढी २ कारिगाउँ	-
१९	त्रिपुरासुन्दरी आमा समुह	अगरगढी २ सेरा	-
२०	डुडेश्वर आमा समुह	अगरगढी ३ साउनगाउँ	-
२१	भवानीस्थान आमा समुह	अगरगढी ३ गुजरलेक	-
२२	त्रिपुरासुन्दरी आमा समुह	अगरगढी ३ हटगाउँ	-

क्र.सं.	आमा समूहको नाम	ठेगाना (वडा नं. सहित)	सदस्य संख्या
२३	कैलपाल आमा समुह	अगरगढी ३ चमसाल	-
२४	असिग्राम आमा समुह	अगरगढी ३ मडगाउँ	-
२५	श्री केदारनाथ आमा समुह	अगरगढी ३ लरडा	-
२६	वैजनाथ आमा समुह	अगरगढी ३ चिरिकिट्टे	-
२७	श्री भगवती आमा समुह	अगरगढी ३ रजौडा	-
२८	श्री वैजनाथ आमा समुह	अगरगढी ३ कोडगाउँ	-
२९	भगवती आमा समुह	अमरगढी ६ छचेडा	-
३०	पोखरेल आमा समुह	अमरगढी ७ जोशीगाउँ	-
३१	भूमिराज आमा समुह	अमरगढी ७ रउतगाउँ	-
३२	भैरव आमा समुह	अमरगढी ७ कोरगाउँ	-
३३	उग्रतारा आमा समुह	अमरगढी ६ छचोडा	-
३४	वेताल आमा समुह	अमरगढी ७ सिरोला	-
३५	सरस्वती आमा समुह		-
३६	दुधधारी आमा समुह	अमरगढी ६ दुमडा	-
३७	कैलपाल आमा समुह	अमरगढी ७ भटगाउँ	-
३८	समैजी आमा समुह	अमरगढी ६ दुमडा	-
३९	शैलेश्वर आमा समुह	अमरगढी ७ सल्लागाउँ	-
४०	कैलास आमा समुह	अमरगढी ६ दुमडा	-
४१	दिपज्योती आमा समुह	अमरगढी ७ सिरोला	-
४२	शिवपार्वती आमा समुह	अमरगढी ७ सिरोला	-

स्रोत : महिला तथा बाल बालिका कार्यालय, २०७४

७.३.२ बालबालिकासम्बन्धी विवरण

अन्तराष्ट्रिय स्तरमा १८ वर्षभन्दा मुनिका बालबालिकालाई बालक/बालिका भनिन्छ भने नेपालको बालबालिकासम्बन्धी ऐन २०४८ ले १६ वर्षभन्दा मुनिका सम्पूर्ण मानिसहरूलाई बालबालिका हुन् भनेर परिभाषित गरेको छ। बालबालिका भविष्यका कर्णधार हुन्। बालबालिका साझा भविष्य हुन र उनीहरूको स्वतन्त्रता, अधिकार, संरक्षण, विकास र जीवनस्तर सुधारको लागि सामूहिक प्रतिवद्धता र साझा प्रयास आवश्यक छ भन्ने कुरा महसुस गरी संयुक्त राष्ट्र संघले सन् सन् १९८९ नोभेम्बरमा बाल अधिकारसम्बन्धी महासन्धी पारित गरे पछि हरेक वर्ष नोभेम्बर २० का दिन अन्तराष्ट्रिय बाल दिवस मनाइन्छ। नेपालको संविधान २०७२ ले बालबालिकासम्बन्धी थुप्रै हक अधिकारहरू समेटेको छ। नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ को धारा ३९ मा देहाय बमोजिमको बालबालिकाको हकको व्यवस्था गरिएको छ।

१ प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो पहिचान सहित नामकरण र जन्मदर्ताको हक हुनेछ ।

२ प्रत्येक बालबालिकालाई परिवार तथा राज्यबाट शिक्षा, स्वास्थ्य, पालन पोषण, उचित स्याहार, खेलकूद, मनोरञ्जन तथा सर्वाङ्गीण व्यक्तित्व विकासको हक हुनेछ ।

३ प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बाल विकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ ।

४ कुनै पनि बालबालिकालाई कलकारखाना, खानी वा यस्तै अन्य जोखिमपूर्ण काममा लगाउन पाइने छैन ।

५ कुनै पनि बालबालिकालाई बाल विवाह, गैरकानूनी ओसारपसार र अपहरण गर्न वा बन्धक राख्न पाइने छैन ।

६ कुनै पनि बालबालिकालाई सेना, प्रहरी वा सशस्त्र समूहमा भर्ना वा प्रयोग गर्न वा सांस्कृतिक वा धार्मिक प्रचलनका नाममा कुनै पनि माध्यम वा प्रकारले दुर्व्यवहार, उपेक्षा वा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य वा अन्य कुनै प्रकारको शोषण गर्न वा अनुचित प्रयोग गर्न पाइने छैन ।

७ कुनै पनि बालबालिकालाई घर, विद्यालय वा अन्य जुनसुकै स्थान र अवस्थामा शारीरिक, मानसिक वा अन्य कुनै किसिमको यातना दिन पाइने छैन ।

८ प्रत्येक बालबालिकालाई बाल अनुकूल न्यायको हक हुनेछ ।

९ असहाय, अनाथ, अपांगता भएका, द्वन्द्वपीडित, विस्थापित एवं जोखिममा रहेका बालबालिकालाई राज्यबाट विशेष संरक्षण र सुविधा पाउने हक हुनेछ ।

१० उपधारा (४), (५), (६) र (७) विपरीतका कार्य कानूनबमोजिम दण्डनीय हुनेछन् र त्यस्तो कार्यबाट पीडित बालबालिकालाई पीडकबाट कानूनबमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ ।

यो सँगै बालबालिकाहरूको अधिकारसम्बन्धी महासन्धीमा ५० औं देशहरूमध्ये नेपालपनि एक हस्ताक्षर कर्ता हो । संविधानमा बालबालिकासम्बन्धी हकको सुनिश्चितता र विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाको प्रयासको बावजुत घरेलु कामदारको रुपमा खटिएका बालबालिकाहरू, उद्योग तथा कलकारखानामा कडा श्रममा खटिएका बालबालिकाहरू, शिक्षा बाट बञ्चित रहेका बालबालिकाहरू, बाँच्न पाउने नैसर्गिक अधिकार संविधानमा सुनिश्चित भएर पनि जन्मन नपाई जन्मने अधिकार खोसिएका बालबालिकाहरू र बाल अधिकारको उपयोगबाट टाढा रहेका बालबालिकाहरूको उदाहरणहरू समाजमा हामी सामु छर्लङ्ग नै छन् । यसरी समाजमा हुने गरेका बाल श्रम तथा बाल अधिकार बाट बंञ्चित बालबालिकाहरूको लागि अझै सरकार, नागरिक समाज सचेत रहन जरुरी छ । यस नगरपालिकामा रहेका परिवार बिहिन बालबालिकाहरूको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

७.३.३ बालश्रमको अवस्था

बालबालिकालाई सामाजिक वा आर्थिक लाभका लागि श्रममा संलग्न गराउनु बालश्रम हो। नेपालमा कानूनले बालबालिकाको उमेरका आधारमा स्वीकार्य र अस्वीकार्य कामहरू तोकेको छ। १३ वर्ष उमेर नपुगेका बालबालिकाहरूलाई श्रमिकका रूपमा काममा लगाउन हुदैन भने १४ वर्षदेखि १५ वर्षसम्मकालाई खासखास क्षेत्रको हलुका र विशेष सुविधाका काममा लगाउन पाइन्छ। कुनै पनि बालबालिकालाई जोखिमपूर्ण काममा लगाउन पाइदैन। तथापि सुरक्षित वातावरणमा नयाँ-नयाँ कुरा सिक्ने, जान्ने, पढ्ने,

बुझ्ने उमेरमा नेपालका धेरै बालबालिकाहरू बालश्रमिकका रूपमा काम गर्न बाध्य छन्। आफ्ना बालापनलाई कडा श्रमसँग साटिरहेका छन्। काम गर्नु पर्नाले शिक्षाबाट बञ्चित हुनुदेखि शोषण र दुर्व्यवहारबाट धेरै बालबालिका पिडित भएका छन्। नेपालमा बालश्रमका बारेमा विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरूमा साना-ठुला अध्ययन भए तापनि आवधिक, एकिकृत, आधिकारिक तथ्याङ्क तथा जानकारीको भने अभाव छ। बालश्रम नेपाली बालबालिकाको एक दुःखद यथार्थ हो ।

बालबालिकालाई श्रममा लगाइनु बालअधिकार विपरित कार्य हो। यसैगरी नेपालले राज्य पक्षका रूपमा अनुमोदन गरिसकेको संयुक्त राष्ट्रसंघका बाल अधिकारसम्बन्धी महासन्धी, १९८९, अन्तराष्ट्रिय श्रम संगठनको रोजगारीको न्यूनतम उमेरसम्बन्धी महासन्धी नं १३८ तथा निकृष्ट प्रकारको बालश्रम सम्बन्धी महासन्धी नं. १८२ तथा सिफारिश नं १९० ले पनि राज्यलाई बालश्रमविरुद्ध थप उत्तरदायित्व बहन गर्न प्रेरित गरेको छ।

७.३.४ बालक्लब

बालबालिकाहरू संगठित भई आफुसँग सरोकार राख्ने विषयमा छलफल गर्न, प्रतिनिधित्व गर्न र आफ्नै क्षमता विकास, सचेतना लगायत बाल अधिकारको संरक्षण प्रबर्द्धनमा विविध क्रियाकलाप गर्न नेपालमा बाल-समूह, बाल क्लव, बालअधिकार मञ्च आदिका रूपमा बालबालिकाहरू क्रियाशिल रहेका छन्। बालक्लब, बाल-सहभागिताको एक शसक्त माध्यम बनेको छ। जसलाई बालबालिकासँग सम्बन्धित थुप्रै नीतिगत दस्तावेजहरूमा पनि उल्लेख गरिएको छ। बालबालिकाहरूलाई समूहमा आवद्ध गराउन र उनीहरूसँग सरोकार राख्ने विषयमा मत व्यक्तका गर्नका लागि विभिन्न स्तरका नीति तथा योजना निर्माणदेखि कार्यान्वयन र अनुगमनसम्म बालक्लबको प्रतिनिधित्वलाई मान्यता दिइएको छ।

व्यक्तिगतरूपमा नगरपालिकामा बालबालिकाको सहभागिता, सक्रियता र नेतृत्वमा गठन गरिएका बालक्लबहरूले बाल अधिकारसम्बन्धी चेतनामुलक कार्यहरू गरिरहेको छन्। बालक्लबहरूले संचालन गरेका कार्यक्रमहरूमा (१) जन्मदर्ता प्रचारात्मक अभियान, (२) विद्यालय भर्ना अभियान, (३) बालश्रम न्यूनीकरण कार्यक्रम, (४) बालसहभागिता अभिवृद्धि कार्यक्रम, (५) बालबालिकालाई प्रदान गरिने खोप प्रचार कार्यक्रम, (६) निशुल्क शिक्षा प्रचारात्मक र प्रबर्द्धनात्मक कार्यक्रम, (७) भयरहित वातावरणमा शिक्षा पाउने अधिकारबारे प्रचारप्रसार, (८) वातावरणीय सुधार कार्यक्रम, (९) अभिभावक चेतनाशिक्षा कार्यक्रम र (१०) बालविवाह उन्मुलनसम्बन्धी प्रचारात्मक कार्यक्रम प्रमुख रहेका छन्। नगरमा भएका बालक्लबहरू विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १६१ : बालक्लबको विवरण

बालक्लबको कूल संख्या	विद्यालयमा आधारित वालक्लवहरू			समुदायमा आधारित वालक्लवहरू			
	बालिका	बालक	जम्मा	बालक्लबको कूल संख्या	बालिका	बालक	जम्मा
				३८	३३९९	४१६९	७५६८

स्रोत : महिला तथा बालबालिका कार्यालय, अमरगढी २०७४

७.४ खानेपानी, सरसफाई तथा ढल निकास

७.४.१ खानेपानी

बसोबास र स्वास्थ्यका हिसाबले नगरपालिका स्वच्छ र सफा हुनुपर्छ। खानेपानी स्वच्छ जीवनको प्रमुख आधार हो। खानेपानी सुरक्षित नहँदा विभिन्न दुषित तथा असुरक्षित पानी बाट लाग्ने रोगको जोखिम हुन्छ। खानेपानी सुरक्षित राख्न त्यस ठाउँको वातावरण पनि सफा र स्वच्छ रहनु पर्दछ। खानेपानीमा प्रयोग गरिएको स्रोत र चर्पीको उपलब्धताको आधारमा नगरपालिकाको स्वास्थ्य स्थिति निर्धारण गर्न सकिन्छ। सुरक्षित खानेपानीको प्रयोगबाट विभिन्न रोगको जोखिम न्युनीकरण गर्न सकिन्छ।

७.४.२ खानेपानीको स्रोतको आधारमा परिवारहरूको विवरण

तालिका नं. १६२ : खानेपानीको स्रोतको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	धारा/पाइप	ट्युबवेल/हाते पम्प	ढाकिएको इनार/कुवा	खुला इनार/कुवा	मुलको पानी	नदी/खोला	जार	*अन्य	जम्मा
१	४८२	१		११	१८	७			५१९
२	३१०	१		२	८४	१			३९८
३	३२५				२	७		१	३३५
४	२२७		२८	३	२२				२८०
५	९४१	१	२	२	११०	३	२		१,०६१
६	३१२		३		२	२			३१९
७	४५७	१		१	२०				४७९
८	२६२	१	८	६	१४				२९१
९	२१२			२५	१०१	९			३४७
१०	३१३				५०				३६३
११	२९७			१	१७७				४७५
जम्मा	४,१३८	५	४१	५१	६००	२९	२	१	४,८६७
प्रतिशत	८५.०२	०.१०	०.८४	१.०५	१२.३३	०.६०	०.०४	०.०२	१००.००

***माथि उल्लेखित स्रोतबाहेक मूल, झरना, कूलो, आकासे पानी, हिउँ, असिना आदि।**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

यस नगरपालिकामा रहेका ४,८३७ परिवारहरूमध्ये धारा/पाइप पानी पिउने परिवारको संख्या ८५.०२ प्रतिशत भएकाले सामान्यतया धेरैजसो घरपरिवारले धारा तथा पाइप पानी पिउने गर्दछन् भन्दा हुने देखिन्छ। यद्यपि दोस्रोमा भने प्राकृतिक मूलको पानी पिउने परिवारको संख्या ६०० अर्थात् १२.३३ प्रतिशत रहेका छन्। धारा तथा पाइपको पानीको गुणस्तर सुनिश्चित गरी पिउँदा पानीजन्य रोगहरूबाट सुरक्षित रहन सकिन्छ। यसर्थ यसप्रकारको पिउने पानीको आपूर्ति प्रणाली सुरक्षति हुनु जरुर्री छ। अन्य श्रोत प्रयोग गर्नेको संख्या नगन्य रहेको छ। (वडागत रुपमा विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

Sustainable Development Goals Status & Roadmap: २०१६ - २०३० का अनुसार (SDG - 6) आधार वर्ष २०१५ मा नेपालमा सुरक्षित पिउने पानी उपभोग गर्ने जनसंख्या १५% मात्र देखिन्छ। दिगो विकास लक्ष्य अनुगमन ढाँचासमेत उल्लेख भएको उक्त दस्तावेजअनुसार यो जनसंख्या क्रमश वृद्धि गर्ने अपेक्षा गरिएको छ। जसअनुसार २०१९ मा ३५%, २०२२ मा ५०%, २०५५ मा ६५% हुँदै सन् २०३० सम्म सुरक्षित पिउने पानी प्रयोग कर्ता कूल जनसंख्याको ९०% हुने महत्वाकांक्षी लक्ष्य राखिएको छ। उक्त

राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्तिमा टेवा पुऱ्याउन तथा आम मानिसको जनस्वास्थमा सुधार गर्न पानी प्रयोग गर्दा पानीको उपयुक्तताको परीक्षण र सुरक्षाको उपायहरूबारे व्यापक जनजागरण फैलाउनु पर्ने देखिन्छ ।

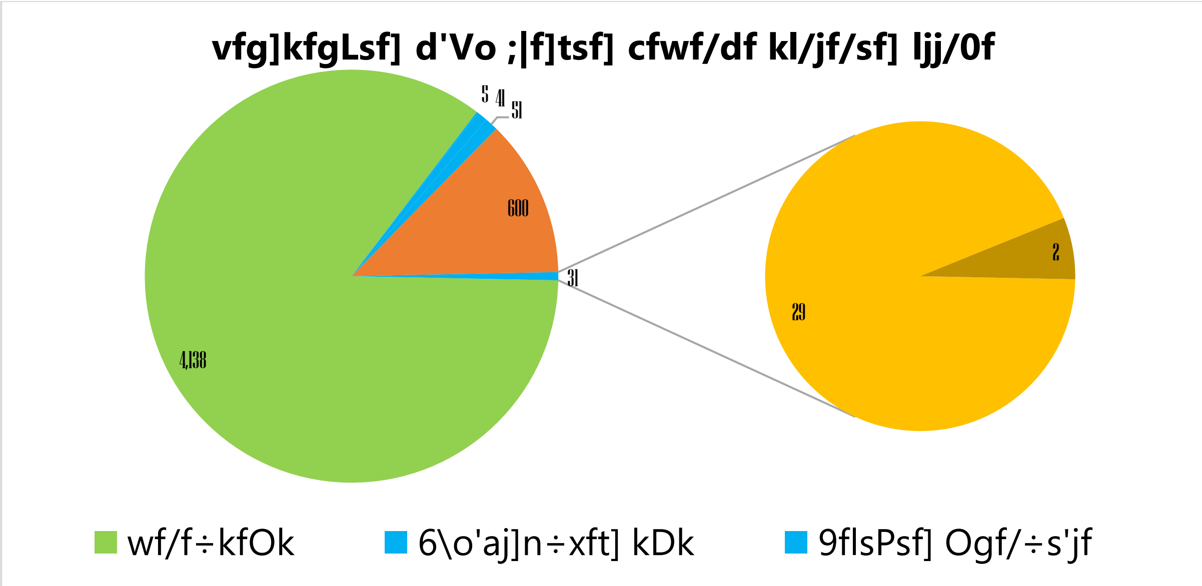

७.४.३ परिवारले प्रयोग गरेको पानीको श्रोतको स्वामित्वको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ घरपरिवारहरूमध्ये १,९८७ अर्थात् ४७.९६ प्रतिशत घरपरिवारको पानीको स्रोत निजी रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ भने सार्वजनिक स्रोत प्रयोग गर्ने १,६३२ अर्थात् ३९.३९ प्रतिशत, सामुदायिक धारा प्रयोग गर्ने ५०५ अर्थात् १२.१९ प्रतिशत, अरुको धारा वा पानीको स्रोत प्रयोग गर्ने १७ अर्थात् ०.४१ प्रतिशत र अन्यमा २ अर्थात् ०.०५ प्रतिशत रहेका छन् । परिवारलाई आवस्यक पर्ने पानीजस्तो आधारभूत आवस्यकताको स्रोत निजी स्वामित्वमा हुनु राम्रो भएतापनि पानीको उपलब्धताको स्थिति र गुणस्तरले परिवारको स्वास्थ्य र गुणस्तरीय जीवनमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्दछ । पानीको गुणस्तर वैज्ञानिक परीक्षण नगरी पिउँदा स्वास्थ्यमा जोखिम रहन्छ । स्वास्थ्यसम्बन्धी योजना निर्माणमा यस तथ्याङ्कले अहम् भूमिका खेल्दछ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १६३ : परिवारले प्रयोग गरेको पानीको श्रोतको स्वामित्वको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	निजी	सार्वजनिक	सामुदायिक	अरुको घरको धारा	*अन्य	जम्मा
१	१५८	२२९	९६			४८३
२	१५६	१३५	२०			३११
३	११९	१९८	६		२	३२५
४	१४५	७३	८	१		२२७
५	८९५	३५	१	११		९४२
६	९०	२२०	२			३१२
७	२५६	१२५	७६	१		४५८
८	६१	१७७	२५			२६३
९	५४	८८	६८	२		२१२
१०	३१	८०	२०२			३१३
११	२२	२७२	१	२		२९७
जम्मा	१,९८७	१,६३२	५०५	१७	२	४,१४३
प्रतिशत	४७.९६	३९.३९	१२.१९	०.४१	०.०५	१००.००

***माथि उल्लेखित स्वामित्व प्रकारका बाहेक प्राकृतिक श्रोत, सार्वजनिक वा संस्थागत श्रोतहरू हुन सक्ने ।**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

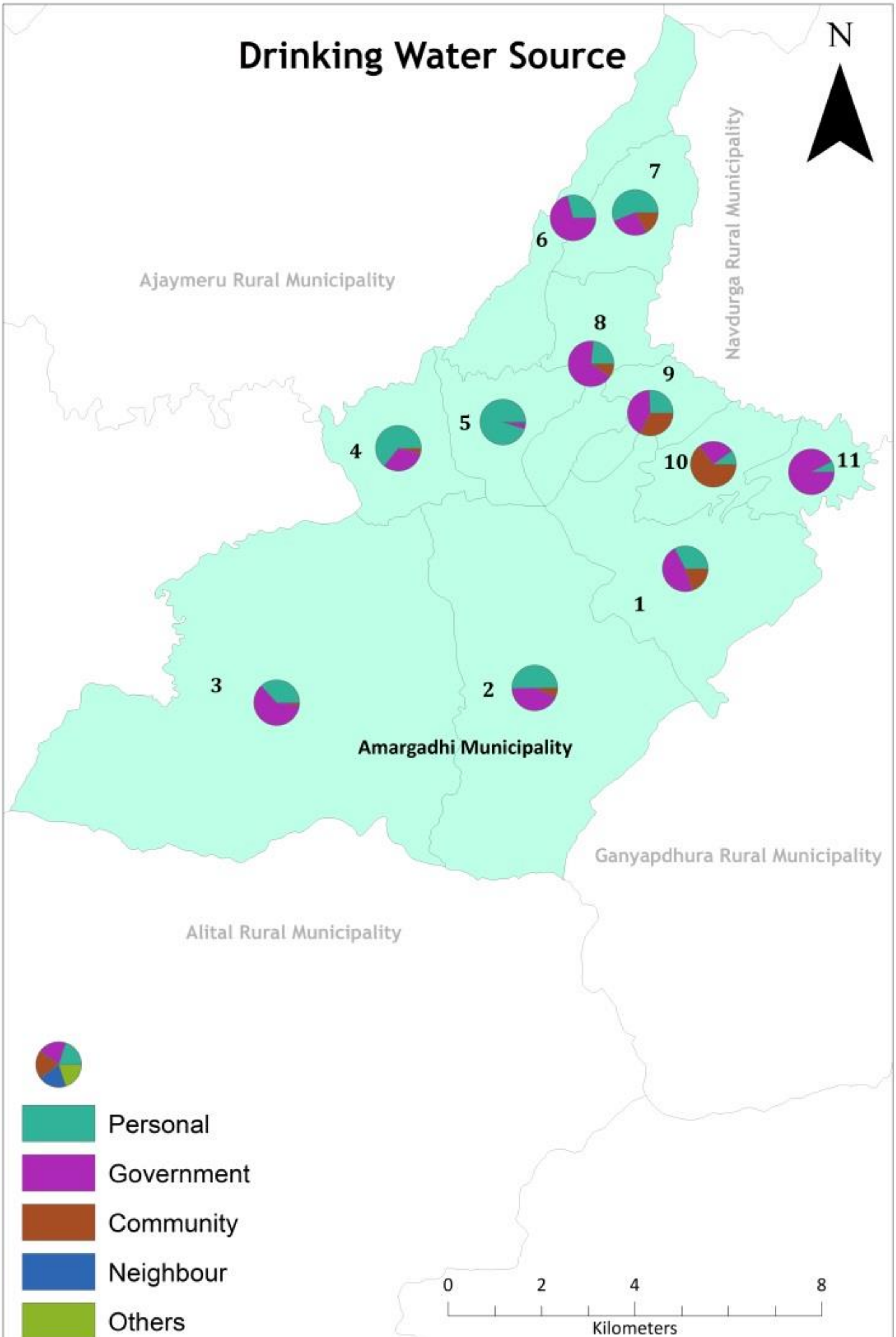

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

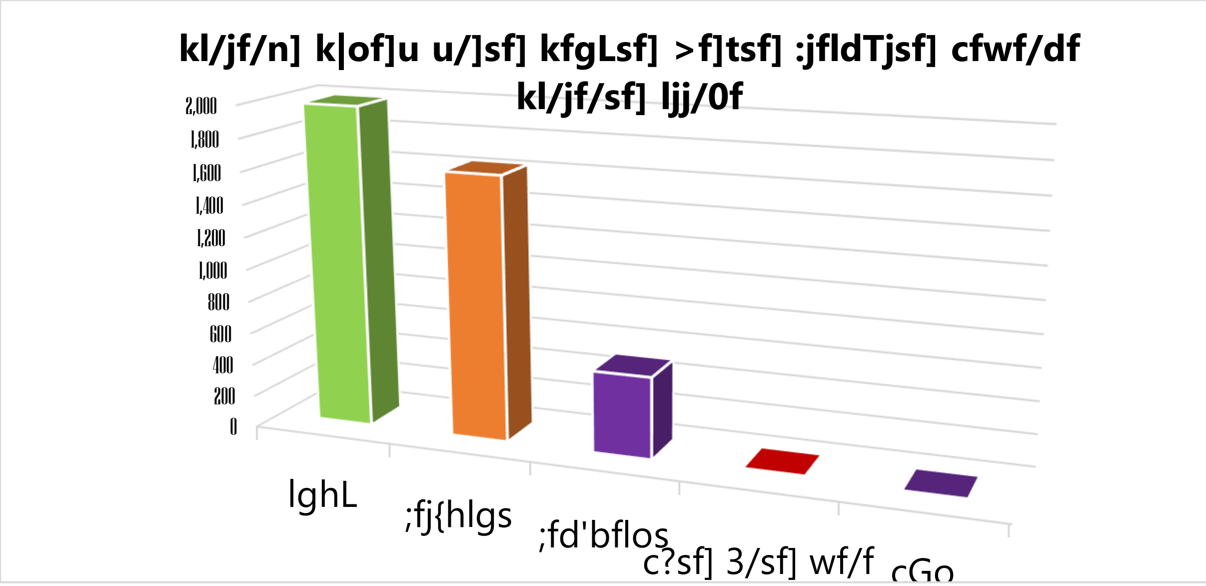

नक्सा स्रोत : भूमि सूचना र अभिलेख विभाग, तथ्याङ्क स्रोत : घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

७.४.४ खानेपानीको मुख्य श्रोत भएको ठाउँसम्म पुग्न लाग्ने समयको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १६४ : खानेपानीको मुख्य श्रोत भएको ठाउँसम्म पुग्न लाग्ने समयको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	घरको कम्पाउण्ड भित्र भएको	१५ मिनेट सम्म	१६-३० मिनेट	३१ मिनेट -४५ मिनेट	४६ मिनेट -१ घण्टा	१ घण्टा-१.५ घण्टा	१.५ घण्टा-२ घण्टा	दुई घण्टाभन्दा बढी	जम्मा	औषत समय (मनेटमा)
१	१६१	२१६	३७			७		९८	५१९	६६.२४
२	१९०	१३४	३७					३७	३९८	३१.७१
३	१६३	५	१५	१	३	४८		१००	३३५	७७.२५
४	२४२	२९	७			२			२८०	२.४२
५	८७६	१६४	२			३	१२	४	१,०६१	३.२०
६	१५७	६४		१		१		९६	३१९	६३.९०
७	२३७	८३				८	१	१५०	४७९	४६.२१
८	६८	३४	५२	१	३	३०	१५	८८	२९१	६६.१३
९	२८	२९८	२०			१			३४७	७.६१
	३	३२३	३६					१	३६३	८.७७
	७	३००	४७			११९		२	४७५	२५.६८
जम्मा	२,१३२	१,६५०	२५३	३	६	२१९	२८	५७६	४,८६७	३२.२०
प्रतिशत	४३.८१	३३.९०	५.२०	०.०६	०.१२	४.५०	०.५८	११.८३	१००.००	

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ परिवारहरूमध्ये २,१३२ अर्थात् ४३.८१ प्रतिशत घर परिवारहरूका पानीको श्रोत आफ्नै घर परिसर भित्र रहेको, त्यस बाहेक १,६५० अर्थात् ३३.९० प्रतिशत परिवारहरूमा १ देखि १५ मिनेट टाढाको श्रोतहरूबाट पिउने पानी ल्याउने गरेको पाइयो। त्यसैगरी नगरका ४३.८१ प्रतिशत परिवारहरूमा घरको कम्पाउण्ड भित्र भए पनि ५७६ अर्थात् ११.८३ प्रतिशत घरपरिवारमा २ घण्टाभन्दा टाढा र २१९ अर्थात् ४.५० प्रतिशत घरपरिवारमा खानेपानीको श्रोतको पहुँच १ घण्टादेखि १.५ टाढा रहेको तथ्याङ्कले पानीको मुख्य स्रोतसम्मको पहुँच त्यति सहज देखिँदैन । पहाडीको क्षेत्रको नगरपालिका भएकोले पिउने पानीको श्रोत र त्यसको पहूँचसम्म पुग्न समस्या देखिन्छ। तथापि पानीको

निर्मलीकरण गरेर पिउनुपर्ने विषयलाई गम्भिरताका साथ लिनुपर्ने देखिन्छ। वडागत पूर्ण विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

७.४.५ खानेपानी आयोजनासम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १६५ : खानेपानी आयोजनासम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	खानेपानी आयोजना र उद्योगको नाम	ठेगाना	सञ्चालन	स्वामित्व	पानीको श्रोत	अवस्था	लाभान्वित परिवार संख्या	आयोजनाले समेट्ने क्षेत्र
१	तुफानडाँडा खा पा आ	अ न पा ५	नयाँ	सार्वजनिक	मुल	निर्माणाधिन	१३९	०५
२	साउदगाउँ खा पा आ	अ न पा ९	नयाँ	सार्वजनिक	मुल	निर्माणाधिन	२०१	०९
३	ढाँटगाउँ खा पा आ	अ न पा ९	नयाँ	सार्वजनिक	मुल	निर्माणाधिन	१०७	०९
४	मालम खा पा आ	अ न पा २	नयाँ	सार्वजनिक	मुल	निर्माणाधिन	६८८	०२
५	सहस्रलिंग खा पा आ	अ न पा १०	नयाँ	सार्वजनिक	मुल	निर्माणाधिन	७३२	१०
६	समैजी कालासैनी खा पा आ	अ न पा ७	चालु	सार्वजनिक	मुल	चालु	६५	०७
७	झुर्काली जिलोडा खा पा	अ न पा ५	नयाँ	सार्वजनिक	मुल	निर्माणाधिन	१०९	०५
८	अमरगढि खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना (तेस्रो साना सहरी आयोजना)	अ न पा ५	निर्माणाधिन (२०७६ मँसिरसम्ममा सम्पन्न)	खलँगा खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाई समिति		निर्माणाधिन (२०७६ मँसिरसम्ममा सम्पन्न)	१०५० परिवार ६४६७ जनसँख्या)	

स्रोत : खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन २०७५

७.४.६ खानेपानी आयोजना माग, आपूर्ति र महसुलसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १६६ : खानेपानीको माग, आपूर्ति र महसुलसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	खानेपानी आयोजनाको नाम	दैनिक माग (लि.)	दैनिक आपूर्ति (लि.)	महसुल दर		आयोजना लागत	मासिक आम्दानी	मासिक खर्च	मासिक बचत
				मासिक न्यूनतम रू.	न्युनतममा थप घन मिटरको दरले				
१	खलंगा खानेपानी आयोजना	१३४०००	१३४०००	१००		नेपाल सरकार २९१६९७४ बैदेशिक १२९७६७४६ श्रमदान ४२३५८९	१५००००	१३००००	२००००

स्रोत : खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन २०७५

७.४.७ खानेपानी आयोजनाबाट उपलब्ध हुने पानीको गुणस्तरसम्बन्धी विवरण

अमरगढी नगरपालिकामा खानेपानीको गुणस्तर सम्वन्धि खानेपानी कार्यालय, मौसम विज्ञान, हावापानी कार्यालय, नपा र खापा उपभोक्ता महासंघमा गुणस्तर परिक्षण गरिएको रेकर्ड नभएको ।

७.४.८ खानेपानी आयोजना संभावित क्षेत्रहरूसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १६७ : खानेपानी आयोजना संभावित क्षेत्रहरूसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	खानेपानीको श्रोत	ठेगाना	लाभान्वित हुने क्षेत्र
१	लामासिङ मतरे खा पा मुल	अमरगढी २	अमरगढी ४ र ५
२	चौमाला खा पा मुल	अमरगढी ४	सुनेडा
३	देउमडा खा पा मुल	अमरगढी ४	हरडी
४	भैसेखर्क खा पा मुल	अमरगढी ४	सुनेडा
५	भलिया खा पा मुहान	अमरगढी ४	भलिया
६	कटौटा खा पा मुहान	अमरगढी ४	भलिया
७	नगरकोटे वदेसिम खा पा	अमगरढी १०	राई वुडाली
८	हलुडेभ्फाड खा पा मुल	अमगरढी १०	राई
९	राउरोडा खा पा मुहान	अमगरडी १०	राई
१०	सिरोला गौलीघट्ट खा पा	अमगरढी १०	भडार
११	विजोडा खापा मुहान	अमरगढी १०	विजोडा
१२	तल्लो वुढाली खा पा मुहान	अमरगढी १०	तल्लो वुडाली
१३	वदेसिम खा पा मुहान	अमरगढी ११	लिटिरिगाउँ पालीगाउँ बरडा रुपालीगाउँ ढाँटगाउ
१४	फिन्नेकोट खा पा मुहान	अमरगढी ११	फिन्नेकोट
१५	सिरमखोला खा पा मुहान	अमरगढी ५	जिलोडा
१६	ठुलाखेत खोला	अमरगढी ५	सेलागाउँ जिलोडा
१७	ठूलोखोला र धोवीखोला खा पा मुहान	अमरगढी ५	भ्फुर्काली
१८	मुसेखोला खा पा मुहान	अमरगढी ८	टाँटर लटाउली गैरालगाउँ
१९	लामधार खा पा मुहान डुप्के खा पा मुहान	अमरगढी ६	दुमडा छचोडा भजिनेउटा
२०	ऋषिखोला खा पा मुहान	अमरगढी ९	हतर्क खुल्लेक बकन्डे
२१	मोसाखोला खा पा मुहान	अमरगढी ९	लटसेरा
२२	ऋषिखोला खा पा मुहान	अमरगढी ९	ढकाउली पनौली चमाल्लेक
२३	लेगी खा पा मुहान खालीगाड खा पा मुहान	अमरगढी ७	तिलाडी पोखरा सिरोला भाटगाउँ
२४	किनमरे खोला खा पा मुहान	अमरगढी १	दुधकाँडे दह भेटा बण्ड कुण
२५	ऋषिखोला खा पा मुहान	अमरगढी १	मलम
२६	खाउलाखोला मुहान	अमरगढी १ र २	डकलखेत दुधकाँणे मौरडा धमलेक कुस्माली मतरगाउँ जुगीना भेल

२७	तडिवाटा मुहान	अमरगढी १	स्याउले मालम तडिवाटा
२ ८	मुसेकुडा खा पा मुहान	अमरगढी १	डोला मनाना
२९	मनाना खा पा मुहान	अमरगढी १	मनाना

स्रोत : खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन २०७५

७.४.९ शौचालय प्रयोगको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १६८ : शौचालय प्रयोगको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको (सेप्टिक ट्याङ्की)	साधारण चर्पी	सामुदायिक चर्पी	चर्पी नभएको	जम्मा
१	१०	३४१	१६०		८	५१९
२		३५०	३३	१	१४	३९८
३	१५	२७५	३५		१०	३३५
४	७	१४०	१२९	४		२८०
५	४०९	५४५	९२	१	१४	१,०६१
६	२	९०	२१८	२	७	३१९
७	३	३९८	५८	९	११	४७९
८	१	१९८	८९	१	२	२९१
९	४	१३४	१९२		१७	३४७
१०	११३	११६	१२१		१३	३६३
११	१	४२७	३४	३	१०	४७५
जम्मा	५६५	३,०१४	१,१६१	२१	१०६	४,८६७
प्रतिशत	**११.६१**	**६१.९३**	**२३.८५**	**०.४३**	**२.१८**	**१००.००**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कूल घरपरिवारहरूमध्ये ३,०१४ अर्थात् ६१.९३ प्रतिशत परिवारहरूले फ्लस सहितको सेप्टि ट्याङ्क भएको चर्पी, १,१६१ अर्थात् २३.८५ परिवारहरूले साधारण चर्पी, ५६५ अर्थात् ११.६१ प्रतिशतले फ्लस सहितको सार्वजनीक ढल भएको चर्पी, २१ अर्थात् ०.४३ प्रतिशतले सामुदायिक चर्पीको प्रयोग गरेको र १०६ अर्थात् २.१८ प्रतिशतले भने चर्पीको प्रयोग नै नगरेको पाइयो । सानो संख्याले मात्र खुल्ला स्थानमा दिसापिसाब गर्दासमेत समुदायको ठूलो हिस्साको जनस्वास्थ्य प्राणघातक संक्रामक रोगहरूको जोखिममा पर्ने हुँदा चर्पी प्रयोगलाई अनिवार्य गर्ने र चर्पीको गुणस्तर सुधारमा ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।

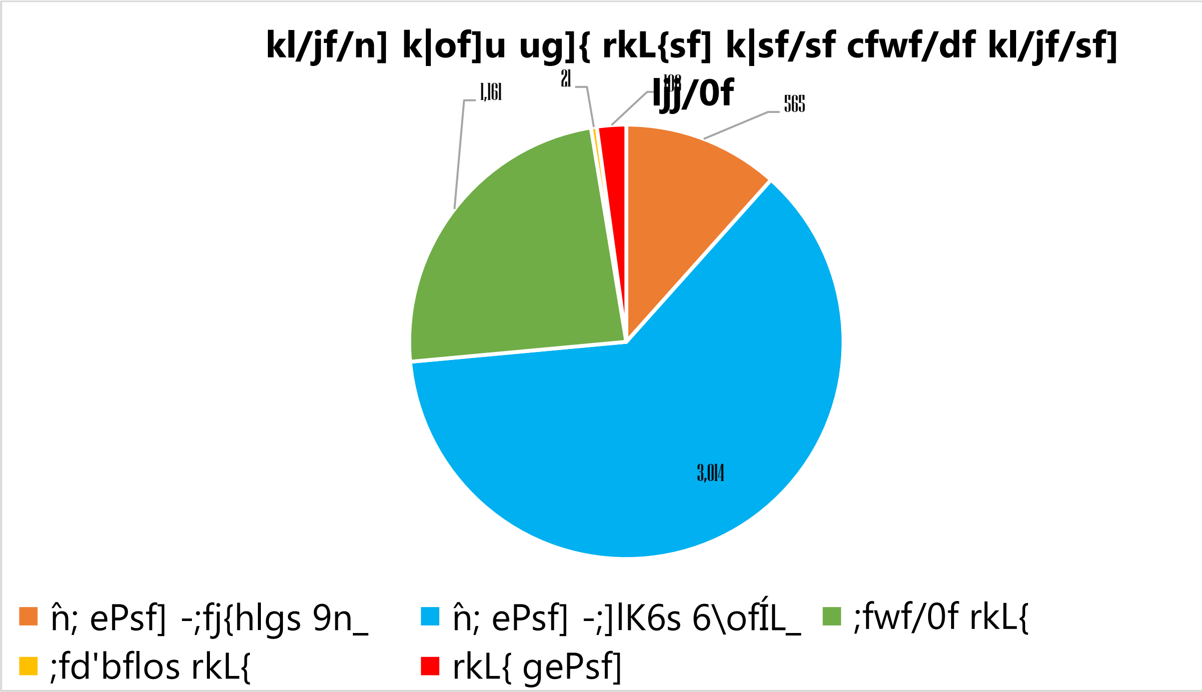

७.४.१० सार्वजनिक शौचालयसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १६९ : सार्वजनिक शौचालयको विवरण

क्र.सं.	स्थान	कच्ची संख्या	पक्की संख्या	कैफियत
१	अमरगढी ५ वागबजार	-	१	-
२	अमरगढी ५ कीर्तिपुर	-	१	-
३	अमरगढी १ स्याउले	-	१	-
४	अमरगढी ४ टुँडिखेल	-	१	-
५	अमरगढी ११ सल्लाघारी	-	१	-

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

७.४.११ खुला दिशा मुक्त क्षेत्र

देशका कतिपय भागहरूमा सामुदायिक स्वास्थ्यका हिसाबले हानिकारक खुला रुपमा दिसा पिसाब गर्ने प्रवृत्ति रहेको छ । यो मानव सभ्यता र व्यक्तिगत स्वास्थ्यका दृष्टिले समेत अवाञ्छित कार्य हो । तर हालका वर्षहरूमा सञ्चार माध्यमहरूको सकारात्मक भूमिका, शिक्षाको विकास र विस्तारले आम जनसमुदायहरूले खुला दिशा मुक्त क्षेत्र घोषणा गर्ने कार्य भईरहेको छ। पछिल्लो राष्ट्रिय जनगणना २०६८, अनुसार अमरगढी नगरपालिकामा ३२.८६ प्रतिशत घरहरूमा शौचालयको प्रयोग नभएको देखिएता पनि पछिल्लो समयमा विभिन्न संघ संस्था, नेपाल सरकारको साथै नागरिक समाजको सक्रिय पहलमा सञ्चालन भएका "एक घर एक चर्पी कार्यक्रम", "खुला दिशा मुक्त क्षेत्र कार्यक्रम" लगायत जनचेतनामुलक कार्यक्रहरूले नगरपालिकामा शौचालयको प्रयोग बढ्दै गएको छ । आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ को नतिजाअनुसार यस नगरपालिका पूर्ण खुल्ला दिशा मुक्त क्षेत्र कायम भएको छ।

७.४.१२ पक्कि तथा कच्ची ढलसम्बन्धी विवरण

अमरगढी नगरपालिका पुरानो नगरपालिका भए पनि व्यवस्थीत ढल निर्माणको कार्य भई सकेको छैन । केही क्षेत्रमा खुला नाली निर्माण गरेको पाईन्छ भने सेप्टिक ट्यान्क पनि को प्रयोगमा रहेको छ । नगरपालिका क्षेत्र भित्र उपयोगमा रहेका सम्पूर्ण ढलको विवरण वास्तविक नाप जाच गरी अभिलेखिकरण गर्नु पर्ने देखिन्नछ ।

७.४.१३ ढल निकास भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकामा रहेका कूल ४,८६७ घरपरिवारहरूमध्ये जम्मा ५०५ अर्थात् १०.३८ प्रतिशत घरपरिवारहरूको मात्र ढल निकासको व्यवस्था छ भने बाँकी ४,३६२ अर्थात् ८९.६२ प्रतिशत घरपरिवारहरूको घरमा ढल निकासको व्यवस्था छैन । नगरपालिकामा आवस्यक आधाभूत सार्वजनिक भौतिक पूर्वाधारमा विद्यमान अवस्थालाई हेर्दा ढलजस्तो सामुदायिक सरसफाई, स्वास्थ्य तथा व्यक्तिगत र पारिवारिक स्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने विषय व्यवस्थापनको स्थिति कमजोर देखिन्छ । सडक, पिउने पानी, ढलजस्ता भौतिक पूर्वाधारको समुचित विकास नगरपालिकाका विकासका अपरिहार्य आयामहरू भएकाले सम्बन्धित निकायहरूको ध्यान यसतर्फ जानु जरुरी छ । वडागत विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १७० : ढल निकास भए/नभएको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	ढल निकास भएको	ढल निकास नभएको	जम्मा
१	१६	५०३	५१९
२	१२	३८६	३९८
३	१२	३२३	३३५
४		२८०	२८०
५	१५४	९०७	१,०६१
६	२२८	९१	३१९
७	१	४७८	४७९
८	२८	२६३	२९१
९	४२	३०५	३४७
१०		३६३	३६३
११	१२	४६३	४७५
जम्मा	५०५	४,३६२	४,८६७
प्रतिशत	**१०.३८**	**८९.६२**	**१००.००**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

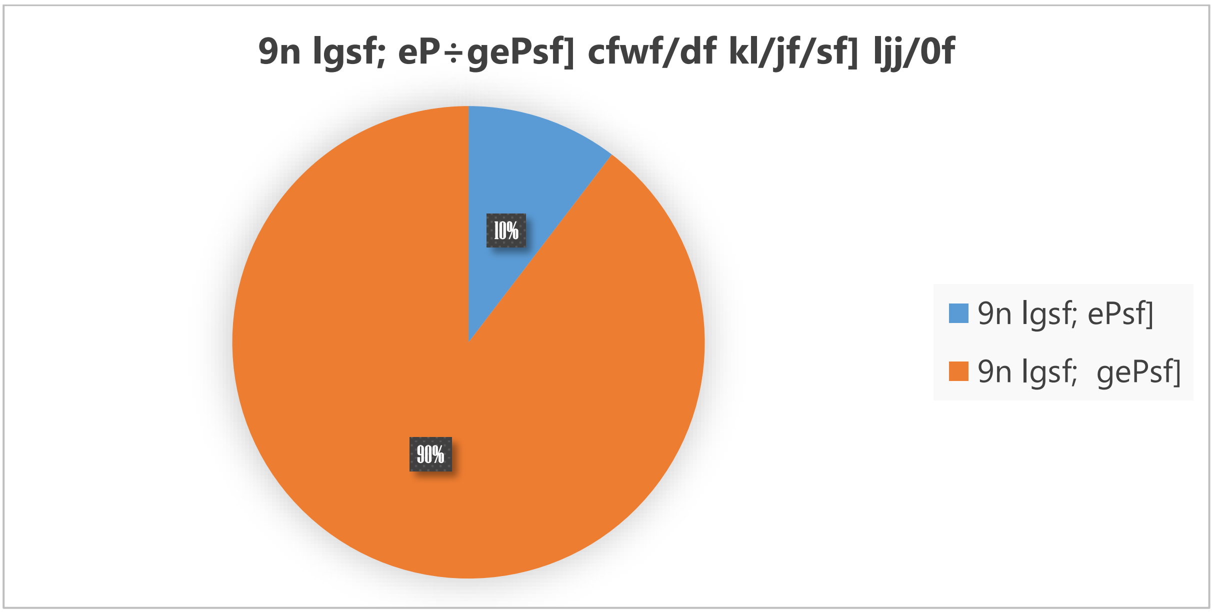

७.५ फोहोरमैला व्यवस्थापन

नगरपालिकालाई सधैँ सफा राखि वातावरण मैत्री घर, टोल, बस्ती, समाज बनाउने हेतुले राष्ट्रिय सरसफाई अभियानलाई निरन्तरता प्रदान गर्दै आएको क्रममा वडा नागरिक मन्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, टोल विकास संस्था, टोल सुधार समाज र विपद व्यवस्थापन समितिको अगुवाई र सहकार्यमा टोल तथा वडास्तरमा अभियानको रूपमा संचालन भएको पाइन्छ। शहरीकरणको धेरै प्रभाव नभएको अमरगढी नगरपालिकामा स्वच्छ हावापानीको र प्राकृतिक वातावरणको अनुभव गर्न सकिन्छ। तर पनि दैनिक रुपमा घरबाट निस्किएको फोहोरलाई उचित व्यस्थापन गर्न सकिएको खण्डमा फोहोर मैलाको व्यवस्थापन हुन्छ। जसले नगरका बासिन्दालाई स्वस्थकर जीवन जिउन मद्दत गर्दछ। यस विषयमा नगरपालिकाले विशेष प्राथमिकताका साथ कार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ । फोहोमैला व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. १७१ : फोहोर मैला व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	फोहरमैला ब्यबस्थापन	ल्यान्डफिल साईट (जग्गा) को ब्यवस्था	कुहिने र नकुहिने फोहरको बर्गिकरण
१	छ	छ।	छैन।

स्रोत: अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

७.५.१ स्वास्थ्य संस्थाको फोहोरमैला व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. १७२ : स्वास्थ्य संस्थाको फोहोरमैला व्यवस्थापनसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	हस्पिटल/हेल्थपोस्ट/क्लिनिकहरूको नाम	हस्पिटलको फोहोर व्यवस्थापन			
		कुहिने फोहोरको व्यवस्थापन	नकुहिने फोहोरको व्यवस्थापन	अन्य फोहोरहरूको व्यवस्थापान	फोहोर जलाउने व्यवस्थापन
१	डडेल्धुरा उपक्षेत्रिय अस्पताल				✓
२	दियालो अस्पताल डडेल्धुरा				✓
३	चिरिन्जीवी पोलीकिल्नीक				✓

४	अपी अस्पताल डडेल्धुरा				✓
५	घटाल हेल्थपोष्ट				✓
६	मणिलेक स्वास्थ्य चौकी				✓
७	सहश्रलिङ्ग स्वास्थ्य चौकी राई				✓
८	नगर स्वास्थ्य चौकी भलिया				✓
९	नगर स्वास्थ्य चौकी स्याउले				✓

स्रोत : क्षेत्रीय वा जिल्ला हस्पिटल, निजी हस्पिटल, हेल्थपोस्ट, मेडिकल क्लिनिक, २०७४

७.५.२ घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने स्थानको आधारमा परिवारको विवरण

तालिका नं. १७३ : घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने स्थानको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	घरमै लिन आउने	फोहर थुपार्ने ठाउँमा/ क्यानमा	घर कम्पाउन्ड भित्र बाल्ने	कम्पाउन्ड भित्र गाड्ने/ थुपार्ने	नदी वा खोल्सामा	सडक/सार्वजनिक स्थलमा	कम्पोष्ट मल बनाउने	*अन्य	जम्मा
१	११	२३	२५९	४५	७८		१०३		५१९
२	१	३८	१९६	११	३०	८	११४		३९८
३	७	६	१७१	७२	३८	२	३९		३३५
४	६०	१	३७	३८		२	१४२		२८०
५	७४	११७	४२६	४३३	९		२		१,०६१
६	६		१७४	६५	२		७२		३१९
७	१३	१९४	१४४	१०५	२३				४७९
८	११	५	२६८	६			१		२९१
९	१	३	१६५	८७	९०		१		३४७
१०	२	३	१२८	७७	२	२०	१३१		३६३
११	३	२२	१५६	१३४	३३	२	१२४	१	४७५
जम्मा	१८९	४१२	२,१२४	१,०७३	३०५	३४	७२९	१	४,८६७
प्रतिशत	**३.८८**	**८.४७**	**४३.६४**	**२२.०५**	**६.२७**	**०.७०**	**१४.९८**	**०.०२**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित फोहर मैला व्यवस्थापन गर्ने स्थानबाहेक पुन प्रयोग गर्ने, पशु आहाराको रुपमा प्रयोग गर्ने, खाली जग्गामा फाल्ने आदि**

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरपालिकामा रहेका कूल घरपरिवारहरूमध्ये २,१२४ अर्थात् ४३.६४ प्रतिशतले घरको कम्पाउन्ड भित्र बाल्ने गरेको, १,०७३ अर्थात् २२.०५ प्रतिशतले घरको कम्पाउन्ड भित्र गाड्ने/थुपार्ने, ७२९ अर्थात् १४.९८ प्रतिशतले कम्पोष्ट मल बनाउने गरेको, ४१२ अर्थात् ८.४७ प्रतिशतले फोहर थुपार्ने ठाउँमा अथवा क्यानमा राख्ने गरेको, ३४ अर्थात् ०.७० प्रतिशतले सार्वजनिक स्थलमा फाल्ने ३०५ अर्थात् ६.२७ प्रतिशतले नदी वा खोल्सामा फाल्ने, १८९ अर्थात् ३.८८ प्रतिशतको घरमा नै फोहर लिन आउने र बाँकिको स्पष्ट नभएको पाइयो । ग्रामीण इलाका तथा कृषि मुख्य पेशाको रुपमा रहेकोले यहाँका १४.९८ प्रतिशत घरपरिवारले फोहरलाई कम्पोष्ट मलको रुपमा प्रयोग गरेकोले यो फोहर व्यवस्थापनको उत्तम उपाय रहेतापनि फोहरको प्रकृतिअनुसार प्लाष्टिक जन्य तथा अन्य नसड्ने फोहरहरू खेतीयोग्य जमिनमा पर्न जाँदा क्रमशः भू-प्रदुषण वृद्धि भई उत्पादकत्वमा ह्रास आउन सक्ने देखिन्छ । अर्कोतर्फ जलाउने, खोल्सामा फाल्ने साथै सार्वजनिक स्थलमा समेत फाल्ने कार्यहरूले प्रदुषण वृद्धिगराई जनस्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष असर गर्दछ । तसर्थ फोहरको उचित व्यवस्थापनमा समुदायलाई सचेत बनाउनुपर्ने देखिन्छ ।

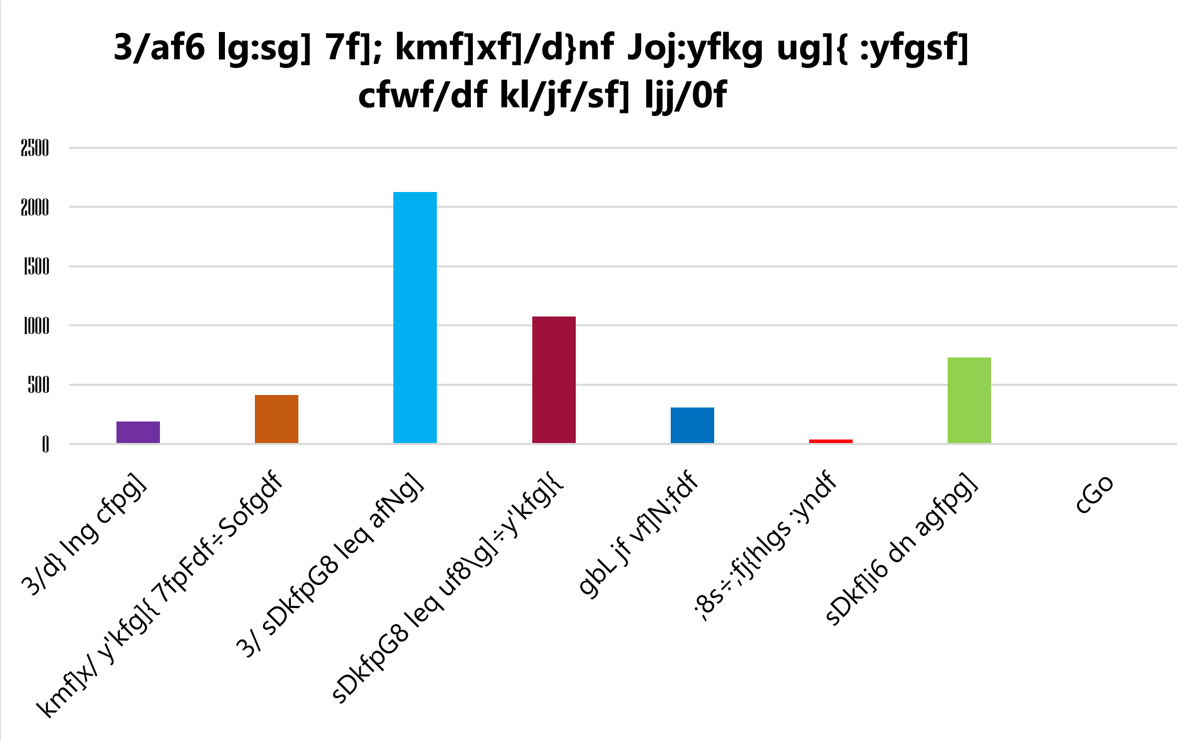

७.६ सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त व्यक्तिहरूको विवरण

सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि २०६९ बमोजिम समाजका जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, विधवा,दलित वर्ग, लोपोन्मुख आदिवासी जनजाति, अशक्त अपाङ्गता भएका नागरिकहरू एवंम दलित बालबालिकाहरूले सामाजिक सुरक्षा भत्ता वृत्ति अनुदान प्राप्त गर्ने व्यवस्था गरेको छ। नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ को धारा ४३ मा आर्थिक रूपले विपन्न, अशक्त र असहाय अवस्थामा रहेका, असहाय एकल महिला, अपांगता भएका, बालबालिका, आफ्नो हेरचाह आफैं गर्न नसक्ने तथा लोपोन्मुख जातिका नागरिकलाई कानूनबमोजिम सामाजिक सुरक्षाको हक हुनेछ भनी व्यवस्था गरेको छ।

सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको व्यवस्थाबमोजिम अमरगढी नगरपालिकामा विभिन्न श्रेणीका व्यक्तिहरूलाई सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्रदान गरिएको छ। जसको विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. १७४ : नगरपालिकामा सामाजिक सूरक्षा भत्ता पाएका व्यक्तिहरूको विवरण

वडा नं.	जेष्ठ नागरिक	एकल महिला	अपाङ्गता भएका	अल्पसंख्यक जातजाति	बाल सुरक्षा	वृद्ध भत्ता	अन्य	सामाजिक सुरक्षा नपाएका	उल्लेख नभएको	जम्मा
१	२६	९८	८			४	१	३		१४०
२	३२	६६	१२		८	१२				१३०
३	२६	१३	१०					२		५१
४	२२	२५	१२			१	२			६२
५	५७	७६	११	१	२३	४४		१३		२२५
६	२६	३२	८		५		१	३	३८	११३
७	४२	७७	११	२	३२	३			१६	१८३
८	३७	३३	३		११		१	१		८६
९	६०	६२	९		२४	८	५	३		१७१
१०	२७	४७	१३	२	९		१३	४	५	१२०

११	५१	११८	१३		९	५	२	२		२००
जम्मा	४०६	६४७	११०	५	१२१	७७	२५	३१	५९	१,४८१
प्रतिशत	२७.४१	४३.६९	७.४३	०.३४	८.१७	५.२०	१.६९	२.०९	३.९८	१००.००

स्रोतः नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, अमरगढी २०७५

७.७ अपांगताका आधारमा जनसंख्या

शरीरका अङ्गहरू र शारीरिक प्रणालीमा भएको समस्याका कारण भौतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक वातावरणका साथै सञ्चारसमेत बाट सिर्जना भएको अवरोधसमेतले दैनिक क्रियाकलाप सामान्यरूपमा सञ्चालन गर्न एवं सामाजिक जीवनमा पूर्ण सहभागी हुन कठिनाइ हुने अवस्थालाई अपाङ्गता भनिन्छ । खासगरी व्यक्तिहरूमा अपाङ्गता हुने कारण आयोडिनयुक्त नुनको प्रयोगको कमी, ग्रामीण क्षेत्रमा मुख नधुने समस्याका कारण उत्पन्न (Trachoma) रोग, दुर्घटना, जन्मजात, प्राकृतिक प्रकोप, कुपोषण, स्वास्थ्य उपचार नपाएर, द्वन्द्व वा युद्ध वा विस्फोटक पदार्थको प्रयोग आदि देखिएका छन्। जसलाई घटाउन प्रतिरोधात्मक र उपचारात्मक दुवै कार्यहरू गरिनुपर्दछ। नेपालले अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा बालबालिकाहरूको हक हित र अधिकारको संरक्षण एवं सम्बर्द्धन र विकास गर्न १९ वटा क्षेत्रलाई समेटी अपाङ्ग संरक्षण तथा कल्याण ऐन, २०३९ र अपाङ्गतासम्बन्धी कार्ययोजना, २०६३ तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। त्यसै गरी २०६६ पुस १२ गते नेपालले अपाङ्गता भएका व्यत्तिहरूको अधिकारसम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धी, २००६ लाई अनुमोदन गरेको छ।

अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण गर्नका लागि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई अपाङ्गताका आधारमा शारीरिक अपाङ्गता, दृष्टिविहीन र न्यून दृष्टियुक्त, स्वरबोलाई सम्बन्धी अपाङ्गता, सुस्त श्रवण र बहिरा, श्रवण दृष्टिविहिनता, मानसिक अपाङ्गता, बौद्धिक अपाङ्गता, बहुअपाङ्गता गरी सात किसिमले र गाम्भीर्यताका आधारमा तह क (रातो रङको परिचयपत्र), तह ख (नीलो रङको परिचयपत्र), तह ग (पहेलो रङको परिचयपत्र) र तह घ (सेतो रङको परिचयपत्र) गरी चार तहमा विभक्त गरी परिचय पत्र वितरण गर्ने कार्य सुरु गरिएको छ। हालसम्म यो समुदायको सामाजिक आर्थिक अवस्थामा परिवर्तन ल्याउन केही सामान्य आयमुलक र सिपमुलक तालिमहरू सञ्चालन गरिएता पनि यिनीहरूको आत्मविश्वासलाई बढाउन र समुदायबाट हुने गरेको उपेक्षाबाट मुक्त राख्न स्थानीय स्रोत साधन र निकायहरूमा यो समुदायको पहूँच पुऱ्याउन विभिन्न कार्यक्रम ल्याउनु पर्ने देखिन्छ।

घरपरिवार तथ्याङ्क संकलनको विवरणअनुसार अमरगढी नगरपालिकामा रहेको कूल २२,४४२ जनसंख्यामध्ये १.७४ प्रतिशत अर्थात् ३९१ जनामा कुनै न कुनै प्रकारको अपाङ्गता रहेको छ । जसमध्ये शारीरिक अपाङ्गता भएका १९६, दृष्टिविहिन अपाङ्गता भएका ३२, श्रवण दृष्टिविहिन सम्बन्धी अपाङ्गता भएका ६, स्वर बोलाईसम्बन्धी अपाङ्गता भएका २७, सुनाईसम्बन्धी अपाङ्गता भएका २१ जना रहेका छन् । थप अपाङ्गता तथा वडागत अपाङ्गताको विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १७५ : अपाङ्गताको आधारमा जनसंख्या विवरण

वडा नं.	अपाङ्गता नभएको	शारीरिक अपाङ्गता	दृष्टिसम्बन्धी अपाङ्गता	श्रवण दृष्टिविहिन	सुनाईसम्बन्धी अपाङ्गता	स्वर बोलाईसम्बन्धी अपाङ्गता	मानसिक अपाङ्गता	बौद्धिक अपाङ्गता	बहुअपाङ्गता	जम्मा

१	२,६३७	२०	२		१	४	१	१	२	२,६६८
२	१,८५१	१३	२			१	२		१	१,८७०
३	१,४२५	११	३			२	३	१	१	१,४४६
४	१,२३०	१३			२	२	१			१,२४८
५	४,३१९	३०	३	४	७	६	७	२	२	४,३८०
६	१,७४८	११	६		२	४	३	१	३८	१,८१३
७	२,२३४	१८	३		१		२	१	१६	२,२७५
८	१,५३१	१२	६	१	२	१	२			१,५५५
९	१,७६१	१९	१			१	४		१	१,७८७
१०	१,४१७	१९	३	१	५	१	४	२	८	१,४६०
११	१,८९८	३०	३		२	५	२			१,९४०
जम्मा	२२,०५१	१९६	३२	६	२२	२७	३१	८	६९	२२,४४२
प्रतिशत	९८.२६	०.८७	०.१४	०.०३	०.१०	०.१२	०.१४	०.०४	०.३१	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

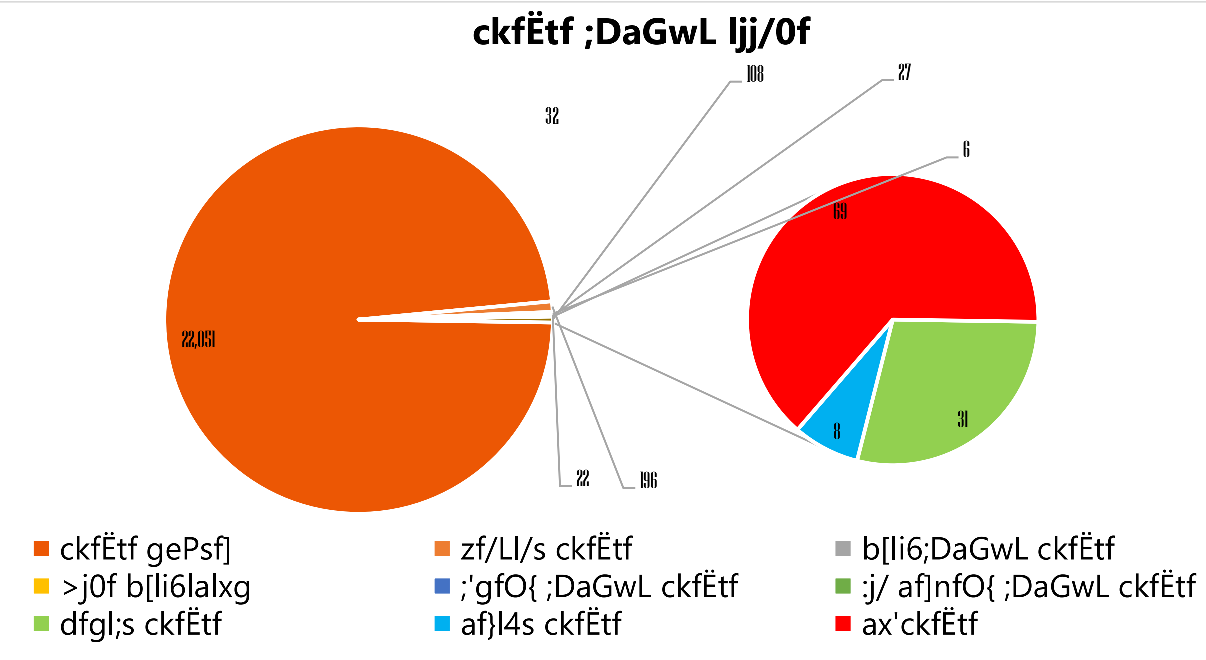

७.८ व्यक्तिगत घटना दर्ताको वार्षिक विवरण

नागरिकले आफ्नो व्यक्तिगत अधिकार उपयोग गर्न कानूनी प्रक्रिया पुरा गर्नु पर्ने हुन्छ। नागरिकता, राहदानी वा अन्य परिचयपत्र लिन, रोजगारी वा उद्यम गर्न, विदेश जान निश्चित कानूनी प्रक्रिया पुरा गर्नु पर्ने हुन्छ। जस पश्चात सरकारले प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउँछ। जन्म, मृत्यु, बसाई, सराई विवाह र सम्बन्ध विच्छेदजस्ता व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्नु पर्ने हुन्छ। संविधानले नागरिकलाई विभिन्न अधिकारको प्रत्याभूत गरेको छ। त्यसको प्रस्थान विन्दु भनेकै व्यक्तिगत घटना दर्ता हो। राष्ट्रिय तथ्याङ्क बनाउने यसको विश्वव्यापी मान्यता हो। कहाँ कति जन्मे, कतिको मृत्यु भयो कतिले बसाईसराई गरे, कतिको

सम्बन्ध विच्छेद भयो भन्ने कुराको जानकारी राज्यले पाउनु पर्छ। यसको आधारमा सरकारले नीति बनाउने हुँदा व्यक्तिगत घटना दर्ताको लागि जनचेतना अभिवृद्धि गर्नुपर्ने देखिन्छ।

तालिका नं. १७६ : व्यक्तिगत घटना दर्ताको बार्षिक विवरण

वडा नं.	जन्म दर्ता			मृत्यु दर्ता			विवाह दर्ता	सम्बन्ध विच्छेद	बसाई सरी आएको		
	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष			दर्ता संख्या	आएको	गएको
१	११९	४४	७५	११	३	८	३३	-	३	-	१७
२	७५	३५	४०	१०	३	७	२८	-	१५	२९	२०
३	६१	२८	३३	५	-	५	२८	-	११	६	१६
४	५६	२६	३०	६	१	५	२०	-	१५	५	३४
५	९१	३२	५९	१२	४	८	३०	-	२३	२७	३८
६	१५१	५७	९४	२८	८	२०	३०	-	१२	४	३१
७	७१	८५	१५६	१७	२१	३८	६८	-	१३		३१
८	१२२	६९	५३	१८	२	१६	३१	-	८	१	२२
९	१४५	८०	६५	२७	८	१९	३४	-	६	-	२३
१०	११०	५६	५४	१९	७	१२	२२	-	२७		२७
११	७९	२७	५२	१२	१	११	१७	-	६	-	९
जम्मा	१०८०	५३९	७११	१६५	५८	१४९	३४१		१३९	७२	२६८

श्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

माथिको तालिकामा नगरपालिकाको व्यक्तिगत घटना दर्ताको अवस्थालाई देखाइएको छ। नगरमा २०७४ सालमा १०८० जनाले जन्म दर्ता गराएका छन् भने १६५ जनाको मृत्यु दर्ता भएको देखिन्छ। त्यसैगरी विवाह दर्ताको स्थिति हेर्दा नगरपालिकामा ३४१ जनाको विवाह दर्ता भएको देखिन्छ। सो अवधिमा नगरपालिकामा सम्बन्ध विच्छेदको घटना दर्ता एउटा पनि भएको देखिदैन। त्यसैगरी १३९ परिवारको बसाई सराई दर्ता भएको देखिन्छ।

खण्ड ८ : वन तथा वातावरण

८.१ प्राकृतिक वन तथा वनस्पति

अमरगढी नगरपालिका वन वातावरण र जैविक विविधताको दृष्टिकोणले सम्पन्न नगरपालिकाको श्रेणीमा पर्दछ। नगरपालिकामा जैविक विविधताको अवस्था तथा स्थिति पत्ता लगाउन नगरपालिकाको जैविक विविधता बारे लेखिएका लेख, रचनाहरूको अध्ययन गर्नुको साथै सम्बन्धित कार्यालयबाट प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा यो विवरण तयार पारिएको हो । अध्ययन एवं प्राप्त जानकारीअनुसार यस नगरपालिकामा उष्ण (Tropical) देखि समशितोष्ण (Temperate Climate) मा हुने वन्यजस्तु तथा वनस्पतिहरू पाईएका छन् ।

अमरगढी नगरपालिकामा पाइने प्रमुख वनस्पतिका प्रजातिहरूमा साल, श्रीखण्ड, रुद्राक्ष, अस्ना, सल्ला प्रजाती, चिउरी, सिमल, चाँप, टुनी, खयर, ओखर, सतिसाल, अर्जुन, रातो सिरिस, भिमल, गिठा, लालिगुँरास, काउलो, अमला, सुगन्धकोकिला, दालचिनी, बर, सुगन्धवाल, पाषणबेद, टिमुर, चिराईतो, कुरिलो यसै गरी घिस्रने जन्तुहरूमा धामन, तिरीच, घोरगराईच, हरियो काना, सुगा सर्प, दुई मुखे, पानी सर्प, डोम जातका सर्प, गोहोरा, सुन गोहोरो, आदि पाइन्छन् । चराचुरुङ्गीहरूमा राज धनेश, मयूर, कालो तित्रा, सिम तित्रा, लुईंचे, खैरो धनेश, सुगा, कण्ठे सुगा, मदन सुगा/टुईके सुगा, जुँगे सुगा, कालो गिद्ध, डंगर गिद्ध, लामो ठुँडे गिद्ध, सिलसिले, कटुस टाउके, मौरी चरी, जङ्गली लाटोकोसेरो, खैरो हाँस, सानो माटोकोरे, भुद्रुङ, चिल, काँडे बाज, कण्ठे बाज, घुकुती ढुकुर, सानो बौडाई, ठूलो लहाँचे, छिर्के लहाँचे, कोईली, हुट्टी ट्याउँ, कालो ढाडे लाहाँचे, भद्रे, सानो जलेवा, सानो बकुला, लालसर, कालो भूँडीफोर, चिभे, तोप चरा, कोकले, जुरेली/बुलबुल, गाजले चरी, धोबी चरा, श्यामा, रानी चरी, छिरबिरे माटो कोरे, कालिज, निलकण्ठ, बट्टाई, कुथ्रुके, ठूलो चमेरो, भँगेरी बाज, थोप्ले लाटोकोसेरो, बकुला, मलेवा आदि प्रजातिका स्थानीय र आप्रवासी चराचुरुङ्गीहरू पाइन्छन्।

८.२ जैविक विविधता सम्वन्धी विवरण

अमरगढी नगरपालिकाको पर्यावरणीय सन्तुलनका लागि पारिस्थितिक जैविक प्रणालीलाई सन्तुलितरूपबाट कायम राख्न वन, वनस्पति तथा प्राणीहरू बिचको स्थापित सम्बन्धलाई दिगोरूपमा कायम राख्न सजगता अपनाउनुपर्ने देखिन्छ। दिगो विकासका निम्ती पूर्वाधार विकासको क्रममा हुने वनजंगल र पारिस्थितिक विनासलाई न्यूनीकरण गर्न नितान्त आवश्यक छ। वातावरणीय असन्तुलनले वनस्पति वा प्राणीहरूको क्रमिक ह्रास र विनास हुँदै अन्ततः लोप हुने अवस्था हुन सक्छ। विषम हावापानीमा विभिन्न जात जातिका प्राणी र वनस्पति रहेको यस नगरपालिकामा वन संरक्षण र सम्बर्द्धनको कार्यमा स्थानीय बासिन्दाहरूको सहभागिता अपरिहार्य हुन पुगेको छ। यिनै कुराहरूलाई मध्यनजर गरी २०४९ सालमा स्थानीय बासिन्दाहरूलाई आफ्नो दैनिक उपभोग्य वन पैदावारको उपलब्धता गराउने उद्देश्य राखी सामुदायिक वन दर्ता गर्ने कार्यको थालनी भएको पाइन्छ।

मानव जीवनको लागि जैविक विविधताको संरक्षण अपरिहार्य छ। दैनिक जीवनको लागि आवश्यक काठ, दाउरा, घाँसको लागि मात्र नभई पारिस्थितिक तथा जैविक प्रणालीको सन्तुलनको लागि समेत जैविक

विविधताको महत्वलाई दृष्टिगत गरी हाल यस नगरपालिकामा सामुदायिक वनजस्ता अवधारणाहरूलाई व्यवहारमा लागू गरिएको छ। यसै सन्दर्भमा वन वरिपरि बढिरहेको जनसंख्या, चोरी निकासी र आगामी दिनहरूमा उक्त वन क्षेत्रले मागेको आधारमा आपूर्ति गर्न नसक्ने वन पैदावरको हैसियतलाई विचार गर्दा यस क्षेत्रको जैविक विविधता व्यवस्थापन कार्य चुनौतीपूर्ण बन्दै गएको छ। हाल सामुदायिक वनहरू वन संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा सदुपयोगमा सहभागी भइरहेका छन्।

यस नगरपालिकामा उपोष्ण तथा समशितोष्ण प्रदेशीय जलवायु भएको कारण यस क्षेत्रमा पाइने प्रमुख वनस्पतिका प्रजातिहरूमा, साल, सिसौं, रुद्राक्ष, सिमल, जामुन, कदम, खयर, करम, पिठारी, छतिवन, वोहरी, खमारी, वोटधँगेरो, बकाईनो, इप्पील, टिक, वर, पीपल, बेल, अमला, निम, पलाँस, आँप, डुम्री, कटहर, लिची, वयर, काँशी अमला, कैंदल, राजवृक्ष, अशोक, चेरी, समी, मसला, वडहर, अम्बा, केरा, कागती, भोगटे, सरिफा, दारिम, फडिर, असारे, साज, सादन, कुम्भी, हर्रो-बर्रो, हल्लुडे, सिरीस, तारी, कुसुम, क्यामुना, दबदबे, टुनी, सान्दन, कर्मा, मालती, पाँचपाते, सतिसाल, हल्लुडे, वनसुन्तला, कुम्भी, नेवारो, अशोक, सपेटा। यसै गरी घिस्रने जन्तुहरूमा गनग्वाली, हरहरे, सिरिसे, धामन, हरेउ, ढोडिया, सुनगोहोरो, छेपारो, सर्प, अन्य किटपतङ्ग आदि र चराचुरुङ्गीहरूमा कोइली, मैना, सुगा, ढुकुर, लुइँचे, गौथली, काग, भँगेरा, लामपुच्छ्रे, कोकले हुटिट्याउँ, हुचिल, जुरेली, भद्रायो, चिल, बाज, कोटेरा, ठेउवा, बट्टाइ, चिबे, भ्याकुर, फिस्टो, रूपी, गिद्ध, धनेश, कालिज, लाटोकोसेरो, चमेरो, हाँस, परेवा, कुखुरा, तित्रा, धोबी चरो, हाडफोरुवा, भद्राई, सारस आदि प्रजातिका स्थानीय र आप्रवासी चराचुरुङ्गीहरू पाइन्छन्।

नगरपालिकाको हावापानीले जीवजन्तु र वनस्पतिहरूलाई संरक्षित गर्न सकिने खालका वासंस्थान उपलब्ध गराइएको भएतापनि यहाँको वनक्षेत्र अतिक्रमण र वन फडाँनीको चपेटामा पर्न गएको छ। जैविक विविधता अन्तर्गत पर्ने स्थानीय कला संस्कृतिहरूको विविधतालाई जगेर्ना गर्दै धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र पर्यटकिय दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण ठानिएका विभिन्न स्थानहरूको संरक्षण गर्नुपर्ने देखिन्छ।

यस क्षेत्रमा पाइने गैरकाष्ठ वन पैदावारले यहाँका स्थानीय वासिन्दाका कतिपय महत्वपूर्ण आवश्यकता परिपूर्ति गर्नुका साथै अमरगढी नगरपालिकाका ग्रामीण बस्तीहरूको जीवन स्तर उकास्न र खाद्य सुरक्षामा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन् । यस्ता पैदावारहरूले जैविक विविधताको संरक्षण गर्नुका साथै रोजगारी र आयआर्जनको आधार तथा साना उद्योगहरूलाई अवसर प्रदान गर्छन् यसको लागि सरकार तथा सम्बन्धित निकायले नीति बनाउनु पर्छ ।

८.३ सामुदायिक वनसम्बन्धी विवरण

स्थानीय बासिन्दालाई वन संरक्षण र उपयोगमा सहभागी बनाउने नेपाल सरकारको नीतिअनुसार यस नगरपालिकामा जिल्ला वन कार्यालय मार्फत सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन गरी वन हस्तान्तरण गर्ने काम पनि भइरहेको छ। वन ऐन, २०४९ तथा वन नियमावली, २०५१ ले व्यवस्था गरे बमोजिम सामुदायिक वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा व्यवस्थापनको सम्पूर्ण जवाफदेही सम्बन्धित वन उपभोक्ता समूहहरू नै हुन्छन्। यो कार्यक्रम शुरुमा लागू हुँदा यसको उद्देश्य नाङ्गा डाँडा पाखाहरूमा हरियाली बढाउने र सर्वसाधारण जनतालाई, काठ, दाउरा र डालेघाँस लगायत वन पैदावारको आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने रहेको थियो, तर अहिले यस कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्यमा विपन्न परिवारहरूको

गरिवी निवारण, जीविकोपार्जन, जैविक विविधताको संरक्षण, दिगो वन व्यवस्थापन, सुशासन, समावेसीकरण, लैङ्गिक समानता, विशेष गरी महिला, दलित तथा जनजातिको सहभागिता जस्ता नयाँ नयाँ सवालहरूसमेत समावेश भएकोले यस कार्यक्रमले गरिवी न्यूनिकरणमा समेत सहयोग पुऱ्याउन सक्ने विश्वास गरिएको छ । जिल्ला वन कार्यालयको प्राविधिक सहयोगमा समूहको स्वीकृत विधान तथा वन कार्ययोजना बमोजिम उपभोक्ता समूहको क्रियाकलापहरू संचालन तथा सामुदायिक वनको संरक्षण, सम्वर्द्धन, व्यवस्थापन तथा वन पैदावारको सदुपयोग हुने गरेको छ ।

विगतको समयमा थोरै जनसंख्याको तुलनामा प्रशस्त वन क्षेत्र भएकोले पनि वन संरक्षणभन्दा उपयोगमा मात्र जोड दिएको पाइन्छ तर गएको केही वर्षदेखि वन क्षेत्र वरिपरिका जनतामा नयाँ जागरण देखिएको छ। बढ्दो अतिक्रमण, लुकिचोरी हुने कटानी, चरिचरन, आगलागि आदि कारण र भैरहेको वन विनासले वनको अवस्था अत्यन्त संवेदनशील भएको छ। त्यसैले गर्दा वन क्षेत्रका बस्तीहरूमा वन संरक्षण समिति तथा वन उपभोक्ता समितिहरू गठन गरी वन संरक्षणका लागि स्थानीय प्रयास शुरु हुन थालेको छ। एकातिर वनको महाभारत क्षेत्र नजिक बस्ने बासिन्दाहरूमा वन संरक्षणको प्रयास शुरु हुँदैछ भने अर्कोतर्फ वनक्षेत्रबाट टाढाका गाउँलेहरूको लागि सर्वसुलभ तरिकाबाट वन उपयोग व्यवस्थित हुन नसक्दा वनबाट काठदाउरा लुकिछिपी चोरी निकासी हुने क्रम पनि यथावत छ। विगतका वर्षहरूको तुलनामा जनताको सहभागिताको परिणाम स्वरूप वनको महाभारत क्षेत्र लगायत सघन अवस्थामा रहेका कतिपय वनक्षेत्रहरू पुनः प्राकृतिक अवस्थामा रूपान्तरित हुन पुगेका छन्। सामुदायिक वनहरूमा विद्यमान संरक्षण र आफ्नो सामुदायिक वन प्रतिको लगावको परिणाम स्वरूप उजाड र मरुभूमिकरणतर्फ उन्मुख हुँदै खोला र खहरेहरूले ग्रसित भएका वनक्षेत्रहरू आज प्राकृतिक रूपमा संरक्षित भएका छन्। सामुदायिक वनका उपभोक्ताहरूसँग प्राविधिक ज्ञान र वनको उत्पादकत्व बढाउन आवश्यक पर्ने प्रविधिको अभाव खड्किएको छ। तसर्थ वन व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन सामुदायिक वनहरूलाई स्रोत, साधन र प्रविधियुक्त जनशक्तिको उपलब्ध हुनु जरुरी छ। उपभोक्ताहरूमा रहेका परम्परागत वन संरक्षण विधिहरूका अतिरिक्त नयाँ विधि र कार्यशैलीहरूको विकास गराउन जरुरी देखिन्छ। दक्षता अभिवृद्धिका निमित्त सामुदायिक वन उपभोक्ताहरूलाई तालिम, गोष्ठी, सेमिनार र अवलोकन भ्रमणका अवसरहरू प्रदान गर्नुपर्ने देखिन्छ।

बौद्धिक सम्पदा अधिकार (Patent right) का विषयमा र WTO सम्बन्धी अवधारणाहरूका विषयमा समुदायलाई आवश्यक जानकारी गराउनु र अनुशिक्षण दिनुपर्ने देखिन्छ। नगरपालिका र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको सहभागितामा सामुदायिक वनभित्र गैरकाष्ठ वनपैदावारको उत्पादनलाई प्रोत्साहित गर्न विभिन्न तालिम, गोष्ठी र अध्ययन भ्रमणहरू गरिदै आएका छन्। यसले स्थानीय स्तरबाट वन व्यवस्थापनका सम्पूर्ण पक्षहरूलाई अघि बढाउन र वनक्षेत्रको उत्पादन बढाउन थप मद्दत मिल्ने देखिन्छ।

सामुदायिक वनहरूको क्रमिक हस्तान्तरण र वन संरक्षणका प्रभावकारी उपायहरूको अवलम्बनले प्राकृतिक पुनरुत्पादन क्रमशः बढ्दै जाने देखिन्छ। वनहरूबाट काठ र दाउराको परम्परागत उत्पादन लिने प्रवृत्तिमा परिवर्तन गर्दै जनतालाई गैरकाष्ठ पैदावारको उत्पादनतर्फ उन्मुख गराउनुपर्ने र वन्यजन्तुहरूको

व्यवसायिक पालन लगायतका गतिविधिहरूबाट आय स्रोतहरूमा वृद्धि गर्न जनसहभागितामा विशेष जोड दिनुपर्ने देखिन्छ।

वन विकास गुरुयोजना, २०४६ ले प्राथमिकतामा राखेको सामुदायिक वन विकास कार्यक्रममा यो नगरपालिकाले अग्रणी भूमिका खेलेको छ। नगरपालिकामा वनहरूको संख्या धेरै भएपनि ती सबैलाई उपभोक्तालाई हस्तान्तरण गरिसकिएको छैन। यस नगरपालिकामा रहेका सामुदायिक वनहरूको विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. १७७ : सामुदायिक वन व्यवस्थापनको विवरण

क.सं	सामुदायिक वनको नाम	वडा नं.	क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	लाभान्वित परिवार संख्या
१	त्रिपुरा सुन्दरी सामुदायिक वन	१ र २	७५०	३०१
२	बूढाकाफल सामुदायिक वन	१	५७.२०	७७
३	केदार सहडलिङ्ग सामुदायिक वन	१	३.६	४४
४	ऋषिखोला समुदायिक वन	१	१५३.४३	९०
५	माझको कटाल सामुदायिक वन	१	१९.०५	४७
६	कैलपाल सामुदायिक वन	१	२५.००	१३
७	सिद्धबाबा सामुदायिक वन	१	८३.१२	४०
८	शान्ति सामुदायिक वन	१	१३६.४४	५८
९	सहश्रलिङ्ग धुरा सामुदायिक वन	१	४९.२५	५७
१०	भूमिराज सामुदायिक वन	१	१४.४०	२४
११	शिस्याखान सामुदायिक वन	२	४७.६०	४४
१२	वैष्याधार घटाल पातिहाल्ला सा.व	२	६६.८५	६६
१३	पारिवन समुदायिक वन	२ र ३	११६.०४	९८
१४	विरादे सा.व	२, ३	१३७.६४	१७९
१५	आदित्युर सामुदायिक वन	२, ३ र ४	९६	६०
१६	बिसा भगवती महिला समुदायिक वन	३	५.३	४०
१७	राजपुर सामुदायिक वन	३	२०४	२४
१८	जय भगवती सामुदायिक वन	३	२२९.६१	४९
१९	जय घटाल समुदायिक वन	३	१३७.६७	९६
२०	बैजनाथ डुडेश्वर सामुदायिक वन	३	२२९.९३	७३
२१	ब्रहमकेदार सामुदायिक वन	३	२१७	५७
२२	कैलपाल सामुदायिक वन	३	८९	९२
२३	शिष्याखान धोविखोला सुगरखाली सामुदायिक वन	४ र ५	१५.२६	१०४

क.सं	सामुदायिक वनको नाम	वडा नं.	क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	लाभान्वित परिवार संख्या
२४	देउचडा सामुदायिक वन	४	९३.५०	५४
२५	सिदारे देउचडा सामुदायिक वन	४	४५	३०
२६	समैजी महिला सामुदायिक वन	४	३१	५६
२७	शान्ति सामुदायिक वन	४	१३६.४४	५८
२८	सेरीचौड सामुदायिक वन	४	२१	१४
२९	लटेश्वर धार्मिक वन	४	१.५०	८१
३०	धोवीखोला सामुदायिक वन	५	५५.४१	३८
३१	परिवन सामुदायिक वन	५	२८.६१	३९
३२	ऋषिखोला महिला सामुदायिक वन	५	६६.५५	२४४
३३	सराउनीका घाडा सामुदायिक वन	५	९.००	४२
३४	असिग्राम सामुदायिक वन	५	४.३२	३७
३५	धारी महिला सामुदायिक वन	५	२६.६०	३९
३६	सिरमखोला महिला सामुदायिक वन	५	७.४७	४३
३७	हावाडासी महिला सामुदायिक वन	५	२.३४	३७
३८	पूर्णागिरी महिला सामुदायिक वन	५	५.८५	४४
३९	रोडियान महिला सामुदायिक वन	५	१४.४०	५४
४०	चौडी सामुदायिक वन	६	५३.४९	७६
४१	ग्वासी सामुदायिक वन	६	६३.८१	२०९
४२	भूमिराज शान्ति सामुदायिक वन	६	९७.५६	१२७
४३	शिखर कैलास सामुदायिक वन	६ र ७	१७६.१७	१८०
४४	कालापत्थर सामुदायिक वन	६	१९६.१७	१८०
४५	सितल सामुदायिक वन	७	८.७२	२७
४६	चन्द्रपुर सामुदायिक वन	७	१६३.७७	२४८
४७	लेकी समैजी सामुदायिक वन	७	६९.३५	६४
४८	कसे महिला सामुदायिक वन	७	८.०६	२८
४९	भुवनेश्वरी जलदेवी सामुदायिक वन	८	०.९०	७९
५०	परिवन सामुदायिक वन	८	११.५२	११९
५१	लखकट्टे सामुदायिक वन	८	२८.५०	९१
५२	ऋषिखोला बिरपताल सा व	८	८६	१५२
५३	भूमिराज सामुदायिक वन	८ र ९	०.६०	७२

क.सं	सामुदायिक वनको नाम	वडा नं.	क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	लाभान्वित परिवार संख्या
५४	सलानी सामुदायिक वन	९	१२.६४	५९
५५	परिवन मटेलीसैन सामुदायिक वन	१०	३८.००	४८
५६	वजेसिम चिउरीपहाड सामुदायिक वन	१०	४४.५०	५९
५७	बिजोडा सल्लेडी सामुदायिक वन	१०	१८.००	३२
५८	भौतरे पातल सामुदायिक वन	१०	५१.००	२४७
५९	भण्डारी महिला सामुदायिक वन	१०	२८.४०	२८
६०	असिग्राम सामुदायिक वन	११	४.४७	२०३
६१	समैजी पातल सामुदायिक वन	११	८.००	८९
६२	भडकट्टे सेलास सामुदायिक वन	११	१०.१८	३०
	जम्मा		**४६८७.४७**	**५३१८**

स्रोत: जिल्ला वन कार्यालय, अमरगढी २०७४

अमरगढी नगरपालिकामा आ.व.२०७४/०७५ सम्ममा जम्मा ६२ वटा सामुदायिक वनहरू उपभोक्तालाई हस्तान्तरण गरिएको छ। हस्तान्तरित सामुदायिक वनले यस नगरपालिकामा ४६८७.४७ हे. क्षेत्रफल ओगटेको छ। जसबाट यस नगरपालिकाका ५,३१८ परिवार जनसंख्या लाभान्वित भएका छन्।

८.४ धार्मिक वन

धार्मिक संघ/संस्थाको वरिपरि रहेको वन जंगल क्षेत्रहरू धार्मिक क्षेत्रको महत्व र सौन्दर्य बढाउने उद्देश्यले त्यस्ता धार्मिक वनको रूपमा हस्तान्तरण गरिन्छ। नगरपालिकाको विभिन्न भागहरूमा रहेका धार्मिक स्थल धार्मिक वनको सम्भावना बोकेका क्षेत्रहरू भएतापनि त्यसको उचित संरक्षण र प्रर्वद्धन हुन नसकेको देखिन्छ। यस नगरपालिकामा रहेका धार्मिक वनसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. १७८ : धार्मिक वनसम्बन्धी विवरण

क.सं.	वनको नाम	ठेगाना	ओगटेको क्षेत्रफल
१	गोरक्षनाथ धार्मिक वन	अमरगढी २	०.३४
२	असिग्राम धार्मिक वन	अमरगढी ५	०.१२२
३	घटाल धार्मिक वन	अमरगढी ३	५.९१
४	निलकण्ठ बैजनाथ धार्मिक वन	अमरगढी ३	५.७

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, अमरगढी २०७५

८.५ कबुलियती वन

राष्ट्रिय वन ऐन, २०४९ को परिच्छेद-६ मा उल्लेख भएअनुसार राष्ट्रिय वनको कुनै भाग देहाय बमोजिमको उद्देश्य प्राप्तिको लागि छुट्याइएको वनलाई कबुलियती वन भनिन्छ।

(क) वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूलाई आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थ उत्पादन गर्न,

(ख) बृक्षारोपण गरी वन पैदावारको उत्पादनमा अभिवृद्धि गरी बिक्री वितरण गर्न वा उपयोग गर्न,

(ग) वनको संरक्षण र विकास हुने गरी पर्यटन व्यवसाय सञ्चालन गर्न,

(घ) वनको संरक्षण र विकास हुने गरी कृषि वन बाली कार्य सञ्चालन गर्न,

(ङ) वनको संरक्षण र विकास हुने गरी कीट, पतङ्ग तथा वन्यजन्तुको फार्म सञ्चालन गर्न ।

सोही अनुरुप यस अमरगढी नगरपालिकामा २६ वटा कबुलियती वन रहेका छन् । कबुलियति वनले अमरगढी नगरपालिकाको ८५.९८ हे. क्षेत्रफल ओगटेको छ । जसले अमरगढी नगरपालिकामा आर्थिक आयआर्जन तथा पर्यटकीय महत्वलाई टेवा पुऱ्याएको छ । हाल यस कार्यक्रम सरकार तथा वन मन्त्रालयको प्राथमिकतामा रहेको छ । यस नगरपालिकामा रहेका कबुलियती वनसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १७९ : कबुलियती वनसम्बन्धी विवरण

क.सं	कबुलियती वन समूहको नाम	वडा नं.	क्षेत्रफल (हेक्टरमा)	परिवार/सदस्य संख्या		
				पुरुष	महिला	जम्मा
१	कैलपाल कबुलियती वन समुह	२	१.६०			१०
२	शिद्धनाथ टाकुरा कबुलियती वन	२	१.८०			१०
३	सिमपाल महिला कवुलियती वन	२	१.९०			९
४	पातीहाल्ला कबुलियती वन	२	१.९०			११
५	दुधधारी कबुलियती वन	६	२.२९			१५
६	लालीगुरास कबुलियती वन	६	२.०८			१५
७	ग्वासी कबुलियती वन	६	२.०२			१२
८	समैजी कबुलियती वन	६	२.१४			१५
९	पाशामाण्डौ कबुलियती वन	६	२.९४			१५
१०	देउझाड कवुलियती वन	६	२.००			१५
११	रावलतोली गुफा बवुलियती वन	७	५.६४			९
१२	दुधधारी पासो कबुलियती वन	८	४.१९			७
१३	देबी वजार कवुलियती समुदायिक वन	८	४.१५			१०
१४	घट्टेटुडो कबुलियती वन	८	२.९७			५
१५	उग्रतारा कवुलियती वन	८	३.००			५
१६	बुढधामी कबुलियती वन	८	३.१८			५
१७	हरियाली कवुलियती वन	८	३.३२			५
१८	धाममीन्वाला कबुलियती वन	८	३			५
१९	बेताल कबुलियती वन	८	४.८१			११
२०	गडान कबुलियती वन	८	८.७६			८
२१	परिवन कबुलियती वन	८	४.००			७
२२	प्रगतिशील कबुलियती वन	८	२.२६			८

२३	कुयली कबुलियती वन	८	४.३०			११
२४	न्वाखोला कबुलियती वन	८	५.११			८
२५	भूमिराज कबुलियती वन	८	४.५०			११
२६	प्रगतिशील कबुलियत वन	१०	१.११			९
जम्मा			८५.९८			२५१.००

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, अमरगढी २०७५

८.६ निजी वन

हाल यस नगरपालिकाको वन उपभोक्ताको निजी आवादीमा वृक्षारोपण गरिएका रुख उत्तिस, श्रीखण्ड, रुद्राक्ष, चिलाउने, सल्ला प्रजाती, सिमल, टुनी, खयर, ओखर, सतिसाल, अर्जुन, रातो सिरिस, भिमल, गिठा, लालि गुराँस, काउलो, अमला, सुगन्धकोकिला, दालचिनी, बर, सुगन्धवाल, पाषणबेद, टिमुर, चिराईतो, कुरिलो आदि यस जिल्लामा पाईने वनस्पतिहरू हुन । यस नगरपालिकामा रहेका निजी वनसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १८० : निजी वनसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	निजीवनको नाम	जग्गाधनीको नाम	ठेगाना	कि न	क्षे फ
१	कुणले निजी वन	श्री चन्द्र देव भट्ट	अमरगढी २	१६५,१६६	३-५-०-४
२	टाकर किम्मटा निजी वन	श्री लक्ष्मी दत्त जोशी	अमरगढी २	१४८५,१४८९	६-५-०-०

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, अमरगढी २०७५

८.७ वन पैदावारको माग र आपूर्ति

डडेल्धुरा जिल्लामा रहेको अमरगढी नगरपालिकाबाट उत्पादन भएका वन पैदावारको बिक्री वितरण उपभोगको स्थितिलाई हेर्दा यहाँको उत्पादन यस नगरपालिकाको आपूर्तिलाई पुऱ्याई जिल्लाभित्रकै अन्य नगरपालिका तथा ग्रामीण क्षेत्र तथा अन्य जिल्लामा पनि जाने गरेको छ । यस नगरपालिकामा काठ/दाउरा खपत मुख्य वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूमा हुने गर्दछ । यस अलावा यहाँको बढ्दो जनसंख्या र बसाई सराई तथा शहरीकरणले आवश्यक पर्ने काठ/दाउरा तथा विकास निर्माणमा काठको माग बढ्दै गएको छ । वनजंगलको नजिकका परिवारले बढी काठ/दाउरा खपत गर्दछन् भने वनबाट टाढा रहने परिवारले धैरै कम परिमाणमा काठ/दाउरा खपत गर्ने गरेको पाईन्छ । यस नगरपालिकामा हुने वन पैदावरको माग र आपूर्तिसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १८१ : वन पैदावरको माग र आपूर्तिसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	वनपैदावारको नाम	अनुमानीत माग	मुल्य दर रु
१	दाउरा	१८०० मे ट	५००० प्रति मे ट
२	खोटो	५ मेट	८००० प्रति मे ट

३	निगालो	२०० भारी	रु ५०० प्रति भारी
५	सल्लाको गोलिया	१५००० घ फि	रु २३० प्रति घफि
६	उतिस	३००० घ फि	१५० प्रति घफि
७	वाँज र खर्सु	२००० घ फि	१०० प्रति घफि

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, अमरगढी २०७५

८.८ जडिबुटीसम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकाको वन क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरूमा रिट्ठा, टिमुर, सतावरी, बोझ्रो, कुरिलो, दाल्चिनि, पावन, तेजपात, गुँरास, चिउरी, हर्रो, बर्रो, राजवृक्ष, सजीवन, चिराँईतो लहरेगुर्जो, सुगन्धवाल, चुत्रो अमला, रुदिलो, तितेपाती आदि जडिबुटीहरू संकलन तथा बिक्री हुने प्रसस्त संम्भावना रहेको देखिन्छ। यस नगरपालिकामा उपलब्ध जडिबुटीसम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १८२ : जडिबुटीसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	**जडिबुटीको नाम**	**अनुमानीत माग**	**मुल्य दर (रु.)**
१	च्याउ	५०० के जी	९००० प्रति केजी
२	तेजपात	१५ मेट	३५००० मेट

स्रोत : जिल्ला वन कार्यालय, अमरगढी २०७५

८.९ वन संरक्षणका लागि चाल्नु पर्ने कदम

राष्ट्रिय, सामुदायिक र संरक्षित वनहरूलाई सघनीकरण गर्दै तिनीहरू भित्र गैरकाष्ठ पैदावार र बहुमुल्य जडिबुटीहरूको उत्पादन गर्नु नितान्त आवश्यक छ। राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय बजारको विश्लेषण गरी गैरकाष्ठ पैदावारमा आधारित जडिबुटी प्रशोधन उद्योगको स्थापना तथा सञ्चालनतर्फ सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरूको संलग्नता हुनु नितान्त आवश्यक देखिन्छ। नगरपालिकामा जनसंख्याको चाप बढ्दै गएको र उन्नत जातका पशुहरूको तुलनामा स्थानीय अनुत्पादक पशुहरूको संख्या पनि उच्च रहेको देखिन्छ । यी अनुत्पादक पशुहरूको अनियन्त्रित चरिचरनको कारण राष्ट्रिय र संरक्षित वन क्षेत्रहरू प्रभावित भएका छन् प्राकृतिक रूपबाट पुनरुत्पादन हुने गरेको पोथ्रा पोथ्रीहरू अनियन्त्रित चरिचरनले विनाश भइरहेका छन्। प्राकृतिक स्रोत र साधनहरूको दिगो उपयोगबाट नै मानव समाजको समुन्नत भविष्यको परिकल्पना गर्न सकिन्छ । जनताको सहभागिता र संलग्नतामा वन संरक्षणलाई सामुदायिक वन कार्यक्रम, कबुलियती वन कार्यक्रम र कृषि वन कार्यक्रम सञ्चालन गरी गरिब, असहाय, अपाङ्ग र महिला समुदायलाई हस्तान्तरण गर्नुपर्ने देखिन्छ। वनको हैसियतमा सुधार ल्याउन सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूबाट हुन सक्ने सकारात्मक कार्यक्रमहरूलाई पहिचान गरी सहभागितात्मक सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम अघि बढाउनु अत्यावश्यक देखिन्छ। वन नीति २०७१ का अनुसार वन संरक्षणमा चाल्नुपर्ने कदमहरू निम्न बुँदाहरूमा उल्लेख गरिएको छ । वन नीति २०७१ का अनुसार वन संरक्षणमा चाल्नुपर्ने कदमहरू निम्न बुँदाहरूमा उल्लेख गरिएको छ ।

- ✓ घरायसी तथा अन्य इन्धनको रुपमा प्रयोग हुने काठ वा वन पैदावारको विकल्पमा अन्य वैकल्पिक उर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- ✓ बहुपक्षिय सहभागितात्मक संयन्त्रको विकास गरी चोरी शिकारी, अवैध कटान, वन पैदावारको अवैध संकलन, अत्यधिक चरिचरन, मिचाहा प्रजाती र डढेलो नियन्त्रण गर्ने ।
- ✓ पर्यापर्यटन प्रवर्द्धनको विकासका लागि राष्ट्रिय वनमा तोकिएका प्रजातिका वन्यजन्तु तथा विरुवाको संरक्षण, प्रजनन् र उपयोग गर्ने ।
- ✓ दिगो वन व्यवस्थापनको नीति अवलम्वन गर्ने ।
- ✓ जैविक विविधता, सिमसार क्षेत्रको संरक्षण र जलवायू परिवर्तनको विषयमा एकिकृत कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

८.१० हावापानीसम्बन्धी विवरण

भौगोलिक असमानता भएकोले नेपालको विभिन्न ठाउँहरूमा भिन्न भिन्न हावा पानी रहेको छ त्यस्तै डडेल्धुरा जिल्लामा अवस्थित अमरगढी नगरपालिकाको उत्तरी भागमा हिमालको हावाको प्रभावले साथै उचाइपनि धेरै भएको कारण ज्यादा जाडो हुने र दक्षिणी भाग भित्री मधेशसँग जोडिएको र बेशी भाग भएकोले चैत्रदेखि जेठसम्म गर्मी हुन्छ । यहाँ लेकाली, समशितोष्ण र अर्ध-उष्ण हावापानी पाइन्छ । यो हावापानी स्वास्थ्यका दृष्टिकोणले उपयुक्त हावापानी हो । चैत्र महिनादेखि आश्विनको सुरुसम्म गर्मी हुन्छ । आश्विन, कार्तिक र फागुनमा यहाँको हावापानी समशितोष्ण हुन्छ भने मंसिर, पौष र माघमा निकै जाडो हुन्छ । जेष्ठको अन्त्यदेखि आश्विनको सुरुसम्म मनसुनी वायुका कारण प्रशस्त वर्षा हुने गर्छ । यहाँको औषत ताफक्रम अधिकतम २६.६ डिग्री सेल्सियससम्म पुग्छ भने औषत न्यूनतम ०.३ डिग्री सेल्सियससम्म पुग्न जान्छ। यस नगरपालिकाको मौसमसम्बन्धी औषत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १८३ : डडेल्धुरा जिल्लाको मौसमको विवरण

सि.नं.	महिना	औषत अधिकतम तापक्रम (°C)	औषत न्यूनतम तापक्रम (°C)	वर्षा (मि.मि.)	सापेक्षिक आर्द्रता (प्रतिशतमा)
१	जनवरी	२०.८	०.३	३०.६	६५
२	फरवरी	२१.८	३.१	१७	८५
३	मार्च		०.३	२२.४	८८
४	अप्रेल	२८	६.५	७५.८	८०
५	मे	२९	१०.२	१३९.१	८४
६	जुन	२९	१०.८	१५१.१	८५
७	जुलाई	२७	१६.१	६४७	९८
८	अगष्ट	२६.४	१५.५	१४७.२	१००

९	सेक्टम्वर	२६.६	१५.१	१३१.२	१००
१०	अक्टुवर	२६.२	९.५	०	१००
११	नोभेम्वर	२१.८	५.७	०	९५
१२	डिसेम्वर	२२.६	३.५	५.६	८८

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

८.११ मुख्य वातावरणीय समस्याका प्रकारका कारण पीडित परिवारको विवरण

नगरपालिकामा तपाईंको परिवार बसोबास गरेको स्थान वरिपरिको मुख्य वातावरणीय समस्या के हो भनी सोधिएको प्रश्नमा सबैभन्दा बढी २,१३७ परिवारले पानी प्रदुषणका कारण पीडित भएको जवाफ दिएका थिए भने १,६९४ ले फोहर व्यवस्थापन नभएको, १,१०४ ले वायुप्रदुषण, १,०८३ ले अव्यवस्थित ढल र ६०३ ले ध्वनी प्रदुषणका कारण पीडित भएको बताएका छन् । माथिका सबै समस्याहरू अव्यवस्थित शहरीकरणका कारण उत्पन्न समस्याहरू हुन् । शहरी विकासका लागि अत्यन्त आवश्यक भौतिक पूर्वाधारमध्ये स्वच्छ पिउने पानी वितरण प्रणालीको निर्माण, ठोस फोहर व्यवस्थापन योजना, ढल निकास, कालोपत्रे सडक ध्वनी नियन्त्रणजस्ता विषय अनिवार्य सर्तहरू हुन् । तसर्थ, नगरपालिकामा व्यवस्थित शहरी विकास योजना निर्माण र त्यसको पूर्ण कार्यान्वयन आवश्यकता देखिन्छ । वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १८४ : मुख्य वातावरणिय समस्याको प्रकारको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	वतावरणीय समस्या								जम्मा
	पानी	फोहर व्यवस्थापन नभएको	अव्यवस्थित ढल	वायू प्रदूषण	ध्वनी प्रदूषण	*अन्य समस्या	वातावरणीय समस्या नभएको	उल्लेख नभएको	
१	३३०	७२	३	१८			१६३		५१९
२	२७९	१४३	१४८	८८	६८		१०६		३९८
३	१४६	१६२	१०८	१३८	३९	१	१४५		३३५
४	५८	३४	२३	२०	८		२१३		२८०
५	६०५	६१७	४४२	५८८	३४३		८९	१	१,०६१
६	१२२	२१९	३५	७१	२		५०	२	३१९
७	१२५	१७३	६४	१८	११		२४६	४	४७९
८	१५५	१२९	१४५	११९	११७		११२		२९१
९	९५	७५	९०	२१	१	९	११३		३४७
१०	२१७	६३	१७	२२	९		१४१	१	३६३
११	५	७	८	१	५		४५५		४७५
जम्मा	२,१३७	१,६९४	१,०८३	१,१०४	६०३	१०	१,८३३	८	४,८६७
प्रतिशत	४३.९१	३४.८१	२२.२५	२२.६८	१२.३९	०.२१	३७.६६	०.१६	१००.००

***माथि उल्लेखित समस्याबाहेक दुर्गन्ध, रसायनिक प्रदुषण, विषादी प्रदुषण आदि**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

नगरलाई सधैँ सफा राखि वातावरण मैत्री घर, टोल, बस्ती, समाज बनाउने हेतुले राष्ट्रिय सरसफाई अभियानलाई निरन्तरता प्रदान गर्दै आएको क्रममा वडा नागरिक मन्च, नागरिक सचेतना केन्द्र, टोल विकास संस्था, टोल सुधार समाज र विपद व्यवस्थापन समितिको अगुवाई मा विभिन्न स्थानमा सरसफाई अभियान लागू भएको पाइन्छ । फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि थप उपकरणहरूको व्यवस्थापन गर्न अझैँ लाग्नु पर्ने देखिन्छ । आम नगरवासीहरूमा व्यापक रुपमा सरसफाई जागरणको लहर फैलिएको छ । हाल नगरपालिकामा उत्पादित फोहोर आफै व्यवस्थापन गर्ने, खोल्सा खोल्सीमा खाल्टा बनाइ पुर्ने गरेको देखिन्छ । हाल यस नगरपालिकामा देखिएका समस्याहरू देहाय बमोजिम रहेको छ :

- फोहोर व्यवस्थापनका नाममा फोहोरहरू खोलाखोल्साका होचा भागमा अनियन्त्रित तरिकाले फाल्ने प्रबृति यत्रतत्र देखिन्छ । यसरी फालिएको फोहोर बर्षातका समयमा पानीले बगाएर खोला खोल्सा तथा नदीका तल्लो भागसम्म पुर्‍याएर प्रदुषणलाई बिस्तारित गर्दछ ।

जमीनका होचाभाग पानीका स्रोत पनि हुने भएका र तिनै पानी सतहमा देखिने एवं जमीनको भित्रपनि छिरेर जानेहुँदा होचा भागमा फालिएको फोहोरले सतहको पानी तथा जमीन भित्रको पानीसमेत लाई प्रदुषित गर्दछ ।

८.१३ विपद् व्यवस्थापन

अमरगढी नगरपालिकामा धरातलीय उचाईको विविधताले गर्दा समतल उपत्यकादेखि हिँउदमा यदाकदा हिँउ पर्ने उच्च पहाडी भू-भाग समेत रहेका छन् । तल्लो क्षेत्रहरू नगरपालिकाकै प्रमुख उत्पादन क्षेत्रहरू पनि यस अमरगढी नगरपालिकामा पर्दछन् । माटो पाँगो एवंम दोमट भएको हुँदा उत्पादन राम्रो हुन्छ । उच्च पहाडी क्षेत्रमा कडा खालको बलौटे र चुनढुङ्गा मिसिएको माटो भएकाले यस क्षेत्रमा भू-क्षय पहिरो जाने संभावना बढी हुन्छ भने मध्य भाग समेत पत्रे चट्टानमा रातो माटो मिसिएको माटो बढी भएको हुँदा भू-क्षय र पहिरोको दृष्टिले बढी संवेदनशील मानिन्छ ।

भौगोलिक हिसाबले कमजोर भू-भाग र मध्यम खालको जलाधारीय अवस्थाले गर्दा यस अमरगढी नगरपालिकामा पनि वर्षेनी भू-क्षय, बाढी, पहिरो, नदी कटान हुने गरेको छ । कहिलेकाहीँ त स्थानीय जनताको ज्यान समेत लिने गरेको दुखदायी घटनाहरू नगरपालिकावासीले भोग्नु परेको छ । साथै कम बारम्बरता भएको तर जनधनको क्षति उच्च हुनसक्ने भूकम्पकीय जोखिमको संभावना पनि उत्तिकै देखिन्छ ।

यसरी वातावरणीय असन्तुलनका कारण हुने प्राकृतिक प्रकोपका कारण ठूलो जनधनको क्षती समेत हुने गरेको छ । यस तितो यथार्थलाई मनन् गरी भू-क्षय एवं पहिरोको समस्याहरू र यसको कारण पहिल्याएर समाधानको लागि एक निकायलाई मात्र जिम्मेवार नठानी सम्बद्ध सबै निकायहरूले समन्वय गरेर भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रमलाई प्राथमिकताको साथ अगाडी बढाउनु आजको टड्कारो आवश्यकता देखिएको छ । यसका अलावा नगरवासीहरुलाई विपद् सम्बन्धि जनचेतना र भवन-संहिताको पालनामा सु-सुचित हुने कार्यक्रम संचालनमा नगरपालिकाले सरोकारवाला निकायहरुसँग समन्वय, सहकार्य र साझेदारीलाई बढोत्तरी गर्दै समग्र विपद्

व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्रहरुको पनि संलग्नता बढाउनुपर्ने देखिन्छ । साथै नगरपालिकाले आवधिक योजना तर्जूमा तथा विकास निर्माणमा विपद् व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहिकरण गर्न टड्कारो आवश्यकता रहेको छ ।

८.१३.१ नगरपालिकामा हुनसक्ने प्रकोप र क्षतिसम्बन्धी विवरण

प्रकोपहरूको बारम्बरताको आधारमा नगरपालिका भित्र पहिरो, भू-क्षय, बाढी, आगलागि, असिना, चट्याङ्ग, महामारी, मौसमी सुख्खा साथै सडक दुर्घटनालाई लिन सकिन्छ भने बारम्वरता कम तथा क्षतिको असर बढी हुने भूकम्पलाई पनि संभावित प्रकोपको रुपमा रहेको छ । त्यसै गरी बर्ड फ्लु, किट आंतक, जनावर आतंकजस्ता प्रकोपहरूको असर पनि बढिरहेको देखिन्छ ।

क्र स	संभावित प्रकोप	विधमान अवस्था	समय
१	भुकम्प	भूकम्पिय जोखिमका दृष्टिले नेपाल विश्वको ११ औं स्थानमा रहेको र नगरपालिकामा भुकम्प प्रतिरोधात्मक भवन कमै मात्रामा भएको, भवन आचार संहिता पूर्ण रूपमा लागू नभएको	जुनसुकै समयमा
२	पहिरो	वृक्षारोपण नभएका नाङ्गा डाँडापाखा तथा नदिले कटान गर्ने क्षेत्रहरू	समयअनुसार असार-श्रावण-भदौ
३	बाढी	नगरमा विशेषतः साना ठुला नदि/खोलाहरू बग्ने गरेको र वर्षायाममा नदी तथा खोलाहरूले आसपासका भू-भागहरू बर्षेनी कटान गरी क्षति पुर्‍याईरहेको छ। बर्षेनी धेरै संख्यामा परिवारहरू प्रभावित भैरहेका छन् ।	जेष्ठ–असोज
४	आगलागि	नगरको धेरै जसो भु–भागमा घनावस्ती रहेका अति विपन्न समुदायका घरहरू सचेतना अभाव, अग्नी नियन्त्रण यन्त्रको अभाव, चुल्होमा आगो सल्काउँदा मट्टीतेलको प्रयोग गर्नु र सलाई लाईटरजस्ता आगो बाल्ने वस्तुहरू बच्चाले खेलाउँदा आगलागिका घटना बढी हुने गरेको।	चैत्र–जेष्ठ
५	महामारी	प्रकोपका रूपमा झाडापखाला लगायतका पानी जन्य रोग बढ्ने गरेको, स्रोत साधन अभाव र जनचेतना कमी, अनुकूल क्षमताको अभाव।	विपद् पछि, अन्य समयमा
६	वर्डफ्लु, स्वाइन फ्लु, अन्य फ्लु	पशुपंक्षी सन्क्रमित भएको बेलामा	जुनसुकै समयामा
७	जंगली जनावर आतंक	नगरको वनजंगल वरिपरि बसोबास भएको क्षेत्रहरू	जुनसुकै समयमा
८	मौसमी सुख्खा	पानी नपरेमा नहरको सिंचाईं नपुगेका भागहरू	असार –भदौ
९	किट आतंक	जलवायु परिवर्तन, बढी विषादि प्रयोगका कारण लाभकारी चरा, किरा लोप	खेती मौसम
१०	चट्याङ, असिना	बढी जसो बर्षायाम र पानी परेको समयमा	जुनसुकै समयमा

स्रोतः जिल्ला समन्वय समिति, डडेल्धुरा २०७४

तालिकामा उल्लेखित सूचनाहरुले नगरपालिका भित्र कुनै कुनै प्रकोपको जोखिम रहेको र यसको प्रत्यक्ष असर नगर बस्तीहरुमा रहेको थाहा पाउन सकिन्छ । समग्र नगरपालिकामा बहु-प्रकोपको जोखिम रहेको साथै बन जंगलको बिनास, अव्यवस्थित बसोबास, अबैज्ञाकि खेती प्रणाली, जनचेतनाका अभाव एवं जलवायू परिवर्तनका कारण यसको असरहरु कुनै कुनै रुपमा नगरबासीले भोग्नु परिरहेको अवस्था देखिन्छ ।

८.१३.२ प्राकृतिक प्रकोप पात्रोको विवरण

नगरपालिकामा कुन समयमा कुन प्रकोप हुन्छ भनेर पत्ता लगाउन प्रकोप पात्रो तयार गर्न सकिन्छ । यो प्रकोप पात्रो नगरपालिकाको सबै वडाहरुको प्रतिनिधित्व भएको समुहगत छलफलबाट तयार गरिएको छ ।

तालिका नं. १८५ : प्राकृतिक प्रकोप पात्रोको विवरण

प्रकोपहरू	बैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मङ्सिर	पुष	माघ	फागुन	चैत
भूकम्प	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
पहिरो				■	■							
बाढी				■	■							
आगलागि	■	■										
महामारी		■	■	■					■	■		
हुरीबतास											■	■
खडेरी	■	■						■	■	■	■	■
हिमपात									■	■		
जनावर आंतक	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

स्रोत : नगरकार्यपालिकाको कार्यालय, अमरगढी २०७५

माथिको तालिकाबाट साउन र भदौ महिनामा पहिरो र बाढीको प्रकोपहरु देखिन्छ भने बैशाख र जेठ महिनाहरुमा आगोलागिको प्रकोप बढि हुने गर्दछ । यसैगरी जेठ देखि साउन तथा पुष र माघ महिनाहरुमा झाडा-पखाला जस्ता महामारीको प्रकोप हुने गर्दछ । फागुन र चैत्र जस्ता सुख्खा मौसममा हुरीबतासका घटनाहरु हुने गर्दछन् । नेपाल भूकम्पको जोखिमको उच्च स्थानमा रहेको हुदाँ भुकम्पीय जोखिमको संभावना जुनसुकै समयमा हुन सक्ने भएकाले यसको पूर्वतयारीका प्रयासहरु गरिराख्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । उल्लेखित प्रकोपको समयरेखाबाट बिपद्-पूर्व

पूर्वतयारीका गतिविधिहरु संचालन गर्नका लागि विपद्मा काम गर्ने निकायहरु विच समन्वय र सहकार्यका लागि नगरपालिकाको भूमिका र पहलकदमी महत्वपूर्ण हुन्छ । यसका लागि आकस्मिक कार्ययोजना बनाउने, राहत सामाग्री भण्डारण गर्ने, कृतिम घटना अभ्यास गर्ने जस्ता बिपद् पूर्वतयारीका कार्यहरु गर्न गराउन सकिन्छ ।

८.१३.३ संस्थागत विश्लेषण

नगरपालिकामा विपद् पूर्वतयारी, रोकथाम र अल्पिकरण, विपद्को समयको प्रतिकार्य र विपद् पश्चात्को पुर्नस्थापना र पुनर्निमार्ण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका लागि आवश्यक पर्ने सेवा, सहयोग, सुविधा, उपलब्ध गराउने सरकारी निकाय वा सुरक्षा निकाय, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, स्थानीय सस्थाहरू र अन्य मानवीय सेवा प्रदायक सङ्घसंस्था, वित्तीय संस्था, सहकारी, स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, निजी क्षेत्र आदिको उपलब्धता, पहुँच र सम्बन्धको विश्लेषण गरिएको छ । प्राप्त सूचनाको आधारमा हाल नगरपालिका धैरै निकायहरु बिपद्का अवस्था साथै विपद् पूर्वतयारीमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रुपमा कार्य गरिरहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. १८६ : संस्थागत विश्लेषण

क्र.सं.	कार्यालय सङ्घसंस्थाको नाम	वडा नं.	पहुँचको अवस्था	भौगोलिक दुरी	प्राप्त हुन सक्ने सहयोगको क्षेत्र
१	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, जिल्लाशाखा	०५	जिल्लाभरी	न.पा को मध्यम भागमा	दुर्त सर्वेक्षण, गैर खाद्य राहत सामाग्री, दक्ष स्वयंसेवक, एम्बुलेन्स र रगत संकलन तथा सेवा
२	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति	०५	जिल्लाभरी	न.पा को मध्यम भागमा	खोज उद्धार, सर्वेक्षण, समन्वय, नगद राहत, अन्य कार्यालयलाई सिफारिस गर्ने ।
३	नेपाली सेना	०१	जिल्लाभरी	१८ कि.मी	खोज उद्धार, सर्वेक्षण, समन्वय
४	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	०५	जिल्लाभरी	मध्यम भागमा	दमकल सेवा, द्रुत सर्वेक्षण, राहत समन्वय तथा व्यवस्थापन
५	उद्योग बाणिज्य संघ	५	सहज	सदरमुकाम	स्थानीय स्तरमा समुन्वय गरी विपदको समयमा रहात संकलन तथा वितरण
६	अमरगढी नगरपालिका	५	सहज	न.पा को मध्य भागमा रहेको	दमकल सेवा, द्रुत सर्वेक्षण, राहत समन्वय तथा व्यवस्थापन
७	मालपोत कार्यालय	५	सहज	३.५	सिविर व्यवस्थापनको लागि जग्गासम्बन्धी परार्मश तथा सेवा
८	नापी कार्यालय	५	सहज	३.५	सिविर व्यवस्थापनको लागि जग्गासम्बन्धी परार्मश तथा सेवा
९	दुरसंचार कार्यालय	५	सहज	३	सञ्चार सेवा तथा आपतकालीन सञ्चारको व्यवस्था
१०	नेपाल बिद्युत प्राधिकरण	५	सहज	२.५	बिद्युत सेवा तथा आपतकालीन बिद्युत सेवा
११	खानेपानी तथा	५	सहज	३	विपदको अवस्थामा खानेपानीको

क्र.सं.	कार्यालय सङ्घसंस्थाको नाम	वडा नं.	पहुँचको अवस्था	भौगोलिक दुरी	प्राप्त हुन सक्ने सहयोगको क्षेत्र
	सरसफाई उपभोता समिति				निरन्तर सेवा
१२	सामाजिक एकता क्लव	५	सहज	मध्यभाग	विपदको अवस्थामा राहत तथा अन्य सहयोग
१३	उपक्षेत्रिय अस्पताल	५	सहज	मध्यभाग	विपदको अवस्थामा निः शुल्क स्वास्थ्य उपचार
१४	जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय	५	सहज	मध्यभाग	स्वास्थ्य उपचार, परामर्श, चेतनामुलक कार्यक्रम तथा शिविर आयोजना

स्रोत : अमरगढी न.पा सामाजिक सामाजिक शाखा , अमरगढी २०७५

बिपद्को अवस्थामा समयमै मानवीय सहयोग प्रदान गर्नका लागि माथि उल्लेखित सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरुसँग समन्वय र सहकार्यबाट विस्थापित समुदायहरुमा खोज-उद्धार तथा राहतका गतिविधिहरु संचालन गर्न सकिन्छ । यसका लागि संभावित बिपद्को जोखिम कम गर्न जोखिम व्यवस्थापन योजना आवश्यक पर्दछ । नगरपालिका भित्र मानवीय तवरमा काम गर्ने सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरुको पहिचान गरि स्रोत र साधनको आँकलनमा सहयोग पुग्दछ । प्राप्त सबै निकायको उपलव्ध स्रोत साधनको लेखाजोखा गरेर अपुग स्रोतको लागि नगरपालिकाले प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, गैरसरकारी संघ–संस्था तथा दातृ निकायहरुसँग सहयोग जुटाएर बिपद् व्यवस्थापनका लागि दिर्घकालिन योजना निर्माण गर्न अग्रसर हुनु पर्ने देखिन्छ । तलको रोटी चित्रले बिपद्को समयमा सहयोग प्राप्त गर्न सकिने सरकारी तथा संघ संस्थाहरुको उपस्थिति देख्न सकिन्छ । यसको अलावा अन्य संघ संस्थाको भूमिका पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण रहने गर्दछ जुन विपद्को समयमा तथा कुनै निश्चित समयमा भूमिकामा रहने गर्दछन् ।

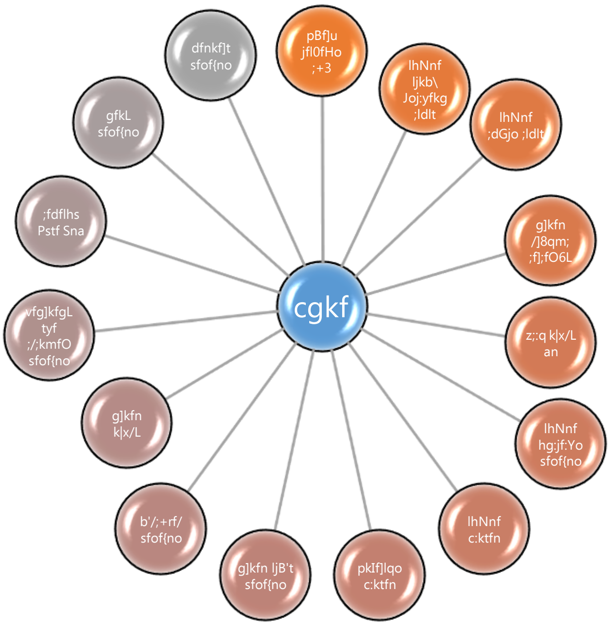

८.१३.४ प्राकृतिक विपद् वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण

नगरपालिकाका सम्पूर्ण परिवारहरूलाई तपाईको परिवार बसोबास गरेको स्थानमा कस्तो-कस्तो किसिमको प्राकृतिक विपद् वा प्रकोपको खतराहरू छन् भनी सोधिएको बहुउत्तर आउने प्रश्नमा २७९ परिवारले उत्तर दिएका थिए जसमध्ये सबैभन्दा बढी खडेरीबाट प्रभावित भएको परिवार संख्या १४७ जना अर्थात् ५२.६९ प्रतिशत दोस्रोमा पहिरोबाट प्रभावित भएका परिवार ७२ जना अर्थात् २५.८१ प्रतिशत र तेस्रोमा आँधीका कारण प्रभावित हुनेहरू ५० जना अर्थात् १७.९२ प्रतिशत रहेका छन् । यस बाहेक असिना, चट्याङ्ग र बाढी पिडित हुनेहरूको संख्यासमेत उल्लेख्य रहेको छ । माथि उल्लेखित प्राकृतिक विपद्हरू विशेषगरी जलवायू परिवर्तन, भूमण्डलिय तापक्रम वृद्धि, प्रदुषण बनजंगल फँडानी, अत्यधिक कार्बन उत्सर्जन र प्राकृतिक सन्तुलन विरुद्ध हुने मानविय गतिविधिका कारण उत्पन्न छन् । यस प्रकारका प्राकृतिक विपद्बाट जोखिम एकिकृत विपद् व्यवस्थापन प्रतिकार्य तथा पूर्व तयारी योजना निर्माण गरी विपद्सँग सामना गर्ने र कमभन्दा कम धनजनको क्षति हुने गरी तयार राख्नुपर्दछ साथै दीर्घकालीन रणनीतिमा वातावरण संरक्षण र दिगो विकासका कार्यक्रमहरूलाई पूर्ण रुपमा पालना गर्नुपर्ने हुन्छ । अर्कोतर्फ स्वाभाविक भौगर्भिक प्रक्रियाको कारण जाने भूकम्पको जोखिमका हिसाबले नेपाल अत्यन्त जोखिमयूक्त क्षेत्रमा पर्ने हुँदा भूकम्प लागि न्यूनिकरण गर्ने उपाय नै नहुने हुँदा पूर्व तयारी र प्रतिकार्यका प्रभावकारी योजना निर्माण गर्ने र विशेष गरी भूकम्पीय जोखिमका हिसाबले जोखिम रहित घर र भौतिक संरचना निर्माणलाई राष्ट्रिय भवन निर्माण संहितालाई कडाइका साथ पालना गर्नुपर्दछ । अन्य थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १८७ : प्राकृतिक विपद वा प्रकोपको खतराको किसिमको आधारमा परिवारको विवरण

वडा नं.	खडेरी	बस्तीमा आगलागी	जंगलमा आगलागी	बाढी	डुबान	आँधी	चट्याङ/हुरी	असीना	भारी वर्षा	आंशिक वर्षा	भूक्षइकरण	पहिरो	हु	शितलहर	*अन्य	जम्मा
१	९८										१	१				१००
२						२		१				१				३
३	४१		२	१		२६	२७	३७	२	१५						४४
४												१				१
५	१	४	३	१९	२	२१	१५	९			१५	५०	२			९९
७											२	१२				१२
८				१												१
९	७											२			१	९
१०		२	२	३	१	१						४		१		८
११				१						१		१				२
जम्मा	१४७	६	७	२५	३	५०	४२	४७	२	१६	१८	७२	२	१	१	२७९
प्रतिशत	**५२.६९**	**२.१५**	**२.५१**	**८.९६**	**१.०८**	**१७.९२**	**१५.०५**	**१६.८५**	**०.७२**	**५.७३**	**६.४५**	**२५.८१**	**०.७२**	**०.३६**	**०.३६**	**१००.००**

***माथि उल्लेखित प्रकोपबाहेक महामारी, भूकम्प, किटआतंक आदि**

स्रोतः घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

खण्ड ९ : विकास सूचकाङ्क र गरिवीको स्थिति

९.१ प्रति परिवार वार्षिक आय तथा औषत प्रतिव्यक्ति आय

नगरपालिकामा रहेका कूल घरधुरीहरूमध्ये वार्षिक १२,००० भन्दा कम रकममा जीवन गुजारा गर्ने परिवारहरूको संख्या १,०९२ अर्थात् २२.४४ प्रतिशत, रु १२,००० देखि ३६,००० सम्ममा गुजारा गर्नेको संख्या १,२१५ अर्थात् २४.९६, रु. ३६,००० देखि ६०,००० सम्ममा गुजारा गर्नेको संख्या १,०२८ अर्थात् २१.१२ रहेको, रु. ६०,००० देखि १,२०,००० सम्ममा गुजारा गर्नेको संख्या ९८४ अर्थात् २०.२२ प्रतिशत रहेको, रु. १,८०,००० भन्दा माथि रकममा गुजारा गर्नेको संख्या भने न्यून अर्थात् ५.५५ मात्र रहेको देखिन्छ । तथ्याङ्कको समग्र पक्षलाई हेर्दा नगरपालिकामा अति विपन्न अवस्थामा रहेका परिवारको संख्या धेरै रहेको देखाउँछ । जीवन निर्वाहका लागि अति आवश्यक गाँस, बास र कपासको परिपूर्ति कै लागि संघर्ष गर्नुपर्ने अवस्थाका परिवारहरूबाट राज्यले अपेक्षा गर्नुको साटो थप दायित्व हुने भएकोले गरिबी निवारणलाई प्राथमिकतामा राखी लोक कल्याणकारी राज्यको अवधारणालाई मूर्त बनाउनुपर्ने देखिन्छ । नगरपालिकाको जम्मा औषत प्रतिव्यक्ति वार्षिक आयलाई हेर्दा ६१,९२३ अर्थात् मासिक ५ हजार रुपैंयामा सबै गुजारा चलाउनुपर्ने देखिन्छ । यद्यपि औषत प्रतिव्यक्ति आयले समग्र आर्थिक सूचकको काम भने पर्दैन । थप वडागत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १८८ : वडाअनुसार प्रति परिवार वार्षिक आय तथा औषत प्रतिव्यक्ति आय

वडा नं.	रु. १२००० भन्दा कम आय हुने परिवार संख्या	रु.१२०००-रु.३६००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	रु.३६,०००-रु.६०,००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	रु.६०,०००-रु.१,२०,००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	रु.१,२०,०००-रु.१,८०,००० सम्म आय हुने परिवार संख्या	रु.१,८०,००० भन्दा बढी आय हुने परिवार संख्या	छुटेका	जम्मा परिवार संख्या	औषत प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय
१	१३४	१६०	१३२	७६	१२	५		५१९	३८,६४२
२	६८	११८	९५	८८	१५	१४		३९८	५२,०८२
३	१४३	८९	४०	४७	१०	६		३३५	३३,८४५
४	१२२	४२	४४	४८	१३	११		२८०	६०,१७७
५	१३६	११७	२४१	३२६	११८	१२३		१,०६१	९३,८९४
६	२३	५४	६४	१०३	३७	३८		३१९	१८६,९९६
७	१२३	१३२	७५	८४	२४	४०	१	४७९	१५६,८६३
८	३८	७७	८९	५८	१७	१२		२९१	५९,०३६
९	९९	१२१	६९	४०	१०	८		३४७	३८,३३०
१०	९४	१२०	६९	६३	९	८		३६३	४२,२०३
११	११२	१८५	११०	५१	१२	५		४७५	३६,२५७
जम्मा	१,०९२	१,२१५	१,०२८	९८४	२७७	२७०	१	४,८६७	७५,२६६
प्रतिशत	**२२.४४**	**२४.९६**	**२१.१२**	**२०.२२**	**५.६९**	**५.५५**	०.०२	१००.००	

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

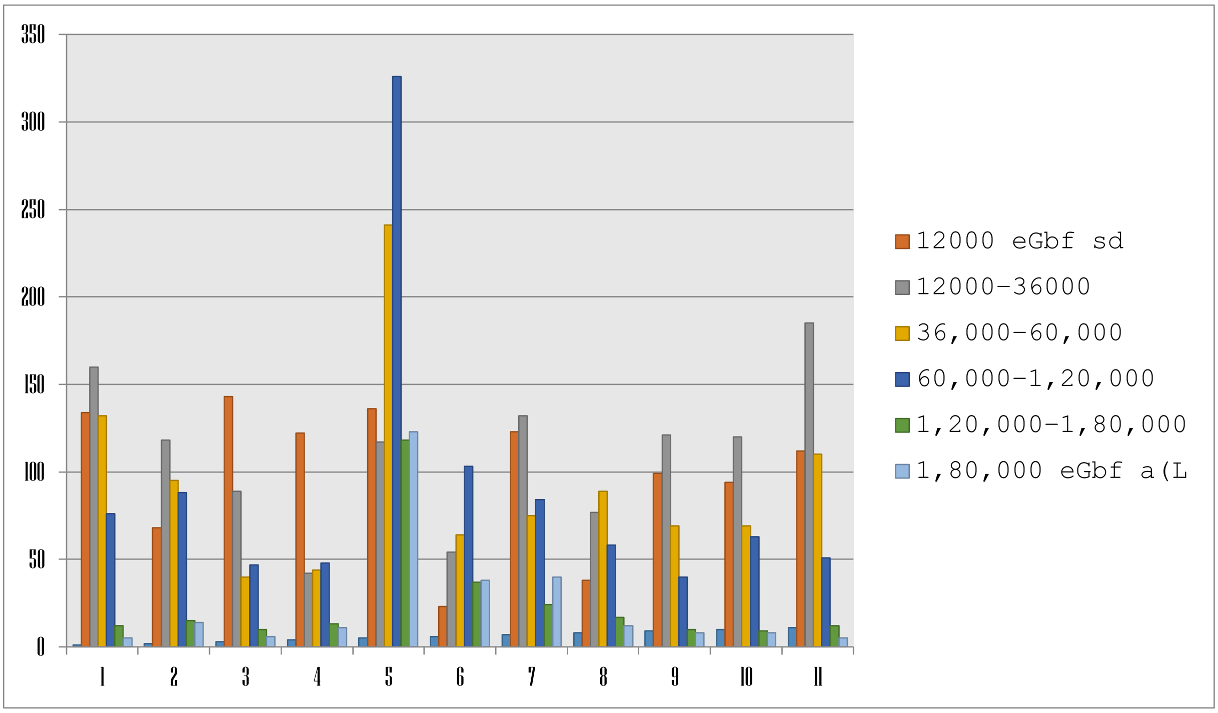

९.२ परिवारमुलीको लिङ्गको आधारमा प्रति परिवार वार्षिक आयसम्बन्धी विवरण

प्रति परिवार वार्षिक आम्दानी र प्रतिव्यक्ति आयमा योगदान गर्ने महिला र पुरुषको तथ्याङ्कलाई हेर्दा समग्रतामा महिलाको भन्दा धेरै घरपरिवारमा पुरुषकै योगदान बढी देखिन्छ । कूल परिवारहरूमध्ये ३,३७५ परिवारहरूमा पुरुषको योगदान र १,४९२ परिवारहरूमा महिलाको घरमुली भई आम्दानीमा योगदान भएको देखिन्छ । तुलनात्मक रुपमा पुरुषको योगदान नेपाली पितृसत्तात्मक सामाजिक संरचना भएको समाजमा बढी हुनु स्वभाविक देखिएतापनि महिलाको योगदानसमेत उल्लेख्य छ । रु. १,२०,००० भन्दा माथिको आम्दानीमा जीविका चलाउने परिवारमा भने महिला घरमूलीको योगदान पुरुषको भन्दा बढी देखिन्छ । विगतका वर्षहरूमा भन्दा हालका वर्षहरूमा महिलाहरूको आर्थिक क्रियाकलापहरूमा सकृयता अवश्य पनि बढेको छ । यसले आय आर्जनमा राम्रो टेवा पुऱ्याएको देखिन्छ । यस तथ्याङ्कको अर्कोपक्ष परिवारको मुख्य आम्दानीमा संलग्न व्यक्ति लामो समयदेखि विदेशमा वा बाहिर रहेका कारण महिला घरमूली भनी उत्तर दिने उत्तरदाताको कारणसमेत तथ्याङ्कमा महिलाको सहभागिता बढेको हुन सक्छ तथापि महिला उद्यमशिलता भने विगतभन्दा बढेको तथ्याङ्कले स्पष्ट गर्दछ । परिवारमूली भन्नाले परिवारमा परिआएका दैनिक कामकाज, खर्च र व्यवहार चलाउन व्यवस्था मिलाउने मुख्य व्यक्ति भन्ने बुझिन्छ । थप विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १८९ : परिवारमूलीको लिङ्गको आधारमा प्रति परिवार वार्षिक आयसम्बन्धी विवरण

प्रतिव्यक्ति आयको वर्गान्तर	पुरुष		महिला		जम्मा	औषत प्रतिव्यत्ति आय (वार्षिक)
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत		
१२००० भन्दा कम	३२६	९.७	१६४	११.०	४९०	१०.१
१२०००-३६०००	१,५७४	४६.६	६४०	४२.९	२,२१४	४५.५

प्रतिव्यक्ति आयको वर्गान्तर	पुरुष		महिला		जम्मा	औषत प्रतिव्यत्ति आय (वार्षिक)
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत		
३६,०००-६०,०००	७७३	२२.९	३९७	२६.६	१,१७०	२४.०
६०,०००-१,२०,०००	४९०	१४.५	२०५	१३.७	६९५	१४.३
१,२०,०००-१,८०,०००	११७	३.५	४३	२.९	१६०	३.३
१,८०,००० भन्दा बढी	९४	२.८	४३	२.९	१३७	२.८
छुटेको	१	०.०			१	०.०
जम्मा	३,३७५	१००.०	१,४९२	१००.०	४,८६७	१००.०

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

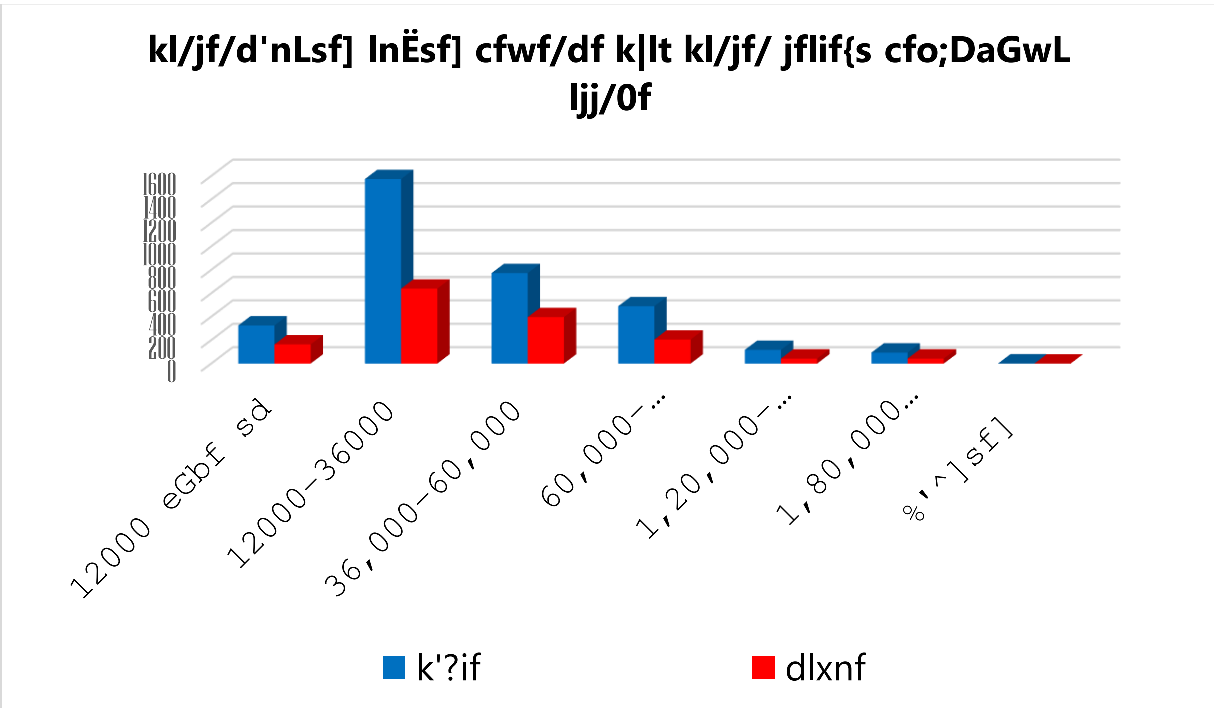

९.३ सम्पन्नता सुचकाङ्क

९.३.१ सम्पन्नता सूचकाङ्क के हो ?

(विपन्नताका सूचक भेटिएको यसबाट नै सम्नताको सुचक के भनि मिलाउन सकिन्छ /सकिँदैन ?)

१. ठूला पशुपाल्नेक्षमता र रोजगारका अवसर नभई दैनिक ज्यालादारीमा आधारित जीविकोपार्जन (आर्थिक विपन्नताका कारण दैनिक ज्यालादारीको काम गर्न वाध्य घर परिवार)

२. खाद्य अपर्याप्तता (आफ्नो खेती/मुख्य आम्दानीबाट ३ महिनाभन्दा कम समयसम्म मात्र खान पुग्ने वा ३ देखि ६ महिनासम्म मात्र खान पुग्ने विपन्न घर परिवार । यस अन्तर्गत त्यस्ता घर परिवारहरू पर्दछन् जसले बाँकी अवधिको लागि ज्याला मजदुरी गरेर गुजारा गर्नुपर्ने हुन्छ)

३. सार्वजनिक तथा व्यक्तिगत रूपमा छेउ लगाइएका वा सीमान्तकृत गरिएका (Marginalised) वा भेदभाव गरिएका परिवार जस्तैः दलित, जनजाति आदि । यसमा विशेष गरेर समाजमा पिछडिएको वर्गका घर परिवारहरू पर्दछन् । (तर स्पष्ट हुनुपर्ने कुरा केछ भने दलित तथा जनजाति भन्दैमा स्वतः विपन्न हुनेर अन्य जातजाति हुँदैमा स्वतः विपन्न नहुने भने होइन । यो त उनीहरूको सामाजिक, आर्थिक अवस्था र स्थितिको आधारमा बिचार गरी (condition and position) निर्धारण गरिनु पर्ने कुरा हो) ।

४. ऋणबाट ग्रस्त परिवार (ऋणको भुमरीमा फसेको परिवार जस्तैः दैनिक गुजारा गर्न गाह्रोपरी बेसाएर खाँदा ऋणमा डुवेका, सामान्य औषधोपचार गर्न लिएको ऋण चुक्ता गर्न नसकेका, बाबुबाजेको पालामा लिएको ऋण चक्ता गर्न असक्षम भई मारमा परेका, विपन्न र पीडित परिवार आदि पर्दछन्भ नेठूला-ठूला व्यावसायिक ऋण लिने वर्गका

५. गरिव एकल महिला (विधवा, बूढी, बेसहारा, श्रीमान् बेपत्ता भएका, व्यक्तिगत तथा सामुहिकरूपमा सताइएका

६. घरवार विहीन र सुकुम्वासी वा द्वन्द्ववाट विस्थापित भई आएकोपरिवार (जग्गा जमिन नभएका, अरूको जग्गा कमाउने

७. आफ्ना हक अधिकारका लागि आवाज उठाउन नसक्ने परिवार (सूचनामा पहुँच भएर वा नभएर आवाज उठाउन सकेका छैनन्, थिचो मिचो र अन्याय विरूद्ध आवाज उठाउन सक्दैनन्) जुटाउन असक्षम परिवार

९.३.२ सम्पन्नता सुचकाङ्कको आधारमा वडाअनुसार परिवारको विवरण

सम्पन्न सूचकाङ्कका आधारमा नगरपालिकामा रहेका घरपरिवारमध्ये राम्रो अवस्थामा रहेका परिवारको संख्या जम्मा २६ अर्थात् ०.५३ प्रतिशत मात्र रहेको छ । समग्र तथ्याङ्कको विश्लेषणमा यो संख्या नराम्रो हो । यसको अर्थ मध्यम अवस्थामा रहेका ९१५ अर्थात् १८.८० परिवारहरू बाहेक अन्य सबै परिवारको अवस्था कमजोर र अति कमजोर देखिन्छ । यसर्थ यस नगरपालिकालाई आर्थिक रुपले विपन्न नगरपालिका भन्न सकिन्छ । त्यसमाथि पनि २४७४ अर्थात् १३.२९ प्रतिशत परिवार गरिबीमा रहेका छन् । यसरी नगरपालिकाका हालका आर्थिक गतिविधिहरू सम्पन्नता तर्फ भन्दा पनि निर्वाहतर्फ केन्द्रित हुनुपर्ने बाध्यतामा देखिन्छ । आर्थिक, सामाजिक, भौतिक र साँस्कृतिक सम्पन्नताको यात्रा भने जीवन निर्वाहका नागरिकहरूका सवालहरू पूर्णरुपमा सम्बोधन भएपश्चात मात्र अगाडि बढ्न सक्दछन् । यसतर्फ राज्यको ध्यान जानु जरुरी छ । वडागत थप विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १९० : सम्पन्नता सुचकाङ्कको आधारमा वडाअनुसार परिवारको विवरण

वडा	एकदम कमजोर	कमजोर	मध्यम	राम्रो	जम्मा

वडा	एकदम कमजोर	कमजोर	मध्यम	राम्रो	जम्मा
१	१०	४५३	५६		**५१९**
२	४७	२७१	७८	२	**३९८**
३	३१	२४५	५८	१	**३३५**
४	१४	२०९	५७		**२८०**
५	३०	५८६	४२८	१७	**१,०६१**
६	१५	२४७	५३	४	**३१९**
७	७४	३६२	४३		**४७९**
८	२०	२०४	६५	२	**२९१**
९	२७	२८६	३४		**३४७**
१०	४१	२९०	३२		**३६३**
११	११५	३४९	११		**४७५**
जम्मा	४२४	३,५०२	९१५	२६	४,८६७
प्रतिशत	८.७१	७१.९५	१८.८०	०.५३	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

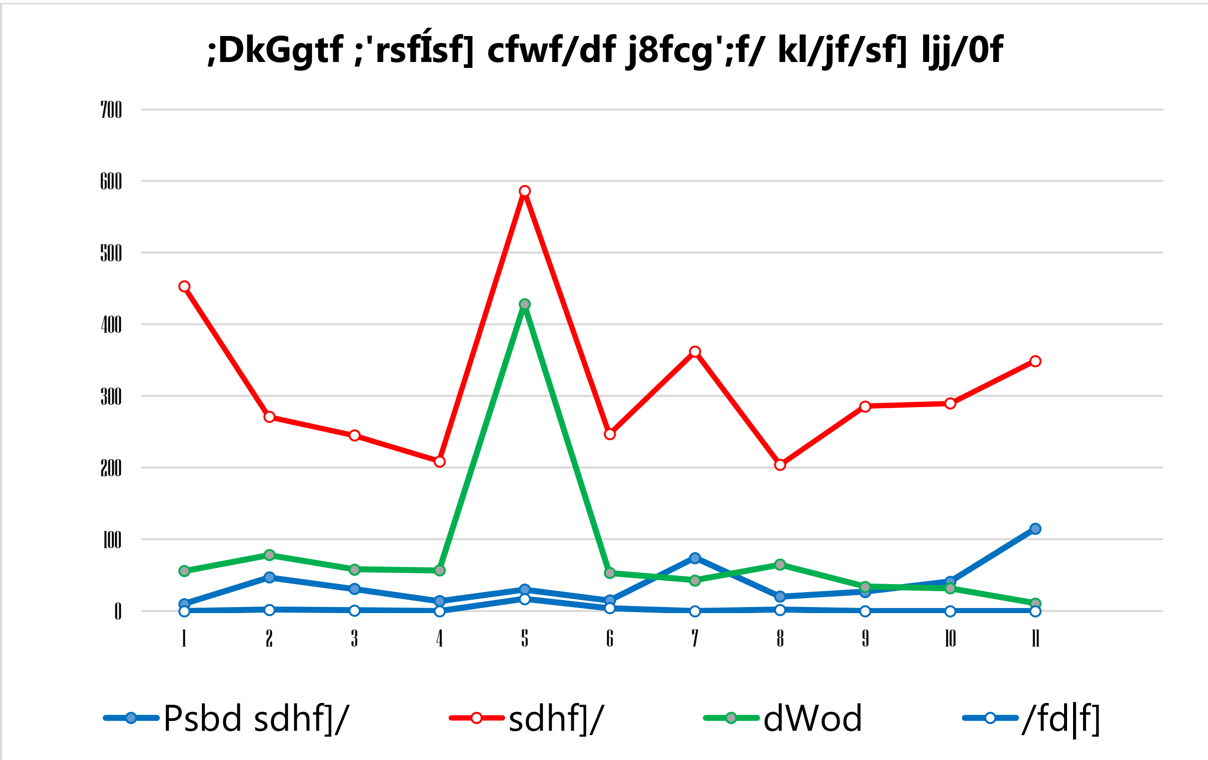

९.३.३ सम्पन्नता सूचकको आधारमा परिवारमूलीको लिङ्गअनुसार परिवारको विवरण

नगरपालिकामा सम्पन्नता सूचकाङ्कको आधारमा लैङ्गिक हिसाबले गरिएको तुलनात्मक अध्ययनअनुसार स्वाभाविक रुपमा विद्यमान पुरुष प्रधान नेपाली सामाजिक संरचनाका कारण पुरुषको संख्या दुवै तह राम्रो र कमजोरमा बढी देखिन्छ । तर एकदम कमजोरमा भने परिवार मूलीको स्थिति हेर्दा महिलाहरू नै बढी कमजोर देखिन्छन् । अर्कोतर्फ राम्रो र मध्यम खालको आर्थिक हैसियत हुने परिवारमा भने पुरुष

परिवारमूली भएका परिवार संख्या निकै बढी देखिन्छ अर्थात् महिला र पुरुष बिचको अन्तर निकै फराकिलो देखिन्छ । यसको अर्थ परिवारको आर्थिक हैसियत निर्माणमा महिलाको निर्णायक भूमिका पुरुषको भन्दा कमजोर नै छ । यद्यपि महिला सम्पन्नता भने बढेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १९१ : सम्पन्नता सूचकांकको आधारमा परिवारमूलीको लिङ्गअनुसार परिवारको विवरण

लिङ्ग	एकदम कमजोर	कमजोर	मध्यम	राम्रो	जम्मा
पुरुष	२२९	२,४१७	७०७	२२	३,३७५
महिला	१९५	१,०८५	२०८	४	१,४९२
जम्मा	४२४	३,५०२	९१५	२६	४,८६७
प्रतिशत	८.७१	७१.९५	१८.८०	०.५३	१००.००

स्रोत: घरधुरी तथ्याङ्क सङ्कलन, २०७५

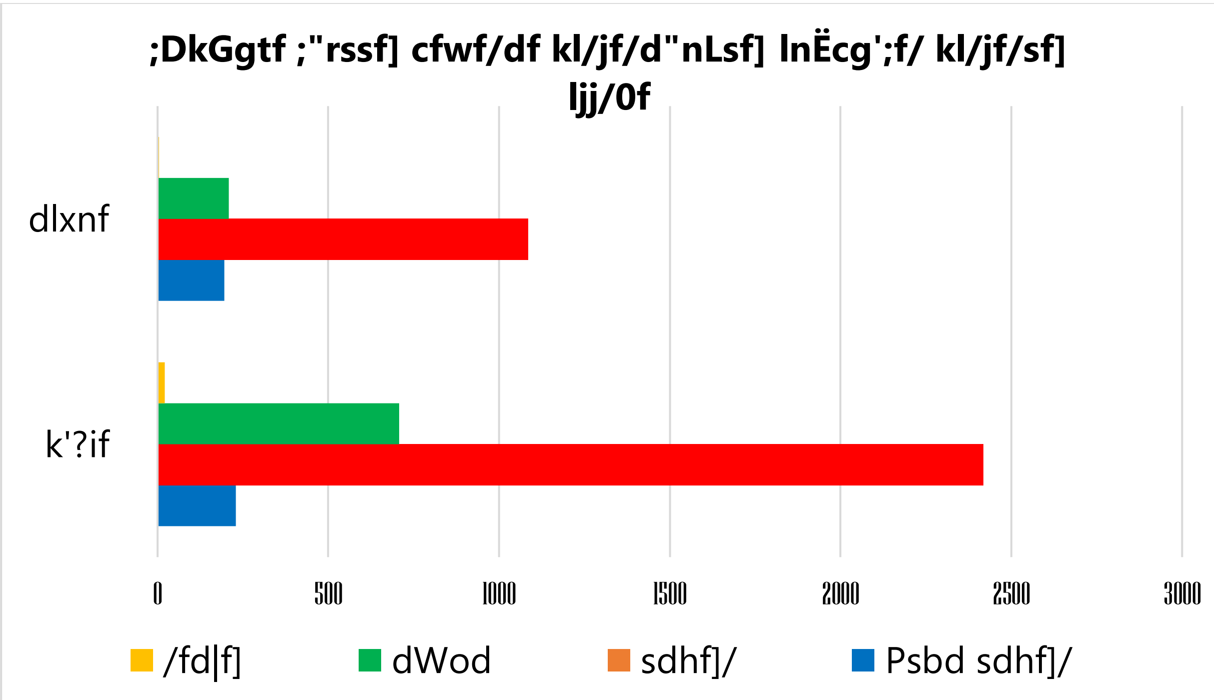

९.४ नगरपालिका/सरकारी कार्यालय तथा निकायहरू

तालिका नं. १९२ : नगरपालिका/सरकारी कार्यालय तथा निकायहरू

क्र.स.	सरकारी कार्यालय	नाम	स्थान	वार्ड नं.	जनशक्ति - जना)	कार्यक्षेत्र
१.	स्थानीय तह					
	नगरपालिका	अमरगढी नगरपालिका	वडा नं ५	६	१७	अमरगढी भर
	वडा कार्यालय					
२	स्वास्थ्य संस्थाहरू					

क.स.	सरकारी कार्यालय	नाम	स्थान	वार्ड नं.	जनशक्ति -जना)	कार्यक्षेत्र
	अस्पताल					
	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र					
	स्वास्थ्य चौकी					
	खानेपानी		अमरगढी	०५	१३ रोपनी	जिल्ला भरी
३	कृषि		कीर्तिपुर	०५	३५	जिल्ला भरी
४	पशु सेवा		कीर्तिपुर	०५	३४	जिल्ला भरी
५	हुलाक	जिल्ला हुलाक कार्यालय	अनपा ५	५	२०	जिल्ला भरी
		उग्रतारा ईलाका हुलाक कार्यालय	अनपा ८	०८	२	वडा नं ६, ७, ८ साविक समैजी गाविस
६	जिल्ला वन कार्यालय		अमरगढी ५	०५	५५	जिल्लाभरी
	ईलाका वन कार्यालय खलंगा	ईलाका वन का	अमरगढी ५	५	६	अनपा भरी
७	प्रहरी कार्यालय	जि प्र का डडेल्धुरा	अमरगढी ५	०५	१००	जिल्ला पुरै
	जिल्ला/प्रदेश					
	इलाका					
	चौकी	प्रहरी चौकी	पोखरा	०६	९	१-९-१०-११
			स्याउले	०१	१०	२-३-४-५
			वागबजार	०५	१२	६-७-२००८
८.	अन्य कार्यालयहरू					
	जिल्ला निर्वाचन कार्यालय		कीर्तिपुर	०५	७	जिल्लाभरी
	व्यवस्थित वसोवास		तुफानडाँडाँ	०५	५	जिल्लाभरी
	यातायात व्यवस्था कार्यालय		तुफानडाँडा	०५	४	जिल्लाभरी
	घरेलु तथा साना उद्योग विकास समितिको कार्यालय		कीर्तिपुर	०५	१५	जिल्लाभरी
	सिंचाई सव डिभिजन कार्यालय		कीर्तिपुर	०५	११	जिल्लाभरी

क्र.स.	सरकारी कार्यालय	नाम	स्थान	वार्ड नं.	जनशक्ति - जना)	कार्यक्षेत्र
	कारागार शाखा डडेल्धुरा		कीर्तिपुर	०५	९	जिल्लाभरी
	मालपोत कार्यालय		किर्तपुर	०५	१९	जिल्लाभरी
९.	सरकारी स्वामित्वका संस्थान, समिति आदि					

स्रोत : नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, अमरगढी २०७४

९.५ नागरिक सचेतना केन्द्र र टोल विकास संस्थाको विवरण

तालिका नं. १९३ : नागरिक सचेतना केन्द्र तथा नागरिक मञ्चसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	नागरिक सचेतना केन्द्रको नाम र ठेगाना	वडा नं.	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्यको विवरण							वचत रकम (रु.)	लगानी रकम रु.
			सदस्य संख्या			समेटेको परिवार					
			महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा		
१	कैलास नागरिक सचेतना केन्द्र	६	२२	२	२४					१,००,०००	
२	दुमडा नागरिक सचेतना केन्द्र	६									
३	समतामुलक नागरिक सचेतना केन्द्र	३	२९	०	२९	२०		९	२९	१,००,०००	
४	घटाल नागरिक सचेतना केन्द्र	३	२६		२६	२६			२६	०	
५	नागरिक सचेतना केन्द्र	११	२८	२	२०	३०			३०	१,००,०००	
६	गडरी सचेतना केन्द्र	११	३०		३०	२१		२१	३०	१,००,०००	
७	कालिका नागरिक सचेतना केन्द्र	५	२९	१	३०	२८	२		३०		
८	उग्रतारा नागरिक सचेतना केन्द्र	४			२८						
९	नागरिक सचेतना केन्द्र	८	२६	४	३०	३०			३०		
१०	घटाल नागरिक सचेतना केन्द्र	८	३०		३०						
११	कैलपाल नागरिक सचेतना केन्द्र	२	३०		३०	२८		२	३०		
१२	लटेश्वर नागरिक सचेतना केन्द्र	१	२५		२५	२४		१	२५	८०,०००	५०,०००
१३	भूमिराज सचेतना केन्द्र	१	२२		२२		१	२१	२२		

टोल विकास संस्था

क्र.सं.	टोल विकास संस्था	वडा नं.	क्र.सं.	टोल विकास संस्था	वडा नं.
१	लटेश्वर टो. वि. स.	०१	५१	श्री शुभकामना टो. वि. स.	०६
२	महेश्वरी टो. वि. स.	०१	५२	श्री प्रेरणा टो. वि. स.	०६
३	भूमिराज टो. वि. स.	०१	५३	श्री ईन्द्रेणी टो. वि. स.	०६
४	बैजनाथ टो. वि. स.	०१	५४	श्री सरस्वती टो. वि. स.	०६
५	घटाल टो. वि. स.	०१	५५	शिवपुरी टो. वि. स.	०६
६	श्री भवानी टो. वि. स.	०१	५६	श्री जनचेतना टो. वि. स.	०६
७	श्री भूमिराज टो. वि. स.	०१	५७	श्री कैलास टो. वि. स.	०६
८	श्री समैजी टो. वि. स.	०१	५८	शैलेश्वरकैनी टो. वि. स.	०७

९	श्री निरपाल टो. वि. स.	०१	५९	अमरपुर टो. वि. स.	०७
१०	श्री सरस्वती टो. वि. स.	०१	६०	उग्रतारा टो. वि. स.	०७
११	खरेडीबावा टो. वि. स.	०१	६१	खिरामुनि टो. वि. स.	०७
१२	श्री माताजोगेनी टो. वि. स.	०१	६२	पोखमाल गाउ टो. वि. स.	०७
१३	श्री कालिकामाई टो. वि. स.	०२	६३	महादेव टो. वि. स.	०७
१४	श्री भगवती टो. वि. स.	०२	६४	भूमिराज टो. वि. स.	०७
१५	श्री सोल्परी टो. वि. स.	०२	६५	लाटा भूमिराज टो. वि. स.	०७
१६	श्री मणिलेक टो. वि. स.	०२	६६	कालासैनी टो. वि. स.	०७
१७	श्री भिमनगर टो. वि. स.	०२	६७	भौनाकोट टो. वि. स.	०७
१८	श्री मौरडा टो. वि. स.	०२	६८	सितल टो. वि. स.सिरोला	०७
१९	श्री निलकण्ठ टो. वि. स.	०२	६९	वकण्डे टो. वि. स.	०८
२०	श्री असिग्राम टो. वि. स.	०२	७०	श्री पन्चदेव टो. वि. स.	०८
२१	श्री दिपज्योती टो. वि. स.	०२	७१	जलदेवी टो. वि. स.	०८
२२	श्री सुन्दर श्रृजनशिल टो. वि. स.	०२	७२	उग्रतारा भगवती टो. वि. स.लटाउली	०८
२३	श्री जयपाल टो. वि. स.	०२	७३	भागेश्वर टो. वि. स.टाँटर	०८
२४	श्री चिम्रीकोट टो. वि. स.	०२	७४	भूमिराज गैरालगाउँ	०८
२५	श्री बैजनाथ टो. वि. स.	०२	७५	श्री वेताल टो. वि. स.टाँटर	०८
२६	श्री घटाल प्रगती	०३	७६	श्री रामेश्वर खुल्लेक	०८
२७	श्री असिग्राम टो. वि. स.	०३	७७	घटाल खनमडा टोल विकास	०८
२८	श्री भवानी जनसेवा टो. वि. स.	०३	७८	श्री कैलपाल भूमिराज टो. वि. स.	०९
२९	श्री सरस्वती टो. वि. स.	०३	७९	श्री कैलपाल टो. वि. स.वकण्डे	०९
३०	श्री असिग्राम टो. वि. स.	०४	८०	श्री केदार सहश्रलिङ्ग टो. वि. स.	०९
३१	श्री समैजी टो. वि. स.	०४	८१	सूर्यवंशी टो. वि. स.ढकाउली	०९
३२	श्री पासा समैजी टो. वि. स.	०४	८२	दुधधारी देवता टो. वि. स. हतर्क	०९
३३	श्री समैजी टो. वि. स. सुनेडा	०४	८३	कालापत्थर टो. वि. स.ढाँटगाउ	०९
३४	श्री कालिका टो. वि. स.खलंगा	०४	८४	भराडी देवता टो. वि. स.निदालगाउँ	०९
३५	तल्लो खलंगा टो. वि. स.	०४	८५	सहश्रलिङ्ग टो. वि. स. झुकालगाउ	०९
३६	दिव्यज्योती टो. वि. स.	०४	८६	मणिलेक टो. वि. स.	०९
३७	श्री उग्रतारा टोल सेलागाउँ	०५	८७	आदर्श टो. वि. स. राई	१०
३८	श्री पूर्णागिरी टोल विकास	०५	८८	श्री निलकण्ठ टो. वि. स.भण्डाँरी गाउ	१०
३९	सरस्वती टोल विकास संस्था	०५	८९	जाग्रती टो. वि. स.तल्लोवुढाली	१०
४०	सुनधारा टोल विकास संस्था	०५	९०	भूमिराज टो. वि. स.भडार	१०
४१	श्री सिलिङधारा टो. वि. स.	०५	९१	प्रगती टो. वि. स.जिजोडा	१०
४२	श्री जोगिनीमाता टो. वि. स.	०५	९२	भूमिराज टो. वि. स.फिन्नेकोट	११
४३	श्री वगरवाटा टो. वि. स.	०५	९३	एकता समाज टो. वि. स. फिन्नेकोट	११
४४	श्री भैरव टो. वि. स.	०५	९४	श्री समैजी टो. वि. स. पालीगाउँ	११
४५	श्री लक्ष्मी नगर टो. वि. स.	०५	९५	असिग्राम टो. वि. स.रुपालीगाउँ	११

४६	श्री संगम टो. वि. स.	०५	९६	भूमिराज टो. वि. स.रुपालीगाउँ	११
४७	श्री सुर्योदय टो. वि. स.	०५	९७	आदर्श टो. वि. स.फिन्नेकोट	११
४८	श्री प्रगतिशिल टो. वि. स.	०५	९८	कैलपाल टो. वि. स.लिटिरीगाउँ	११
४९	श्री फुलवारी टो. वि. स.	०५	९९	गौडीवाघ टो. वि. स.	११
५०	श्री जयकालिका टो. वि. स.	०६	१००	भैरव टो. वि. स.	११

स्रोत: अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

९.६ गैर सरकारी संस्थासम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकामा विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरूले समुदायमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा आफ्ना कार्यक्रमहरू संचालन गरिरहेका छन् । यहाँ रहेका सरकारी संस्थाहरू क्रमश नगरपालिका कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, हूलाक, इलाका प्रहरी, नेपाल टेलिकम, नेपाल विद्युत प्राधिकरण, कृषि सेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र आदि रहेका छन् । यसका अतिरिक्त नगरपालिकामा विभिन्न समूहहरू युवा क्लबहरू, नागरिक समाज, राजनितिक दलहरू रहेका छन् । यस नगरपालिकमा रहेका संस्थाहरूको विवरण निम्न प्रकारका छन् ।

तालिका नं. १९४ : नगरपालिकाका रहेका गैर-सरकारी संस्थाहरूको विवरण

क.सं.	संस्थाको नाम र ठेगाना	समेटेको क्षेत्र	वार्षिक बजेट (रु.)	विषयगत क्षेत्र	जनशक्ति संख्या	सहयोगी विकास साझेदारको नाम
१	ग्रामीण वातावरण विकास केन्द्र अमरगढी ५ (REDC)	जिल्ला भरी	२ करोड	लघुउद्धम शुसासन	१०	सेसी नेपाल
२	ग्रामीण महिला विकास तथा एकता केन्द्र (रुडुक) अमरगढी ५	जिल्लाभरी	२ करोड	स्वास्थ्य कृषि सहकारी सिप विकास मेलमिलाप कुपोषण	२००	पहल सुहारा सकल्प नाईफ प्रोपब्लिक
३	बहुउद्देशिय विकास समाज (MPDS) अमरगढी ५	डडेल्धुरा कन्चनपुर डोटी अछाम	५ करोड	कृषि खानेपानी शिक्षा स्वास्थ्य आयआर्जन सरसफई	६० जना	PAF, Global Found, World Baink, USAID, LGCDP, Gov.
४	पश्चिम नेपाल मिडिया अभियान	जिल्ला भरी	१५००००	मिडिया बहसपैरवी सचार	४	सरकारी तथा गैरसरकारी
५	महिला मुक्ति समाज	जिल्लाभरी				
६	हर्मस					
७	ग्रामीण दलित सुधार समिति	जिल्लाभरी				
८	जिल्ला अपाङ्ग कल्याण सेवा समिति	जिल्लाभरी			३	

९	ग्रामीण सुधार मञ्च	न.पा				हाल कार्यक्रम नभएको
१०	सामुदायिक विकास तथा सामाजिक न्याय मन्च	न.पा				हाल कार्यक्रम नभएको
११	ग्रामीण विकास प्रर्वद्धन केन्द्र (RDPC) डडेल्धुरा	जिल्ला भरी				

स्रोत: अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७५

खण्ड १० : विविध

१०.१ नगरपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा

(ग) २५ हजारसम्म जनसंख्या भएका नगरपालिकाको संगठन संरचना (३१वटा)

(अनुसूची ३.१)

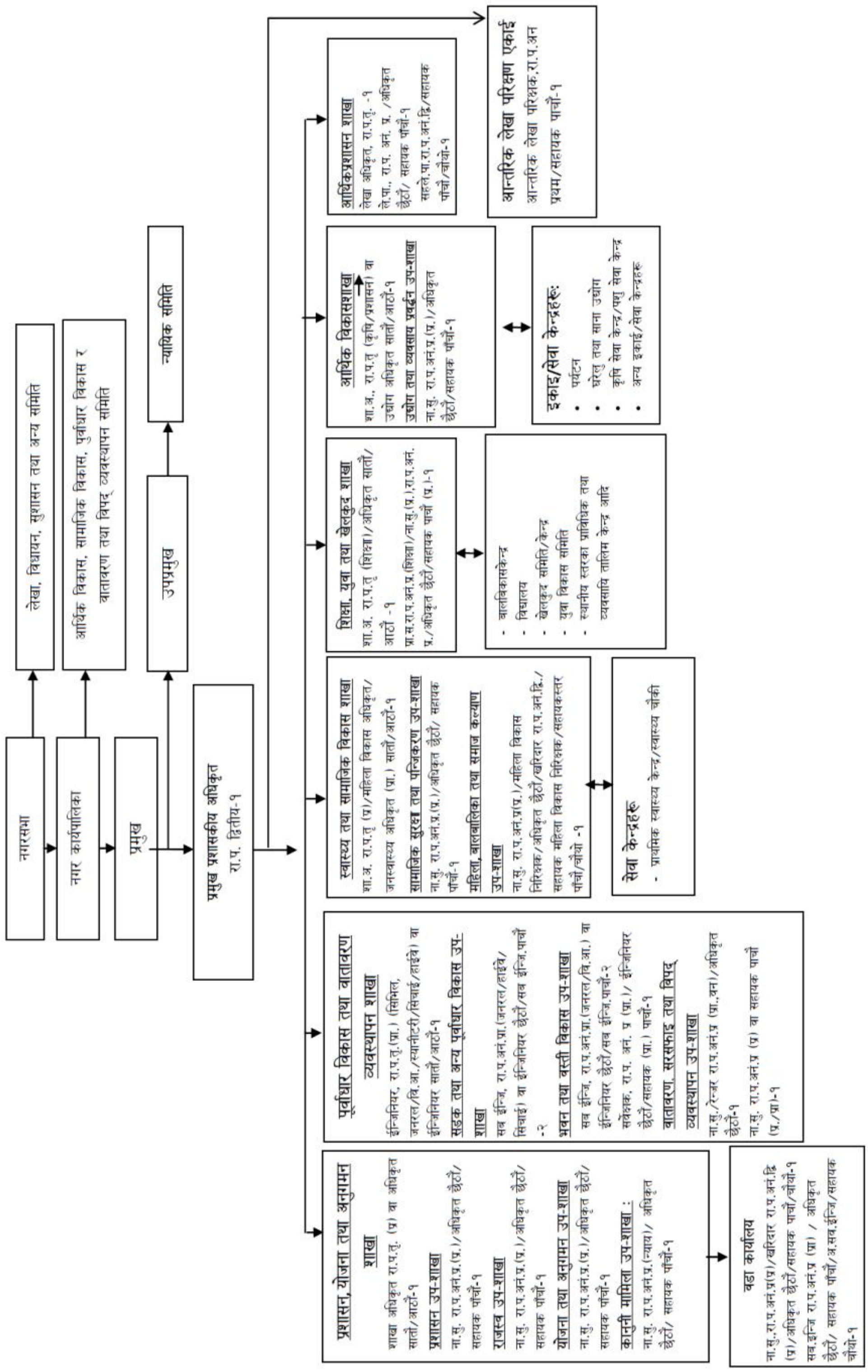

स्रोत : सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०७४

१०.२ नगरपालिकासँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरू

तालिका नं. १९५ : नगरपालिका सँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	संघ संस्थाको नाम	कार्यक्रम
१	स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम	शुसासन
२	कमिटेड	नगर प्रोफाईल

स्रोत : नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, अमरगढी २०७४

१०.३ नगरपालिका आफैले बनाएका नियम/विनियमहरूको विवरण

तालिका नं. १९६ : नगरपालिका आफैले बनाएका नियम/विनियमहरूको विवरण

क्र.सं.	नियम/विनियमको नाम	कार्यान्वयनमा आएको मिति
१	कर्मचारी कल्याणको संचालन विनियमावली २०६४	२०६५ फागुन २०
२	कर्मचारी सेवा शर्त विनियमावली २०६५	२०६५ फागुन २०
३	उपभोत्ता समिति संचालन निर्देशिका २०६६	२०७० पौष २८
४	कर्मचारी पदाधिकारी आचार संहिता २०६७	२०६७ पौष २३
५	आयोजना मर्मत संभार कार्यविधि २०६७	२०६७ पौष २३
६	अनुगमन तथा मुल्याङक कार्यविधि २०७०	२०६७ पौष २३
७	नगरपालिका कर्मचारीको कार्यविधि २०६७	२०६७ पौष २३
८	सेवा करारसम्बन्धी दिग्दर्शन २०६८	२०६८ पौष २३
९	शहरी शुशासनसम्बन्धी दिग्दर्शन २०६८	२०६८ पौष २४
१०	दमकल संचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि २०७०	२०७० पौष २८
११	दैवि प्रकोप उद्दार विषेश कोष संचालन कार्यविधि २०७०	२०७० पौष २८
१२	भवन निर्माण मापदण्ड तथा नक्सापास कार्यविधि २०७०	२०७२ पौष
१३	स्थानीय राजपत्र प्रकासन समवन्धि कार्यविधि, २०७५	
१४	नगरकार्यपालिका कार्यविभाजन (पहिलो संशोधन) नियमावली, २०७५	
१५	नगरकार्यपालिका कार्यसम्पादन (पहिलो संशोधन) नियमावली, २०७५	
१६	अमरगढी नगरकार्यपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७५	
१७	अमरगढी नगरपालिकाको विनियोजन ऐन, २०७५	
१८	अमरगढी नगरपालिका प्रमुख तथा उपप्रमुखको स्ववीय सचिवालय गठन तथा संचालन सम्वन्धि कार्यविधि, २०७५	
१९	सम्पतिकर व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७५	

स्रोत : नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, अमरगढी २०७४

१०.४ नगरपालिकाले सञ्चालन गरेका प्रमुख कार्यक्रम तथा योजनाहरूको विवरण

तालिका नं. १९७ : नगरपालिका सँग साझेदारी गरेका संघ संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रमगत विवरण	कार्यान्वयनको अवस्था	मुख्य प्रयासहरू
१	प्रशासनिक सांगठनिक सुदृढीकरण, क्षमता र सेवा प्रभावकारिता अभिवृद्धिसम्बन्धी		
२	वित्तीय व्यवस्थापन तथा श्रोत परिचालनसम्बन्धी कार्यक्रम	२०७२ पौष १७ गते	वित्तिय व्यवस्थापनका लागि सार्वजनिक निजी साझेदारी अन्तर्गत सहकार्य गरिने । व्यवसायकर, बहाल कर, तथा करका अन्य श्रोतहरूको लगत अद्यावधिक गरिने । करको दायरा फराकिलो र दिगो वनाईने ।
३	भौतिक पूर्वाधार तथा शहरी विकाससम्बन्धी कार्यक्रम	२०७२ पौष १७ गते	सडक,यातायात, खानेपानी विधुत, सिंचाई, खुल्ला क्षेत्र तथा पार्क, धार्मिक, ऐतिहासिक, तथा पर्यटकिय क्षेत्र नगर विकास योजना निर्माण गर्ने ।
४	समाजकल्याण तथा सामाजिक विकाससम्बन्धी कार्यक्रम		
५	कला संस्कृति, सम्पदा तथा वातावरणिय सुधार कार्यक्रम		
६	पर्यटन विकास कार्यक्रम	२०७२ पौष १७ गते	सवै सरकारी र गैह्र सरकारी कार्यालयको सहकार्यमा अमरगढी क्षेत्रका पर्यटकीय स्थलको प्रर्वद्धन तथा विकास गर्ने । पर्यटकीय स्थल उग्रतारा, घटाल मन्दिर, अमरगढी किल्ला आदिको संरक्षण तथा स्तरोउन्नती गर्दै पर्यटन विकासलाई निरन्तरता दिने ।

स्रोत : नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, अमरगढी २०७४

१०.५ नगरपालिका क्षेत्रका सरकारी कार्यालयहरूको नाम, टेलिफोन विवरण

तालिका नं. १९८ : नगरपालिकामा रहेका सरकारी कार्यालयहरूको नाम र टेलिफोन

क्र.सं.	कार्यालयको नाम	ठेगाना	फोन नं.
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	अ. न. पा ४ डडेल्धुरा	०९६-४२०१३३
२	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	अ. न. पा ४ डडेल्धुरा	०९६-४२०१९९
३	जिल्ला अदालत	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४२०४८३
४	जिल्ला शिक्षा कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४२०१३५
५	अमरगढी नगरपालिका	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१०२२२
६	जिल्ला समन्वय समिति	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१०१४४

क्र.सं.	कार्यालयको नाम	ठेगाना	फोन नं.
७	जिल्ला प्राविधिक कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१००६१
८	जिल्ला हुलाक कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४२०१४१
९	महिला तथा बालबालिका कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४२०२०१
१०	जिल्ला वन कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४२०१४५
११	सुप सिंचाई सवडिभिजन	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१०१२५
१२	खानेपानी डिभिजन कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१००५०
१३	मालपोत कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१०१७१
१४	नापी कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१०१६७
१५	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१०११८
१६	कारागार शाखा	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१०२१५
१७	जिल्ला भू संरक्षण कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१०११५
१८	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१०११२
१९	जिल्ला पशुसेवा कार्यालय	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१०११४
२०	घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति	अ. न. पा ५ डडेल्धुरा	०९६-४१०१६४
२१	जिल्ला खेलकुद विकास समिति	अ. न. पा ४ डडेल्धुरा	०९६-४२०३६३
२२	यातायात व्यवस्था सेवा कार्यालय	अ. न. पा ५ तुफानडाँडा	०९६ -४१०२६०
२३	नेपाल टेलिकम (दुर संचार)	अ. न. पा ४ खलंगा	
२४	वकिल कार्यालय	अ. न. पा ५	०९६ -४१०२३७

स्रोत : नगर कार्यपालिका, जनप्रतिनिधि २०७४

१०.६ शवदाह विवरण

तालिका नं. १९९ : शवदाह तथा पशु वधशालाको विवरण

क्र.सं.	विवरण	स्थान	अवस्था
१	घटाल सवदाह	अमरगढी ३ घटालस्थान	चालु
२	सल्लागडा सवदाह	अमरगढी ७ शैलेश्वर	चालु
३	समैजी सवदाह	अमरगढी ११ रडुवा	चालु
४	भाडीगडा सवदाह	अमरगढी ४	चालु

स्रोत : नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, अमरगढी २०७५

१०.७ नगरपालिकाको स्थापना कालदेखि हालसम्मका प्रमुखहरूको विवरण

तालिका नं. २०० : नगरपालिकाको स्थापना कालदेखि हालसम्मका प्रमुखहरूको विवरण

क्र.सं.	प्रमुखको नाम	कार्य अवधि		निर्वाचित र मनोनित
		देखि	सम्म	
१	श्री मोहन राज पाठक	२०५४	२०५९	निर्वाचित
२	श्री दान सिंह निदाल	२०६०	२०६०	मनोनित
३	श्री हिक्मत साउँद	२०६१	२०६२	मनोनित
४	विशेश्वर प्रशाद ओझा	२०७४	निरन्तर	निर्वाचित

स्रोत : नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, अमरगढी २०७५

१०.८ नगरपालिकाको कार्यालयमा हाल कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

तालिका नं. २०१ : नगरपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	कर्मचारीको नाम	पद	कार्यरत शाखा
१	इश्वरी दत्त पनेरु	नि. प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	प्रशासन प्रमुख
२	पदम राज भट्ट	लेखा अधिकृत	लेखा शाखा
३	कविन्द्र राज भट्ट	ईन्जिनीयर	प्राविधिक
४	लाल वहादुर साउँद	नायव सुव्वा	प्रशासन /सा.वि. शाखा
५	पदम वहादुर एर	खरिदार	पञ्जिका फाँट
६	सुरेश प्रशाद पन्त	खरिदार	-
७	टिका दत्त भट्ट	अ स ई	प्राविधिक
८	ईन्द्रा साउँद	स कम्प्युटर अपरेटर	प्राशासन
९	जनक राज रोश्यारा	अ स ई	प्राविधिक
१०	कर्ण वहादुर विष्ट	खरिदार	लेखा शाखा
११	रतन वहादुर ऐर	खरिदार	लेखा शाखा
१२	तिलक राज वोहरा	ड्राईभर	-
१३	वादल राना थारु	ड्राईभर	-
१४	यज्ञ वहादुर भण्डारी	कास	-
१५	विरेन्द्र प्रशाद पन्त	कास	-
१६	हरी प्रशाद भट्ट	कास	-
१७	नर वहादुर ऐरी	कास	-
१८	लालमनी ओझा	कास	-
१९	मंगली देवी ओझा	कास	-

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यलय, २०७४

१०.९ कार्यपालिकाको विवरण

तालिका नं. २०२ : नगर कार्यपालिकाका सदस्यहरूको विवरण

	नाम : विशेश्वर प्रशाद ओझा पद : नगर प्रमुख सम्पर्क : ९८६८८५३१०५		नाम : संगिता भण्डारी पद : नगर उपप्रमुख सम्पर्क : ९८४८७८३६७६
	नाम : लोक बहादुर ऐर पद : वडाध्यक्ष, वडा नं. १ सम्पर्क : ९८४९५१७७५३		नाम : मनोरथ खडायत पद : वडाध्यक्ष, वडा नं. २ सम्पर्क : ९८४८७२८४४२
	नाम : गोविन्द बोहरा पद : वडाध्यक्ष, वडा नं. ३ सम्पर्क : ९८५१०३२६९०		नाम : दिपेन्द्र थापा पद : वडाध्यक्ष, वडा नं. ४ सम्पर्क : ९८४८७४०६३६
	नाम : खेम राज पाठक पद : वडाध्यक्ष, वडा नं. ५ सम्पर्क : ९८४८७६६७१५		नाम : गोविन्द राज भट्ट पद : वडाध्यक्ष, वडा नं. ६
	नाम : खड्क बहादुर बोहरा पद : वडाध्यक्ष, वडा नं. ७		नाम : नर बहादुर सार्की पद : वडाध्यक्ष, वडा नं. ८ सम्पर्क : ९८४८८४७१०१
	नाम : भिम बहादुर रोकाया पद : वडाध्यक्ष, वडा नं. ९ सम्पर्क : ९८४८८९३९६९		नाम : विष्णु राज भट्ट पद : वडाध्यक्ष, वडा नं. १० सम्पर्क : ९८४८७८६२२४
	नाम : सुर्य प्रकास खड्का पद : वडाध्यक्ष, वडा नं. ११ सम्पर्क : ९८४८८५५५३३		नाम : नारु देवी सेटी पद : कार्यपालिका सदस्य सम्पर्क : ९८४८८४५९२१

	नाम : मन्जु ऐर पद : कार्यपालिका सदस्य सम्पर्क : ९८६८७७५११९		नाम : लक्ष्मी ताम्राकार पद : कार्यपालिका सदस्य सम्पर्क : ९८४८८४७५७५
	नाम : धौली देवी दमाई पद : कार्यपालिका सदस्य सम्पर्क : ९८४८७८२६२१		नाम : राम नेपाली पद : कार्यपालिका सदस्य सम्पर्क : ९८४८८२५२४२
	नाम : वेलु देवि भट्ट पद : कार्यपालिका सदस्य सम्पर्क : ९८४८७१८२८८		नाम : संजय जैरु पद : कार्यपालिका सदस्य सम्पर्क : ९८४८७१७८२०
	नाम : सरस्वती ओझा पद : कार्यपालिका सदस्य सम्पर्क : ९८४८८२३८८४		

स्रोत : अमरगढी नगरपालिकाको कार्यालय, २०७४

१०.१० जननिर्वाचित प्रतिनिधिको विवरण

तालिका नं. २०३ : जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरूको विवरण

वडा नं	निर्वाचित प्रतिनिधिको नाम	पद	सम्पर्क नं.
	विशेश्वर प्रशाद ओझा	नगर प्रमुख	९८६८८५३१०५
	संगिता भण्डारी	उप प्रमुख	९८४८७८३६७६
१	लोक वहादुर ऐर	अध्यक्ष	९८६८४७५८९१
	प्रेम वहादुर साँउद	सदस्य	
	शेर वहादुर दियाल	सदस्य	
	मन्जु देवी ऐर	सदस्य	
	खिमा देवी टमोटा	सदस्य	
२	मनोरथ वहादुर खडायत	अध्यक्ष	९८४८७२८४४२
	खेम राज जोशी	सदस्य	
	पुष्प राज पन्त	सदस्य	
	राधिका कुमारी जोशी	सदस्य	
	हरिना देवी सार्की	सदस्य	

वडा नं	निर्वाचित प्रतिनिधिको नाम	पद	सम्पर्क नं.
३	गोविन्द राज बोहरा	अध्यक्ष	९८५१०३२६९०
	नरेन्द्र बहादुर पण्डे	सदस्य	
	नारु देवि सेटी	सदस्य	
	दिपा देवी कठायत	सदस्य	
	धना देवी ओड	सदस्य	
४	दिपेन्द्र थापा	अध्यक्ष	९८४८७४०६३६
	गणेश वहादुर बिष्ट	सदस्य	
	मान वहादुर ऐर	सदस्य	
	निर्मला देवी ऐर	सदस्य	
	झुपरी देवी दमाई	सदस्य	
५	खेम राज पाठक	अध्यक्ष	९८४८७६६७१५
	खडक वहादुर साहु	सदस्य	
	जगन्नाथ ओझा	सदस्य	
	प्रियंका देवी भाट	सदस्य	
	पम्फा देवी रोका	सदस्य	
६	गोविन्द राज भट्ट	अध्यक्ष	९८४८८५५४९८
	गणेश राज भट्ट	सदस्य	
	नरेश वहादुर खड्का	सदस्य	९८४८७३३४३६
	पुनम जोशी (पन्त)	सदस्य	९८४८८२७०४८
	भागरथी देवी टमटा	सदस्य	९८६८४२२८३८
७	खड्क वहादुर वोहरा	अध्यक्ष	९८४८८८९०१७
	चेत राज भट्टराई	सदस्य	
	भक्त साहु	सदस्य	
	तारा देवी ऐर	सदस्य	
	धौली देवी दमाई	सदस्य	
८	नर वहादुर सार्की	अध्यक्ष	९८४८८१७१०१
	कृष्ण दत्त पाण्डेय	सदस्य	
	शेर बहादुर ढाँट	सदस्य	
	सरस्वती अवस्थी (ओझा)	सदस्य	
	मिना देवी पार्की	सदस्य	
९	भिम वहादुर रोकाया	अध्यक्ष	९८४८८९३९६९
	प्रेम वहादुर सार्की	सदस्य	

वडा नं	निर्वाचित प्रतिनिधिको नाम	पद	सम्पर्क नं.
	यज्ञ वहादुर साँउद	सदस्य	
	बेलु देवी भट्ट	सदस्य	
	राजु देवी दमाई	सदस्य	
१०	बिष्णु राज भट्ट	अध्यक्ष	९८४८७८६२२४
	गगन सिंह ऐर	सदस्य	९८६८७९९६१६
	प्रेम बहादुर विष्ट	सदस्य	९८४८७६५७९४
	बसन्ती देवी भण्डारी	सदस्य	९८४८७३१५३९
	गीता सार्की	सदस्य	९८६८८५५२०८
११	सुर्य प्रकास खड्का	अध्यक्ष	९८४८८५५५३३
	पदम वहादुर वोहरा	सदस्य	९८४८८५१९५५
	राज बहादुर वोहरा	सदस्य	९८४८८३०९२६
	मिना कुमारी जोशी	सदस्य	९८४८८८८५४१
	गोमती देवी विक	सदस्य	९८०९४८४८३५

स्रोत : अमरगढी नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, २०७५